Piotr Wojdak

Wielorodzajowość wśród rzeczowników współczesnej polszczyzny



Wielorodzajowość wśród rzeczowników współczesnej polszczyzny

UNIWERSYTET SZCZECIŃSKI

ROZPRAWY I STUDIA T. (CMXLVI) 872

Piotr Wojdak

Wielorodzajowość wśród rzeczowników współczesnej polszczyzny

SZCZECIN 2013

Rada Wydawnicza
Adam Bechler, Tomasz Bernat, Anna Cedro, Paweł Cięszczyk
Piotr Michałowski, Małgorzata Ofiarska, Aleksander Panasiuk
Grzegorz Wejman, Dariusz Wysocki, Renata Ziemińska
Marek Górski – przewodniczący Rady Wydawniczej
Edyta Łongiewska-Wijas – redaktor naczelna, dyrektor Wydawnictwa Naukowego

Recenzenci
prof. dr hab. Mirosław Bańko
prof. dr hab. Zygmunt Saloni

Redaktor Wydawnictwa
Jadwiga Hadryś

Korektor
Małgorzata Szczęsna

Skład komputerowy
Halina Lipiec

Projekt okładki
Marcin Sieradzan

Piotr Wojdak ORCID 0000-0002-8636-7107

Pracę wykonano przy finansowym wsparciu Narodowego Centrum Nauki
w ramach projektu habilitacyjnego nr N N104 318737
realizowanego w latach 2009–2012

Wersja elektroniczna publikacji dostępna na licencji CC BY-SA 4.0

© Copyright by Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2013

DOI 10.18276/978-83-7972-836-7
ISBN 978-83-7972-836-7 (online)
ISBN 978-83-7241-932-3 (print)
ISSN 0860-2751

Wydanie I. Ark. wyd. 14,5. Ark. druk. 24,3. Format B5.
WYDAWNICTWO NAUKOWE UNIWERSYTETU SZCZECIŃSKIEGO

Mojej Żonie

Spis treści

Wstęp 11

1. O rodzaju (i płci) w językoznawstwie polskim 17

1.1. Istota kategorii rodzaju 17
1.2. W kręgu lingwistycznych studiów nad płcią 21
1.3. Stan badań nad wielorodzajowością rzeczowników 25
1.3.1. Monografia Marii Brzeziny 26
1.3.2. Prace Zofii Zaron 27
1.3.3 Wielorodzajowość w języku polskim i słowackim 29
1.3.4. Wielorodzajowość skrótowców 30
1.3.5. Wielorodzajowość frazeologizmów 31
1.3.6. Dwurodzajowość a słowotwórstwo 33
1.3.7. Rodzaj rzeczowników typu *MAGNIFICENCJA* 34

2. Gramatyka rodzajów – wybrane zagadnienia ogólne 37

2.1. Zasady klasyfikacji rodzajowej rzeczownika 37
2.1.1. Rodzaj leksemu a rodzaj formy fleksyjnej 37
2.1.2. Rodzaje męskie 38
2.1.3. Rodzaje wtórne 39
2.1.4. Względne wykładniki składniowe rodzaju rzeczownika 40
2.1.5. Zaimek wskazujący a wołacz 40
2.2. Rodzaje mianownikowe 42
2.3. „Szare strefy" opozycji rodzajowych 44
2.3.1. Mianownik liczby mnogiej rzeczowników męsko-osobowych 44
2.3.2. Podrodzaj męskozwierzęcy osobowy 50
2.3.3. Formy niemęskoosobowe w bierniku liczby mnogiej rzeczowników męskoosobowych 50
2.3.4. Partytywność 52
2.3.5. Dwurodzajowość {*M3*, *M2*} a wyznaczoność 54
2.4. Kwalifikacja rodzajowa pluraliów tantum. Łączliwość z liczebnikami jako dodatkowe kryterium rodzajowe 55

2.5. Problem (nie)zgody rodzajowej 60
2.5.1. Zestawy wartości rodzajowych dla poszczególnych części mowy 60
2.5.2. „Sumowanie" rodzajów w grupach współrzędnych. Arbitralny rodzaj męskoosobowy 65
2.6. Synkretyzmy rodzajowe rzeczowników 67
2.7. Rodzaj gramatyczny a rodzaj naturalny 69

3. Miejsce i granice wielorodzajowości w systemie języka 73
3.1. Istota wielorodzajowości 73
3.2. Wielorodzajowość a rodzaje wtórne i podrodzaje 77
3.3. Jednostka wielorodzajowości a jednostka wielorodzajowa. Rodzaj alternatywny a alternant rodzajowy 78
3.4. Jednostka wielorodzajowa a leksem 78
3.5. Wielorodzajowość wśród rzeczowników o niejednolitej semantyce płci 79
3.6. Referencjalny dobór alternantów rodzajowych wśród rzeczowników nieżywotnych 81
3.7. Dwurodzajowość a trójrodzajowość 82
3.8. Niereferencjalne różnice pragmatyczne między alternantami rodzajowymi 84
3.9. Wielorodzajowość czy bezrodzajowość (o zaimkach 1. i 2. osoby) 85
3.10. Wielorodzajowość tekstowa (*in praesentia*) 87

4. Wprowadzenie do słownika apelatywnych jednostek wielorodzajowych (SAJW) 91
4.1. Założenia słownika 91
4.2. Charakterystyka źródeł słownikowych 92
4.3. Dobór haseł 96
4.4. Struktura artykułu hasłowego 100
4.4.1. Hasło i jego warianty 101
4.4.2. Podstawowa informacja o alternantach rodzajowych 102
4.4.3. Wymowa 102
4.4.4. Definicje 103
4.4.5. Kwalifikatory 104
4.4.6. Zapożyczenia i skrótowce 105
4.4.7. Uwagi o relacjach między rodzajami i znaczeniami 106

4.4.8. Odmiana 107
4.4.9. Informacja ze słowników o rodzajach i ważniejszych różnicach w odmianie 108

5. Słownik apelatywnych jednostek wielorodzajowych 113

6. Zestawienia haseł i dane liczbowe na temat słownika 342

6.1. Hasła według konfiguracji rodzajów 342
6.2. Liczba haseł z udziałem poszczególnych rodzajów 345
6.3. Hasła wspólnoodmianowe 346
6.4. Grupy tematyczne jednostek wielorodzajowych {*M3*, *M2*} 347
6.5. Hasła o zróżnicowanej referencji płci alternantów rodzajowych 351
6.6. Nieodmienność 352
6.6.1. Hasła nieodmienne 352
6.6.2. Hasła częściowo nieodmienne 352
6.6.3. Udział poszczególnych rodzajów w zbiorze haseł nieodmiennych (całkowicie i częściowo) 352
6.7. Hasła o różnej formie podstawowej alternantów 353
6.8. Skrótowce 353
6.9. Wykaz haseł równoznacznych i synonimicznych 353
6.10. Zdrobnienia 356
6.11. Zapożyczenia z poszczególnych języków 356
6.12. Statystyka rodzajów w słownikach źródłowych w odniesieniu do haseł SAJW 358
6.12.1. Poświadczanie wielorodzajowości 358
6.12.2. Konkurencyjność rodzajów *M2* i *M3* 359
6.12.3. Stopień zgodności w orzekaniu wielo- i jednorodzajowości 360

7. Wielorodzajowość jako pojęcie prototypowe i „stopniowalne” 362

Podsumowanie 366

Wykaz konwencji graficznych, symboli i niektórych skrótów 373

Bibliografia 377

Summary 385

Wstęp

Monografia traktuje o szczególnym, kłopotliwym dla gramatyków fenomenie z zakresu kategorii rodzaju rzeczownika. Nieprzypadkowo – jak wskazuje tytuł – zamiast rzeczowników wielorodzajowych w centrum opracowania stoi bardziej abstrakcyjne, ale mniej kontrowersyjne, pojęcie wielorodzajowości, i to wielorodzajowości wśród rzeczowników (a nie po prostu wielorodzajowości rzeczowników). W świetle kanonicznej definicji pojedynczy leksem rzeczownikowy nie powinien bowiem być wielorodzajowy. Z drugiej jednak strony nie mniej problematyczna jest leksemowa odrębność członów relacji wielorodzajowości. W słowotwórstwie nie przyjęło się wszak notować jakiejkolwiek dwurodzajowości jako derywacji (paradygmatycznej). Nie można udawać, że wszystko jest w porządku. Aby się zmierzyć ze „skandalem" wielorodzajowości – nie zadowalając się podejściem bardziej praktycznym, lecz teoretycznie mniej wymagającym (dopuszczalnym choćby na gruncie kultury języka), a zarazem nie chcąc naruszać fundamentów fleksji i słowotwórstwa – należy szukać głębszego uzasadnienia dla utartych ścieżek opisu gramatycznego[1].

System języka nie sprowadza się wyłącznie do tego, co regularne. Wyjątki czy anomalie osłabiają go, ale to nie znaczy, że do niego nie należą (por. Bojałkowska 2009). Dialektyka reguł i wyjątków (na gruncie językoznawstwa dostrzeżona przez A. Heinza 1988) polega na tym, że im więcej jest wyjątków, tym większa ich skłonność do układania się w regularne serie, do tworzenia własnego porządku. Od uchwycenia takiego „mikrosystemu nieregularności" – a więc katalogu już nie tylko oderwanych okazów, ale wieloelementowych otwartych klas – nie mniej istotne wydaje się dążenie do „obłaskawienia" wyjątkowości danego fenomenu w jego całokształcie, poprzez opis integrujący go z makrosystemem. Właśnie takie dwutorowe podejście badawcze – najpierw ogólna integracja z makrosystemem morfosyntaktycznym (i siłą rzeczy prezentacja podstaw kategorii rodzaju), potem systematyzacja indywiduów – zastosowano w odniesieniu do wielorodzajowości, która – przynajmniej we-

[1] Inspirujące pod tym względem jest podejście A. Bogusławskiego (2010: 14), którego zamiarem jako autora teorii dziedziny obiektów fleksyjnych jest „być tak blisko tradycji, jak to tylko możliwe". Zamiast „przedstawiać po prostu arbitralną konstrukcję pojęciową z równie arbitralnym określeniem «obiekty fleksyjne»", uczony stara się przedłożyć „LOGICZNĄ REKONSTRUKCJĘ intuicyjnej «dziedziny obiektów fleksyjnych»".

dług zdefiniowanych w tej pracy kryteriów – jest w słowniku współczesnej polszczyzny zjawiskiem statystycznie zauważalnym.

Oboczności rodzajowe mieszczące się w normie poprawnościowej współczesnej polszczyzny (z tolerancyjnym uwzględnieniem także jej dwóch odmian nacechowanych: potocznej i archaicznej – w horyzoncie zakreślonym przez współczesne słowniki)[2] zostały ujęte w ramach klasyfikacji, w której wyróżnia się – ze względu na łączliwość z przymiotnikami – pięć podstawowych rodzajów rzeczownika: męskoosobowy (*M1*), męskozwierzęcy (męskożywotny nieosobowy) (*M2*), męskonieżywotny (męskorzeczowy) (*M3*), żeński (*F*), nijaki (*N*). Wybrano zatem ugruntowaną akademicką klasyfikację średniego pułapu, nieodwołującą się tylko do opozycji mianownikowych (jak w tradycji szkolnej), ale też niesięgającą po dodatkowe kryterium łączliwości z liczebnikami (skorzystano z niego tylko do wyodrębnienia specjalnego podrodzaju męskozwierzęcego).

Symbole rodzajów odnoszące się do leksemów rzeczownikowych są – jak widać powyżej – zapisywane wielkimi literami (ale – poza słownikiem – pomniejszoną czcionką), a symbole rodzajów odnoszące się do form fleksyjnych (rzadziej stosowane) – małymi. Podobne rozróżnienie graficzne stosuje się także wobec nazw leksemów i form fleksyjnych: te pierwsze składane są pochyłymi kapitalikami (i odmieniane), drugie wyróżnia się tylko kursywą. Inne konwencje przyjęto jednak w słowniku (i omówieniu jego struktury) oraz w dodatkowych zestawieniach haseł. W cytatach zachowuje się oryginalny zapis. Dla rozróżnienia trzech rodzajów męskich używa się symboli numerycznych, a nie

[2] Preskryptywne podejście do wielorodzajowości jest zatem bliższe autorowi od podejścia deskryptywnego. Opis gramatyczny o charakterze preskryptywnym wyznacza (co najmniej implicytnie, czasem też eksplicytnie) normę językową; nie uwzględnia więc wszystkiego, co występuje w uzusie („przyrodzie językowej"), może natomiast obejmować takie elementy systemu, których użycie nie jest poświadczone. Podejście preskryptywne nie wyklucza różnic i uszczegółowień wobec nawet najbardziej aktualnej i najobszerniejszej kodyfikacji normy – np. dla naszego języka tej, którą stanowi słownik poprawnej polszczyzny (w różnych wydaniach) pod red. A. Markowskiego.

W dobie Internetu i korpusów elektronicznych językoznawca nie powinien ryzykować intuicyjnych sądów o tym, co istnieje, a co nie istnieje w języku; nie oznacza to jednak, że traci prawo do wydawania niezależnych (także wobec coraz bogatszych danych materiałowych) rozstrzygnięć normatywnych.

Oprócz różnych funkcji zewnętrznych wobec języka (praktycznych) – kulturotwórczej, unifikacyjnej czy komunikacyjnej – norma językowa odgrywa także, niedocenianą chyba, rolę stricte naukową (teoretyczną). Uzasadnienia przydatności normy jako stymulatora naukowości (nawet jeśli samemu normatywizmowi brakuje naukowości – by tak rzec – immanentnej, por. Bobrowski 1993: 143–151) dostarcza klasyczna koncepcja rozwoju nauki, jaką jest falsyfikacjonizm. Jeśli przyjąć, że wymogiem teorii naukowych jest tzw. falsyfikowalność, czyli podatność na obalenie, to norma powinna się odznaczać jak największą dokładnością. Im bardziej bowiem szczegółowa norma, tym wyższy stopień falsyfikowalności nie tylko samej normy, ale i opisów językoznawczych, które na niej bazują. Falsyfikacjonizm dostarcza zatem podstawy do naukowego ujmowania normy.

skrótów nazw: „męskoosobowy", „męskozwierzęcy" („męskożywotny"), „męskonieżywotny", aby podkreślić daleko posuniętą umowność tych określeń[3].

Rozdział pierwszy przybliża aktualny stan badań nad wielorodzajowością rzeczowników na tle kontrowersji co do istoty i wieloaspektowości kategorii rodzaju oraz na tle studiów nad płcią w języku.

W rozdziale drugim – w ramach przygotowania do opisu wielorodzajowości – naświetlono podstawowe zagadnienia gramatyki rodzajów, zwłaszcza dotyczące niezależnej i determinującej kategorii rodzaju rzeczownika. Przypomniano, z czego wynika istnienie różnych klasyfikacji rodzajowych oraz jak przebiegają opozycje rodzajowe w poszczególnych klatkach paradygmatycznych (przy okazji zwrócono uwagę na ograniczenie wykładnika rodzajowego w wołaczu). Uzasadniono rozróżnienie rodzajów podstawowych i wtórnych. Zaproponowano podział rzeczowników *M1* na trzy podrodzaje (ze względu na mianownik liczby mnogiej) oraz wyróżnienie w obrębie rodzaju *M2* specjalnego podrodzaju osobowego ($M2_{\text{pers}}$). Przedstawiono też komplikacje opozycji rodzajowych w bierniku obu liczb (partytywność, poprzyimkowy lub postoperacyjny biernik niemęskoosobowy rzeczowników *M1*, wyznaczoność). Omówiono problem klasyfikacji rodzajowej singulariów i pluraliów tantum. Porównano zestaw wartości rodzajowych rzeczowników z zestawami zmorfologizowanych wartości zależnej fleksyjnej kategorii rodzaju przymiotników, czasowników i liczebników; kwestię (nie)zgody rodzajowej poruszono także w odniesieniu do składni grup współrzędnych. Podejmując podstawowe zagadnienie z zakresu morfologii rodzajów rzeczownika, jakim są synkretyzmy rodzajowe form rzeczownikowych, zwrócono uwagę na grupy rzeczowników o synkretyzmach charakterystycznych dla dwóch lub nawet trzech rodzajów (podwójnych i potrójnych) albo dla jednego, ale nie swojego rodzaju (fałszywych).

Rozdział trzeci ukazuje tożsamość pojęcia wielorodzajowości z perspektywy jego integracji z systemem gramatycznym. Wielorodzajowość zdecydowano się zdefiniować z uwzględnieniem jednostek z niejednakową referencją płci alternantów (dlatego jeszcze w poprzednim – „przygotowawczym" – rozdziale drugim przybliżono także pojęcie rodzaju naturalnego i jego relacje do rodzaju gramatycznego). Przewidywano, iż akurat to rozstrzygnięcie – nie tylko poszerzające, ale i „zmiękczające" badaną kategorię – spotkać się może z pole-

[3] Por. symbole używane w różnych słownikach:

WSOF:	MO	MŻ	MN
ISJP:	MOS	MZW	MRZ
SWO:	*mos*	*mzw*	*mrz*
WSJP i SJPDun:	*mos*	*mż*	*mnż*
EPLar:	mos.	mż.	mnż.
SGJP:	m1	m2	m3

Symbole z cyframi „2" i „3" są percepcyjnie łatwiej odróżnialne od tych, w których powtarza się litera „ż" lub „z".

miką (krytyką) co do przejrzystości warsztatu metodologicznego. Uznano jednak, że warto uszanować tradycję także dość liberalnego orzekania wielorodzajowości i terminów jej pokrewnych, dbając jednocześnie o to, by granice pojęciowe – niezależnie od ich pojemności – były wyraźnie wytyczone.

Objaśniono różnicę między jednostką wielorodzajowości a jednostką wielorodzajową oraz między rodzajem alternującym a alternantem rodzajowym. Pojęcie jednostki wielorodzajowej przeciwstawiono leksemowi, a zarazem wskazano na jej podobieństwo do morfonemu jako szeregu alternacyjnego. Pokazano stosunek między dwu- i trójrodzajowością, które – w pewnym zakresie – są relacjami potencjalnie konkurencyjnymi. Przedstawiono specyfikę wielorodzajowości zaimków osobowych. Zasygnalizowano też, że wielorodzajowość niektórych rzeczowników nieżywotnych o pewnym zaimkowym rysie może być motywowana dostosowaniem do podstawowej nazwy desygnatu. Ponadto wyszczególniono niereferencjalne różnice pragmatyczne między alternantami rodzajowymi.

Zwrócono uwagę na możliwość rozbieżnych uzgodnień rodzajowych między formami rzeczownika a formami różnych leksemów odmiennych przez rodzaje w syntagmie zdaniowej (wielorodzajowość tekstowa, warunkowana „nierównym" oddziaływaniem czynnika płci). W związku z tendencją do utrzymywania przez mniej lub bardziej zleksykalizowany człon przymiotnikowy wartości rodzajowej zgodnej z morfologią członu rzeczownikowego lepiej jest zastrzegać, że podstawowy rodzaj gramatyczny rzeczownika ustala się na podstawie swobodnych – niezleksykalizowanych – związków z przymiotnikami.

W rozdziale czwartym omówiono zasady ekscerpcji haseł i strukturę artykułu hasłowego w słowniku apelatywnych jednostek wielorodzajowych (SAJW). Czytelnik, który spodziewał się uwzględnienia na szeroką skalę danych korpusowych (czy innych tekstowych), dozna zawodu. Podstawę wyboru i interpretacji haseł stanowiły współczesne słowniki (w liczbie siedmiu), a nie NKJP.

Opisujący w sumie 922 jednostki wielorodzajowe słownik – ujęty jako następny piąty rozdział – choć objętościowo zdominował książkę, pełni głównie funkcję ilustracyjną. Daje orientację w skali i zróżnicowaniu zjawiska wielorodzajowości wśród polskich apelatywów, a zarazem przynosi jej ukierunkowaną selekcję. Syntezę opracowania leksykograficznego stanowi rozdział szósty: „Zestawienia haseł i dane liczbowe na temat słownika". Zarówno w samym słowniku, jak i w jego syntezie (omówieniu) sporo uwagi poświęcono danym ze słowników źródłowych. Praca nabiera przez to profilu metaleksykograficznego.

Po słownikowej i statystycznej prezentacji jednostek wielorodzajowych naszkicowano – w rozdziale siódmym – charakterystykę wielorodzajowości jako pojęcia o strukturze prototypowej i stopniowalnej. Właśnie szkicowanie wydaje się odpowiednim (metaforycznym) określeniem w odniesieniu do analizy zgodnej z założeniami semantyki kognitywnej.

W podsumowaniu powtórzono najważniejsze ustalenia na temat (opisu) wielorodzajowości rzeczowników i jej kategorialnych podstaw zarówno w aspekcie teoretycznym, jak i materiałowym (w tym także statystycznym).

Pracę zamyka wykaz konwencji graficznych, symboli i skrótów, bibliografia oraz anglojęzyczne streszczenie.

* * *

W tym miejscu pragnę serdecznie podziękować wszystkim, którzy cierpliwie i na różne sposoby wspierali mnie w długim procesie tworzenia tej pracy. Szczególną wdzięczność winien jestem życzliwym Panom Profesorom Zygmuntowi Saloniemu i Mirosławowi Bańce – jako wnikliwi recenzenci bardzo się przyczynili do nadania książce ostatecznego (lepszego) kształtu.

1. O rodzaju (i płci) w językoznawstwie polskim

1.1. Istota kategorii rodzaju

Przeglądając nowsze – zwłaszcza jednak te przyczynkowe – publikacje poświęcone rodzajowi gramatycznemu w polszczyźnie (np. serię artykułów w „Języku Polskim", również w „Polonicach" i „Biuletynie PTJ"), odnieść można wrażenie, że opis syntaktycznych podstaw tej kategorii nie daje się już (m.in. po Mańczaku, Salonim, Kucale, Laskowskim) łatwo uzupełnić czy pogłębić.

Na zjeździe Polskiego Towarzystwa Językoznawczego w 2006 r. (kiedy rodziła się idea tej monografii) – w pięćdziesięciolecie artykułu W. Mańczaka, który wytyczył drogę koncepcji pięciu rodzajów rzeczownika, oraz w trzydziestolecie wystąpienia Z. Saloniego z koncepcją dziewięciu rodzajów – ujawniła się z kolei tendencja do omijania lub pomniejszania perspektywy składniowej w opisie rodzajów.

Próby objaśniania istoty rodzaju poza gramatyką lub przynajmniej poza składnią wykraczają poza krąg przyczynkowych wystąpień. Antysyntaktyzmem tyleż programowym co naiwnym (por. Wojdak 2007a) odznacza się monografia Z. Zaron (2004a), poświęcona morfologicznorodzajowej charakterystyce rzeczownika. Drugiej monografii doczekał się niedawno rodzaj męskoosobowy. Praca A. Kępińskiej (2006), bo o niej mowa, ma w odróżnieniu od starszej o 25 lat monografii J. Zieniukowej (1981) profil przede wszystkim diachroniczny (i czysto polonistyczny). Obu autorkom również obcy jest „radykalizm" dystrybucyjnego ujęcia rodzajów, ale Kępińska szuka dla niego rzekomej przeciwwagi w semantycznych redefinicjach rodzajów (w rzeczywistości proponuje jedynie ramową dychotomię semów: osobowy – nieosobowy).

Tymczasem z perspektywy językoznawstwa ogólnego wszystkie systemy rodzajowe mają tę samą dystrybucyjną substancję (byt samoistny); akcydensami („przyległościami") kategorii są natomiast właściwości morfologiczne (w wypadku nieodmiennych rzeczowników – fonologiczne) i semantyczne (por. Łaziński 2006: 147-150). Oprócz terminów Arystotelesowskiej metafizyki, tłumacząc wielowymiarową, ale zhierarchizowaną strukturę kategorii rodzaju, warto też wykorzystać metaforę teologiczną: rodzaj rzeczowników objawia się w jego morfologii (końcówkach), fonologii (wygłosie) i semantyce (płci), lecz w sumie jest to objawienie niepełne (niedoskonałe). Wobec tych trzech „rzeczywistości"

rodzaj rzeczownika pozostaje transcendentny, w każdym razie nie istnieje bez relacji do innych części mowy, zwłaszcza przymiotnika. Owszem, w pewnych zakresach akcydentalne kryteria rodzajowe bywają niezawodne i wtedy mogą się czuć „jak bogowie".

Na kongruencji oprócz rodzajów opierają się też tzw. klasy nominalne (występujące w licznych językach afrykańskich). Chociaż tworzą one systemy bardziej złożone – jest ich więcej niż wartości rodzajowych (zwykle kilkanaście) – odznaczają się większą (dużą) regularnością semantyczną[4] i morfologiczną (nierzadko przy tym mają wykładniki prefiksalne, Bußmann 2002: 470); semantyka klas nominalnych niewiele ma jednak wspólnego z podstawową opozycją płci (czy także niedorosłości).

Z kręgu semantyki rodzajów wskazać należy bardzo ciekawe slawistyczne i ogólnojęzykoznawcze (w każdym razie przekraczające horyzont indoeuropejski) studium J. Mindak *Językowa kategoria żywotności w polszczyźnie i słowiańszczyźnie na tle innych języków świata* (1990). Autorka opisuje (za M. Silversteinem 1976 i F. Villarem 1983) wielostopniową kategorię żywotności[5] jako uniwersalny semantyczny mechanizm współodpowiedzialny za historycznie zmienną regulację opozycji rodzajowych (w językach zachodnio-

[4] „Tym, co różni europejskie rodzaje gramatyczne (na współczesnym nam etapie rozwoju języków indoeuropejskich) od klas np. bantuskich czy kaukaskich, jest niezwykle niski stopień transparentności semantycznej, natomiast fakt, iż rodzajów jest liczbowo mniej niż klas imiennych, np. w języku suahili, wydaje się tu – synchronicznie – znacznie mniej istotny" (Mindak 1990: 16).

[5] W ujęciu Silversteina skala gramatycznego nacechowania żywotnością przedstawia się następująco: zaimek drugiej osoby, zaimek pierwszej osoby, nazwy własne, rzeczowniki o znaczeniu osobowym, rzeczowniki o znaczeniu żywotnym (nie zawsze, tak jak w polskim, z wyłączeniem nazw roślin, por. języki indiańskie); kwestionowana była jednak (m.in. przez R.M.W. Dixona w 1979 r.) kolejność dwóch najwyższych (zaimkowych) wartości skali (por. Mindak 1990: 31-32). Schodząc poniżej progu „dosłownie" pojętej żywotności (co jest uzasadnione zwłaszcza z uwagi na realia tzw. języków egzotycznych), skalę można rozszerzyć o nazwy obiektów indywidualnych (określonych/wyznaczonych) – jest to wartość korespondująca z uprzywilejowaniem nazw własnych w procesach gramatykalizacji rzeczowników żywotnych („nazwy tańców i gier to jakby swoiście rozumiane imiona własne", Mindak 1990: 42) – a następnie jeszcze o nazwy obiektów dyskretnych (rzeczowniki konkretne) (Lazard 1984: 277, 282-284, za Mindak 1990: 43-44).

Jak pisze Mindak (tamże), „wszelkiego typu nazwy (w tym gatunkowe w sensie przyrodniczym), marki itp. niosą ze sobą, z natury rzeczy, najwyższy wśród nieżywotnych (obok wyrażeń z liczebnikami) stopień indywidualizacji (etykietują co prawda nie unikalne obiekty, ale za to unikalne typy obiektów), i rzeczywiście jako pierwsze w polszczyźnie (a najprawdopodobniej i w językach słowiańskich) zaczęły przejmować synkretyczną postać accusatiwu dopełniaczowego".

W takiej perspektywie ekspansja polskiego rodzaju męskożywotnego (kosztem rodzaju męskonieżywotnego) (dokładniej opisywana m.in. przez Kucałę 1978a: 93-106 i Stefańczyka 2007) nie oznacza bezwzględnej desemantyzacji tej klasy gramatycznej, lecz jej semantyczną liberalizację: stopniowe obniżanie się „punktu cięcia" na (rozszerzonej) skali żywotności „do poziomu ±określoność (indywidualizacja) dyskretnych obiektów [-Anim], a być może nawet do poziomu granicznego, wyznaczonego przez opozycję ±dyskretność" (Mindak 1990: 44).

słowiańskich i – częściowo – południowosłowiańskich tylko w odniesieniu do masculinów, w językach wschodniosłowiańskich w odniesieniu do wszystkich rzeczowników). Gramatykalizacja „cięcia na skali żywotności" sprowadza się nie tylko do tego, co stanowi fundament kategorii rodzaju, czyli do zróżnicowanych wymagań akomodacyjnych w grupie imiennej (wobec przymiotników, liczebników) czy poza nią (wobec czasownika), lecz – poprzez kategorialne synkretyzmy rodzajowe – służy również rozróżnianiu członów zdania (podmiotu i dopełnienia) i ról semantycznych (agensa i patiensa); rzeczowniki nacechowane żywotnością mają bowiem skłonność do występowania w roli agensa.

Większy stopień semantycznej przejrzystości (transparentności) różnic dystrybucyjnych między (pod)rodzajami męskimi (męskoosobowym, męskozwierzęcym i męskonieżywotnym) niż między rodzajami „głównymi" (męskim, żeńskim i nijakim) nie uprawnia jednak do przeciwstawienia sobie jednych i drugich jako rodzajów – odpowiednio – semantycznych (regulowanych wartościami na ruchomej skali żywotności) i formalnych (por. Mindak 1990: 20). Tak zwane rodzaje semantyczne, choć wtórne wobec (zdesemantyzowanej) triady masculinum – femininum – neutrum lub diady masculinum – femininum[6], w perspektywie synchronicznej są przede wszystkim (pod)rodzajami formalnymi, konstytuowanymi przez właściwości składniowe (!), a żaden z nich (łącznie z polskim męskoosobowym) nie jest pod względem znaczeniowym w pełni regularny[7]. Z drugiej strony każdy (nad/pod)rodzaj („formalny"!) wykazuje jakieś korelacje semantyczne[8].

Tymczasem stanowisko J. Mindak można streścić następująco: rodzaje (formalno)gramatyczne z definicji nie mają żywej motywacji semantycznej. Cóż, wydaje się, że językoznawca gramatyk („formalista") powinien zajmować wobec semantyki rodzajów raczej postawę agnostyka niż ateisty: „nie uznaję jej, ale też nie odrzucam". Z drugiej strony można się dziwić, gdy wnikliwy badacz semantycznych uwarunkowań rodzajowych – z obawy przed nadużyciem wiedzy na ten temat (przed swoistą „gnozą") – upraszcza paletę rodzajów.

---

[6] Triada rodzajowa (z rodzajem nijakim) jest charakterystyczna dla języków słowiańskich, niektórych germańskich (niemieckiego, islandzkiego), łaciny i nowogreckiego; diada – dla romańskich, bałtyckich, celtyckich, niektórych indyjskich i dardyjskich, w szwedzkim też istnieją tylko dwa rodzaje, ale nie masculinum – femininum, lecz utrum – neutrum (por. Mindak 1990: 16-17, Łaziński 2006: 169).

[7] Taką nieregularnością szczególnie wyróżnia się rodzaj męskozwierzęcy. M. Bańko (2001, 2002) zbadał statystykę tego rodzaju na podstawie ISJP: „Liczba rzeczowników męskozwierzęcych o «niezwierzęcym» znaczeniu jest nieoczekiwanie duża [1104] – ponad dwukrotnie większa od liczby rzeczowników męskozwierzęcych odnoszących się do zwierząt [506]" (!) (Bańko 2002: 153).

[8] Por. np. H. Dalewska-Greń (1991: 8): „każda klasa rzeczowników wyróżniona w oparciu o kryteria składniowe, bez względu na to, czy odpowiada jakiejś klasie semantycznej, czy nie, jest klasą łączliwości, klasą dystrybucyjną, czyli po prostu klasą rodzajową".

Jednak konwencjonalność (semantyczna niemotywowalność) rodzaju rzeczowników nieosobowych (względnie nieżywotnych) to jedna sprawa, a jego podatność na przyjmowanie treści naddanych, symbolicznych – to inna (por. Nowosad-Bakalarczyk 2009: 164). Jak pisze R. Mayenowa (1974: 168), „klasyfikacja rodzajowa jest […] naturalną podstawą wyznaczającą kierunki metaforyzacji i ograniczającą jej możliwości" (za Nowosad-Bakalarczyk 2009: 168), dotyczy to m.in. rzeczowników oznaczających w poszczególnych językach śmierć, ojczyznę, słońce, księżyc czy różne gatunki drzew.

Z uwagi na orientację dystrybucyjną na szczególne wyróżnienie zasługuje konfrontatywne studium rodzajów polskich i serbsko-chorwackich H. Dalewskiej-Greń (1991). Cenne jest to, że autorka dokonuje opisu tytułowej kategorii selektywnej nie tylko rzeczowników, ale także liczebników i zaimków (a jeszcze spośród rzeczowników osobno zajmuje się skrótowcami). W sposób świadomy zmaga się przy tym z kluczową kwestią metodologii opisów konfrontatywnych, jaką jest wypracowanie neutralnej podstawy porównania (*tertium comparationis*) wybranych języków.

W ujęciu Dalewskiej-Greń taka wielorodzajowość, która nie różnicuje płci lub nie jest zmorfologizowana, zamyka się w granicach jednego leksemu rzeczownikowego (por. jednostki nieodmienne, np. *DUR*, *CD*, *FANTASY*, *KARIBU*). Nawet jeśli wielorodzajowość zachodzi między dwoma leksemami (różnymi morfologicznie i semantycznie), autorka proponuje ujmować jej alternanty w jednym artykule hasłowym (s. 18) – głównie ze względu na nierozpraszanie informacji o syntaktycznie zróżnicowanej referencji męskiej. Z taką praktyczną propozycją regulacji leksykograficznej – w odróżnieniu od definicji leksemu, która ma „charakter semantyczno-morfologiczny, abstrahuje natomiast od jego charakterystyki składniowej" (s. 17)[9] – można się zgodzić.

[9] W monografii Dalewskiej-Greń (1991: 17) osobliwe jest bowiem – jako jedno z założeń wstępnych – takie rozumienie leksemu, zgodnie z którym dowolne dwa desygnaty tego pojęcia muszą się różnić i znaczeniowo, i formalnie (morfologicznie). „Zróżnicowanie formalne, niepoparte opozycją semantyczną (*pisarzów*, *pisarzy*), ani różnica semantyczna, za którą nie stoją opozycje morfologiczne (*turzyca*), nie wyróżniają leksemów". Wzmacnianie odróżnialności leksemów, skądinąd pożądane, w tym wypadku (w związku z „powiększaniem" tych jednostek) skutkuje jednak podwójnym – bo zarówno funkcjonalnym, jak i formalnym – naruszeniem ich spójności. Dość powiedzieć, że kwalifikację wewnątrzleksemową musi mieć wówczas z jednej strony homonimia całkowita (np. *TURZYCA* jako nazwa rośliny i jako nazwa samicy tura to jeden leksem), z drugiej strony równoważność znaczeniowa, nie tylko zatem – jak może sugerować przykład *pisarzy*/*pisarzów* – synonimia paradygmatyczna, ale i leksykalna.

Opierając się na definicjach leksemu ze *Składni* (1984: 78) i z *Morfologii* (1984: 25-26), Dalewska-Greń (1991: 16) jako przykład odrębnych jednostek podaje wprawdzie synonimiczną parę *ZIEMNIAK* i *KARTOFEL*, ale definicje te są nie do pogodzenia z – wyłożoną nieco dalej – koncepcją autorki polegającą właśnie na ustanawianiu leksemów o obligatoryjnie podwójnych (semantycznych i formalnych) opozycjach, a tym samym o pojemniejszych granicach. Na domiar złego definicja Dalewskiej-Greń wyklucza homonimię leksemów nieodmiennych, gdyż między nimi nie może być przecież mowy o różnicy morfologicznej (np. *O* przyimkowe i *O* wykrzyknikowe muszą być ujmowane pod szyldem jednego leksemu) – chyba że jakoś zasadniczo

T. Stefańczyk w swej monografii *Kategoria rodzaju i przypadka polskiego rzeczownika* (2007) skupia się wprawdzie na morfologii mianownikowo wyznaczanych rodzajów, ale nie podważa – tak jak Z. Zaron – ich dystrybucyjnej istoty.

Ze względu na problematykę relacji między rodzajem i znaczeniem rzeczownika oraz zjawisko wewnątrzmęskich alternacji rodzajowych warto przywołać za tym opracowaniem osiem grup masculinów o znaczeniu nieżywotnym, które w B. lp. przyjmują końcówkę *-a*: 1. nazwy grzybów, 2. jednostki monetarne, 3. nazwy tańców, 4. nazwy gier i zabaw, 5. nazwy środków transportu, 6. nazwy pokarmu, 7. nazwy papierosów, 8. nazwy ciał zmarłych. Stefańczyk nie rozróżnia jednak rzeczowników tylko męskozwierzęcych od tych, które alternują z rodzajem męskonieżywotnym, jak również od tych, które alternują z rodzajem męskoosobowym albo są tylko rodzaju męskoosobowego (nazwy ciał zmarłych).

1.2. W kręgu lingwistycznych studiów nad płcią

Od starożytnych gramatyków greckich, a potem łacińskich w klasyfikacji rzeczowników ze względu na gramatykę i semantykę płci rozróżnia się dwie grupy specjalne: *koina* (*communia*) – rzeczowniki „współrodzajowe, takie jak *ho*, *he hippos* ‘koń, kobyła’, *hic*, *haec canis* ‘pies, suka’, porównaj polskie *ten sierota*, *ta sierota*” – i *epikoina* (*epicoena*) – rzeczowniki „o ustalonym rodzaju gramatycznym, nie precyzujące płci, jak polskie *sęp*, *jaskółka*” (Tokarski 1949: 9)[10]. Obydwa pojęcia nie są rozłączne, ponieważ nazwy typu *koina* w jednym ze swoich wariantów rodzajowych mogą funkcjonować jako nazwy gatunkowe („ponadpłciowe”).

zmieniony by został sposób rozumienia morfologii i poszerzyłby się jej zasięg. Zamieszanie wynika też stąd, że autorka wymiennie używa określeń: formalny i morfologiczny.

Zabrakło u Dalewskiej-Greń eksplikacji zastrzeżenia, że do jednego leksemu nie mogą należeć funkcjonalnie równoważne formy o dowolnie różnej postaci, lecz jedynie te, które są morfologicznie pokrewne (może autorka uznała, że jest to zastrzeżenie oczywiste). Komentowaną tu definicję tylko z trudem ratowałaby jakaś nader szeroka formuła supletywizmu, gdyż istotą tegoż zjawiska – od strony funkcjonalności gramatycznej – jest przecież nie równoważność, lecz komplementarność. Supletywizm wzmacnia kategorialne opozycje liczby czy czasu (np. *rok* – *lata*, *idę* – *szedłem*), tymczasem takie leksemy, jak *ZIEMNIAK* i *KARTOFEL*, nie tylko semantycznie, ale i syntaktycznie się nie różnią.

Zatrzymano się dłużej przy kontrowersjach związanych z pojęciem leksemu, bo problem wielorodzajowości wstrząsa istotą rzeczowników jako leksemów o tzw. stałym rodzaju.

[10] Por. definicję z *The Cambridge Encyclopedia of Language*, s. 426: ‘a noun that can refer to either sex without changing its form (*teacher*)’ i z EJO 1999 (s. 145): epikoinon ‘rzeczownik żywotny mający jeden rodzaj na oznaczenie samca i samicy danego gatunku’.

R. Laskowski (1974: 118) używa terminu epicoena w znaczeniu takim jak koina/communia: „rzeczowniki o zmiennym rodzaju gramatycznym (męskim lub żeńskim) typu pol. *sierota*, *kaleka*, *niezdara*, ros. *sirota* ‘sierota’, *podliza* ‘lizus’, *umnica* ‘mądrala’, ukr. *kalika* ‘kaleka’, *plaksa* ‘beksa’, *susida* ‘sąsiad, sąsiadka’”. Sam termin *koina* (*communia*) nie przyjął się w polonistycznej terminologii językoznawczej.

Z zadowoleniem należy przyjmować te studia nad relacjami język – płeć – kultura, które nawet jeśli nie są ukierunkowane na gramatykę, nie grzeszą wobec niej brakiem uczciwości. Na tle zarówno stricte gramatycznych, jak i antygramatycznych (antysyntaktycznych) ujęć kategorii rodzaju szerokością perspektywy i komparatystyczną swadą imponuje książka M. Łazińskiego (2006). Autor wskazuje (s. 272) trzy typy epicenów ze względu na syntaktyczny zakres ich uniwersalności płciowej. W pierwszym typie (np. *POLAK*, *SIATKARZ*) uniwersalność ta przejawia się tylko w użyciu generycznym (gatunkowym), w drugim (np. *TŁUMACZ*, *GRUBAS*) dotyczy także użycia predykatywnego (niereferencjalnego), a w trzecim (np. *DYREKTOR*, *MINISTER*) obejmuje jeszcze referencję szczegółową.

Do nurtu lingwistycznych *gender studies* należą również monografie M. Karwatowskiej i J. Szpyry-Kozłowskiej (2005) oraz M. Nowosad-Bakalarczyk (2009).

Z tej ostatniej monografii warto najpierw przywołać uszeregowanie semantycznych typów nazw kobiet według skali maskulinizacji (Nowosad-Bakalarczyk 2009: 143-157):

- tytuły naukowe, np. *DOKTOR* (*HABILITOWANY*), *PROFESOR* (*ZWYCZAJNY*, *NADZWYCZAJNY*);
- tytuły służbowe, np. *PREZYDENT*, *SENATOR*, *WOJEWODA*, *DYREKTOR*, *KIEROWNIK*, *RZECZNIK*, *SZEF*, *POSEŁ*, *ZASTĘPCA*, *PRZEDSTAWICIEL*, *PREZES*;
- nazwy zawodowe, np. *NAUCZYCIEL*, *PSYCHOLOG*, *TERAPEUTA*, *PREZENTER*, *DZIENNIKARZ*, *LEKARZ*; *KELNER*, *KUCHARZ*, *FRYZJER*, *SPRZĄTACZ*;
- nazwy charakteryzujące („ze względu na przynależność narodową, pochodzenie, pokrewieństwo, wyznanie, wykonywane czynności, cechy psychiczne i fizyczne”).

Rzeczowniki osobowe, które na skali zajmują pozycje skrajne, autorka przyporządkowuje dwóm przeciwstawnym perspektywom konceptualizacji: tytuły naukowe – perspektywie społecznej (ogólnoludzkiej), nazwy charakterryzujące – perspektywie osobistej (jednostkowej). W tej pierwszej dominują nazwy „gramatycznie męskie referencjalnie obojętne płciowo” („funkcja tytularna rzeczownika blokuje derywację żeńską”, s. 145, por. Łaziński 2005:

119-146); dla drugiej perspektywy płeć jest cechą istotną (istotniejszą) i dlatego sytuują się w niej odpowiednie pary nazw męskich i żeńskich[11].

> Fakultatywność użycia nazw męskich i żeńskich – konkluduje M. Nowosad-Bakalarczyk (2009: 153) – dotyczy obszaru pomiędzy tym, co osobiste, a tym, co społeczne. Tytuły służbowe i nazwy zawodowe stanowią przykład nazw, w przypadku których może powstać wątpliwość dotycząca przyjmowanej przy oznaczaniu za ich pomocą perspektywy – czy zajmowane stanowisko, wykonywany lub wyuczony zawód, to cecha indywidualna czy społeczna? Obserwacja zgromadzonego materiału językowego wykazała, że tytuły służbowe ciążą raczej ku oznaczaniu jednostki ludzkiej ze społecznego punktu widzenia (stąd przewaga w tej grupie nazw gramatycznie męskich, funkcjonalnie dwurodzajowych), natomiast nazwy zawodowe ciążą raczej ku oznaczaniu z punktu widzenia osobistego, zwłaszcza nazwy zawodów o niewysokiej randze społecznej [*KELNER*, *KUCHARZ*, *FRYZJER*, *SPRZĄTACZ*] (stąd przewaga w tej grupie nazw gramatycznie żeńskich skorelowanych z płcią oznaczanej osoby)[12].

Drugim podstawowym (obok typu nazwy) czynnikiem modulującym skalę maskulinizacji jest styl wypowiedzi, por. np. różnice w językowym kształtowaniu płci w tekstach oficjalno-urzędowych i w programowej – (pro)feministycznej – prasie kobiecej.

Usprawiedliwieniem dla obszerniejszego ustępu referującego zagadnienia, które nie mieszczą się ściśle w przedmiocie niniejszej monografii – oprócz merytorycznych i poznawczych walorów syntetyzującej pracy M. Nowosad-Bakalarczyk – niech będzie chęć zilustrowania, jak w publikacjach językoznawczych zjawisko wielorodzajowości może „migotać w tle" niezdefiniowane. Autorka sama zresztą zwraca uwagę na brak dokładnego opisu funkcjonowania rzeczowników dwurodzajowych – upominając się o próbę zgromadzenia odpowiedniego materiału z polszczyzny mówionej (Nowosad-Bakalarczyk 2009: 142). W każdym razie, konkurencja męskich i żeńskich nazw osobowych znajduje się już w orbicie „podobieństw rodzinnych" szeroko rozumianej wielorodzajowości (w tym wypadku: tylko dwurodzajowości), w kręgu zjawisk z nią pokrewnych lub stycznych.

Z opozycją częściowo równokształtnych (ściślej: równomianownikowych) rzeczowników męskoosobowych (używanych także w odniesieniu do kobiet) i żeńskich (nieodmiennych) wiąże się rozróżnienie w sumie trzech typów przy-

[11] Nazbyt dosadnie brzmi jednak stwierdzenie mające uzasadniać brak żeńskich odpowiedników nazw osobowych (zwłaszcza wśród tytułów naukowych): „płeć osoby jest cechą obojętną w perspektywie społecznej, ogólnoludzkiej" (Nowosad-Bakalarczyk 2009: 153).

[12] Stała przydawka charakteryzująca (w rodzaju męskim) zbliża z kolei nazwy zawodów wyższej rangi do sąsiedniej (bardziej zmaskulinizowanej) kategorii tytułów służbowych (Nowosad-Bakalarczyk 2009: 151).

dawek (Nowosad-Bakalarczyk 2009: 132-139, za Rothstein 1980: 90). Oprócz prepozycyjnej przydawki „luźnej", tzw. atrybutywnej („nazywa cechę, właściwość, przymiot osoby oznaczonej rzeczownikiem męskim", Nowosad-Bakalarczyk 2009: 132), i utrwalonej przydawki postpozycyjnej („nie oznacza cechy charakteryzującej podmiot jako człowieka, lecz odnosi się bezpośrednio do określanego rzeczownika, modyfikuje jego referencję poprzez ograniczenie zakresu odniesienia", s. 133) istnieje typ niejako pośredni, prepozycyjna przydawka, która „charakteryzuje osobę referenta jako wykonawcę danego zawodu, reprezentanta danego stanowiska, posiadacza danego tytułu (naukowego, służbowego) itp., współwystępuje i współznaczy z zawartym w wypowiedzi predykatem odnoszonym do danej osoby, np. *dobry nauczyciel*, *doświadczony lekarz*, *lojalny pracownik*, *sławny profesor*" (s. 136).

Powyższą typologię, która opiera się na semantycznym i poniekąd linearnym stosunku przydawki do rzeczownika, można zilustrować następującymi związkami:
typ 1. – np. *miła anestezjolog* 'jakaś kobieta jest anestezjologiem i jest miła',
typ 2. – np. *pracownik naukowy* 'ktoś jest pracownikiem, dokładniej pracownikiem naukowym, ale to nie znaczy, że ta osoba jest naukowa',
typ 3. – np. *znany chirurg* / *znana chirurg* 'ktoś jest chirurgiem i jako chirurg jest znany' / 'jakaś kobieta jest chirurgiem i jako kobieta chirurg jest znana'.

O ile dla dwóch pierwszych typów charakterystyczna jest przy referencji żeńskiej dominacja jednego z dwóch różnych rodzajów (dla pierwszego – żeńskiego, dla drugiego – męskiego), o tyle typ trzeci już sam w sobie jest rozdwojony, przy czym o rodzaju decyduje funkcja składniowa całej grupy nominalnej. Zgodnie z ogólną tendencją dla użycia predykatywnego charakterystyczny jest rodzaj męski („gatunkowy"), dla użycia referencjalnego – rodzaj żeński (wyrażający płeć)[13].
Anna Nowak jest nowym dyrektorem.
Nowa dyrektor zwołała zebranie.
Agnieszka Magdziak-Miszewska, polski konsul w Nowym Jorku.

[13] Grupa nieodmiennego rzeczownika żeńskiego może być wprawdzie użyta predykatywnie, por. np. *Kowalska jest znaną chirurg*, ale wówczas dokonuje ona subkategoryzacji w ramach zawężonej kategorii płciowej (w podanym przykładzie tylko kobiet chirurgów), a nie szerszej gatunkowej (wszystkich przedstawicieli tego czy innego zawodu, bez względu na płeć). Oznacza to więc, że wybór rodzaju żeńskiego ma semantyczne konsekwencje nie tylko dla rzeczownika, ale także dla przymiotnika (jednym słowem – dla całej grupy). I chociaż ów nieodmienny rzeczownik żeński już na pewno nie jest w funkcji predykatywnej używany bez określeń ujawniających jego rodzaj (por. **Kowalska jest chirurg.*), to jednak nie należy wyciągać wniosku, że „rodzaj przymiotnika zmienia zakres odniesienia określanego rzeczownika" (Nowosad-Bakalarczyk 2009: 138), czyli że ulega semantyzacji. Wszak i w tym wypadku przymiotnik jest pod względem rodzaju zdeterminowany, zależny od rzeczownika, który zarówno gramatycznie, jak i semantycznie stanowi nazwę żeńską.

Wyjaśnieniem zagadki zajmie się szwedzka patolog dr Marie Allen, która ma już na swoim koncie kilka osiągnięć z zakresu archeologii genetycznej. (Nowosad-Bakalarczyk 2009: 139).

Uściślenia wymaga popularna opozycja pojęć gramatycznych: zgoda *ad formam* – zgoda *ad sensum*. Oto w świetle tej opozycji można powiedzieć krótko, że w pierwszym i trzecim z powyższych przykładów zachodzi zgoda *ad formam*, w drugim i czwartym – zgoda *ad sensum*. Tymczasem skoro uznaje się istnienie dwóch rodzajowo różnych leksemów rzeczownikowych o postaci (podstawowej) *DYREKTOR* czy *KONSUL* (a jest to założenie rozsądne ze względu na definicję leksemu rzeczownikowego, by nie powiedzieć „jedynie słuszne”[14]), to we wszystkich przykładach zachodzi zgoda *ad formam*; z kolei rzeczownik, który niezależnie od gramatycznych (rodzajowych) preferencji dla jednej („swojej”, zwykle męskiej) płci funkcjonuje przede wszystkim jako nazwa gatunkowa, przynajmniej w szczególnie obojętnym na płeć użyciu predykatywnym (w tym apozycyjnym – tak jak w wypadku grupy *polski konsul* z trzeciego przykładu) w ogóle nie powinien być rozliczany z tzw. zgody *ad sensum* (czy ściślej *ad sexum*).

1.3. Stan badań nad wielorodzajowością rzeczowników

Szeroko zakrojona lingwistyka płci nie powinna odwracać uwagi od braków klasycznej (wąsko rozumianej) gramatyki współczesnych rodzajów. Niedopracowanym zagadnieniem gramatycznym pozostaje właśnie wielorodzajowość. Zbyt łatwo to pole badawcze oddawano językoznawstwu stosowanemu; wielorodzajowością bardziej chyba zajmowała się – na miarę swoich potrzeb i możliwości – kultura języka niż gramatyka. Nie oznacza to oczywiście, że z perspektywy ortoepicznej nie mogą wychodzić ważne impulsy do opisu wielorodzajowości (np. co do przyswajania rzeczowników obcego pochodzenia, co do rodzaju skrótowców).

Do tej pory nie powstała całościowa monografia o wielorodzajowości współczesnych rzeczowników polskich. Wielorodzajowością stosunkowo najszerzej zajmowały się M. Brzezina (zob. punkt 1.3.1.) i Z. Zaron (1.3.2.), a w ujęciu konfrontatywnym (polsko-słowackim) H. Mieczkowska (1.3.3.). Istotne – choć tylko wycinkowe – uporządkowania dotyczące tego fenomenu można znaleźć u M. Krzyżanowskiej (2003, wielorodzajowość skrótowców,

[14] O takie założenie upomniała się redakcja „Biuletynu PTJ” w przypisie do artykułu M. Nowosad-Bakalarczyk (2008: 195): „Rzeczownik *dyrektor*$_2$ (i podobne) użyty w kontekstach typu *pani dyrektor*, *z naszą dyrektor* jest leksemem różnym od rzeczownika *dyrektor*$_1$ użytego np. w kontekstach *nasz dyrektor*, *u dyrektora*. Ten ostatni (*dyrektor*$_1$) jest męskim rzeczownikiem odmiennym, podczas gdy rzeczownik *dyrektor*$_2$ jest nieodmiennym rzeczownikiem żeńskim [Red.]”.

1.3.4.) i I. Kosek (2007, wielorodzajowość frazeologizmów, 1.3.5.); ponadto u P. Żmigrodzkiego (2007) pojawił się trudny problem stosunku dwurodzajowości do słowotwórstwa (1.3.6.). Rodzaj gramatyczny rzeczowników typu *MAGNIFICENCJA* stał się przedmiotem rozważań Z. Saloniego i A. Bogusławskiego (1.3.7.).

1.3.1. Monografia Marii Brzeziny

Rozprawa M. Brzeziny (1982) traktuje o uchwyconych przez XX-wieczne wydawnictwa kodyfikacyjne obocznościach rodzajowych wśród apelatywów o znaczeniu nieżywotnym. Nie można się dziwić, że większość zebranych przez autorkę okazów dwurodzajowości ze względu na przynajmniej jeden z członów relacji nie odpowiada już stanowi dzisiejszej polszczyzny. Nie tylko jednak względy chronologiczne decydują o tym, że wspomniana praca nie może osłabić zasadności niniejszego zamierzenia badawczego. Rozstrzygające są – podobnie jak w wypadku prac Z. Zaron – różnice koncepcyjne co do istoty rodzajów rzeczownika. Fakt, że Brzezina uwzględnia tylko trzy rodzaje klasyczne: męski, żeński, nijaki, wynika bowiem z rodzajowego semantycyzmu – sprowadzania opozycji (pod)rodzajów męskich do ich etykietkowych cech znaczeniowych (osobowość, zwierzęcość, nieżywotność): „Nie mamy nic przeciwko przyjmowanemu dla polszczyzny podziałowi na pięć rodzajów: męskoosobowy, męskozwierzęcy, męskonieżywotny, żeński i nijaki […]. Jednakże dla potrzeb niniejszej pracy wydzielamy spośród żeńskich i nijakich tylko rzeczowniki nieżywotne" (Brzezina 1982: 10-11). Autorka nie dopuszcza zatem myśli, że rzeczowniki niebędące ani nazwami ludzi, ani zwierząt dystrybucyjnie mogą pasować do rodzaju męskozwierzęcego (lub męskoosobowego). Wbrew przyjaznej deklaracji wobec rozróżniania trzech rodzajów męskich uprawia sprzeczny z nim mianownikowy absolutyzm, czyli abstrahuje od tego, co – dystrybucyjnie i morfologicznie – dzieje się z formami niepodstawowymi, w tym z biernikiem.

Brzezina wyłącza z przedmiotu swoich badań abrewiacje, zapożyczenia nieprzyswojone fleksyjnie, a nawet opozycje rodzajowe z morfonologiczną różnicą tematów: „Nie interesujemy się też skrótowcami tudzież rzeczownikami, które nie mają polskich wykładników fleksyjnych […] (np. *gimnazjum N – gimnazja F*). Nie gromadzimy również rzeczowników wykazujących obok zmiany rodzaju zmianę tematu miękki ↔ twardy (np. *dziupło* || *dziupla*)" (s. 10).

Archaicznością materiału i nierozróżnianiem (pod)rodzajów męskich odznacza się także opracowanie Z. Staszewskiej (1975).

1.3.2. Prace Zofii Zaron

Z. Zaron (2004a, 2004b) podjęła próbę typologii dwurodzajowości oraz przygotowała grunt pod dalszą systematyzację i weryfikację tego zjawiska, także w wymiarze pragmatycznym i semantycznym.

Autorka uwzględnia również formy i połączenia ewidentnie nieaprobowane przez normę, a wcale niekoniecznie obecne w uzusie (*ta panni-sko*/*dziewczynisko*/*krówsko*/ *matczysko*/*dziewuszysko*/*strachajło*/*leniuszysko*, *ten psisko* 2004b: 167; B. lm. *bydląt*/*zwierząt*, B. *państwo* 'pan i pani', *brzusia*, *nosia*, 2004a: 121[15]). Nie wiadomo zatem, czy bliższe jest jej podejście deskryptywne, czy preskryptywne (por. przypis 2).

Jedno przynajmniej odstępstwo od normy dokonane przez Zaron na kanwie opisu dwurodzajowości można jednak – ze względu na uzus – traktować poważniej. Chodzi o legalizację nazw par osobowych zakończonych na *-o* typu *WUJOSTWO* (ale z wyjątkiem rzeczownika *PAŃSTWO*) jako neutrów z dominującą liczbą pojedynczą, obok wzorcowej ich kwalifikacji jako (syntaktycznych) pluraliów tantum.

Z wywodów autorki (Zaron 2004b: 165) wynika, że te alternacje rodzaju męskiego i żeńskiego wśród rzeczowników osobowych (żywotnych), które tradycyjnie podciąga się pod pojęcie dwurodzajowości, wcale nie mają prostej podstawy semantycznej w postaci równorzędnej opozycji płci. Takąż dwurodzajowość – w sensie pozagramatycznym – należy wiązać raczej z prywatywną (lub nawet gradualną) opozycją pragmatyczną, która dotyczy stylistycznego nacechowania nazw/użyć męskich (lub też różnicy stopnia tej negatywnej ekspresywności), a wypadku nazw o nie(do)określonej semantyce (czyli zróżnicowanym odniesieniu) płci – takich jak *GAPA* – bardziej jeszcze dotyczy wyznaczania męskości (w sumie np. *ten gapa* to na pewno określenie osobnika męskiego, a *ta gapa* to może być (bardziej) ekspresywne użycie męskie).

Jako rozchwiane rodzajowo rzeczowniki osobowe – obok kanonicznej, rzec można, szerokiej grupy męsko-żeńskich jednostek zakończonych na *-a* – Zaron (2004b: 167) uwzględnia także ekspresywne derywaty z sufiksalnymi formantami *-ysk*(*o*)/*-isk*(*o*), *-ajł*(*o*) i *-dł*(*o*) i stosownym do nich nijakim alternantem rodzajowym (drugi rodzaj jest motywowany semantycznie/referencjalnie i pokrywa się – w wypadku derywatów odrzeczownikowych – z rodzajem podstawy słowotwórczej). Grupa ta obejmuje jednostki nie-

[15] To, że jako cechę dwurodzajowych (męskozwierzęcych lub męskoosoobowych) rzeczowników typu *szkrab*, *wyrwidąb* Z. Zaron podaje oboczność form D. lm. *-ów*/*-ø*, wypada tłumaczyć pośpiechem redakcyjnym. Na 178 wyszczególnionych jednostek tego typu nie ma ani jednej, która by się odznaczała nierażącą formą z końcówką zerową w D. lm. (por. np. **nie ma tych wyrwidąb*).

określone pod względem płci (*LENIUSZYSKO*, *SKĄPIRADŁO*, *CHAMIDŁO*, *STRASZYDŁO*, *STRACHAJŁO*, *ZAPIEWAJŁO*) i określone – semantycznie tylko męskie (*CHAMISKO*, *PANISKO*, *CHŁOPISKO*, *DZIADZISKO*, *BIEDACZYSKO*, *PIJACZYSKO*, *CHŁOPACZYSKO*, *BYCZYSKO*) i tylko żeńskie (*PANNISKO*, *DZIEWCZYNISKO*, *KRÓWSKO*, *MATCZYSKO*, *DZIEWUSZYSKO*); w wypadku ostatniej podgrupy gramatyczny rodzaj żeński (zgodny z płcią) budzi jednak odruch negacji normatywnej (**ach ta pannisko*).

Z punktu widzenia informacyjnego rozczłonkowania wypowiedzi – zaznacza autorka (por. 2004b: 165, 167-168) – różny jest zakres użycia dwurodzajowych rzeczowników osobowych na *-a* i tych na *-o*: dla pierwszych charakterystyczna jest pozycja rematu (informacyjnego *novum*), dla drugich – pozycja tematu. Rzeczowniki na *-o* – także w odróżnieniu od swoich rzeczownikowych podstaw – „nie mogą wystąpić w pozycji adresatywnej (por. **Ty chamidło, przeproś*.)" (2004b: 167).

W związku z dwurodzajowością „osobową" Zaron (2004b: 168) wspomina też o grupie nazw tytularnych i zawodowych typu *DOKTOR*, *MINISTER*, *MECENAS*. Przeciw orzekaniu dwurodzajowości wobec takich relacji jak *ten doktor – ta doktor* zdaniem autorki przemawia brak ich obciążenia pragmatycznego („nie mogą służyć deprecjacji", 2004b: 168). Jest to zrozumiała próba powstrzymania „żywiołu" wielorodzajowości wobec kolejnej – jakże obszernej – grupy rzeczowników osobowych.

W swej monografii (2004a) – inaczej niż w artykule (2004b) – autorka nie ogranicza problematyki wielorodzajowości do rzeczowników osobowych.

Na płaszczyźnie fleksyjnej rozróżnia „możliwość wyboru między /a/ dwoma zbiorami form alternatywnych lub /b/ między dwiema formami charakterystycznymi dla różnych klas rodzajowych" (s. 57). Wymienia cztery typy dwurodzajowości o „ponadlokalnym" zasięgu paradygmatycznym: 1.1. *ŻOŁĄDŹ*, 1.2. np. *RODZYNEK – RODZYNKA*, *PODKOSZULEK – PODKOSZULKA*, 1.3. *TATKO*, 1.4. *SĘDZIA*, (*WICE*)*HRABIA*, *MARGRABIA*, *BURGRABIA*, oraz trzy typy dwurodzajowości zmorfologizowanej w jednym tylko przypadku: 2.1. w B. lp., podtyp a) np. *NARCYZ*, podtyp b) np. *KUZYNOSTWO*, 2.2. w B. lm., np. *INDYWIDUUM*, *CHŁOPISKO*, *MARUDA* (kwalifikacja błędna), 2.3. w D. lm. podtyp a) np. *MARUDA* (również błędna kwalifikacja, objaśnienie niżej), podtyp b) niektóre pluralia tantum, np. *KIERPCE* (Zaron 2004a: 57-59). Przykłady z typów 1.3., 1.4. i 2.3.b) nie odznaczają się rozchwianiem łączliwości składniowej, a więc nie spełniają podstawowego kryterium dwurodzajowości[16]. Jest to jednak

[16] Za mocny jest wniosek sformułowany w recenzji pracy Z. Zaron (na marginesie głównego wywodu, Wojdak 2007: 36): „Za jedyny przejaw dwurodzajowości morfologicznej, która nie idzie w parze z dwurodzajowością dystrybucyjną, można uważać wariantywność w D. lm. między formami z końcówką *-Ø* (morfologicznie żeńskimi) i formami na *-ów* (morfologicznie męskimi)".

zgodne z przyjętym przez Zaron założeniem wtórnego, bo przede wszystkim morfologicznego (fleksyjnego) opisu tego zjawiska. Istotniejsze, że w klasyfikacji powyższej brakuje niejako pośredniego typu zmorfologizowania dwurodzajowości, tzn. niedotyczącego ani całego (sub)paradygmatu, ani jednego przypadka (ściślej flektemu), lecz dwóch przypadków (flektemów): konkretnie D. i B. lm. Kuriozalnie potraktowana została występująca w takim właśnie zakresie wariantywność form rzeczownika *MARUDA*, autorka rozdzieliła ją mianowicie między dwa (pod)typy jednoflektemowe: 2.2. i 2.3.a) (2004a: 58). Ściślej, rzeczowniki *MARUDA F* i *MARUDA MI* ujęte zostały tak, jakby nie współtworzyły relacji dwurodzajowości. Do podtypu 2.3.a) można zaliczyć takie rzeczowniki, jak *GAPA* i *SZUJA* (akceptując tylko dopełniaczowe, a nie biernikowe formy *gapów* i *szujów*).

W indeksie leksemów dwurodzajowych z monografii (2004a: 119-122) w ogóle zabrakło grupy – wydawałoby się – najpewniejszej i najbardziej znanej: rzeczowników osobowych na *-a*, jako dwurodzajowe opisywanych przecież w artykule (2004b). Odsyłacz do nich w przypisie na s. 67 jest zatem „ślepy". Co więcej, rzeczowniki te nie figurują w indeksie jakiejkolwiek klasy (jedno)rodzajowej (?).

Bardzo uszczuplona została też w monografii (w stosunku do artykułu, por. Zaron 2004b: 167) grupa dwurodzajowych rzeczowników na *-o* (są tylko: *CHŁOPISKO*, *DZIADZISKO*, *CHŁOPACZYSKO*, *BYCZYSKO*, *BIEDACZYSKO*, 2004a: 121). Tym razem autorka zrezygnowała z a(nty)normatywnej „brawury" typu **ta pannisko*, ?*ten chamidło* (oba rzeczowniki ujęte zostały tylko w klasie IV (nijakiej), zob. Zaron 2004a: 236, 239).

Ogólnie można stwierdzić, że charakterystyka dwurodzajowości w artykule (2004b) i w monografii (2004a) nie jest ujednolicona.

1.3.3. Wielorodzajowość w języku polskim i słowackim

O wielorodzajowości rzeczowników polskich i słowackich – z rozróżnieniem na leksykę rodzimą i zapożyczoną – pisała H. Mieczkowska w ramach porównawczego studium o fleksji nominalnej (2003: 146-160). Autorka zauważa, że w obydwu badanych językach motywowalność rodzajów (wielorodzajowości) podlega większej liczbie czynników w wypadku jednostek zapożyczo-

---

Wskazany flektem (D. lm.) odznacza się najwyraźniejszą (choć „męska" końcówka *-ów* przysługuje także pewnym rodzajowo niealternującym jednostkom niemęskim: neutrom na *-um*, takim jak *MUZEUM*, a nawet rzeczownikowi żeńskiemu *NUDA*), ale nie jedyną wyemancypowaną wobec składni (i niebezwyjątkową, por. np. *CHŁOPCZYSKO*, *CHŁOPACZYSKO*, gdzie dochodzi – jak się wydaje – do marginalizacji lub nawet wyparcia końcówki zerowej alternantu nijakiego w D. lm.) morfologizacją rodzajów. Ostatecznie autor opowiada się teraz za jeszcze nieco innym nazywaniem zjawiska: quasi-rodzajowa wariantywność morfologiczna lub quasi-rodzajowa oboczność fleksyjna.

nych: „wartość rodzajowa danego leksemu w języku pożyczającym – forma leksemu, sposób zapożyczenia (forma pisana, forma mówiona) i możliwości adaptacyjne języka zapożyczającego – głównie struktura systemu fonologicznego i morfologicznego" (s. 159). W obrębie leksyki rodzimej zakres oboczności rodzajowych jest niewielki, system gramatyczny polszczyzny na tle języka słowackiego ogólnie jawi się jednak jako bardziej skomplikowany, mniej regularny morfologicznie, a bardziej skorelowany z semantyką (tylko w obrębie słownictwa rzadkiego, dawnego lub gwarowego język słowacki wykazuje więcej nieregularności).

Z monografii Mieczkowskiej warto jeszcze odnotować bardziej szczegółowe uwagi o prawidłowościach rodzajowych w grupie augmentatywów zakończonych na *-ysko*/*-isko*:

> Leksemy o znaczeniu podstawowym bez odcienia pejoratywnego [np. *CHŁOPISKO*] na pierwsze miejsce wysuwają rodzaj męski, a wszystkie pozostałe jako wartość podstawową zachowują rodzaj nijaki, przy czym: nazwy z komponentem [+ męskoosobowym] nacechowane pejoratywnością [np. *DRABISKO*] wysuwają na plan pierwszy rodzaj nijaki, traktując rodzaj męski jako drugoplanowy, a nazwy z komponentem [– męskoosobowym] zachowują tylko rodzaj nijaki [np. *MATCZYSKO*, *KOCISKO*, *CHORÓBSKO*] (2003: 154-155).

1.3.4. Wielorodzajowość skrótowców

Szczególny – paradoksalnie bodaj najbardziej systemowy – zakres wielorodzajowości wyznaczają skrótowce. Owa systemowość polega na tym, że rodzaj skrótowców bierze się z dwóch stałych źródeł: jest „dziedziczony" od dystrybucyjnego reprezentanta nazwy pełnej (tzw. rodzaj prymarny) i/lub skorelowany z typem wygłosu (w wypadku wygłosu wokalicznego poniekąd zależy także od miejsca akcentu[17]) (tzw. rodzaj sekundarny, fonologiczny).

Z badań M. Krzyżanowskiej (2003) wynika, że realizowana jest większość kombinacji rozbieżnych wartości – *M3*, *F* lub *N* – rodzaju prymarnego i sekundarnego: *M3 – N* (*PZLA*, *Polski Związek Lekkiej Atletyki*), *F – M3* (*AWS*, *Akcja Wyborcza „Solidarność"*), *F – N* (*AGH*, *Akademia Górniczo-Hutnicza*), *N – M3* (*MEN*, *Ministerstwo Edukacji Narodowej*). Autorka nie znajduje tylko (w SPP) przykładów na typy: *M3 – F* i *N – F* (na pierwszym miejscu rodzaj prymarny).

Ze względu na oboczność wymowy (realizacja z wygłosem wokalicznym lub z wygłosem konsonantycznym) mogą nawet współistnieć dwa rodzaje sekundarne, różne od rodzaju prymarnego (!). Takimi skrótowcami, w sumie

[17] Skrótowce zakończone na *-a* nieakcentowane mają sekundarnie rodzaj żeński (odmienne, np. *FIFA*, *Cepelia*; nieodmienne, np. *UPA*, *OPA*), a na *-a* akcentowane – żeński lub nijaki (wyłącznie nieodmienne, np. *RPA*, *AGH*) (Jadacka 2005: 145).

trójrodzajowymi, są *ATK* (*Akademia Teologii Katolickiej*) i *SGH* (*Szkoła Główna Handlowa*): prymarnie *F* (od *akademia*, *szkoła*), a fonologicznie także *N* (dla wymowy literowej: a-te-**ka**, es-gie-**ha**) lub – w języku potocznym (por. Jadacka 2005: 145) – *M3* (dla wymowy częściowo głoskowej: ?***a****tek*, ?***es****gieh*). Ekspansja głoskowców rodzaju *M3* kosztem literowców rodzaju *F* lub *N* wynika zapewne z ich standardowości akcentowej (akcent paroksytoniczny zamiast oksytonicznego) oraz krótkości (mają o jedną sylabę mniej). Nie jest jednak wykluczone, że w uzusie pojawi(a) się jeszcze inny – już czwarty z kolei (!), po *F* (prymarnym), *N* i *M3* – wariant rodzajowy: *M2* (*Wybierasz się na (tego) ateka/esgieha czy nie?*), zgodny z tendencją dobrze znaną wśród nieżywotnych apelatywów (rzutującą również na odczucie potoczności form partytywnych, por. 2.3.4.).

Skrótowce od nazw obiektów szczególnej rangi (np. państw) mogą wykluczać – niezgodny z rodzajem prymarnym – rodzaj sekundarny (*RP*, *Rzeczpospolita Polska* – tylko *F*, fonologicznie byłoby *N*, por. jednak *PRL*, *Polska Rzeczpospolita Ludowa* – zarówno *F*, jak i *M3*).

Jakkolwiek rodzaj prymarny uchodzi za staranniejszy, niektóre skrótowce silnie zleksykalizowane występują z kolei tylko w rodzaju sekundarnym (*SANEPID*, *Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna* – tylko *M3*, prymarnie byłoby *F* – od rzeczownika *STACJA*).

Taka jednostka jak *OC* nie ma rodzaju prymarnego, bo jest wobec nazwy skracanej metonimicznym neosemantyzmem: *OC* to już nie tyle (nie tylko) *odpowiedzialność cywilna*, ile raczej (przede wszystkim) *ubezpieczenie od odpowiedzialności cywilnej*. Mamy tu do czynienia z „egzocentryzacją" (wyprowadzaniem) znaczenia skrótowca w stosunku do znaczenia nazwy skracanej, a tym samym z elipsą towarzyszącego członu apelatywnego (*ubezpieczenie OC → OC*).

1.3.5. Wielorodzajowość frazeologizmów

Wśród przebadanych przez Iwonę Kosek (2007, 2008) imiennych związków frazeologicznych dominują jednostki o znaczeniu osobowym, ale nie ma takich, które miałyby wyłącznie rodzaj *M1* (!).

Naturalnymi predyspozycjami do dwurodzajowości *M1*/*M2* (z *M1* w wariancie z nienacechowanymi formami niemęskoosobowymi w MW. lm.) odznaczają się frazeologiczne rzeczowniki osobowe z nadrzędnym komponentem „zwierzęcym" (a więc zbieżnym z rzeczownikiem rodzaju *M2*), np. *KOZIOŁ OFIARNY*, *WILK MORSKI*, *SZCZUR LĄDOWY*, *STARY BYK*, *STARY KOŃ*, *MÓL KSIĄŻKOWY*. W wypadku tych ekspresywnych jednostek brak jest wyraźniej różnicy pragmatycznej między alternatywnymi formami B. lm., takimi jak: (*widzę*) *te kozły ofiarne* i (*widzę*) *tych kozłów ofiarnych* (zob. Kosek 2007: 57), a w MW. lm.

formy morfosyntaktycznie męskoosobowe są co najmniej problematyczne. Kosek znajduje tylko użycia form: *starzy konie* i *mole książkowi*[18], oraz dopuszcza formy *wilcy morscy* i *niebiescy* (*ranni*) *ptaszkowie* (może należałoby jeszcze dorzucić formę *nocni markowie*).

Wobec niektórych jednostek frazeologicznych z komponentem „zwierzęcym" – mimo ich osobowego lub rzeczowego znaczenia – rodzaj *M2* panuje jednak niepodzielnie (i to zarówno w normie, jak i w uzusie), por. *PIES OGRODNIKA*, *LEW SALONOWY* czy *BIAŁY KRUK*.

Z materiału zebranego przez Kosek (zob. Kosek 2007: 57) wynika, że czysto składniowym (pozbawionym wykładników morfologicznych) przyczółkiem męskoosobowości pewnych frazeologizmów zasadniczo (w kookurencji z przymiotnikami) męskozwierzęcych jest łączliwość z liczebnikami i relatywizacja (forma zastępującego te jednostki zaimka względnego), por.: *Był to czas, kiedy dopiero umacniała się władza ludowa i* ***wielu*** *farbowanych lisów wkradło się tu i tam.*, *Zawsze był antykomunistą, nie znosił zwłaszcza farbowanych lisów,* ***którzy*** *zdradzili wspólnotę, a potem racjonalizowali zdradę*. Ten sam kierunek ekspansji męskoosobowości (jako rodzaju naturalnego) daje się zresztą zauważyć wśród leksemów właściwych (niefrazeologicznych) (por. punkt 3.10.).

Wyrażenia o denotacji osobowej z dominującym komponentem „rzeczowym" wykazują wahanie rodzajowe między *M1* i *M2* (*GŁĄB KAPUŚCIANY*, *STARY GRZYB*, *STARY PIERNIK*, *CHAMSKI CYC*, *CHAMSKI SZNUREK*) lub – rzadziej – między *M2* i *M3* (*BARANI ŁEB*, *ŚWIŃSKI RYJ*).

Oczywistym wsparciem dla rodzaju *M1* frazeologizmów jest to, że rodzaj ten i odpowiednie doń – przenośne – znaczenie osobowe (obok innych rodzajów i znaczeń) mają także motywujące te frazeologizmy rzeczowniki proste, por. np. *GŁĄB*, *BURAK*, *PTASZEK*, z drugiej jednak strony brak takiego wsparcia nie wyklucza rodzaju męskoosobowego (por. *MÓL*, *CYC*, *SZNUREK*). O w pełni wykształconej męskoosobowości mimo znaczenia osobowego nie może być jednak mowy, gdy brak jest potwierdzeń tego rodzaju w B. lm. (zob. Kosek 2008: 123).

Wyrażenia *BARANI ŁEB*, *ŚWIŃSKI RYJ*, dla których charakterystyczne są przede wszystkim użycia wołaczowe, oscylują raczej między dwoma pozostałymi rodzajami męskimi: *M2* i *M3*. Widzimy tu nie do końca ustabilizowane

[18] Formy te mogą się wydawać tym bardziej substandardowe (wobec form niemęskoosobowych) przez to, że wartość męskoosobowa nie jest w nich jednoznacznie (dystynktywnie wobec *M2*) morfologizowana przez segment główny (rzeczownikowy). Z kolei w sztucznych formach o w pełni zmorfologizowanej męskoosobowości: *molowie książkowi*, *starzy koniowie* rażąca byłaby „stuprocentowo" męskoosobowa końcówka *-owie* segmentu zbieżnego z rzeczownikiem „zwierzęcym" (systemowa jest ta „nobilitująca" końcówka tylko w „odzwierzęcych" nazwiskach: *Molowie*, *Koniowie*).

(zleksykalizowane) przesunięcie metonimiczne typu *pars pro toto*, czyli od znaczenia nieżywotnego (części ciała) ku osobowemu.

1.3.6. Dwurodzajowość a słowotwórstwo

W opracowaniach słowotwórczych (por. np. Waszakowa 1996, *Morfologia* 1998, SGS) nie wyróżnia się relacji podstawa – derywat w obrębie dwurodzajowości, czyli np. między *GAPĄ F* i *GAPĄ M* (*M1* lub *M2*), *CHŁOPINĄ M1* i *CHŁOPINĄ F* albo między *KOTLETEM M3* i *KOTLETEM M2*[19] (uznaje się natomiast pary słowotwórcze typu *DYREKTOR M1 – DYREKTOR F*, ale one z kolei raczej nie są – i tutaj nie będą – podciągane pod dwurodzajowość, por. punkty 3.1. i 3.5.). Wynika z tego, że alternantów rodzajowych nie traktuje się jako odrębnych leksemów, między którymi mogłaby zachodzić derywacja (paradygmatyczna ze względu na typ wykładnika; modyfikacyjna, pragmatyczna czy nawet tautologiczna ze względu na różnicę funkcjonalną między derywatem i podstawą, por. Kaproń-Charzyńska 2007). Potwierdza to oczywiście samo użycie form liczby pojedynczej terminu rzeczownik dwurodzajowy (wielorodzajowy), niezgodne z przekonaniem o stałości rodzaju jako kategorialnej cesze leksemów rzeczownikowych. Z drugiej strony na pewno niedogodne byłoby również „zalegalizowanie" derywacji paradygmatycznej na tyle nietwórczej, że podstawa i derywat znaczyłyby to samo i miałyby większość form wspólnych (z formami podstawowymi na czele).

Rzeczowniki dwurodzajowe zakończone na *-a* – takie jak *GAPA*, *NIEDOŁĘGA*, *ZRZĘDA* – przez autorkę monografii o derywacji paradygmatycznej (zob. Waszakowa 1996: 123-124) jedynie „w całości" dostrzegane są jako derywaty odczasownikowe lub odprzymiotnikowe.

Oryginalne ujęcie relacji derywacyjnych z udziałem leksemów o postaci *SIEROTA* przedstawia P. Żmigrodzki (2007a: 25):

> napis *sierota* identyfikuje dwa leksemy: *sierota* I o znaczeniu „generycznym" i odnoszącym się do mężczyzny i *sierota* II nazywający osobę płci żeńskiej o cechach takich, jak *sierota* I. *Sierota* I jest dwurodzajowy (mos: *widzę tego sierotę Kowalskiego*, *widzę tych biednych sierotów*; ż: *widzę tę sierotę Kowalskiego*, *te biedne sieroty*), a *sierota* II ma rodzaj żeński. Leksemy *sierota* II i *sierota* I pozostawałyby w stosunku pochodności słowotwórczej.

[19] O kierunku derywacji modyfikacyjnej decydowałby zakres semantyki płci (podstawa pełni funkcję nazwy gatunkowej, a derywat odnosi się tylko do jednej płci), natomiast o kierunku derywacji pragmatycznej (niezmieniającej znaczenia) – nacechowanie stylistyczne (derywat jest bardziej nacechowany od podstawy). W wypadku par typu *GAPA F* i *GAPA M* kierunek motywacji i tak byłby jednak sporny ze względu na to, któremu alternantowi przypisać użycie gatunkowe.

Jednostka dwurodzajowa traktowana jest zatem integralnie już tylko w znaczeniu męskim i gatunkowym, a nazwa tak gramatycznie, jak i semantycznie żeńska wyróżniana jest jako jej derywat. Semantyczne kryterium wyodrębniania leksemów i wyznaczania kierunku derywacji dominuje tutaj nad kryterium gramatycznym i pragmatycznym, skoro *sierota* I jest nacechowana (niespójna) rodzajowo, a zarazem stylistycznie. Tymczasem wydaje się, że tym, co niestandardowe, powinno się obarczać raczej derywat niż podstawę. Najprościej byłoby obydwa człony relacji derywacyjnej (typu paradygmatycznego) traktować jednorodzajowo. W takim jednak wypadku jako podstawa używana w znaczeniu generycznym narzuca się raczej (mimo niespójności pragmatycznej – nacechowania referencji męskiej) alternant gramatycznie żeński[20].

W propozycji Żmigrodzkiego jeszcze bardziej kontrowersyjna jest akceptacja formy *sierotów*, a tym samym określenie męskiego alternantu rodzajowego jako *M1* (zamiast *M2*).

1.3.7. Rodzaj rzeczowników typu *MAGNIFICENCJA*

Rozważania w tym paragrafie dotyczą grupy podniosłych lub także archaicznych rzeczowników tytularnych, takich jak: *EMINENCJA*, *EKSCELENCJA*, *MAGNIFICENCJA*, *KRÓLEWSKA*/*KSIĄŻĘCA MOŚĆ*, *ŁASKAWOŚĆ*, *ŚWIĄTOBLIWOŚĆ*, *DOSTOJNOŚĆ*, por. np.: *Wasza Eminencjo!*, *Wasza Królewska Mość!*, *Przybył Jego Ekscelencja ksiądz biskup…*, *Przybyła Jej Magnificencja pani profesor…*, *Witamy Ich Magnificencje…*

Według A. Bogusławskiego (2009: 28) istnieją dwie równokształtne jednostki o postaci *magnificencja* jednoznacznie rozdzielone tak pod względem rodzaju gramatycznego, jak i płci (jednostkowego[21]) referenta. Syntaktyczna równowaga między tymi jednostkami w wyrażeniach adresatywnych jest jednak zachwiana na korzyść femininum – ze względu na ich wspólną łączliwość z grzecznościowym, formalnie tylko żeńskim, zaimkiem *WASZA* (zamiast

[20] Słysząc, jak niektórzy/niektóre obrażają się na (polską) rzeczywistość językową za gorsze traktowanie płci żeńskiej albo domagają się rewolucyjnych zmian gwałcących uzus (a czasem i system) językowy, gramatyk może przeprowadzać rachunek sumienia ze swoich własnych koncepcji: czy aby na pewno – w poszanowaniu realiów języka – oddaje płci żeńskiej tyle, ile się jej należy. Legalizacja żeńskich epicenów typu *SIEROTA* może być właśnie przykładem „zadośćuczynienia" po takim rachunku, przykładem dobrze (realnie i rzeczowo) pojętego „wyrównywania szans" tego, co męskie, i tego, co kobiece w gramatyce.

[21] W liczbie mnogiej – ze względu na referentów płciowo mieszanych – siłą rzeczy nie ma już tak prostej jedno-jednoznacznej korelacji między rodzajem gramatycznym a rodzajem naturalnym.

spodziewanej opozycji form rodzajowych)[22]. Gdyby wyrażenie z udziałem tego leksemu można było rozszerzyć o przymiotnik, to wówczas musiałaby on przyjąć również formę żeńską (niezależnie od referencji płci rzeczownika), por. ?*Wasza droga magnificencjo!*, **Wasza drogi magnificencjo!*

Dla trzeciej osoby liczby pojedynczej (poza użyciami adresatywnymi) istnieje już normalne zróżnicowanie płci za pomocą grzecznościowych formalnie nieodmiennych zaimków *JEGO – JEJ* (równokształtnych z zaimkami dzierżawczymi)[23].

Tymczasem według Z. Saloniego (2007) rodzaj żeński *MAGNIFICENCJI* – ujawniający się w lp. – może mieć zastosowanie także do mężczyzn (por. *krakowska magnificencja Mieczysław Wejman*). Zarówno zdanie *Witamy Cię, nasz drogi magnificencjo!*, jak i *Witamy Cię, nasza droga magnificencjo!* autor ten ocenia jako „kpiarskie, ale poprawne" – oznaczałoby to, że wołacz dopuszcza tylko dodatkowo (pragmatycznie) nacechowaną referencję męską. Tym chętniej (w imię prostoty opisu) należy przyjąć opinię Bogusławskiego (2009: 29) (zgodną z jego „rozdzielnorodzajową" regulacją), że tylko pierwszy (męski) wariant jest poprawny w odniesieniu do mężczyzny, a do tego wcale niekpiarski.

Trudniejszy jeszcze problem z *MAGNIFICENCJĄ* pojawia się wówczas, gdy uznamy (tak jak Saloni 2007), że formy M. lm. dopuszczają łączliwość męskoosobową, podczas gdy B. lm. wyklucza ten rodzaj (**widzę tych magnificencji*/*magnificencjów*). Ta defektywność (czy – z punktu widzenia biernikowej koncepcji rodzajów – wręcz akcydentalność) męskoosobowego alternantu rodzajowego podpada pod morfologiczną regułę, zgodnie z którą rzeczownik (nawet mimo znaczenia męskoosobowego) nie może mieć biernika lm. równego dopełniaczowi (a zatem nie może być męskoosobowy w zwykłym sensie), jeśli w tym drugim przypadku ma (tylko) końcówkę *-i*/*-y* (nie *-ów*), a w formie podstawowej (M. lp.) kończy się na *-a* (por. Bogusławski 2009: 35). Ponieważ forma M. lm. *magnificencje* łączy się tylko z formą *dwie*, a nie łączy się ani z formą (męskonieosobowo-nijaką) *dwa*, ani tym bardziej

[22] Zaimek *WASZA* koresponduje z również grzecznościowym i archaicznym zaimkiem osobowym *WY*. Oba leksemy są neutralne pod względem liczby (mogą mieć jednostkowego referenta).

[23] Wspominane tu grzecznościowe zaimki *WASZA*, *JEGO*, *JEJ* można też określać jako dzierżawczo-zwrotne. Zwrotne – gdyż odznaczają się tą samą referencją, co rzeczownik, z którym się łączą; byłaby to jednak taka zwrotność, która ujawnia się już w grupie nominalnej, a nie dopiero w zdaniu czy jego nominalizacji (jak w wypadku kanonicznego zaimka zwrotnego). Dla odróżniania obu typów zwrotności jako pierwszego członu nazwy dyskutowanej grupy zaimków użyto określenia „dzierżawczy" (wskazującego na bardziej znany typ homonimiczny).

W połączeniach *wasza*/*jego*/*jej magnificencja* może występować także zwykły zaimek dzierżawczy (por. np. *Najpierw będzie przemawiać wasz(a) magnificencja (z waszej uczelni), a potem nasz(a) (z naszej uczelni)*., *Kowalski pytał, gdzie będzie siedzieć jego* [tzn. Kowalskiego] *magnificencja*., *Nowakowa pytała, gdzie będzie siedziała jej* [tzn. Nowakowej] *magnificencja*.

z (męskoosobową) formą *dwaj*, dla rzeczownika żeńskiego należy wyróżnić homonim rodzaju męskozwierzęcego (*M2*), ale ze specjalnego (zaproponowanego w tej monografii) podrodzaju osobowego (*M2*$_{\text{pers}}$, zob. punkt 2.3.2.), wyjątkowy także pod względem wspomnianej łączliwości z powierzchniowo żeńskim zaimkiem grzecznościowym *WASZA*. Rzeczowniki *MAGNIFICENCJA F* i *MAGNIFICENCJA M2*$_{\text{pers}}$ nie tworzą relacji dwurodzajowości ze względu na rozłączną referencję płci.

Żeńskim nazwom dostojników kościelnych *EMINENCJA* i *ŚWIĄTOBLIWOŚĆ* można przypisać co najwyżej status jednostek potencjalnych. Ich użycie blokowane jest bowiem realnoznaczeniowym wykluczeniem referencji żeńskiej: *EMINENCJA* odnosi się do kardynałów, a *ŚWIĄTOBLIWOŚĆ* − do papieża (*EKSCELENCJA* to tytuł honorowy zarówno dostojników kościelnych, jak i państwowych).

* * *

W swej fundamentalnej pracy o rodzajach rzeczownika Z. Saloni (1976: 68) pisał, że wielorodzajowość zachodzi wówczas, gdy „t e s a m e f o r m y r z e c z o w n i k o w e [wyróżnienie dodane – P.W.] mają łączliwość z dwiema, różniącymi się wartością pod względem rodzaju, formami przymiotnikowymi, czasownikowymi lub liczebnikowymi", a więc wykluczał z niej opozycje zmorfologizowane. W takim ujęciu wielorodzajowością odznaczają się przede wszystkim rzeczowniki nieodmienne oraz zaimki osobowe. W tym opracowaniu przyjmuje się szerszą formułę wielorodzajowości: dystrybucja stanowi o istocie wielorodzajowości (tak jak w ogóle rodzajów), ale różnice (powierzchniowo)morfologiczne, a także pragmatyczne jej nie przekreślają.

Autor dostrzega potrzebę ukazania granic i wewnętrznej dynamiki tego wielowymiarowego (a poniekąd „niewymiarowego") zjawiska. Określa miejsce wielorodzajowości w gramatyce (także wobec różnych relacji „pokrewnych", takich jak partytywność, wyznaczoność, deprecjatywność, derywacja słowotwórcza, opozycja płci) oraz sporządza – na podstawie wybranych źródeł leksykograficznych – słownik apelatywnych jednostek wielorodzajowych. Pozostaje więc na płaszczyźnie (jednostek) systemu, a nie podejmuje się zbadania – wymykającego się normie – wielorodzajowego uzusu. Przedmiot badawczy – trafnie wskazany przez M. Nowosad-Bakalarczyk (2009: 142; por. punkt 1.2.) – został więc podjęty tylko częściowo.

2. Gramatyka rodzajów – wybrane zagadnienia ogólne

2.1. Zasady klasyfikacji rodzajowej rzeczownika

Istniejące w polskiej gramatyce klasyfikacje rodzajów rzeczownika różnią się między sobą stopniem szczegółowości i stosunkiem do kategorii liczby, poniekąd też zakresem (kwestia uwzględniania pluraliów tantum). Jako podstawowe przyjęto tutaj wywodzone od W. Mańczaka (1956) rozróżnienie pięciu rodzajów rzeczownika ze względu na (swobodną, niezleksykalizowaną) łączliwość z przymiotnikami (zob. też Laskowski 1998: 208-213), o wystarczających cechach dystynktywnych w biernikowych związkach zgody (tabela 1). Tradycja szkolna przekazuje z kolei koncepcję rodzajów mianownikowych: osobnych dla liczby pojedynczej i dla liczby mnogiej („M.(3+2)") albo ustalanych tylko na podstawie liczby pojedynczej („M.3") (zob. punkt 2.2.). Rozbudowana klasyfikacja rodzajowa zapoczątkowana przez Z. Saloniego (1976) – co do interpretacji pluraliów tantum istotnie zmodyfikowana przez M. Wolińskiego (2001) – uwzględnia łączliwość rzeczowników nie tylko z przymiotnikami (i czasownikami), ale także z liczebnikami (zob. punkt 2.4.).

2.1.1. Rodzaj leksemu a rodzaj formy fleksyjnej

W opisie dążącym do prostoty (na potrzeby dydaktyki) kłopotliwy jest fakt, że poszczególne formy danego rzeczownika mogą mieć różne nazwy rodzajowe. Gdy się określa np. formy *poeta* (M. lp.) i *poeto!* (W. lp.) jako męskie, *poety* (D. lp.), *poecie* (C. i Ms. lp.), *poetą* (N. lp.) jako nieżeńskie, *poetę* (B. lp.) jako męskożywotną, *poeci* (M. lm.), *poetów* (B. lm.) jako męskoosobowe; *poetów* (D. lm.), *poetom* (C. lm.), *poetami* (N. lm.), *poetach* (Ms. lm.) jako rodzajowo neutralne (nie mylić z rodzajem nijakim!), a tzw. deprecjatywną formę MW. lm. *poety* jako niemęskoosobową (!), to wcale nie oznacza, iż rzeczownik (w tym wypadku *POETA*) odmienia się przez rodzaje. Taka pozorna – nazewnicza tylko – odmiana rodzajowa wynika ze zmiennego przebiegu podstawowych opozycji dystrybucyjnych przez poszczególne (połączone) wartości przypadka i liczby: M. i W. lp. – *m* : *f* : *n*; D., C., N. i Ms. lp. – *f* : *–f*; B. lp. – *m–3*

(m1∧m2) : *m3* : *f* : *n*; M., B. i W. lm. – *m1* : *−m1*; D., C., N. i Ms. lm. – brak opozycji rodzajowych.

Symbole rodzajów klasyfikujących będą zapisywane wielkimi literami (inaczej niż w objętych ekscerpcją słownikach), symbole uogólnionych na podstawie łączliwości bezpośredniej rodzajów selektywnych form fleksyjnych – małymi (analogiczna konwencja graficzna przyjęta jest m.in. w opisie kategorii gramatycznych w SWJP). Pozycję pośrednią zajmują rodzaje (w koncepcji „M.(3+2)") uogólniane na subparadygmat liczby pojedynczej i mnogiej, które obrazowo można nazywać „liczborodzajami" (zob. punkt 2.2.).

Neutralizacje opozycji rodzajowych w poszczególnych flektemach nie są jednak absolutne. Formy rzeczownika całkowicie lub częściowo neutralne rodzajowo w kongruencyjnych związkach z przymiotnikami, czasownikami i liczebnikami (głównymi) mogą bowiem (dokładniej) ujawniać rodzaj leksemu, jeśli użyte są jako składnik relatywizowany, por. np. *Nie zjadłem tego kotleta, którego/który mi zostawiłeś?*

Konektor względny o odmianie przymiotnikowej zasadniczo zachowuje wartość rodzaju i liczby składnika relatywizowanego, a transponuje tylko wartość przypadka – jeśli nie odpowiada ona jego pozycji składniowej w otwieranym zdaniu podrzędnym[24].

Trzeba zatem mieć świadomość, że rozróżnianie globalnego rodzaju leksemu rzeczownikowego (klasyfikującego, ogólnoparadygmatycznego, słownikowego) i inaczej nazywanych lokalnych rodzajów selektywnych poszczególnych form fleksyjnych jest uproszczeniem.

Można dojść do wniosku, że jakkolwiek przemyślana i zrozumiała wydaje się już kwestia odniesienia kategorii rodzaju rzeczownika do opozycji leksem – forma fleksyjna, to i tak jej dydaktyczna eksplikacja pozostaje zadaniem niewdzięcznym (trudnym).

2.1.2. Rodzaje męskie

Trzy rodzaje męskie są do siebie najbardziej podobne i w tym sensie opozycje między nimi (zwłaszcza niemianownikowa – istniejąca tylko w B. lp. opozycja między rodzajem męskozwierzęcym i męskonieżywotnym) mają drugorzędną rangę[25]. Najbardziej natomiast „wyemancypowany" (odrębny) jest

[24] Inna sprawa, że relatory bardziej niż inne drugorzędne wykładniki rodzaju podatne są na konkurencyjną zgodę *ad sensum*.

[25] I. Bobrowski (2006a) mówi o hierarchicznej koncepcji rodzajów, mając na myśli nadrzędność opozycji męski – żeński – nijaki i męskoosobowy – niemęskoosobowy nad opozycją męskożywotny – męskonieżywotny. Wtedy jednak można by się upomnieć także o opozycję żeński – nieżeński jako opozycję superodrzajową.

rodzaj żeński (po rodzaju męskoosobowym – dzięki żeńskiej formie *dwie* – także w lm.).

Na podstawie związków zgody z przymiotnikami rodzaj męskoosobowy jest jednoznacznie rozpoznawalny w B. lm., a po części także w M. lm. (zob. punkt 2.3.1.), rodzaj męskonieżywotny – w B. lp., nijaki – w M., B. i W. lp., rodzaj żeński – w całej lp.; rodzaj męskozwierzęcy – jako jedyny – w żadnym przypadku (flektemie) nie ma odrębnych wykładników.

Różnica między *M3* i *M2*, która – poza związkami z relatorem – ujawnia się w jednym tylko przypadku (w B. lp.), w opisie wielorodzajowości prowokuje, aby oboczną formę *m2* traktować jedynie jako dodatkowy syntaktyczny (i często stylistyczny) wariant znaczeniowo nieżywotnego rzeczownika *M3*. Tutaj nie przyjęto takiego redukcyjnego rozwiązania: rzeczownik męskonieżywotny nie może mieć biernika męskożywotnego – chyba że jako formę partytywną (zob. 2.3.4.). Zresztą rodzaj *m3* – mimo znaczenia nieżywotnego – nie zawsze jest dominujący (por. np. *PAPIEROS*), a więc trzeba by również wyróżniać rzeczowniki *M2* dopuszczające formę męskonieżywotną.

2.1.3. Rodzaje wtórne

Od pięciu rodzajów podstawowych wyróżnianych ze względu na połączenia z przymiotnikami należy odróżnić rodzaje wtórne (pochodne, skumulowane) rozumiane jako klasy dystrybucyjne tych rzeczowników o niepełnym funkcjonalnym paradygmacie fleksyjnym, dla których niemożliwe jest jednoznaczne określenie rodzaju podstawowego; rodzaj pochodny stanowi kombinację rodzajów podstawowych. Najważniejszym z nich jest przysługujący większości pluraliów tantum rodzaj niemęskoosobowy, czyli rodzaj niesprzeczny ze wszystkimi rodzajami podstawowymi oprócz rodzaju *M1* (symbol: *−M1*). Nie wyróżnia się natomiast kumulującego rodzaje *M1* i *M2* rodzaju męskożywotnego (*M−3*) dla męskich singulariów tantum (np. nazw dni miesiąca równokształtnych z liczebnikami/przymiotnikami porządkowymi), gdyż ta ostatnia kategoria leksemów jest nieostra – istnieje możliwość „dokomponowania" form liczby mnogiej; funkcję arbitra między rodzajem *M1* i *M2* pełni też kryterium znaczeniowe.

Podstawowa wartość rodzajowa nie wyklucza defektywności paradygmatu (zarówno samodzielnych rzeczowników, jak i alternantów rodzajowych) – jednostkami defektywnymi, ale w pełni określonymi rodzajowo są zwłaszcza singularia tantum i męskoosobowe pluralia tantum.

2.1.4. Względne wykładniki składniowe rodzaju rzeczownika

Poza swobodnymi pod względem leksykalnym formami przymiotnika oraz liczebnika, które występują w związkach bezpośrednich z rzeczownikiem, wszystkie pozostałe wykładniki rodzaju rzeczownika w syntagmie zdaniowej (czasownikowe, zaimkowe, liczebnikowe) mają charakter drugorzędny (względny), ponieważ wobec niektórych (form) rzeczowników o znaczeniu żywotnym zamiast gramatycznej, a zarazem „antysemantycznej" zgody rodzajowej mogą przejawiać alternatywną zgodę *ad sensum* – tzw. rodzaj „dalszy" (który jest rodzajem naturalnym sensu stricto). Z kolei zleksykalizowane człony przymiotnikowe mogą wykazywać – także niezgodny z rodzajem właściwym – tzw. rodzaj „najbliższy". Przez to dochodzi do zjawiska wielorodzajowości tekstowej (więcej w punkcie 3.10.).

2.1.5. Zaimek wskazujący a wołacz

Spośród wszystkich leksemów o odmianie przymiotnikowej zapewne najbardziej popularnym wykładnikiem rodzaju rzeczownika jest zaimek wskazujący *TEN*. Nie można jednak z niego korzystać w wołaczu – przynajmniej wobec form rzeczownika niesynkretycznych z mianownikiem, por. np. ?*O ten chłopcze!*, ?*O ta dziewczyno!*[26]. Do diagnozowania rodzajów rzeczownika w tym szczególnym – askładniowym wobec czasownika (niezdaniowym) – przypadku gramatycznym zamiast zaimka wskazującego należy zatem używać jakiegoś typowego przymiotnika, a spośród zaimków przymiotnych – najlepiej dzierżawczego *MÓJ*.

Zależność rodzajowa czasownika od formy wołacza nawet w liczbie pojedynczej (a więc gdy forma ta wyraża jedynego subiekta czynności) nie jest w pełni zgramatykalizowana, bo tzw. uzgodnienie *ad formam* może ustępować uzgodnieniu/składni *ad sensum* (zwłaszcza w wypadku rodzaju nijakiego, por. np. *Gdzie byłeś, dziecko?* zamiast *Gdzie byłoś, dziecko?*).

---

[26] Naturalnym odpowiednikiem zaimka wskazującego są tu nieokreślone pod względem rodzaju zaimki drugiej osoby (lp. i lm.): *O **ty** mój dobry stole!*, *O **ty** moje dobre dziecko!*, *O **ty** moja dobra dziewczyno!*; *O **wy** moi chłopcy!*, *O **wy** moje kochane książki!* W odniesieniu do rzeczowników innych niż żywotne takie formy pełnią funkcję animizującą (akcentują komunikacyjną rolę odbiorcy).

SGJP jako wołacz zaimka drugiej osoby lp. oprócz standardowej formy równej mianownikowi podaje nieoczekiwanie kolokwialną formę *te*! – nie wydaje się ona lepsza od bardziej chyba rozpowszechnionej („plewiącej się"), a nienotowanej w tym słowniku równobrzmiącej formy M. lp. rodzaju nijakiego przymiotnego zaimka wskazującego *TEN* (Saloni i in. 2007: 72).

Rodzaje klasyfikujące leksemów rzeczownikowych	Różnice w bezpośredniej łączliwości form rzeczownikowych z przymiotnikami i czasownikami (uogólnione rodzaje selektywne)													
	lp.							lm.						
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W. (=M.)
męskoosobowy (*M1*) *CHŁOPIEC*				**męsko-żywotny**				**(nie)męsko-osobowy** *m1* (*−m1*) *ci ... byli* (*te ... były*)			**męsko-osobowy** (*m1*) *tych*			**(nie)męsko-osobowy** *m1* (*−m1*) *moi* (*moje*)
męskozwierzęcy (*M2*) *PIES*	**męski** (*m*) *ten ... był*	**nieżeński** (*−f*) *tego*	**nieżeński** (*−f*) *temu*	(*m−3*) *tego*	**nieżeński** (*−f*) *tym*	**nieżeński** (*−f*) *tym*	**męski** (*m*) *mój*							
męskonieżywotny (*M3*) *STÓŁ*				**męsko-nieżywotny** (*m3*) *ten*				**niemęsko-osobowy**	*tych*	*tym*	**niemęsko-osobowy**	*tymi*	*tych*	**niemęsko-osobowy**
nijaki (*N*) *OKNO*	**nijaki** (*n*) to ... było			**nijaki** (*n*) *to*			**nijaki** (*n*) *moje*	(*−m1*) *te ... były*			(*−m1*) *te*			(*−m1*) *moje*
żeński (*F*) *KSIĄŻKA*	**żeński** (*f*) *ta ... była*	**żeński** (*f*) *tej*	**żeński** (*f*) *tej*	**żeński** (*f*) *tę*/*tą*	żeński (*f*) *tą*	żeński (*f*) *tej*	**żeński** (*f*) *moja*							

Tabela 1. Podstawowe opozycje rodzajowe w paradygmacie rzeczowników

W liczbie mnogiej wołacz ma zawsze ten sam kształt i (wyjąwszy wspomniany problem zaimka wskazującego) tę samą łączliwość składniową w ramach grup imiennych co mianownik, dlatego w dalszym opisie (dotyczącym m.in. podrodzajowego zróżnicowania rzeczowników męskoosobowych i męskozwierzęcych) nie będzie za każdym razem wymieniany obok mianownika.

2.2. Rodzaje mianownikowe

W gramatyce szkolnej utrwaliło się rozróżnienie trzech rodzajów rzeczownika w lp. (tych najbardziej znanych: męskiego, żeńskiego i nijakiego) i dwóch w lm. (męskoosobowego i niemęskoosobowego). Ta koncepcja uogólnionych rodzajów mianownikowych zatrzymuje się w połowie drogi między rodzajami selektywnymi i klasyfikującymi. Wraz z pierwszym przypadkiem faworyzuje różnice składniowe wobec czasowników[27], a także wobec liczebników głównych. Koncepcja „M.(3+2)" – bo tak można ją obrazowo określić – relatywizuje zarazem kategorię rodzaju w stosunku do kategorii liczby[28].

Najprostsza klasyfikacja rodzajowa, którą można oznaczać symbolem „M.3", rozciąga rodzaje form podstawowych (M. lp.) na c a ł y paradygmat. Nie konstytuuje więc (w odróżnieniu od klasyfikacji „M.(3+2)") odmiany „wiązanej" rzeczownika – przez liczby i rodzaje („liczborodzaje"). Przykładowo wszystkie formy rzeczownika *POETA* i rzeczownika *KOBIETA* nazywane są – odpowiednio – męskimi i żeńskimi.

Należy wskazać jeszcze jedno możliwe ujęcie uogólnionych rodzajów mianownikowych – rozróżnienie czterech rodzajów „zsyntetyzowanych" z M. lp. i M. lm., a więc męskoosobowego, męskonieosobowego, żeńskiego i nijakiego (por. Misz 1967: 43-44). Skoro można relatywizować rodzaje wobec liczby, to można i wobec przypadka (w tym mianownika). Koncepcja „M.4" ma pewną przewagę nad subnumeryczną koncepcją „M.(3+2)" w opisie związków z czasownikiem (zob. punkt 2.5.2.).

A jednak to tej ostatniej (przed „akademicką" koncepcją pięciu uniwersalnych rodzajów biernikowych – „B.5") bronią – z podobnych pozycji, które oględnie dają się określić raz jako generatywistyczne, raz jako operacjonistyczne – I. Bobrowski i A. Bogusławski.

---

[27] D. Kopcińska (2007: 49) uważa, że uhonorowanie związków rzeczownika z czasownikiem polegające na rzutowaniu (odwzorowaniu) nazw wartości kategorii rodzaju wyróżnionych dla czasownika na określenia rodzajowe form przymiotnikowych wynika z uznania składniowego prymatu form związku podmiotu gramatycznego z orzeczeniem. Koncepcja „M.(3+2)" i tak nie zapewnia jednak prostego opisu wszystkich związków z czasownikiem (zob. 2.5.2.).

[28] Tak jak dla mianownika analogiczna koncepcja byłaby do pomyślenia dla biernika: z czterema rodzajami dla liczby pojedynczej i dwoma dla liczby mnogiej – koncepcja „B.(4+2)".

Według I. Bobrowskiego (1998: 28, 123) koncepcja „M.(3+2)" umożliwia bardziej przejrzysty niż koncepcja „B.5" opis (generatywny) uzgodnień rodzajowych rzeczownika z innymi częściami mowy (autor ma tu też na uwadze korzyści dydaktyczne płynące z zachowania ciągłości tradycji szkolnej). Konieczne jest jednak wówczas przyjęcie dodatkowych reguł dotyczących wyboru właściwej formy rodzajowej w B. lp.

Bogusławski wpisuje koncepcję „M.(3+2)" w założenia swojej gramatyki operacyjnej. „Animizacja" gramatyczna rodzaju męskiego (czyli wykształcenie biernikowej opozycji żywotności i nieżywotności) może być spostrzegana jako ekspansja „gotowych" (*ready-made*) form dopełniacza na biernik. Zasadniczo męskożywotne formy biernika lp. są bowiem kopiami form dopełniaczowych (z małymi wyjątkami – rzeczowniki na *-a*, np. *GLINA M2*). Zdaniem Bogusławskiego (2009: 25) ta właśnie historyczna wtórność biernika ma przesądzać o słuszności innej niż rodzajowa kwalifikacji opozycji dystrybucyjnej męskożywotny – męskonieżywotny i tym bardziej o słuszności nietraktowania drugiego członu tej opozycji jako jednej z podstawowych (ogólnoparadygmatycznych) wartości rodzajowych. Pierwszego jej członu, czyli klasy męskożywotnej, i tak nie można potraktować w ten sposób, bo w skali całego paradygmatu nie jest elementarna (obejmuje klasę męskoosobową i męskozwierzęcą).

Opis rzeczywistości językowej jest u Bogusławskiego z ducha operacyjny, dynamiczny (zakłada filozoficzny prymat zdarzenia nad stanem, por. założenia dotyczące opisu aspektów – Bogusławski 2003: 17), a w zakresie gramatyki wyrazu daleki od eksponowania kostycznych paradygmatów[29]. Autor bardziej stara się wyzyskiwać pewne historyczne linie rozwojowe języka. Czynnik genetyczny nie może być jednak w interpretacji „stanu" języka decydujący. Dobrze, jeśli można uczynić mu zadość, lecz nie należy go absolutyzować (por. Bobrowski 2000). Z punktu widzenia dystrybucyjnej synchronii próba uchylenia rodzajowej relewancji B. lp. pozostaje niezrozumiała.

Za uprzywilejowaniem rodzajów mianownikowych po części przemawia frekwencja przypadków. Ogólnie można powiedzieć, że zwłaszcza w wypadku rzeczowników osobowych – z racji nazywania wykonawcy czynności (w stronie czynnej) – mianownik jest realizowany częściej niż biernik. Przykładowo, na podstawie danych z NKJP[30] rzeczownik *CHŁOPISKO* obok rodzaju nijakiego występuje także w rodzaju męskim, ale – z racji braku poświadczeń biernikowych oraz męskoosobowych w M. lm. – tego ostatniego rodzaju nie da się określić dokładniej (jako *M1* czy *M2*). Z drugiej jednak strony, dla nazw rzeczy to nie pozycja podmiotu, lecz obiektu czynności jest bardziej podstawowa.

[29] Przejawia się to szczególnie w podejściu do nacechowanych niemęskosobowych form M. lm. – zob. punkt następny (2.3.1.).

[30] Zob. http://nkjp.uni.lodz.pl/?q=4x8gtnr.

2.3. „Szare strefy" opozycji rodzajowych

W tym punkcie omówiono zjawiska dodatkowego (w każdym razie wykraczającego poza kategorie przypadka i liczby) paradygmatycznego zróżnicowania rzeczowników, które komplikują opozycje rodzajów podstawowych i obraz rzeczownika jako leksemu jednorodzajowego (innymi słowy: o stałym niesprzecznym układzie rodzajów selektywnych), ale nie są podciągane pod wielorodzajowość: występowanie form niemęskoosobowych w ramach rodzaju *M1* (o zróżnicowanym statusie, w M. lm. skutkującym rozróżnianiem podrodzajów), „peryferyjny" podrodzaj rzeczowników *M2* o znaczeniu osobowym, partytywność w B. niektórych rzeczowników męskonieżywotnych, żeńskich i nijakich oraz (tylko w lm.) męskozwierzęcych; wyznaczoność w B. lp. rodzaju *M3*.

2.3.1. Mianownik liczby mnogiej rzeczowników męskoosobowych

Podrodzaje męskoosobowe. Rzeczowników męskoosobowych dotyczy szeroko już opisywany i problematyzowany fenomen gramatyczno-pragmatyczny nazywany najczęściej (za Saloni 1988) deprecjatywnością, ostatnio ujmowany też dynamicznie – jako operacja zwana pejoratywizacją (Bobrowski 2006b, por. rodzaj męskoosobowy pejoratywny Laskowskiego 1998), operacją ludykratywną (Bogusławski 2007, 2009) lub operacją statusową (Szałkiewicz 2010). Rzeczowniki rodzaju męskoosobowego w MW. lm. (z wyłączeniem apelatywnych pluraliów tantum, por. Saloni 2007: 40, Skowrońska 2011: 290-291) dysponują formami o łączliwości takiej jak formy innych rodzajów niż męskoosobowy, przy czym zwykle są to formy dodatkowe dla tego przypadka (postoperacyjne), silnie nacechowane stylistycznie (formy deprecjatywne, ludykratywy); tylko dla nielicznych zaś rzeczowników – i tak nacechowanych stylistycznie – formy niemęskoosobowe w MW. lm. są jedyne[31] lub przynajmniej dominujące, a dla jeszcze innych – równorzędne z formami męskoosobowymi.

Ze względu na mianownik (i wołacz[32]) liczby mnogiej rodzaj *M1* można więc podzielić na trzy podrodzaje (por. Szałkiewicz 2010):

1. mocny (prototypowy), np. *PAN*, z nienacechowaną stylistycznie formą męskoosobową oraz – z wyjątkiem niemotywowanych nazwą własną pluraliów tantum (np. *PAŃSTWO*), a także „odimiennych" nazw par (małżeńskich) typu

[31] Na gruncie koncepcji deprecjatywności jako kategorii gramatycznej (Saloni) takie rzeczowniki można nazywać depretiativami tantum (przez analogię do takich terminów, jak pluralia tantum czy (im)perfectiva tantum; por. także predicativa tantum – Wojdak 2011).

[32] Dla większej „ostrości" i metodologicznej czystości podziału rzeczowników męskoosobowych można jednak – tak jak Szałkiewicz (2010) – abstrahować od różnic w W. lm.

ANDRZEJOWIE[33] – z dodatkową ekspresywną formą niemęskoosobową o różnych funkcjach (deprecjonującej, ludycznej, stylizacyjnej, deonimizującej, por. m.in. Bogusławski 2007, Siuda 2010, Makowska 2010) (proponowany symbol: $M1_{+M}$, w koncepcji Szałkiewicza odpowiada mu „czysty" rodzaj *m1*);

2. słaby (najbardziej podobny do pozostałych rodzajów), np. *CHAM*, z formą niemęskoosobową jako jedyną lub dominującą wobec nacechowanej („sztucznej", żartobliwej, stylizowanej, hiperpoprawnej…) formy męskoosobowej ($M1_{-M}$, u Szałkiewicza *m11* – jako rodzaj pośredni między *m1* i *m2*)[34];

3. mieszany („rozdwojony"), np. *CHŁOPAK*, o zbliżonym statusie formy męskoosobowej i niemęskoosobowej ($M1_{+/-M}$ ewentualnie $M1_{-/+M}$, u Szałkiewicza jako dwurodzajowość *m1*/*m11*).

Formy męskoosobowe i niemęskoosobowe rzeczowników miękkotematowych są synkretyczne (por. *ci dranie – te dranie*, *ci żołnierze – te żołnierze*). Według A. Bogusławskiego (2007: 287) niemęskoosobowość czysto składniowa (niezmorfologizowana) jest stosowana tylko w odniesieniu do rzeczowników pejoratywnych (z podrodzaju $M1_{+/-M}$) takich jak *NICPOŃ*, *WAŁKOŃ*, *BRZYDAL*: „mamy tu […] do czynienia z redundancyjnym wzmocnieniem negatywnego ładunku samych leksemów (mających też opcjonalny rząd męskoosobowy)". Byłoby to więc dalsze ograniczenie w istnieniu nacechowanych form $-m1$ w podrodzaju $M1_{+M}$ (por. przypis 33).

Niezależnie od podrodzaju niemęskoosobowość form MW. lm. rzeczownika męskoosobowego – z powodu oddziaływania na zależne człony „dalsze" (poza związkami zgody z przymiotnikiem i liczebnikiem) rodzaju męskoosobowego jako rodzaju naturalnego lub przynajmniej bliższego odniesieniom do zbiorów mieszanych – nie zawsze ujawnia się w sposób konsekwentny (Skowrońska 2011). Tylko jednak formy niemęskoosobowe podrodzaju $M1_{+M}$

---

[33] W tekstach pojawiają się formy niemęskoosobowe głównie „odnazwiskowych" nazw par małżeńskich, zwykle jednak w użyciu hybrydalnym, czyli w połączeniu z (nieprzymiotnikowymi) formami męskoosobowymi, np. *„Cichopki" znaleźli więc sposób na zmęczenie – na Wielkanoc wyjeżdżają w Alpy* (Skowrońska 2011: 290, Makowska 2010: 39).

Zdaniem Bogusławskiego (2007: 286) także rzeczowniki męskoosobowe o odmianie przymiotnikowej nie dopuszczają nacechowanych form niemęskoosobowych (równokształtnych z formami żeńskich nazw osobowych, np. *dyżurne*, *Kowalskie*) – „wymuszanie na nich «pejoratywności» nie jest możliwe […]: ze zbyt wielką siłą podsuwają one informację rzeczową o kobietach". Przywołana przez tegoż autora konstrukcja *wszystkie te Jany Kowalskie* (o wydźwięku pogardliwym lub tylko żartobliwym) wydaje się już jednak całkiem realna (wcale niesztuczna).

[34] Osobną kwestią pozostaje uzasadnienie, dlaczego te, a nie inne pejoratywnie oceniające masculina osobowe należą do podrodzaju $M1_{-M}$, por. np. z jednej strony *CHAM*, *ŁOBUZ*, *GŁUPEK*, z drugiej *IDIOTA*, *DEBIL* i *GŁUPIEC*. Na istnienie nienacechowanej formy męskoosobowej oprócz braku (lub chociaż mniejszego stopnia) nacechowania niskostylowego (por. *GŁUPIEC* wobec *GŁUPKA*) zapewne wpływ wywiera inne (niezwiązane z nacechowaniem niskostylowym) znaczenie danego rzeczownika (*IDIOTA* czy *DEBIL* to także medyczne nazwy stopnia upośledzenia umysłowego) (Kosek 2008: 110).

(deprecjatywne) wykazują wyraźne ograniczenia w łączliwości z formami *dwa*, *trzy*, *cztery* (?*dwa robotniki*, por. Saloni 1988: 162) – jak gdyby te związki zgody z liczebnikami były nazbyt deprecjonujące (depersonalizujące) dla oznaczanych przez nie osób.

Rzeczowniki męskoosobowe (z podrodzaju $M1_{-M}$) mogą nie mieć w MW. lm. form męskoosobowych (inaczej Szałkiewicz 2010). Przy rozróżnianiu rodzajów globalnych (na podstawie całego paradygmatu) i selektywnych jest to tylko paradoks, a nie sprzeczność.

Opozycja $M1_{+M}$ – $M1_{-M}$ – $M1_{+/-M}$ jest lokowana na poziomie (tylko) subrodzajowym, gdyż cały rodzaj $M1$ ma wystarczające cechy dystynktywne w B. lm., a formy męskoosobowe i niemęskoosobowe w M. lm. zwykle się nie wykluczają, lecz współistnieją (choć oprócz podrodzaju $M1_{+/-M}$ bardzo się różnią pod względem frekwencyjno-stylistycznym). Niektóre formy męskoosobowe z podrodzaju $M1_{-M}$ mają wprawdzie poświadczenia tekstowe, ale dla proponowanego rozróżnienia podrodzajów (skupiającego się na formach wiodących) istotne jest tylko to, że nie są to formy nienacechowane. W każdym razie, jeśli formy niemęskoosobowe rzeczowników podrodzaju $M1_{+M}$ nie są traktowane jako standardowe elementy paradygmatu, lecz jako wynik quasi-derywacyjnej operacji (nazywanej pejoratywizacją[35], operacją ludykratywną lub operacją statusową), to w analogiczny sposób – jako jednostki postoperacyjne – należy

[35] Bobrowski (2006: 92) rozróżnia pejoratywizację obligatoryjną i fakultatywną: pierwsza dotyczy depretiativów tantum (por. przypis 31), druga rzeczowników męskosobowych, które w M. lm. jako podstawową mają formę męskoosobową (niedeprecjatywną). Zdaniem Bogusławskiego – także zwolennika interpretacji operacjonistycznej, ale bardziej wąsko i jednolicie stosowanej wobec rzeczowników męskoosobowych – status funkcjonalny takich form, jak *chamy* i *kompany*, jest na tyle różny, że nie powinno się ich sprowadzać do wspólnej kategorii pejoratywizacji (ani do jednego (pod)rodzaju męskoosobowego pejoratywnego, por. Laskowski 1998). Należy raczej mówić o obligatoryjności jako wyłączności i o fakultatywności jako oboczności danej formy czy końcówki (w tym wypadku formy zakończonej na *-y* w M. lm.). Operacja na mianowniku lm. rzeczowników męskoosobowych (przez Bogusławskiego z pejoratywizacji przemianowana na operację ludykratywną) z natury jest fakultatywna (jako konsekwencja „wolnej decyzji" o zrealizowaniu funkcji ludycznej). Istotnie, idea pejoratywizacji obligatoryjnej („przymusowego" przekształcania czegoś, co nie istnieje) trąci schematyzmem ujęć generatywistycznych.

Termin Szałkiewicza operacja statusowa (proponowany i zamiast pejoratywizacji, i zamiast operacji ludykratywnej) jest za mało znaczący – zwłaszcza że jego twórca poza tą dwuczłonową nazwą raczej o statusach nie mówi. Ponieważ nacechowane formy niemęskoosobowe MW. lm. mają charakter ekspresywny (niezależnie od tego, czy są ujemnie wartościujące czy żartobliwe), operację ich tworzenia można nazywać ekspresywizacją. Jest to określenie z jednej strony bardziej pojemne (hiperonimiczne) wobec terminów pejoratywizacja czy operacja ludykratywna (uwypuklających tylko jeden – w zamyśle danego autora dominujący czy najbardziej charakterystyczny – aspekt funkcjonalny tych form), z drugiej strony o wiele precyzyjniejsze od operacji statusowej.

traktować jeszcze bardziej nacechowane formy męskoosobowe rzeczowników podrodzaju *M1*$_{-M}$[36]. Nie wiadomo tylko, jaką etykietę nadać operacji ich tworzenia.

Co do interpretacji zróżnicowania rzeczowników męskoosobowych pod względem M. lm. na szczególne wyróżnienie zasługuje niedawna propozycja Szałkiewicza (2010). Autor ten dokonał przejrzystej systematyzacji różnych koncepcji i przedstawił – odwołując się głównie do stanowisk Laskowskiego (rozróżnienie rodzaju męskoosobowego neutralnego i pejoratywnego) i Bogusławskiego (użycie nacechowanych form niemęskoosobowych jako wynik operacji ludykratywnej) – przekonującą koncepcję własną, którą określił jako rodzajowo-operacyjną.

Różnica merytoryczna w stosunku do klasyfikacji przyjętej w tym opracowaniu polega na tym, że Szałkiewicz z rodzaju *m1* wydziela *m11* jako nowy (szósty) rodzaj podstawowy i w konsekwencji sankcjonuje dwurodzajowość *m1*/*m11*. Zastosowany symbol „*m11*" wcale nie sugeruje jednak odrębności wobec *m1*, przeciwnie – raczej sugeruje (niezgodnie z intencją autora), że chodzi o podstawowy, „czysty" podrodzaj rodzaju *m1*. Notacja nie odznacza się więc ikonicznością wobec mianownikowej opozycji męskoosobowości i niemęskoosobowości ani też „równorzędnością" symboli.

Problem zapisu form nacechowanych (postoperacyjnych) w paradygmacie. Zaletą proponowanej przez Szałkiewicza rodzajowo-operacyjnej koncepcji opisu mianownikowej opozycji form rzeczowników męskoosobowych ma być ustrzeżenie się zarówno przed mnożeniem pejoratywnych rzeczowników męskoosobowych (jak u Laskowskiego), jak i nacechowanych form niemęskoosobowych (jak u Saloniego).

Operacje, o których tutaj mowa, są ukierunkowanymi relacjami z pogranicza fleksji i słowotwórstwa, ale jako wewnątrzparadygmatyczne quasi-derywacje mieszczą się jeszcze w granicach jednego leksemu (w każdym razie nie konstytuują nowych jednostek leksykalnych). Czy zatem ich produkty nie powinny być eksplicytnie ujmowane w paradygmacie?

Problem zilustrujmy rozwiązaniami przyjętymi w dwóch słownikach: SGJP i EPLar. SGJP dla każdego rzeczownika męskoosobowego podaje zarówno formę niedeprecjatywną (męskoosobową), jak i deprecjatywną (niemęskoosobową) bez dodatkowych kwalifikacji. Z kolei w EPLar formy nacechowane MB. lm. – nie tylko spośród męskoosobowych, ale i spośród niemęskoosobowych – w ogóle nie są notowane[37].

---

[36] Tymczasem żaden z trzech przywoływanych tu zwolenników traktowania (nacechowanych) form niemęskoosobowych MW. lm. jako jednostek postoperacyjnych (Bobrowski, Bogusławski, Szałkiewicz) nie uwzględnia operacji o kierunku odwrotnym – czyli takiej, której substratem byłyby formy niemęskoosobowe, a produktem – nacechowane formy męskoosobowe.

[37] W podejściu do nacechowanych form M. lm. ujawniają się różnice w profilu obydwu słowników: o ile w SGJP panuje duch „potencjalizmu" i normatywistycznej tolerancji („co nie

Jeśli SGJP dla każdego rzeczownika *M1* równorzędnie notuje zarówno formę *m1*, jak i −*m1* w MW. lm., to wprawdzie rozstrzyga potencjalną morfologiczną wariantywność rodzaju męskoosobowego leksemów twardotematowych (co do końcówki *-owie* lub *-i*), ale pod innym względem paradoksalnie podaje mniej informacji od tych słowników, które notują tylko formy nienacechowane.

Tymczasem najwłaściwsze (najbardziej eksplicytne) wydaje się rozwiązanie pośrednie: formy nacechowane – zwłaszcza niemęskoosobowe (deprecjatywne) – powinny być notowane w paradygmacie, ale „w cieniu" form nienacechowanych.

Takie właśnie rozwiązanie jest przyjęte w prezentowanym słowniku jednostek wielorodzajowych (rozdział 5). Ponieważ jednak formy niemęskoosobowe alternantu *M1* i tak są nierozróżnialne z takimiż formami innego alternantu (tym samym zaciera się różnica między podrodzajami $M1_{+M}$ i $M1_{+/-M}$ w ramach wielorodzajowości), pozostaje tylko kwestia ujmowania ewentualnych nacechowanych form męskoosobowych z podrodzaju $M1_{-M}$.

Funkcje form deprecjatywnych. Nacechowane formy niemęskoosobowe MW. lm. (z podrodzaju $M1_{+M}$) pełnią różne funkcje. Oprócz funkcji deprecjonującej, odpowiadającej nazwie kategorii (podobny – choć szerszy – wydźwięk ma też termin Bobrowskiego (2006): pejoratywizacja), najczęściej wskazuje się na funkcję archaizacyjną czy – szerzej – stylizacyjną (np. w odniesieniu do takich form, jak *króle*, *wygnańce*; por. Zieniukowa 1981: 40, Łaziński 2006: 177, Siuda 2010), ponadto na funkcję ludyczną (Bogusławski 2006b) i funkcję „zmniejszania dystansu do przedmiotu wypowiedzi" (Siuda 2010). W zakresie nazw własnych (antroponimów) formy niemęskoosobowe kategorializują się w znaczeniu deonimicznym, jako metonimie typu 'autor za dzieło', 'reprezentant za grupę', 'osoba za wizerunek'[38] (Rutkowski 2007, Makowska 2010). Z pracy Makowskiej (2010) można też wyprowadzić funkcję metaforyczną – polegającą na używaniu nazw prymarnie osobowych w odniesieniu do zwierząt[39].

Dla A. Bogusławskiego (2006b) deprecjatywność nie jest żadną „poważną" kategorią fleksyjną, lecz raczej dodatkową (w ograniczonym stopniu stosowalną) „grą morfologiczną" o wydźwięku stylistycznym; przemianowuje więc formy deprecjatywne na ludicrativus (od łac. *ludicer*/*ludicrus* 'zabawowy; śmieszący'), a ich tworzenie nazywa operacją ludykratywną (por. znamienny

jest zabronione, jest dozwolone"), o tyle EPLar odznacza się wysokim stopniem normatywizmu (czy raczej „normalizacji").

[38] *Zresztą te geremki, kuronie, balcerowicze, michniki, to pijawki, pasożytujące na ciężkiej pracy Polaków* (www.forum.poranny.pl). Za: Makowska 2010: 39. *Przed sześcioma laty, gdy powstawał park, zdemontowane, wysadzone w powietrze Leniny, Staliny* [pomniki] *poniewierały się gdzieś w podwórkach* (serwisy.gazeta.pl/swiat). Za: Makowska 2010: 38.

[39] *Niektóre psy to wzrokowce, a niektóre mimo że nie wzrokowce, to nie lubią ciemnych nor* (www-gatago.com.pl). Za: Makowska 2010: 47.

tytuł opracowania: *„Przyjacioły jak sokoły". Rzecz o tym, jak Polacy bawią się fleksją*)[40].

A. Siuda (2010: 193) badała procentowy udział funkcji form deprecjatywnych na podstawie NKJP. Wyniki przedstawiają się następująco:

„1. Wyrażenie negatywnego stosunku nadawcy do przedmiotu wypowiedzi (66%).
2. Elementy stylizacji (24%).
3. Skrócenie dystansu do przedmiotu wypowiedzi (ok. 6%).
4. Inne (4%)".

Uderza w tym zestawieniu brak funkcji ludycznej, o którą – jako o podstawową – upomniał się Bogusławski. Można ją jednak odnaleźć „w symbiozie" z innymi funkcjami, w tym może zwłaszcza z nową (proponowaną przez autorkę) funkcją skracania dystansu („rubaszny, niekiedy żartobliwy ton" niektórych wypowiedzi). Efekty ludyczne wynikają nie tylko z użycia samych depretiativów, lecz także ze zderzenia ich zasadniczo nienobilitującej przecież „aury" z pozytywną wymową określeń z kolokacji (np. *motycyklisty (nie takie złe chłopaki)*, *przystojne Włochy*, *dobre rolniki*). Wydaje się, że funkcję skracania dystansu można utożsamić z wyrażaniem pozytywnego stosunku do oznaczanej osoby. Mielibyśmy zatem typ przeciwstawny wobec dominujących statystycznie użyć deprecjonujących. Nie tylko jednak owa afirmacja może iść w parze z ludycznością; niewątpliwie także deprecjacja bywa zaprawiana (i zarazem osłabiana) humorem.

Wreszcie dyskutować można nad zakresem stylizacyjnej (a w tym archaizacyjnej) motywacji użycia form deprecjatywnych, por. np. *Źle się dzieje w państwie duńskim, jak mawiały starożytne Rzymiany*, gdzie mamy do czynienia z zapewne świadomie błędnym (anachronicznym) źródłowaniem powiedzenia, które funkcjonuje jako literacki cytat kultury. Siuda stwierdza, że forma deprecjatywna jest tu elementem gry językowej, a mimo wszystko wymienia ten przykład w grupie użyć stylizacyjnych. Gra kojarzy się raczej z ludycznością niż stylizacją; z drugiej jednak strony zabawa językiem może prowadzić właśnie do stylizacji.

Nasuwa się też pytanie, czy stylizacja potoczna nie jest naturalnym środkiem skracania dystansu nie tylko do osoby, o której mowa (przedmiotu wypowiedzi), ale i do (różnego z nią) odbiorcy. Czy byłaby to jeszcze jedna funkcja?

Siuda nie wyjaśniła, co się kryje pod użyciami innymi niż deprecjacja, stylizacja i skracanie dystansu (stanowiącymi 4 proc.). Może i tam dałoby się wskazać przejawy ludyczności.

[40] Autor ten przejawia tendencję do „rozprężania" czy „rozpuszczania" fleksji, do rozluźniania jej nazbyt ogólnych a skostniałych paradygmatycznych mechanizmów.

Opracowanie autorki skłania do wniosku, że różne funkcje form deprecjatywnych – może poza deprecjacją i afirmacją – nie wykluczają się wzajemnie, zależą od przyjętej perspektywy ich oglądu, a także od (stopnia) znajomości intencji nadawcy oraz kontekstu i sytuacji komunikacyjnej.

2.3.2. Podrodzaj męskozwierzęcy osobowy

W obrębie rodzaju *M2* istnieje specjalny („peryferyjny") podrodzaj rzeczowników o znaczeniu osobowym $M2_{\text{pers}}$ (męskozwierzęcy osobowy[41], np. *DZIECIAK*, *FUJARA*, *GLINA*, *SIEROTA*, *SŁUGA*), który wyróżnia się brakiem łączliwości z formą liczebnikową *dwa*, a ponadto może wykazywać drugorzędne (poza związkami zgody z przymiotnikami) cechy rodzaju męskoosobowego: łączliwość z liczebnikami zbiorowymi dla oznaczenia zbiorów płciowo mieszanych oraz z formami męskoosobowymi nieakomodowanymi pod względem przypadka (zaimków względnych, samodzielnych korelatów zespolenia, liczebników głównych typu *PIĘĆ*). Nie dopuszcza się natomiast w ramach tego podrodzaju pierwszorzędnych cech męskoosobowych, czyli (zmorfologizowanej) męskoosobowości potwierdzonej przydawką przymiotną.

Można powiedzieć, że rodzaje *M1* i *M2* „graniczą" ze sobą podrodzajami $M1_{-\text{M}}$ i $M2_{\text{pers}}$. Przenikanie się obu rodzajów w M. lm. nie jest jednak symetryczne: o ile cały niemal rodzaj *M1* co najmniej toleruje formy niemęskoosobowe, o tyle rodzaj *M2*, nawet z podrodzaju $M2_{\text{pers}}$, nie toleruje form męskoosobowych.

Cechą podrodzaju $M2_{\text{pers}}$ utrudniającą jego identyfikację jest niesamodzielność, czyli współtworzenie relacji dwurodzajowości: z *F* (*BIEDOTA*, *DZIECIACZYNA*, *FUJARA*, *GAPA*, *GLINA*, *KANALIA*, *KLUCHA I*, *ŁAJZA*, *MIERNOTA*, *NIUNIA*, *OFERMA*, *PAPLA*, *PÓŁSIEROTA*, *SIEROTA*, *SZMAJA*, *TRĄBA*, *ZNAJDA II*) lub z *M1* (*ORK*, *DZIECIAK*, *PRZECHRZTA*, *SŁUGA*, *SŁUŻKA*, *STAROWINKA*, *SZAŁAWIŁA*, *TUZ*). Przyjętych tu kryteriów wielorodzajowości nie spełniają tylko pary rzeczowników typu *MAGNIFICENCJA F* i *MAGNIFICENCJA* $M2_{\text{pers}}$ (zob. punkty 1.3.7. i – dalej – 3.5.).

2.3.3. Formy niemęskoosobowe w bierniku liczby mnogiej rzeczowników męskoosobowych

W polskich monografiach rodzajowych pojawiają się głosy, by „zalegalizować" oboczne formy niemęskoosobowe także w B. lm. rzeczowników męskoosobowych w ramach rozszerzonej na ten przypadek kategorii deprecjatywności (zob. zwłaszcza Dalewska-Greń 1991: 30-33, a także – już tylko

[41] Dla rzeczowników *M2* nienależących do podrodzaju $M2_{\text{pers}}$ nie stosuje się tutaj dodatkowego (podrodzajowego) oznaczenia.

w przypisach – Łaziński 2006: 177 i Kępińska 2006: 272[42]; wcześniej – jeszcze przed zaproponowaniem kategorii deprecjatywności przez Saloniego (1988) – o oboczności B. lm. rzeczowników męskoosobowych pisała Zieniukowa (1981: 38-50).

Dalewska-Greń proponuje cztero-, a nie dwuwartościową kategorię deprecjatywności[43]:

	niedepr.	depr.
M.	*ci*	*te*
B.	*tych*	*te*

Należy się zgodzić, że brak pełnej realizacji tak ujętej kategorii przez wiele (a nawet większość) rzeczowników męskoosobowych nie obala tej interpretacji, jednak z zastrzeżeniem, że nienacechowany biernik niedeprecjatywny jest obligatoryjny – bez niego bowiem nie może być mowy o rodzaju męskoosobowym. Ewentualnie można by przyjąć, że co najmniej jedna z dwóch wartości niedeprecjatywnych (w M. lub B.) musi być realizowana, ale to by oznaczało bardzo niekomfortową koniunkcyjną (odwołującą się „opcjonalnie" do M. lub B.) redefinicję rodzaju męskoosobowego rzeczowników, wyłamującą się z biernikocentrycznego systemu (pięcio)rodzajowego. Gorsza sprawa, gdy takie rzeczowniki tylko mianownikowo, a nie biernikowo męskoosobowe rzeczywiście istnieją (por. Saloni 2007 o rzeczownikach typu *EMINENCJA*; zob. punkt 1.3.7.).

Aby nie osłabiać tożsamości rodzaju *M1* (zwłaszcza wobec rodzaju *M2*), zamiast powiększać zasięg deprecjatywności zdecydowanie lepiej jest się odwołać – szczególnie w wypadku zbliżonego statusu stylistycznego form *m1* i *−m1* w B. lm. – do dwurodzajowości *M1*/*M2* (tak samo Kosek 2007: 57).

---

[42] „Opozycja form obejmuje tu [w deprecjatywności] nie tylko mianownik, ale i synkretyzm biernika. Saloni (1988) i Bańko (2002: 222) wykluczają biernik typu *chłopy*, ale potoczne wyrażenia *pójść w ministry*/*ambasadory*/*dyrektory* (B. lm.) czy potoczne *iść na chłopy* (odpowiednik *na baby*) dowodzą, że nie mają racji. Jeśliby więc zgodzić się na deprecjatywność jako kategorię gramatyczną, musiałaby się systemowo podwoić liczba form w M., B. i W. lm." (Łaziński 2006: 177).

„Już M. Kucała (1978a, 12), biorąc pod uwagę formy mianownika liczby mnogiej rzeczowników osobowych typu *dobre grubasy*, mówił o rodzaju męskoosobowym ekspresywnym, notabene w bierniku podając tylko formy *dobrych grubasów*, nie zauważając możliwości synkretyzmu B. i M. A kategoria deprecjatywności (lub rodzaj męskoosobowy ekspresywny) może być realizowana w obu przypadkach, na podstawie których wydzielany jest rodzaj męskoosobowy; w lm. dotyczy też W. powiązanego z mianownikiem choćby tylko wspólną końcówką" (Kępińska 2006: 272).

[43] „Prawdopodobnie opozycja form deprecjatywnych i niedeprecjatywnych w A pl jest mniej regularna niż w N pl, prawdopodobnie mniejszy jest też zakres jej wykorzystania, lecz niewątpliwie jest to zjawisko pokrewne w swoim charakterze opozycji w N pl. Sądzę, że można tu mówić o pewnych potencjalnych możliwościach uzasadnionych systemowo: opozycja ±męskoosobowość wyraża się bowiem w formach tych dwóch właśnie przypadków" (Dalewska-Greń 1991: 32).

Podstawy do wyróżnienia zarówno takiej relacji, jak i biernikowej deprecjatywności wydają się jednak zbyt wątłe, gdy forma niemęskoosobowa w bierniku (równa deprecjatywnemu mianownikowi) realizowana jest wyłącznie jako przypadek poprzyimkowy (analityczny) – tak jak w (przywołanej przez Łazińskiego jako przykład na deprecjatywność w bierniku) specyficznej potocznej konstrukcji kalkowanej z języka rosyjskiego typu *iść*/*pójść w generały*/*dyrektory*/*profesory*... (por. także *iść na chłopy*, *wejść między profesory*, zob. Saloni i in. 2007: 40-41, Makowska, Saloni 2009). Alternatywny do *M1* rodzaj *M2* uprawomocnia się zatem tylko przez niekontrowersyjną syntetyczną (niepoprzyimkową) formę niemęskoosobową w B. lm.

W ramach rodzaju *M1* także w bierniku należy jednak zaakceptować – wspominane już w punkcie 2.3.1. – formy niemęskoosobowe o znaczeniu metonimicznym (np. ‘autor za dzieło’[44]) i metaforycznym (zwierzęcym)[45].

> Potraktowanie tego typu użyć jako nowych leksemów – słusznie konkluduje Makowska (2010: 47) – spowodowałoby konieczność wprowadzenia do słowników wielu nowych jednostek lub modyfikacji definicji leksykograficznych, co jednak znacznie skomplikowałoby opis. Wydaje się zatem, że także w tym wypadku [podobnie jak w wypadku nacechowanych form M. lm. rzeczowników *M1*] warto opisywać tego typu procesy jako operacje na elementach języka.

2.3.4. Partytywność

Partytywność ujawnia się w bierniku niektórych rzeczowników męskonieżywotnych, nijakich, żeńskich oraz (tylko w lm.) męskozwierzęcych, por. np. *zjedz chleb*/*ciasto*/*zupę – zjedz chleba*/*ciasta*/*zupy*, (*zjedz*) *ziemniaki*/*jajka*/*krówki*/*cukierki – zjedz ziemniaków*/*jajek*/*krówek*/*cukierków*. Wąsko rozumianych form partytywnych – takich, które realizują (powierzchniowe) konteksty biernikowe – nie traktuje się zatem jako dopełniaczowych (wbrew ich klasycznej nazwie łacińskiej – *genetivus partitivus*).

„Użycie part [partytywu, formy partytywnej] wymiennego z [neutralnym] biernikiem – zależy od splotu różnych czynników, które mają w istocie charakter semantyczny. Należą do nich przede wszystkim cechy leksykalno-semantyczne obu komponentów [czasownika i rzeczownika], bardzo subtelne niekiedy i trudne do opisu poza słownikiem” – konkludują Szupryczyńska i Zaremba (1993: 17-18) .

---

[44] *Nie wiem, jak to zrobiłam, ale do listopada przeczytałam te Kundery* (www.poemiks.fora.pl). Za: Makowska 2010: 42.

[45] *Mam już psy alkoholiki, więc królika nie chcę mieć* (forum.kroliki.net). Za: Makowska 2010: 47.

Partytywność jest więc kategorią „mało gramatyczną", o chwiejnym zakresie. Ocena akceptowalności czy fortunności form partytywnych zależeć może od indywidualnego wyczucia językowego, w każdym razie formy wątpliwe nabierają charakteru potocznego, por. np. ?*wypiję dobrego piwa*. Ogólnie wątpliwy (niezależnie od uzasadnienia semantycznego) jest partytyw w liczbie mnogiej. Wydaje się jednak, że wydźwięk połączeń niektórych czasowników z formą partytywną (zamiast biernikowej formy neutralnej) jest łagodzony przez istnienie pokrewnych (wspólnordzennych) czasowników o rządzie dopełniaczowym (por. ?*usmażyć kotletów*, tak jak *nasmażyć kotletów*; ?*zjeść ziemniaków*, tak jak *najeść się ziemniaków*).

Partytywy częściej są możliwe przy czasownikach dokonanych niż niedokonanych, por. *zjem pasztetu*, ale **jem pasztetu*; *usmażę jajek*, ale **smażę jajek*. Jeśli chodzi o użycie partytywów nazw artykułów spożywczych, istnieje różnica między predykatami spostrzegania, konsumowania i kupowania: pierwsze wykluczają formy partytywne, drugie dopuszczają je tylko czy głównie w aspekcie dokonanym, a ostatnie już niezależnie od aspektu (*kupić*/*kupować*), z partytywnością wykazują więc szczególne semantyczne powinowactwo, w grę wchodzą zresztą połączenia nie tylko z nazwami artykułów spożywczych (por. Szupryczyńska, Zaremba 1993: 17).

W B. lp. parytytywy rzeczowników rodzaju *M3* i *N* są j a k b y męskozwierzęce (tylko żeńskie formy partytywne są tam nie do pomylenia z innymi rodzajami), a w B. lm. wszystkie partytywy są j a k b y męskoosobowe.

Wskaźnikiem form partytywnych jest zarówno ich łączliwość z semantycznymi wykładnikami partytywności (ilości częściowej), jak i brak łączliwości z semantycznymi wykładnikami całości („antypartytywnymi"), por. np. *zjedz trochę* / *kawałek* / [ogólnie:] *pewną ilość chleba*/*ciasta*/*zupy*/*ziemniaków*, ale nie: **zjedz całego ciasta*/*chleba*, **zjedz całej*/*wszystkiej zupy*, **zjedz wszystkich ziemniaków*. Ów drugi test – negatywny – jest niezbędny do odróżnienia partytywności rzeczowników męskonieżywotnych od dwurodzajowości typu {*M3*, *M2*} (por. *zjedz cały kotlet – zjedz całego kotleta*), można powiedzieć, że taka dwurodzajowość blokuje czy wypiera opozycję partytywności w lp. Niezależnie od ograniczeń semantycznych partytywność w ogóle nie może się zmorfologizować przez synkretyzmy D. i B. – zwykle w rodzaju *M1* i w lp. rodzaju *M2*.

Rzeczowniki męskie o odmianie żeńskiej w lp. (z niesynkretycznym biernikiem zakończonym na *-ę*) – męskoosobowe i nieliczne męskozwierzęce (np. *MAGNIFICENCJA* – według Saloniego mianownikowo męskoosobowy, Saloni 2007, Saloni i in. 2007: 40) – nie blokują opozycji partytywności w lp. Inna sprawa, że trudno podać realistyczny (i „niekanibalistyczny") przykład partytywnego użycia tych rzeczowników (o znaczeniu osobowym), por. *Poczytaj*

tego poetę – ?Poczytaj [trochę wierszy] *tego poety* (w dialogu kanibali byłoby: *Daj mi poetę* / [kawałek] *poety*).

W B. lp. zbieżność morfologiczna i dystrybucyjna (ta sama końcówka *-a* i łączliwość z synkretycznymi formami przymiotników) form partytywnych z rodzaju *M3* i *N* z potocznymi formami rodzaju *M2*, normatywnie i stylistycznie nacechowanymi wobec form *M3* (por. *zjem tego dobrego chleba*/*ciasta*, tak jak *zjem tego dobrego kotleta*), nie pozostaje bez wpływu na ogólne odczucie potoczności partytywów. Partytywy lm. też brzmią osobliwie, bo naruszają silną autonomię rodzaju *M1* wobec pozostałych rodzajów.

2.3.5. Dwurodzajowość {*M3*, *M2*} a wyznaczoność

Wśród nieżywotnych rzeczowników męskich zaznacza się tendencja do wariantyzacji form B. lp. ze względu na typ referencji: określonej (wyznaczonej) lub nieokreślonej (niewyznaczonej); ta pragmatycznie sfunkcjonalizowana oboczność od strony formalnej jest tożsama z opozycją rodzajową *M2 – M3*.

> W referencji szczegółowej określonej powiemy raczej:
> (124) Zerwij tego grzyba.
> niż
> (125) Zerwij ten grzyb (także poprawne, lecz mniej prawdopodobne),
> ale w referencji nieokreślonej zastosujemy raczej formę równą mianownikowi i biernikowi:
> (126) Wyobraź sobie grzyb wielki jak ten talerz.
> (127) Wyobraź sobie grzyba wielkiego jak ten talerz (mniej prawdopodobne) (Łaziński 2006: 184).

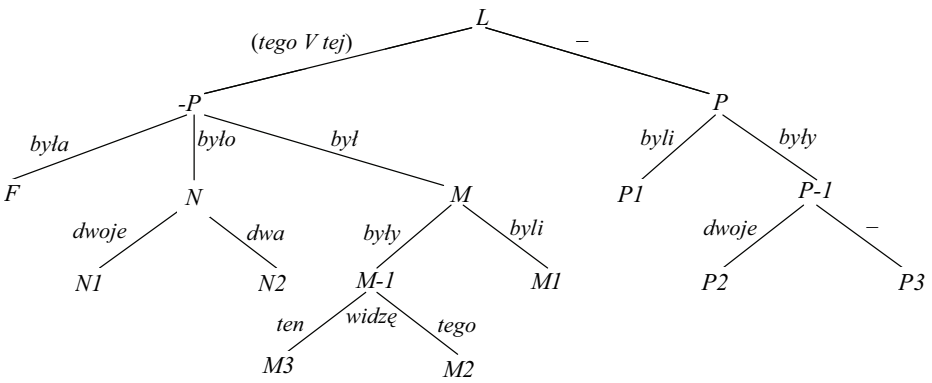
Rodzaj *M2* ma więc większe powinowactwo z użyciami wyznaczonymi, a rodzaj *M3* – z użyciami niewyznaczonymi. Jeśli wielorodzajowość zakłada wspólnotę nie tylko semantyczną, ale i referencjalną alternantów, to opozycja wyznaczoności nie wzmacnia, lecz osłabia dwurodzajowość {*M3*, *M2*}. Gdyby różnica funkcjonalna między formami wyznaczonymi i niewyznaczonymi była na tyle wyraźna, że nie mogłyby być one używane wymiennie, wyznaczoność urastałaby do rangi kategorii fleksyjnej i tym samym wyparłaby wspomnianą dwurodzajowość na rzecz tylko jednej (ze względu na znaczenie – męskonieżywotnej) kwalifikacji rodzajowej. Tymczasem rzeczownik *GRZYB* pozostaje dwurodzajowy właśnie dlatego, że przy danej referencji – czy to określonej, czy to nieokreślonej – wykazuje oboczność rodzajową (choć w obu wypadkach z preferencją dla jednego z rodzajów), por. przykłady Łazińskiego: (124) a1b o (125), (126) a1b o (127).

2.4. Kwalifikacja rodzajowa pluraliów tantum. Łączliwość z liczebnikami jako dodatkowe kryterium rodzajowe

Ponieważ w liczbie pojedynczej nie ma dystrybucyjnej opozycji między rodzajami *M1* i *M2*, „prawdziwe" czy absolutne singularia tantum (te, które nie dysponują nawet potencjalnymi czy „sztucznymi" formami lm.) mogą kumulować obydwa rodzaje męskie (szeroko rozumiany rodzaj męskożywotny *M–3*). W liczbie mnogiej dominuje z kolei przeciwstawienie rodzaju *M1* całej rodzajowej reszcie – kryterium łączliwości z przymiotnikami jest w pełni dystynktywne w bierniku, a „zmącone" (por. punkt 2.3.1.) w mianowniku. Pluralia tantum – gdy nie bierze się pod uwagę ich łączliwości z liczebnikami – dzielą się zatem na dwa tylko rodzaje: (przymnogi) męskoosobowy i (przymnogi) niemęskoosobowy.

Zrozumiałe jest dążenie do ujednoznacznienia (standaryzacji) rodzaju. Morfologiczne dookreślanie niemęskoosobowych pluraliów tantum, a także semantyczne dookreślanie absolutnych singulariów tantum *M–3* (zwłaszcza zaimków *KTO*, *KTOŚ*, *KTOKOLWIEK*, *NIKT*) jako *M1* (por. Zaron 2004a: 55) wykracza wprawdzie poza syntaktyczną istotę rodzajów, ale nie jest z nią sprzeczne.

W związku z problemem kwalifikacji rodzajowej pluraliów tantum należy przypomnieć klasyfikację rodzajową Z. Saloniego (1976: 63):



Ze względu na łączliwość z liczebnikami oprócz trzech dodatkowych rodzajów pluraliów tantum (*P1*, np. *PAŃSTWO*; *P2*, np. *SANIE*; *P3*, np. *WAKACJE*) pojawia się tutaj rozróżnienie dwóch rodzajów nijakich: *N1*, np. *DZIECKO*; *N2*, np. *OKNO*). W sumie uzyskujemy 9 rodzajów.

Odrębne rodzaje dla pluraliów tantum (wcześniej wprowadzone do gramatyki rosyjskiej przez Zaliznjaka 1967) są w istocie skumulowanymi kwalifikato-

rami rodzajowo-liczbowymi, owszem praktycznymi, bo „treściwymi", ale w klasyfikacji stricte rodzajowej jako jednostki podstawowe nie mają racji bytu; relatywizują one kategorię rodzaju w stosunku do kategorii liczby (choć nie w takim wymiarze, jak szkolna koncepcja „M.(3+2)").

Na rodzaje typu *P* można jednak spojrzeć inaczej, a mianowicie, że wcale nie współkonstytuują one klasyfikacji, która czyni z rodzaju kategorię subnumeryczną, lecz przeciwnie – taką, która uznaje status rodzaju jako kategorii supernumerycznej, a właściwie superparadygmatycznej. Nie tylko bowiem dla zwolenników rodzajów typu *P* kategoria rodzaju jest fundamentem, który (pre)determinuje paradygmat rzeczownika. Widać to zwykle w systematycznym opisie paradygmatyki formalnej (deklinacji). Zauważmy, że w koniugacji podobną rolę odgrywa aspekt (obie kategorie są klasyfikujące, a nie fleksyjne). Przy takim założeniu także brak liczby pojedynczej może być ujmowany jako cecha (konsekwencja) – odpowiednio szczegółowo wyodrębnionego – rodzaju. Alternatywne podejście, które stara się kategorię rodzaju i kategorię liczby rozpatrywać autonomicznie (powiedzmy – jako równorzędnych czy wolnych partnerów) o tyle jest nieskuteczne, że pierwsza kategoria jest klasyfikująca, a druga fleksyjna – co od razu ustawia je w nierównym stosunku.

A jednak w klasyfikacji rodzajowej od „punktowania" braku liczby pojedynczej takich rzeczowników jak *RODZICE* czy *PAŃSTWO* (w znaczeniu osobowym) istotniejsze wydaje się uwzględnienie faktu, że leksemy te – na tyle, na ile istnieją – pasują do jednego i tylko jednego z rodzajów podstawowych, które są wyróżniane dla rzeczowników niedefektywnych, do rodzaju męskoosobowego. Z kolei o pluraliach tantum typu *DRZWI*, *WAKACJE* na pewno wiadomo, że do tegoż rodzaju nie pasują; nie dają się też jednoznacznie zaliczyć do żadnego z pozostałych rodzajów podstawowych. Można więc im przypisać – mniej dokładny – rodzaj wtórny (niemęskoosobowy, por. punkt 2.1.3.).

Ponadto w związku z rodzajami typu *P* rodzi się pytanie, czy koncepcja, która eksponuje (i rozszerza) rolę rodzaju jako podstawowego dysponenta form fleksyjnych rzeczownika nie skutkuje mniej dyskretną klasyfikacją (w stosunku do klasyfikacji, w której rozróżnia się rodzaje podstawowe i wtórne). To znaczy: skąd wiadomo, do jakiego niearbitralnie ustalonego poziomu szczegółowości doprowadzić klasyfikację rodzajów, która reguluje deficyty paradygmatyczne? Czy syntaktyczna substancja rodzaju nie rozprasza się tutaj w niepokornym żywiole morfologicznym?

Tę jednak wątpliwość zwolennicy rodzajów typu *P* (czy choćby jednego takiego rodzaju – wspólnego dla wszystkich pluraliów tantum) mogą odeprzeć stosunkowo łatwo: w praktyce brak liczby pojedynczej stopniem swojej kategorialności wyraźnie się bowiem odcina od wszelkich pozostałych defektywności występujących w paradygmatach rzeczownikowych.

Wyróżnianie rodzajów typu *P* jest bardziej uzasadnione, jeśli dla rzeczowników niedefektywnych pod względem liczby przyjmuje się rozróżnienie trzech tylko rodzajów (na podstawie mianownika liczby pojedynczej). Pluralia tantum rozbijają bowiem tę klasyczną triadę rodzajową: męskoosobowe nie spełniają kryteriów „całego" rodzaju męskiego, a niemęskoosobowe nie są wyłącznie kumulacją rodzaju żeńskiego i nijakiego. Pentady rodzajowej natomiast pluralia tantum nie naruszają – jedynie ją upraszczają.

Klasyfikację rodzajową Z. Saloniego zmodyfikował P. Woliński (2001). Autor ten znosi wszystkie trzy rodzaje typu *P*: *P1* włącza do *M1*, *P2* do *N1* (jedynego rodzaju „nie-*P*" z definicji łączącego się z liczebnikami zbiorowymi), a *P3* – arbitralnie – dookreśla jako trzeci („nowy") rodzaj nijaki – *N3*[46]. Nie jest tylko przekonujący, gdy „swój" uogólniony rodzaj *M1* (rozszerzony o *P1* Saloniego) na niższym poziomie klasyfikacji dzieli ze względu na łączliwość z liczebnikami zbiorowymi na dwa typy z powrotem po linii: niepluralia tantum (*M11*) – pluralia tantum (*M12*)[47].

> Łączliwość z formami typu *pięcioro* wyróżnia rzeczowniki plurale tantum spośród innych męskoosobowych:
> (3) *Przyszło pięciu chłopców*.
> (4) *Przyszło pięcioro państwa*. (Woliński 2001: 304)

W duchu klasyfikacji Saloniego kryterium łączliwości z liczebnikami zbiorowymi, istotnie, powinno zostać uwzględnione, ale przecież nie ulega wątpliwości, że łączliwość ta (zwłaszcza z jednostkami wyrażającymi najniższe liczby) jest typowa także dla rzeczowników męskoosobowych odmiennych przez liczbę (przy referencji obupłciowej, np. *Widzę pięcioro studentów*); z kolei gdy męskoosobowe pluralia tantum do znaczenia zbiorów płciowo mieszanych mają dodany komponent parzystości, problematyczna staje się ich łączliwość z liczebnikami zbiorowymi o wartości nieparzystej (*Widzę pięcioro generałostwa*; zob. uwagi o liczbie semantycznej i kwantyfikacji numerycznej pluraliów tantum w Wojdak 2007b: 41-42). Jeśli więc podział Wolińskiego na *M11* i *M12* rzeczywiście miałby się opierać tylko na łączliwości z liczebnikami zbiorowymi, to powinien przebiegać inaczej niż podział Saloniego na *M1* i *P1*.

Z drugiej strony, poza oczywistym defektem liczby, cechami (męskoosobowych) pluraliów tantum, które umacniają linię podziału Saloniego, a tym samym mogą przemawiać za analogicznie – choć niżej (wewnątrz rodzaju

---

[46] Niemęskoosobowe pluralia tantum włącza do neutrów (na gruncie mniej szczegółowej klasyfikacji rodzajów) także A. Przepiórkowski i in. (2002: 122).

[47] Takie samo uproszczenie znajdziemy w monografii A. Kępińskiej (2006: 293): „Rzeczowniki r.mos. mające pełen [pełny?] paradygmat (zarówno w lp., jak i lm.) łączą się zatem z liczebnikami głównymi, a r.mos.blp – z liczebnikami zbiorowymi".

męskoosobowego) – poprowadzonym podziałem Wolińskiego, są: po pierwsze, ograniczona łączliwość z liczebnikami głównymi (w tym zwłaszcza niemożność połączeń z liczebnikami *DWA*, *TRZY*, *CZTERY* w składni zgody, por. Wojdak 2002[48]); po drugie, brak nacechowanych form niemęskoosobowych (deprecjatywnych) w M. lm. pluraliów tantum *M1* (Saloni i in. 2007: 36, 39).

Wypada odnotować, że przed Wolińskim bardzo podobną modyfikację systemu rodzajowego „na gorąco" – tzn. jako głos w dyskusji nad referatem Saloniego prezentującym koncepcję 9 rodzajów – zgłosił R. Laskowski (1976: 90): sugerował zniesienie rodzajów *p* (*p3* włączył jednak do *n2*[49]) i rozróżnienie dwóch podrodzajów męskoosobowych, ale nie (tak jak „w praktyce" u Wolińskiego) wedle obecności/braku gramatycznej liczby pojedynczej, lecz właśnie wedle łączliwości z liczebnikami zbiorowymi.

Kryterium to jest podstawą opozycji *n1* (*N1*) – *n2* (*N2*) (a także – już tylko w klasyfikacji Saloniego, a nie Wolińskiego – opozycji wewnątrz pluraliów tantum: *P–3 – P3*). Podrodzaj zbiorowy rodzaju nijakiego wykazuje korelacje morfologiczno-semantyczne – jego trzon stanowią nazwy istot niedorosłych (głównie zwierzęce) zakończone na *ę* (odmieniające się z charakterystyczną alternacją morfologiczną, por. np. *CIELĘ*: *ciel- – cielęć- – cielęt-* (*cielęt-*); Laskowski 1998: 141, Wojdak 2008). Są też wśród neutrów łączących się z liczebnikami zbiorowymi nieliczne takie, które odbiegają od wskazanego prototypu (trzonu) pod względem znaczenia (nie nazywają istot niedorosłych: żywotne *BYDLĘ*, *ZWIERZĘ*, nieżywotne *IMIĘ*, dla tego ostatniego również typ alternacji jest nieco inny, por.: *ram*'- *– ramień- – ramion-*) albo pod względem odmiany (zakończone na *-o DZIECKO*, wyróżniające się także osobowym znaczeniem); wreszcie takie, które nie spełniają żadnej z dwóch prototypowych cech zbiorowego podrodzaju nijakiego (mają za to wspólną inną cechę semantyczną – nazywanie parzystych narządów ciała: *OKO* i *UCHO*). Ponadto dla neutrów spoza rejestru nazw istot niedorosłych łączliwość z liczebnikami zbiorowymi – i to nawet tymi o najniższych wartościach liczbowych – może być tylko oboczna (nacechowana stylistycznie, archaiczna) w stosunku do łączliwości z liczebnikami głównymi (według SGJP są to np. takie jednostki, jak *ZWIERZĘ* czy *IMIĘ*[50]).

---

[48] Wyjątkiem byłby nieodmienny męskoosobowy rzeczownik *MARINES* (por. np. *ci dwaj marines*). W odróżnieniu od typowych pluraliów tantum użycie liczby pojedynczej nie jest tu jednak blokowane formalnie; brak lp. wiąże się z etymologią (pluralnością źródłowej formy angielskiej).

[49] Laskowski zastosował skróty minuskułowe, zamienił też jednak denotację symboli *n1* i *n2* w stosunku do denotacji symboli *N1* i *N2* Saloniego. Rodzaj nijaki „zbiorowy" (np. *DZIECKO*) u Laskowskiego oznaczony jest więc jako *n2*, u Saloniego – jako *N1*.

[50] W wypadku rzeczownika *IMIĘ* prawdopodobnie istnieje jednak także referencjalne uzasadnienie związku z liczebnikiem zbiorowym – mianowicie implikowanie odniesienia do jednego podmiotu, „nosiciela" (tak samo jak w wypadku rzeczownika *RĘKA*).

Wewnątrz rodzaju męskoosobowego podział według kryterium liczebnikowego rysuje się jeszcze mniej wyraźnie, gdyż rzeczowniki typu *STUDENT* łączą się i z liczebnikami głównymi, i ze zbiorowymi – w zależności od referencji płci i stylu (stopnia staranności) wypowiedzi (podczas gdy rzeczowniki typu *DZIECKO* – przy najniższych wartościach liczbowych – łączą się tylko z liczebnikami zbiorowymi). Wobec wspólnej – nieróżnicującej – łączliwości z liczebnikami głównymi prywatywna opozycja *M11 – M12* dotyczy więc wyłącznie d o d a t k o w e j łączliwości z liczebnikami zbiorowymi. Jej zakres wynika nie tylko z semantyki, ale i z (czasem trudnych do przewidzenia) możliwości referencjalnych rzeczownika męskoobowego, np. w sytuacji, gdy kobieta przebrana jest za mężczyznę, możemy powiedzieć nawet: *dwoje chłopców*, *szwagrów*, *wdowców* itd.

Ze względu na związki z liczebnikami (zarówno głównymi, jak i zbiorowymi) wśród szeroko rozumianych rzeczowników męskoosobowych (wraz z pluraliami tantum) raczej należałoby wyróżnić co najmniej trzy (pod)klasy: niepluralia tantum z racji swojego znaczenia (zasadniczo) niełączące się z liczebnikami zbiorowymi (*CHŁOPIEC*), niepluralia tantum łączące się z liczebnikami zbiorowymi (*UCZEŃ*), (męskoosobowe) pluralia tantum (*PAŃSTWO*), łączące się z liczebnikami zbiorowymi. Nie można powiedzieć, że niemęskoosobowe pluralia tantum wcale się nie łączą z liczebnikami głównymi (i bynajmniej nie chodzi tu o kookurencje zapośredniczone przez *parę* czy inne jeszcze słowa, por. np. *Do szkoły zakupiono siedemnaście sań*). To samo dotyczy zbiorowego podrodzaju neutrów (*W tym zakładzie hodowlanym pozostało już tylko dwieście pięćdziesiąt kurcząt*). Aby uściślić („wyostrzyć") kryterium łączliwości z liczebnikami, można się skupić na samym tylko liczebniku *DWA* (i *DWOJE*).

Przeciwko eksponowaniu kryterium łączliwości z liczebnikami (zbiorowymi) w klasyfikacji rodzajowej pluraliów tantum (na podstawie danych tekstowych z NKJP i Internetu) w przekonujący sposób wypowiedziała się A. Andrzejczuk (2011: 282):

> propozycja utworzenia specjalnego rodzaju [*P2* wobec *P3*] w klasie PT [pluraliów tantum] niemęskoosobowych dla niewielkiej grupy leksemów (PT łączących się z liczebnikami zbiorowymi) w sytuacji, gdy dla znacznie większej i bardziej akceptowanej przez użytkowników języka grupy (PT łączących się z pomocniczym słowem *para*) się go nie tworzy, wydaje się iść za daleko[51].

[51] Autorka (ani piszący te słowa) bynajmniej nie sugeruje, by nadawać jednostce leksykalnej *PARA* status podstawowego wykładnika rodzaju (choćby rodzaj ten miał być frekwencyjnie znaczący); skłania się ku uproszczeniu (a nie innemu typowi modyfikacji) podziału rodzajowego pluraliów tantum Z. Saloniego.

Akceptując wyeksplikowaną z pracy Wolińskiego zasadę domniemanej komplementarności rodzajowej liczby pojedynczej i liczby mnogiej, dwa tylko rodzaje pluraliów tantum wyznaczane na podstawie łączliwości z przymiotnikami (i tak samo czasownikami) należy nazywać po prostu: jeden – męskoosobowym, drugi – niemęskoosobowym. Ich status różny jest o tyle, że pierwszy i tak istnieje (poza pluraliami tantum), drugi zaś jest precedensowy, a do tego „ułomny", niedookreślony (wtórny – zob. punkt 2.1.3.; podobnie Kosek 2008: 112).

Łączliwość z liczebnikami zbiorowymi zdarza się także poza rodzajem nijakim, męskoosobowym i pluraliami tantum. Pewną semantyczną regularność w tym zakresie – analogicznie do rzeczowników męskoosobowych – wykazują dwurodzajowe nazwy osób zakończone na *-a*: męskozwierzęce (osobowe – z podrodzaju *M2*$_{\text{pers}}$) i żeńskie, np. *SIEROTA*. Pojawia się pytanie, któremu z tych alternantów przypisać łączliwość z liczebnikami zbiorowymi, skoro dla żadnego z nich nie jest ona typowa. Wydaje się, że stosunkowo najmniej arbitralne będzie przypisanie jej obydwu alternantom: zarówno *SIEROCIE M2*, jak i *SIEROCIE F*. Wprawdzie za rodzajem *M2* przemawia syntaktyczna bliskość i semantyczna zbieżność ze zbiorowym podrodzajem *M1*, ale z drugiej strony byłyby podstawy, żeby uważać taki rzeczownik, jak *SIEROTA M2*, za pozbawiony albo całej liczby mnogiej (singulare tantum), albo co najmniej formy M. lm. Niemożliwe są bowiem typowe dla tego rodzaju połączenia z formą *dwa* (**dwa sieroty*), czyli rodzaj ten nie spełnia bodaj jedynej w lm. „pozytywnej" cechy dystynktywnej wobec rodzaju *F*, rozpoznawalnego po formie *dwie* (*dwie sieroty*). Za utrzymaniem liczby mnogiej rzeczownika *M2* przemawia jednak oddziaływanie czynnika semantycznego na „dalsze" (nieprzymiotnikowe) człony rodzajowe: czasowniki i – tym bardziej – zaimki względne (relatory) mogą mianowicie występować w rodzaju męskoosobowym: *Rozmawiałem z tymi sierotami, którzy nie mają pracy*. Łatwiej zaakceptować przejawy męskoosobowości (inne jeszcze niż łączliwość z liczebnikami zbiorowymi) w rodzaju *M2* niż w rodzaju *F*.

Łączliwość z liczebnikami zbiorowymi przysługuje także pojedynczym nieosobowym i niealternującym rodzajowo rzeczownikom żeńskim: *RĘKA* jako nazwa parzystej części ciała (por. przypis 50, może też *PIERŚ*, tak jak nijakie *OKO*, *UCHO*); „strategiczny" rzeczownik *PŁEĆ*. Jest także historyczny wyjątek rodzaju *M3* (*NARÓD*).

2.5. Problem (nie)zgody rodzajowej

2.5.1. Zestawy wartości rodzajowych dla poszczególnych części mowy

Językoznawstwo ogólne poucza, że rodzaje gramatyczne – podobnie jak klasy nominalne – zawsze układają się w kategorie dualne (sprzężone), oparte na kongruencji rzeczownika i form innych części mowy (przymiotnika, cza-

sownika, liczebnika), czyli na dostosowaniu typu zgody. Zgoda w sensie ścisłym polega jednak na wymaganiu (by nie powiedzieć rządzie) proporcjonalnie zmiennym, czyli zakłada fleksyjność sprzężonych kategorii obu leksemów, które uczestniczą w akomodacyjnym związku. Skoro rzeczowniki nie odmieniają się przez rodzaje (mają tzw. rodzaj klasyfikujący), zgoda rodzajowa jest bardziej problematyczna. Ponadto istnieją różnice w stopniu morfologizacji zależnych rodzajów fleksyjnych między przymiotnikami, czasownikami i liczebnikami.

Wyzwaniem dla niektórych gramatyków (zob. Andrejewicz 2001–2002, Bobrowski 2005, 2006a) jest brak terminologicznego uzgodnienia wartości rodzajowych między formami rzeczownika z jednej strony a formami przymiotnika i czasownika z drugiej. Brak ten wynika w prostej linii z operowania w opisie akomodacyjnym wartościami ogólnoparadygmatycznymi rzeczownika (a nie wartościami międzyparadygmatycznie dystynktywnymi w poszczególnych flektemach/klatkach paradygmatycznych) przy jednoczesnym nieuwzględnianiu bezpośrednich opozycji rodzajowych między synkretycznymi formami przymiotnikowymi. Innymi słowy, po stronie form rzeczownikowych uwzględniane jest maksymalne zróżnicowanie rodzajowe, po stronie odmiany przymiotnika tylko różnice rodzajowe zmorfologizowane przy tych samych wartościach przypadka i liczby.

Poza tym formy osobowe czasownika akomodowane do mianownikowych podmiotów w ogóle „nie znają" rozróżnienia rodzaju męskożywotnego i męskonieżywotnego, które istnieje tylko w biernikowosyngularnych[52] związkach rzeczownika i przymiotnika. Sztuczne byłoby rozróżnianie w kategorii fleksyjnej (w imię jednolitości schematu akomodacji – choć różne mogą być priorytety, które stawiają sobie gramatycy) wartości dla danej części mowy zawsze lub przynajmniej z reguły synkretycznych – wyrażanych tymi samymi formami tekstowymi. Dlatego wyróżnia się tutaj opozycję dwóch tylko rodzajów liczebników głównych (nie kierując się rodzajowo bogatszymi wyjątkami: *DWA*, *OBA*, *OBYDWA* i – ewentualnie – *JEDEN*). Z tego samego względu z koncepcji Saloniego wyczytać można nieidentyczne zestawy wartości fleksyjnych (modulujących morfologicznych) kategorii rodzaju przymiotników, liczebników i czasowników oraz słownikowego rodzaju rzeczowników. Zestawy te ilustruje tabela 2.

Rodzajów rzeczownika jest najwięcej, bo „syntetyzowane" są opozycje łączliwości z przymiotnikami i liczebnikami (łączliwość z czasownikami nie wnosi żadnych dodatkowych rozróżnień ponad te ze związków czysto imien-

[52] Za pisownią z łącznikiem przemawia fakt, że mowa jest o wartościach kategorii gramatycznych tego samego typu: kategoriach fleksyjnych rzeczownika. Wybrano jednak pisownię bez dywizu ze względu na i tak zaznaczającą się w gramatycznym metajęzyku dominację bardziej szczegółowej kategorii przypadka nad dwuwartościową tylko kategorią liczby („biernik liczby pojedynczej").

nych, wobec przymiotników jest – jak już wspomniano – uboższa o opozycję *m−3 – m3*).

Istotną przesłanką klasyfikacji rodzajowej Saloniego było zniesienie odrębności leksemowej liczebników głównych i zbiorowych (na rzecz bogatszych wewnątrzparadygmatycznych opozycji rodzajowych). Nie naruszając – w tym miejscu – tego fundamentu, w stosunku do SWJP (1998: 119-122) dokonano dwóch modyfikacji dotyczących rodzajów liczebnikowych (zostały one uwzględnione w tabeli 2):

1. Ponieważ żadne formy liczebników nie łączą się bezpośrednio z pluraliami tantum *P3* (to właśnie jest dystynktywną cechą dystrybucyjną tych rzeczowników wobec najbliższego im rodzaju *P2*), liczebnikom należy przypisać jeden tylko rodzaj typu *p*: *p−3* (bez *p3*). Wartość *p3* przez liczebniki w ogóle nie jest realizowana (zacieniona część rubryki w tabeli)[53].

2. Szeroko rozumiane (jako „połączenia" odpowiednich liczebników głównych i zbiorowych) leksemy liczebnikowe mają po dwa warianty rodzaju męskoosobowego: niezbiorowy i zbiorowy[54]. Łączliwość rzeczowników *M1* z liczebnikami opiera się jednak na względnych kryteriach semantyczno-referencjalnych i nie prowadzi do klarownej subkategoryzacji rzeczownikowego rodzaju męskoosobowego (por. punkt 2.4.).

<table>
<tr><td colspan="2" rowspan="2">Rodzaje słownikowe rzeczownika</td><td colspan="6">Rodzaje fleksyjne (modulujące morfologiczne)</td></tr>
<tr><td colspan="2">przymiotnika</td><td colspan="2">liczebnika</td><td colspan="2">czasownika</td></tr>
<tr><td rowspan="2">M1</td><td rowspan="2">(UCZEŃ)</td><td rowspan="2">m1</td><td rowspan="2">mam dobrych uczniów</td><td>m11(−zb)</td><td>dwaj uczniowie / dwóch uczniów</td><td rowspan="2">m1</td><td rowspan="2">uczniowie/chłopcy byli</td></tr>
<tr><td>m12(+zb)</td><td>dwoje uczniów</td></tr>
<tr><td rowspan="2">M2</td><td rowspan="2">(PIES)</td><td rowspan="2">m2</td><td rowspan="2">mam dobrego psa / dobre psy</td><td rowspan="3">m−1</td><td rowspan="3">dwa psy/stoły</td><td rowspan="3">m−1</td><td rowspan="3">pies/stół był, psy/stoły były</td></tr>
<tr><td rowspan="2">M3</td><td rowspan="2">(STÓŁ)</td></tr>
<tr><td rowspan="2">m3</td><td rowspan="2">kupiłem dobry stół</td></tr>
<tr><td>F</td><td>(LAMPA)</td><td>f</td><td>dobra lampa</td><td>f</td><td>dwie lampy</td><td>f</td><td>lampa była</td></tr>
<tr><td>N1</td><td>(DZIECKO)</td><td rowspan="2">n</td><td rowspan="2">dobre dziecko/okno</td><td>n1</td><td>dwoje dzieci</td><td rowspan="2">n</td><td rowspan="2">dziecko/okno było</td></tr>
<tr><td>N2</td><td>(OKNO)</td><td>n2</td><td>dwa okna</td></tr>
<tr><td>P1</td><td>(PAŃSTWO)</td><td>p1</td><td>ci dobrzy państwo</td><td rowspan="2">p(−3)</td><td rowspan="2">dwoje państwa/sań</td><td>p1</td><td>państwo byli</td></tr>
<tr><td>P2</td><td>(SANIE)</td><td rowspan="2">p−1</td><td rowspan="2">moje sanie/urodziny</td><td rowspan="2">p−1</td><td rowspan="2">sanie/urodziny były</td></tr>
<tr><td>P3</td><td>(URODZINY)</td><td></td><td>*dwoje urodzin</td></tr>
</table>

Tabela 2. Rodzaje rzeczownika a zmorfologizowane wartości rodzajowe innych części mowy

[53] To niepokrycie przez liczebnik wartości rodzajowej *p3* nie ujawnia się, gdy także dla rzeczownika wyróżniane są tylko dwa rodzaje przymnogie: męskoosobowy i niemęskoosobowy (czy też osobowy i nieosobowy, por. Saloni i in. 2007: 35, 77, 80). Więcej o rodzaju pluraliów tantum w punkcie poprzednim (2.4.).

[54] U Saloniego każda forma zbiorowa liczebnika, która łączy się z rzeczownikiem *M1*, jest rodzaju *p1*, a więc nominalnie zgody rodzajowej w związkach typu *dwoje uczniów* nie ma (por. paradygmaty liczebników w SGJP).

Powszechne synkretyzmy rodzajowe przymiotników można porównać z jedynym powszechnym synkretyzmem przypadków rzeczownika i wszelkich leksemów kongruencyjnie przezeń akomodowanych – M. i W. lm. W obydwu wypadkach chodzi bowiem o wewnątrzparadygmatyczne neutralizacje formalne wartości kategorii fleksyjnej, a nie (jak przy rodzaju rzeczownika) o międzyparadygmatyczne neutralizacje wartości kategorii klasyfikującej. Jeśli operuje się (nad)rodzajami fleksyjnymi (i – odpowiednio – selektywnymi rzeczownika) lokalnie skumulowanymi (rodzaj męski w M. i W. lp. jako konfiguracja rodzajów *m1*, *m2*, *m3*, męskożywotny w B. lp. – *m1* i *m2*, niemęskoosobowy w M., B. i W. – *m2*, *m3*, *n* i *f*, rodzaj nieżeński w D., C., N. i Ms. lp. – *m1*, *m2*, *m3* i *n*), to analogicznie należałoby mówić o mianowniko-wołaczu jako jednym (nad)przypadku w lm. Takie kumulacyjne ujmowanie wartości fleksyjnych (czy to rodzaju, czy to przypadka) paradoksalnie generuje „nowe wartości" kategorii (dodatkowe etykietki dla synkretycznych rodzajów i przypadków). Owe wartości skumulowane kategorii fleksyjnych zależnych – a takimi właśnie są rodzaj przymiotnika i przypadek rzeczownika – kontekstowo są jednak dehomonimizowane (ujednoznaczniane): czy to przez nadrzędny rzeczownik (rodzaj przymiotnika), czy to przez pozycję w zdaniu (przypadek rzeczownika) lub właśnie brak takiej pozycji (casus specjalny – pozazdaniowy, nieakomodowany: wołacz).

Można oczywiście twierdzić, że „zysk" kumulacji rodzajowej (dla opisu paradygmatu przymiotnikowego, a tym bardziej jeszcze liczebnikowego) jest większy niż kumulacji przypadków (dla opisu paradygmatu wszelkich leksemów imiennych, a przy tradycyjnej interpretacji imiesłowów przymiotnikowych – także subparadygmatu imiennego czasowników), ale też i stopień terminologicznego zamieszania przy opisie akomodacyjnym (czym „martwi się" Bobrowski 2006a) jest też odpowiednio większy. Paradygmat przymiotnikowy (fleksyjny przypadek, liczba i rodzaj) „startuje" z co najmniej 70 flektemów (przy 7 wartościach przypadka, 2 liczby i 5 rodzaju, bez uwzględnienia ewentualnych dalszych – bardziej dyskusyjnych – wymiarów zróżnicowania paradygmatu, takich jak stopień, predykatywność, opozycja *m1* – *−m1* w MW. lm. w związkach z rzeczownikami męskoosobowymi), paradygmat (pełny) rzeczownikowy (w klasycznym – nierozbudowanym – ujęciu: z przypadkiem i liczbą) tylko z 14. Kumulacja rodzajów daje oszczędność aż 42 form (28 zamiast 70[55]) kosztem wspomnianych już 4 dodatkowych (kumulacyjnych) etykietek (męski, nieżeński, męskożywotny, niemęskoosobowy; w tych, które są powszechnie akceptowane, tkwi tyleż siły co zwodniczości). Tymczasem jedy-

[55] Liczbę 28 uzyskuje się, licząc pojedynczo formy synkretyczne (tylko!) pod względem rodzaju.

na możliwa kumulacja przypadka – mianowniko-wołacz – daje oszczędność zaledwie jednej tylko formy i to kosztem dodatkowej „hybrydalnej" etykietki.

Zdaniem D. Kopcińskiej (2006: 48), gdyby na kategorię przypadka przenieść zasadę „każdorazowego wyodrębniania tylko tylu wartości, dla ilu można wskazać odrębny wykładnik" – to przykładowo dla rzeczowników typu *PRACA* zbiór przypadków byłby następujący: „w liczbie pojedynczej: mianownik, dopełniacz, biernik, narzędnik i wołacz, a w liczbie mnogiej: mianownik, dopełniacz, celownik, narzędnik i miejscownik". Nie jest to analogia terminologicznie ścisła w stosunku do redukcji rodzajów[56]. Raczej należało wymienić dla *PRACY* takie przypadki, jak dopełniaczo-celowniko-miejscownik (zamiast samego dopełniacza) w lp. i mianowniko-bierniko-wołacz w lm. (zamiast samego biernika). Pomijać a łączyć czy uogólniać to dwie różne sprawy. Przekonujemy się, że nazewnictwo sprzyja kumulacji rodzajów, a nie sprzyja kumulacji przypadków.

Można porządkować paradygmat fleksyjny według synkretyzmów[57], ale trzeba to robić konsekwentnie, tzn. kumulując wartości wszystkich kategorii, a nie tylko jednej (rodzaju). Istnieje ścisły opis paradygmatu przymiotnikowego tego typu – z numerycznym sposobem zapisu (por. Saloni 1992, Saloni i in. 2007: 67); stałym układem synkretyzmów odznaczają się także paradygmaty liczebników typu *DWA* i typu *PIĘĆ* (w tym też wszystkich zbiorowych) (zob. Saloni i in. 2007: 76-81). Nie należy się jednak dziwić, że zwykle to rodzaj jest w opisie przymiotnika takim redukującym profilem wyróżniany – fakt ten tłumaczy się bowiem nie tylko największą „oszczędnością" form, lecz także stosunkiem do paradygmatu rzeczownikowego. Wszak rodzaj właśnie to cecha dystynktywna paradygmatów rzeczownikowych i pozostałych paradygmatów imiennych.

Dla liczebników rodzaj jest nie tylko kategorią determinowaną przez rzeczownik, lecz i determinującą czasownik. Rząd rodzajowy (stałe wymaganie rodzaju nijakiego) – zamiast zgody – wykazują wobec czasownika liczebniki główne typu *PIĘĆ*, liczebniki zbiorowe oraz wariantywne formy M. *m1*: *DWÓCH*, *TRZECH*, *CZTERECH* (z grup podmiotowych), choć same – oczywiście, na miarę swoich (skromnych) fleksyjnych możliwości – uzgadniają się pod względem

[56] Trudno sobie nawet wyobrazić redukcję rodzajów analogiczną do sugerowanej redukcji przypadków. W lm. (M., B., W.) wyróżniałoby się bowiem 2 rodzaje: męskoosobowy (wiadomo!) i (jako drugi z kolei) męskozwierzęcy (męskożywotny nieosobowy). Czy nie tak?

Jeśli z kolei ów przykład na redukcję liczby przypadków miałoby się próbować odnieść do charakterystyki rodzajowej w tej samej „skali" jednego leksemu rzeczownikowego, to okazałoby się, że w tym wypadku relatywizm skutkuje raczej pomnożeniem wartości gramatycznych (rodzajów selektywnych) niż jakąkolwiek ich redukcją (dla rzeczownika *PRACA* formy lp. są rodzaju żeńskiego, a formy M. i B. lm. – rodzaju niemęskoosobowego).

[57] Pomysł ten – ale tylko w odniesieniu do paradygmatów rzeczownikowych – pojawił się u J. Tokarskiego (1973/2001: 50).

rodzaju z rzeczownikiem. Ponadto w koncepcji rodzajowej Saloniego niektóre rzeczowniki *M1* rządzą (alternatywnie) formą *p−3* liczebnika (liczebnikiem zbiorowym). W związkach liczebnikowo-rzeczownikowych – w SWJP interpretowanych zawsze jako grupy liczebnikowe – to liczebnik decyduje o akomodacji (międzyfrazowej) orzeczenia pod względem rodzaju.

Formy 3. osoby lp. rodzaju (w zależności od czasu) nijakiego lub nieokreślonego z konstrukcji bez mianownikowych podmiotów rzeczownikowych przez niektórych (por. Bobrowski 1998: 52, 67, Przepiórkowski 2004: 135-138) interpretowane są jako nieakomodowane (tzw. formy neutralne). Przeciw takiemu stanowisku przekonująco wypowiada się M. Gębka-Wolak (2007: 282) (a znacznie wcześniej Saloni 1977: 167) – podmiot liczebnikowy (czy również tzw. podmiot logiczny w dopełniaczu – w konstrukcjach typu *Brakowało wody*) stawia wymagania czasownikowi.

2.5.2. „Sumowanie" rodzajów w grupach współrzędnych. Arbitralny rodzaj męskoosobowy

Problem (nie)zgody rodzajowej przestaje być tylko pozorny, gdy czasownik lub przymiotnik odnosi się do niejednolitego pod względem rodzaju szeregu rzeczowników.

Grupy współrzędne niezawierające żadnego komponentu męskoosobowego, a zawierające nazwę kobiety oraz nazwę zwierzęcia w rodzaju męskim obligatoryjnie wymagają od orzeczenia formy męskoosobowej (Jadacka 2005: 144). Taki arbitralny (egzocentryczny) czy „mediacyjny" rodzaj męskoosobowy może występować w jeszcze innych podmiotowych grupach współrzędnych, w których co najmniej jeden z różnorodzajowych komponentów ma znaczenie osobowe (por. oboczność *Troje dzieci i dwie kobiety zdołały*/*zdołali wydostać się spod gruzów*). Można jednak wątpić, czy niektóre z tych połączeń w ogóle powinny być rozpatrywane (np. *Dziewczyna i kajak zbliżali się do brzegu*) – dają tu bowiem znać o sobie ograniczenia natury semantyczno-logicznej co do „partnerstwa" osób i rzeczy[58].

Według M. Łazińskiego (2006: 235-241) arbitralny rodzaj męskoosobowy na pewno przysługuje grupom z członem rodzaju żeńskiego lub nijakiego, który jest w lp. i oznacza osobę, a zarazem z nieosobowym, ale personifikowanym członem rodzaju męskiego (np. *Pani Adamowa Ostrzeńska i świat stali naprzeciw siebie i przepaść była między nimi*).

[58] Porównanie przez Łazińskiego (2006: 237) ograniczenia w tworzeniu grup współrzędnych o niehomogenicznej strukturze rodzajowej z defektywnym paradygmatem funkcjonalnym liczebników partytywnych typu *DUŻO* nie wydaje się trafne; w tym ostatnim wypadku chodzi bowiem o luki czysto gramatycznej natury (brak przypadków: celownika, narzędnika i miejscownika), niemotywowane semantycznie.

Gdy grupa podmiotowa występuje za orzeczeniem, możliwe jest uzgodnienie do pierwszego członu, nawet wbrew (dalszemu) członowi męskoosobowemu, por. przykłady Łazińskiego (2006: 237):

[…] *życie publiczne było przywilejem jedynie obywateli, którzy jako ludzie wolni od trosk materialnych i innych codziennych zatrudnień (od tego* ***były kobiety i niewolnicy****) mogli się oddawać* […] *działaniom dla dobra wspólnego*.

Z tego miejsca, gdzie Zmartwychwstanie ***poznały niewiasty i apostołowie****, wzywam wszystkich* […].

Znamienny jest inny przykład przywołany przez tegoż autora – zdanie z grupą podmiotową obejmującą dwa człony syngularne: jeden o znaczeniu osobowym (męskoosobowy), drugi o znaczeniu abstrakcyjnym (żeński):

Pionier fotografii ojczystej Jan Bułhak i jego idea winny/winni być wzorem i drogowskazem.

Według W. Doroszewskiego (1964: 234-235) oba warianty rodzajowe są w tym zdaniu niepoprawne (pierwszy wcale nie gorszy od drugiego). Znaczyłoby to, że człon męskoosobowy może rodzajowo „nie przemóc" nawet stojącego w lp. (i bliżej orzeczenia) członu nieosobowego. Mogłoby się wydawać, że w tym wypadku nie tyle gramatyka jest bezsilna (niewydolna), ile raczej kuleje semantyczna idea zdania. Wystarczy jednak zamienić w nim czasownik na inny, neutralizujący opozycje rodzajowe w czasie teraźniejszym, aby się przekonać, że taka diagnoza nie jest właściwa.

Zjawisko „sumowania liczb pojedynczych" członów grupy nominalnej do wartości selektywnej liczby mnogiej[59] przemawia przeciwko rodzajowej koncepcji „M.(3+2)", relatywizującej rodzaje mianownikowe wobec kategorii liczby – choć wydawać by się mogło, że do klarownego opisu związków akomodacyjnych z czasownikiem właśnie ta koncepcja jest najlepsza. Por. jednak:

Ojciec i syn wspólnie chodzili na mecze.
Zeszyt i piórnik leżały na stole.

Koncepcja „M.(3+2)" prowadzi zatem do niepożądanej terminologicznej rozbieżności między jednolitym rodzajem grupy podmiotowej (męskim) a rodzajem orzeczenia, co więcej, raz rodzaje męskie „sumują się" do rodzaju męskoosobowego, raz do niemęskoosobowego i te różne akomodacje bez czynnika semantycznego – na gruncie tej koncepcji – nie dadzą się wyjaśnić.

[59] Spośród podmiotów złożonych z samych form syngularnych od mnogiej formy orzeczenia mogą odstąpić tylko te, które są konstytuowane przez rzeczowniki abstrakcyjne i jednakowe pod względem rodzaju: *Miłość i nienawiść przychodzi równie niespodziewanie*. I w takich jednak wypadkach poprawne (obocznie) jest orzeczenie pluralne: *Miłość i nienawiść przychodzą równie niespodziewanie* (Jadacka 2005: 142).

Ze względu na opis relacji akomodacyjnych podmiotowych grup współrzędnych z członami syngularnymi lepsza byłaby koncepcja czterech uniwersalnych (tzn. abstrahujących od opozycji liczby) rodzajów mianownikowych („M.4"): męskoosobowego, męskonieosobowego, żeńskiego i nijakiego. Jeśli chodzi o podmioty o jednorodnym rodzajowo składzie (i złożone z samych członów syngularnych), koncepcja ta nie radziłaby sobie tylko z „przepisywaniem" rodzaju męskozwierzęcego rzeczowników na męskoosobowy rodzaj orzeczenia.

Pies i kot jedli na podwórzu.

Konstrukcje tego typu budzą jednak wątpliwości normatywne. W każdym razie za takie „uzgodnienie" męskoosobowe – egzocentryczne, ale już nie „mediacyjne" – odpowiedzialny byłby mechanizm antropomorfizacji, wyraźnie widoczny w tekstach fikcjonalnych.

Uszczegółowioną, bo opierającą się na koncepcji 9 rodzajów gramatycznych Saloniego, „arytmetyką" rodzajową mianownikowych grup współrzędnych zajmowała się Kopcińska (1997). Na temat składni podmiotu szeregowego czytelnika przede wszystkim należy jednak odesłać do monografii P. Zbróga (2012).

2.6. Synkretyzmy rodzajowe rzeczowników

Synkretyzmy należą zarówno do morfologicznych, jak i do syntaktycznych wyróżników systemu rodzajowego. Synkretyzm form rzeczownika jest prymarnie ich cechą morfologiczną, ale synkretyzm form przymiotnika, które łączą się z formami rzeczownika, należy do syntaktycznorodzajowych właściwości tego ostatniego. Synkretyzmy przymiotników – nie licząc formalnie nieodmiennych leksemów tej klasy – są w pełni regularne (dystynktywne). W synkretyzmach rodzajowych rzeczownika jest natomiast sporo nieregularności (osobną kwestię stanowią oczywiście indeklinabilia). Są mianowicie rzeczowniki odmienne, które spełniają synkretyzmy dwóch, a nawet trzech rodzajów, oraz takie, które pod względem synkretyzmów pasują do jednego wprawdzie, ale niewłaściwego (nie swojego) rodzaju. Grupy te wraz z synkretyzmami rodzajowymi przymiotników i rzeczowników (w ujęciu Laskowskiego) przedstawia tabela 3.

Zdaniem M. Bańki (2002: 149-150) pewne rzeczowniki męskozwierzęce, takie jak *KOTLET*, *OMLET*, właściwy swojemu rodzajowi synkretyzm D. i B. lp. realizują tylko połowicznie – tzn. w D. mają dwie formy oboczne: na *-a* i na *-u*, podczas gdy w B. ta druga końcówka jest wykluczona. Zachodzi tu jednak oboczność rodzajowa *M3*/*M2*. Problem synkretyzmu połowicznego znika więc, gdy rodzajowi *M2* przypisuje się tylko formę na *-a*, natomiast rodzajowi *M3* –

formę na *-u* lub obie formy (z punktu widzenia kategorialnych synkretyzmów tego ostatniego rodzaju nie jest już istotne, które rozwiązanie zostanie przyjęte).

Synkretyzmy		Przymiotniki (synkretyzmy kategorialne)	Rzeczowniki (synkretyzmy typologiczne – nie w pełni kategorialne, niedające klas rozłącznych)	Grupy rzeczowników odmiennych o fałszywych albo niejednoznacznych (podwójnych lub potrójnych) synkretyzmach rodzajowych	
rodzajowe	*M1*	D.=B. + N.lp.=Ms.lp.=C.lm.	lm.: D.=B.		
	M2	lp.: D.=B. + lm.: M.=B. + N.lp.=Ms.lp.=C.lm.	lp.: D.=B. + lm.: M.=B.	1) męskozwierzęce na *-a* (*GLINA* ‘policjant’, *MAGNIFICENCJA*)	synkretyzm fałszywy: *F*
	M3	M.=B. + N.lp.=Ms.lp.=C.lm.	lp.: M.=B. + lm.: M.=B.		
	N	M.=B. + N.lp.=Ms.lp.=C.lm.	lp.: M.=B.=W. + lm.: M.=B.	2) neutra na *-ę* i na *-e* (*IMIĘ*, *CIELĘ*, *ZADANIE*)	synkretyzm podwójny: *N* i *F*
	F	lp.: D.=C.=Ms.+ B.=N.	lp.: C. = Ms. + lm.: M.=B.	3a) feminina miękkotematowe o synkretyzmie w lm.: M.=D.=B.=*-i*/*-y*[60]	synkretyzm potrójny: *F*, *M1* i *M3*
				3b) nieliczne feminina miękkotematowe zakończone na *-uś* (*MATUŚ*, *MAMUŚ*, *CÓRUŚ*, por. SGJP, USJP[61])	synkretyzm podwójny: *F* i *N*
				3c) pozostałe feminina miękkotematowe na *-ø* (na *-e* w M. lm., np. *JABŁOŃ*, *PORĘCZ*)	synkretyzm podwójny: *F* i *M3*
uniwersalne		M. = W. + lm.: D.=Ms.	lm.: M. = W.		

Tabela 3. Rodzaje a synkretyzmy

[60] Rzeczowniki „zakończone na *-ość*, a ponadto kilka innych: BREW, CHĘĆ, GĘŚ, MYSZ, NIĆ (*od-*, *wy-*, *s-*): -POWIEDŹ, PIERŚ, PIEŚŃ, RZECZ, SIEĆ” (*Morfologia* 1998: 279).

[61] Według *Morfologii* (1998: 276) *matuś*, *mamuś*, *córuś* są tylko obocznymi (ekspresywnie nacechowanymi) formami wołacza rzeczowników *MATUSIA*, *MAMUSIA*, *CÓRUSIA* (por. ISJP, t. I, s. 204, 818, 834). Według Gruszczyńskiego (1989: 112, 114; 1987: 49) istnieją leksemy *MATUŚ*, *MAMUŚ*, *CÓRUŚ*, ale o formie B. lp. zakończonej na *-ę*.

2.7. Rodzaj gramatyczny a rodzaj naturalny

W podstawowym – wąskim – znaczeniu rodzaj naturalny to rodzaj gramatyczny tych rzeczowników osobowych lub innych żywotnych, który swą nazwą odpowiada płci denotatu i/lub referenta (por. Saloni 1976: 50[62]). Ta zgodność rodzaju gramatycznego z płcią może być zatem albo stałą cechą leksemów rzeczownikowych (stąd mowa o denotacie), albo – w wypadku jednostek o niejednoznacznej semantyce płci – tylko ich cechą tekstową (cechą użycia/referencji).

Nie większy zakres pojęcia w stosunku do wyżej przedstawionego wyznacza definicja wychodząca od płci, a nie od rodzaju gramatycznego (czy relacji między obojgiem[63]): „płeć istoty nazywanej przez dany rzeczownik, mająca wpływ na rodzaj gramatyczny w niektórych klasach rzeczowników" (*Słownik gramatyki języka polskiego* 2002: 214). Tego typu definicja wikła się jednak w nieweryfikowalne z perspektywy synchronicznego opisu języka twierdzenia co do zależności przyczynowo-skutkowych między płcią a rodzajem.

Pojęcie rodzaju naturalnego dopełnia się trzecim – po rodzaju męskim i żeńskim – członem podstawowej (mianownikowej) triady rodzajowej, który wcale nie ma nazwy „płciowej". W związku z wyraźnym powinowactwem między gramatycznym rodzajem nijakim a znaczeniem niedorosłości naturalny rodzaj nijaki przypisuje się neutrom nazywającym istoty niedorosłe (bez określania ich płci) (Kucała 1978b: 137, Miko 1962: 57 za Zieniukowa 1981: 12).

Wszędzie tam, gdzie mowa jest o korelacjach między rodzajem gramatycznym a rodzajem naturalnym (por. np. Nowosad-Bakalarczyk 2009: 18-21, *Morfologia* 1998: 208), a więc gdzie rodzaj naturalny przeciwstawiany jest rodzajowi gramatycznemu, chodzi o inaczej jeszcze rozszerzone („odgramatykalizowane") rozumienie rodzaju naturalnego, które prowadzi do utożsamiania go z płcią (ewentualnie inną cechą semantyczną) niezależnie już od wartości rodzaju gramatycznego[64].

---

[62] Por. Saloni 1976: 50: „O takich rzeczownikach, w których występuje korelacja przynależności do podzbioru nazywanego odpowiednim rodzajem i cechy semantycznej, która stanowi nazwę danej klasy, mówi się, że mają rodzaj naturalny. Rodzaj naturalny miałby w języku polskim np. rzeczownik *chłop* czy *baba*, nie miałby go natomiast rzeczownik *babsztyl*, który jest rodzaju męskiego (bo *ten głupi babsztyl był*), choć może się odnosić tylko do osoby płci żeńskiej".

[63] Por. objaśnienie Saloniego w EJO pod hasłem wielorodzajowość (s. 497): „W wypadku zgodności cechy semantycznej desygnatu i rodzaju gramatycznego mówi się o rodzaju naturalnym".

[64] Nie akceptując szerokiego rozumienia rodzaju naturalnego, można jednak pisać po prostu o korelacjach między rodzajem gramatycznym a znaczeniem (por. np. Bańko 2002: 150-153) rzeczownika albo między rodzajem gramatycznym a płcią (por. np. Nagórko 1997: 94).

W najszerszym ujęciu rodzaj naturalny przysługuje wszystkim nazwom nieobojnaczych istot płciowych (osobowych i zwierzęcych[65]) jako charakterystyka płci lub cecha niedorosłości należąca do ich znaczenia leksykalnego i konkretyzowana w poszczególnych użyciach. Liczba tak rozumianych rodzajów naturalnych pozostaje kwestią otwartą, w każdym razie jest ich więcej niż klasycznych (wąsko rozumianych) rodzajów naturalnych (por. Weiss 1993). Oprócz rodzaju naturalnego męskiego i żeńskiego oraz nijakiego należy uwzględnić rodzaj mieszany, charakterystyczny dla większości męskoosobowych pluraliów tantum. Ponadto od rodzaju nieokreślonego, przysługującego nazwom neutralnym pod względem płci i nienacechowanych niedorosłością, można odróżnić dwa rodzaje niedookreślone: z przewagą męskiego lub żeńskiego – dla rzeczowników, które z jednej strony funkcjonują wprawdzie jako nazwy gatunkowe, a więc „ponadpłciowe", ale z drugiej strony także jako nazwy przeciwstawne pod względem płci innej nazwie. Przykładowo rodzaj naturalny rzeczownika *DYREKTOR M1* scharakteryzujemy jako niedookreślony z przewagą męskiego (ze względu na istnienie żeńskich odpowiedników: *DYREKTORKA* i *DYREKTOR F*), rodzaj naturalny rzeczownika *KACZKA* jako niedookreślony z przewagą żeńskiego (ze względu na istnienie męskiego odpowiednika: *KACZOR*). Do tego ostatniego należy też chyba zaliczyć pewne jednostki, które jako nazwy gatunkowe budzą wątpliwości, np. *KURA* czy *KROWA*. O kogucie nie można wprawdzie powiedzieć „kura" (a o kaczorze „kaczka" – owszem), ale zalicza się go do zbioru kur.

Nieokreśloności rodzaju naturalnego nie należy utożsamiać z jego brakiem (w wypadku rzeczowników nienazywających istot płciowych).

Możliwe relacje między rodzajem gramatycznym a rodzajem naturalnym zilustrowano w tabeli 4. Wąsko rozumianym rodzajem naturalnym odznaczają się tylko rzeczowniki z rubryk zacienionych, przede wszystkim z dwóch pierwszych (rodzaj naturalny męski i żeński). Konieczna była znaczeniowa lub gramatyczna indeksacja niektórych przykładów. Zróżnicowany bywa bowiem rodzaj naturalny jednostek polisemicznych, a tym bardziej homonimicznych (por. np. *DZIECKO*, *GWIAZDA*). Także zjawisko wielorodzajowości komplikuje obraz relacji między rodzajami gramatycznymi i naturalnymi (por. np. *CHŁOPINA*, *CHŁOPISKO*).

[65] Zakres (rozdzielno)płciowości organizmów jest oczywiście fachowym zagadnieniem biologii, a nie gramatyki. Większość roślin wyższych (naczyniowych: paprotników i nasiennych) odznacza się obupłciowością. W świecie zwierząt dominuje rozdzielnopłciowość (powszechna jest u kręgowców), brakiem zróżnicowania płciowego (obojnactwem) odznacza się m.in. większość płazińców i wiele pierścienic (por. NEP PWN 4: 922; 5: 608).

Rodzaj naturalny w szerokim rozumieniu	Rodzaj gramatyczny		
	męski	żeński	nijaki
męski (nazwy mężczyzn i samców)	*CHŁOPAK*, *CHŁOPINA M1*, *CHŁOPISKO M1*, *KAMIKADZE*, *MĘŻCZYZNA*, *BYK*, *KACZOR*, *KOGUT*, *GWIAZDOR* (‘mężczyzna, który jest gwiazdą’)	*CHŁOPINA F*	*CHŁOPIĘ*, *CHŁOPISKO N*
żeński (nazwy kobiet i samic)	*BABSZTYL*, *PODLOTEK*, *WAMP*	*DZIEWCZYNA*, *DYREKTORKA*, *DYREKTOR F*, *KOBIETA*, *SUKA*	*BABSKO*, *DZIEWCZĘ*
nijaki (nazwy istot niedorosłych o nieokreślonej płci)	*CIELAK*, *DZIECIAK*, *NIEMOWLAK*, *NOWORODEK*	*KIJANKA*, *LARWA*	*CIELĘ*, *DZIECKO* (‘osoba niedorosła’), *NIEMOWLĘ*
mieszany (nazwy zbiorów płciowo mieszanych – większość męskoosobowych pluraliów tantum)	*PAŃSTWO*, *RODZICE*		
niedookreślony z przewagą męskiego (nazwy gatunkowe opozycyjne wobec nazw żeńskich)	*DYREKTOR M1*, *PIES*		
niedookreślony z przewagą żeńskiego (nazwy gatunkowe opozycyjne wobec nazw męskich)		*GWIAZDA* (‘osoba’), *KACZKA*, *KROWA*, *KURA*	
nieokreślony (nazwy ludzi i zwierząt neutralne pod względem płci i nienacechowane niedorosłością)	*PTAK*, *TCHÓRZ*	*OSOBA*, *MYSZ*, *PAPUGA*	*INDYWIUUM*, *ZWIERZĘ*, *DZIECKO* (‘człowiek w relacji do swoich rodziców’)
brak rodzaju naturalnego	*STÓŁ*, *KWIAT*, *GRZYB*	*SZAFA*, *RĘKA*, *GWIAZDA* (‘ciało niebieskie’)	*KRZESŁO*, *NASIONO*

Tabela 4. Relacje między (mianownikowymi) rodzajami gramatycznymi i rodzajami naturalnymi – przykłady

W tabeli 4 uwzględniono tylko podstawową triadę rodzajową (pod rodzaj męski podciągnięto także męskoosobowe pluralia tantum); nie uwzględniono opozycji trzech rodzajów męskich. Tymczasem rodzaje te również biorą swoje nazwy od cech znaczeniowych. Przez analogię do wąsko rozumianego rodzaju naturalnego męskiego i żeńskiego można zatem mówić wśród rzeczowników męskich o naturalnym rodzaju męskoosobowym nazw osób płci męskiej, naturalnym rodzaju męskozwierzęcym nazw zwierząt i naturalnym rodzaju męskonieżywotnym rzeczowników niebędących ani nazwami osób, ani zwierząt. Przykładowe relacje między rodzajami męskimi a znaczeniem rzeczowników

przedstawia tabela 5. Zacienienie rubryk sygnalizuje zgodność (nazwy) rodzaju gramatycznego rzeczownika z jego znaczeniem (są to wąsko rozumiane rodzaje naturalne drugiego stopnia).

Znaczenie	Rodzaj		
	męskoosobowy *M1*	męskozwierzęcy *M2*	męskonieżywotny *M3*
nazwy osób	*CIEŚLA*, *NIEBOSZCZYK*, *LUDOŻERCA*, *DRAPIEŻNIK* (‘o człowieku’), *PILOT* (‘osoba’)	*DZIECIAK*, *GLINA* (‘policjant’), *TRUP*	*LUD*[66], *GMIN*
nazwy zwierząt	*MIĘSOŻERCA*, *PADLINOŻERCA*	*PIES*, *DRAPIEŻNIK* (‘zwierzę’), *KURCZAK* (‘zwierzę’)	*UKWIAŁ*
rzeczowniki niebędące ani nazwami osób, ani zwierząt	*SATELITA* (‘państwo/organizacja’)	*MERCEDES*, *VOLKSWAGEN*, *FOKSTROT*, *WALC*, *BRYDŻ*, *PING-PONG*, *PILOT* (‘urządzenie do zdalnego sterowania sprzętem RTV’), *SATELITA* (‘ciało niebieskie’, ‘urządzenie’), *HAMBURGER*, *KURCZAK* (‘potrawa’)	*DOM*, *PILOT* (‘pierwszy odcinek serialu telewizyjnego’), *STEK*

Tabela 5. Rodzaje męskie a znaczenie rzeczowników – przykłady

[66] Chodzi tu o rzeczownik o znaczeniu kolektywnym, w znaczeniu jednostkowym byłby tu rodzaj *M2* (*Widzę tego luda*).

3. Miejsce i granice wielorodzajowości w systemie języka

3.1. Istota wielorodzajowości

Ze zjawiskiem wielorodzajowości mamy do czynienia wówczas, gdy istnieje zbiór morfologicznie pokrewnych form rzeczownikowych (w szczególnym przypadku samych form równokształtnych) o jednakowym znaczeniu leksykalnym, który nie daje się sprowadzić do jednego standardowego rzeczownika jako leksemu jednorodzajowego, a między rzeczowniki o różnych rodzajach nie daje się z kolei rozdzielić bez części wspólnej („węzła") w postaci form nierozróżnialnych. Uciekając się do gry znaczeń i metafory, można powiedzieć, że wielorodzajowość (dwurodzajowość/trójrodzajowość) jest relacją konstytuowaną przez (dwa/trzy) tylko „swego rodzaju" różne leksemy rzeczownikowe, takie mianowicie, które są dubletami semantycznymi, i to gramatycznie – mimo różnicy rodzajowej – „zrośniętymi". Człony relacji wielorodzajowości – owe quasi-leksemy czy quasi-dublety semantyczne – będą nazywane alternantami rodzajowymi.

Alternanty muszą mieć wśród form analogicznych (jednakowych pod względem wartości kategorii fleksyjnych) takie, które są równokształtne, a zarazem również syntaktycznie nierozróżnialne w zakresie kongruencji przymiotników. Poza związkami z przymiotnikiem wszystkie analogiczne formy alternantów rodzajowych mogą wykazywać różnice dystrybucyjne – zwłaszcza w ramach podrzędnej syntagmy zdaniowej, por. np. *EMU M2/N* w D. lp.: *Nie ma już tego emu, który tak nam się podobał. – Nie ma już tego emu, które tak nam się podobało*.

Alternanty nie muszą mieć wspólnej formy podstawowej (np. *SKWAREK – SKWARKA*). Wystarczy, że jednakowe są tylko niektóre ich formy neutralne w związkach zgody[67], w skrajnym wypadku – przy nieodmienności (dalej skrót: „ndm") jednego z alternantów – tylko jedna taka forma, por. *JOTA F – JOT M3*

[67] Ze względu na jednolitość fleksyjną choćby takich przypadków, jak celownik, narzędnik i miejscownik liczby mnogiej nie jest to warunek trudny do spełnienia, por. np.: *PANO-PLIUM M3 – PANOPLIA F* – trzy formy wspólne (C., N. i Ms. lm.), *MATRONIMIKUM N – MATRONIMIK M3*, *NARĘCZE N – NARĘCZ F* – cztery (D., C., N. i Ms. lm.), *TAMBURYN M3 – TAMBURYNO N* – pięć (N. i Ms. lp., C., N. i Ms. lm.).

ndm: D. lm. *jot*. Z drugiej strony alternanty mogą się wcale nie różnić pod względem formalnym (dotyczy to głównie leksemów nieodmiennych, por. np. *KAKADU F/N*) – niezbywalna jest tylko syntaktyczna opozycja rodzajowa.

Bez opozycji syntaktycznych niektóre rzeczowniki (np. męskoosobowe *HRABIA*, *WICEHRABIA*, *MARGRABIA*, *BURGRABIA*, *SĘDZIA*, *TATKO*) i tak podlegają różnym – komplementarnym lub częściowo nakładającym się na siebie – wzorcom odmiany (deklinacjom): męskiemu, żeńskiemu, także przymiotnikowemu męskiemu. Deklinacja mieszana nie spełnia kryteriów wielorodzajowości, ale może przypominać towarzyszące jej zróżnicowanie morfologiczne. Choć morfologia rzeczownika sama nigdy nie konstytuuje rodzajów, może jednak uzupełniać opozycje dystrybucyjne w przypadkach gramatycznych neutralnych pod względem związków kongruencyjnych (zwłaszcza w D. lm., w zakresie opozycji *M3 – M2* także w D. lp.).

Do wielorodzajowości nie należą żadne relacje między rodzajem rzeczownika a jego morfologicznymi (anty)wykładnikami[68]. Rzeczownik *MĘŻCZYZNA* nie jest dwurodzajowy, choć w D. lm. ma wyjątkową w grupie maskulinów na *-a* końcówkę zerową.

Aby ułatwić weryfikację wielorodzajowości i wzmocnić jej wyrazistość (i tak osłabioną dopuszczeniem alternacji różnomianownikowych), zrezygnowano z poddawania alternantów rodzajowych kryteriom morfologicznym – jednakowej struktury morfemów niefleksyjnych (wykładnika znaczenia leksykalnego) we wszystkich ich formach oraz morfologicznej identyczności (struktury) niektórych całych form analogicznych alternantów rodzajowych; rozstrzygająca jest równokształtność graficzna. Niektóre formy analogiczne po prostu muszą mieć jednakowy zapis (a nie tylko czy – jak w wypadku relacji między alternantami odmiennymi i nieodmiennymi – nawet niekoniecznie jednakowy skład morfemów). Na podstawie tego warunku – niezależnie od oceny morfo(no)logicznej – nie uznaje się wielorodzajowości między *SARGAS M3* i *SARGASSO N* ‘glon morski z typu brunatnic’ (por. SWO: 1124); wszystkie formy różnią się tutaj co najmniej literą „s” (podwojoną w alternancie nijakim, pojedynczą w alternancie męskim).

Istnieją także przypadki odwrotne – kiedy to alternanty mają wprawdzie formy równokształtne, ale o niejednakowej strukturze morfemów, dotyczy to jednostek o częściowej nieodmienności zakończonych na samogłoskę (która raz – dla alternantu nieodmiennego – musi być kwalifikowana jako wygłos tematu, a raz – dla alternantu odmiennego (dalej: „odm”) – jako końcówka), por. np.

[68] Połączenia morfologicznie niemęskoosobowych (deprecjatywnych) form M. lm. rzeczowników męskoosobowych z formami *M1* przymiotników, czasowników i liczebników, także połączenia form synkretycznych pod względem (nie)męskoosobowości z wykładnikami obydwu przeciwstawnych rodzajów (np. *te sekretarze wykonawczy*) D. Skowrońska (2011: 285) nazywa konstrukcjami hybrydalnymi (por. punkt 2.3.1.).

PAPAMOBIL(E) M3 odm/ndm – *PAPAMOBILE N* ndm (‘specjalny samochód papieski’). Czy morfy *papamobil-* (łączący się z różnymi końcówkami fleksyjnymi) i *papamobile* mogą być sprowadzane do jednego morfemu? Nawet przy twierdzącej odpowiedzi na to pytanie i tak nie ma mowy o tożsamości końcówek MB. lm. równokształtnych form *papamobile* alternantu odmiennego i alternantu nieodmiennego (*-e* i *-ø*). To właśnie ze względu na możliwość takiej pozornej tylko identyczności struktur morfemicznych (ich homonimii) zdecydowano się na potraktowanie grafii jako strategicznego sprzymierzeńca w ustalaniu tożsamości jednostek wielorodzajowych. Jak pokazuje powyższy przykład, odsunięcie bardziej skomplikowanych kryteriów morfologicznych wiązało się z faktem, że nie zawężono wielorodzajowości w taki sposób, aby jej jednostki były konsekwentnie albo odmienne, albo nieodmienne. Co więcej, uznano, że alternant rodzajowy może już „sam w sobie” odznaczać się obocznością odmienności i nieodmienności lub może też być jeszcze inaczej zróżnicowany pod względem odmiany, łącznie z wariantywnością form podstawowych. Jak pokazuje powyższy przykład, odsunięcie bardziej skomplikowanych kryteriów morfologicznych wiązało się z faktem, że nie zawężono wielorodzajowości w taki sposób, aby jej jednostki były konsekwentnie albo odmienne, albo nieodmienne. Co więcej, uznano, że alternant rodzajowy może już „sam w sobie” odznaczać się obocznością odmienności i nieodmienności lub może też być jeszcze inaczej zróżnicowany pod względem odmiany, łącznie z wariantywnością form podstawowych.

Dzięki dużej pojemności morfologicznej jednostek wielorodzajowych zniwelowano problem wytyczania ich granic zewnętrznych. Jednostka wielorodzajowa i tak nie jest leksemem, jest morfologicznie rozszerzoną „rodziną” rzeczownikową. Dlaczego więc nie uczynić jej „otwartą” również na te różnice fleksyjne, które nie wiążą się z różnicami rodzajowymi? Jedynym warunkiem jest to, żeby forma tekstowa gramatycznie uniwersalna w danym rodzaju (alternantu nieodmiennego) „zbiegała się” z jakąś formą wyspecjalizowaną (alternantu odmiennego) tego samego lub przeciwstawnego rodzaju. Taki warunek jest spełniony między *PAPAMOBIL(E) M3* odm/ndm – *PAPAMOBILE N* ndm, a nie jest między *KIEPEŁE N/F* ndm a *KIEPEŁA F* (‘głowa’).

Alternanty rodzajowe nie mogą się między sobą różnić obecnością/brakiem afiksów słowotwórczych (nie może ich wiązać relacja derywacji afiksalnej) – pod tym względem kryterium jednakowej struktury morfemów niefleksyjnych nie jest uchylone.

Brak węzła graficznego zwykle idzie w parze z niespełnieniem także morfologicznych kryteriów wielorodzajowości, por.: *ATUT M3* i *ATU N* ndm (wspólne znaczenie dotyczy gier w karty: ‘kolor bijący pozostałe kolory’), *BANJO*/*BANDŻO N* ndm i *BANJOLA*/*BANDŻOLA F* (‘strunowy instrument muzyczny’), *KARMA F*

i *KARMAN M3* (‘pojęcie w buddyzmie’)[69], *PROMIL M3* i *PROMILLE N* ndm, *AKROTERION M3* i *AKROTERIUM N* (‘dekoracyjny motyw rzeźbiarski w budowlach antycznych’, por. EPlar)[70]. Człony tych par nie mają form ani graficznie, ani morfologicznie jednakowych; znaczenie leksykalne wyrażane jest podobnymi wprawdzie, ale różnymi morfemami (nie są to allomorfy, czyli warianty jednego morfemu, por. Laskowski 1998: 67-68).

Ze względu na różnice kategorialnosemantyczne nie uznaje się wielorodzajowości między rzeczownikiem policzalnym i zbiorowym, por.: *ŚMIEĆ M3* i (przestarzałe) *ŚMIECIE N* czy *KWIAT M3* i *KWIECIE N*. Obydwie pary spełniałyby natomiast formalne wymogi wielorodzajowości: dla pierwszej wspólne są formy dopełniacza, narzędnika i miejscownika obu liczb (D.: *śmiecia*, *śmieci*, N.: *śmieciem*, *śmieciami*, Ms.: *śmieciu* i *śmieciach*) oraz celownika lm. (*śmieciom*), dla drugiej – forma wołacza lp. (*kwiecie*).

Podstawowego dla wielorodzajowości warunku jedności znaczeniowej tym bardziej nie spełniają takie pary różnorodzajowe, jak *URAZ* (‘uszkodzenie jakiejś części ciała’; ‘utrwalony w psychice po przykrych doświadczeniach z przeszłości zespół negatywnych skojarzeń wpływających hamująco na zachowanie’) – *URAZA* (‘żal do kogoś z jakiegoś powodu, pretensja’), *ODNOGA* (‘odgałęzienie’) – *ODNÓŻE* (‘część ciała stawonogów; żartobliwie także noga’)[71]. Ostatnia para i tak nie ma form wspólnych (są formy z jednakową strukturą morfemów niefleksyjnych, ale wszystkie różnią się morfonologicznie, a w konsekwencji także graficznie).

Zdarza się, że jeden z alternantów rodzajowych przekracza horyzont normy językowej *ta*/*ten kontrol*, *gerber*, *tenisówek*, *pora* i *selera* (warzywa), *pufa*, *nap*, *ten narośl*; dlatego wielorodzajowością musi się interesować także kultura języka. Sama definicja wielorodzajowości powinna jednak być na tyle ogólna, aby sytuować się ponad opozycją deskryptywnego i preskryptywnego podejścia do przedmiotu badań w językoznawstwie. W praktyce, poprzez selekcję i analizę jednostek opartą na danych słownikowych, autor realizuje orientację preskryptywną (por. przypis 2).

---

[69] W grę wchodziłaby natomiast jednostka *KARMAN* o dwurodzajowości wewnątrzmęskiej *M3/M2*, ale potwierdza ją tylko jeden słownik źródłowy (SGJP), w dwóch innych (SWO i EPLar) z rodzajów męskich jest jedynie *M3*.

[70] W tym ostatnim wypadku warunek wielorodzajowości byłby spełniony, gdyby *-on* w *AKROTERIONIE* (tak jak *-um* w *AKROTERIUM*) występowało tylko w lp. (tak jak w *EPEJSODION* czy *EPICEDION*) – wówczas istniałyby jednakowe formy lm. To samo dotyczy pary *PSALTERIUM – PSALTERION* ‘dawny szarpany instrument muzyczny’ (por. EPLar).

[71] Więcej par rzeczowników o homonimicznych tematach i całkiem już rozbieżnym znaczeniu podaje H. Jadacka (2005: 18), por. m.in.: *CZAR – CZARA*, *KAPO – KAPA*, *LIR – LIRA*, *STOP – STOPA*, *STRUG – STRUGA*, *ŚWIT – ŚWITA*, *ZALEW – ZALEWA*, ponadto równomianownikowe: *ŁUPIEŻ* ‘choroba skóry’ – *ŁUPIEŻ* ‘grabież’.

3.2. Wielorodzajowość a rodzaje wtórne i podrodzaje

Wielorodzajowość jest konfigurowana z podstawowych wartości rodzajowych (z uwzględnieniem ich podrodzajów). Teoretycznie dopuszcza się także orzekanie tej relacji między podstawowymi i wtórnymi wartościami rodzajowymi, o ile wartość podstawowa „nie zawiera się" w wartości wtórnej. Nie uznaje się zatem dwurodzajowości między wtórnym rodzajem niemęskoosobowym (syntaktycznych pluraliów tantum) a którymś z niesprzecznych wobec niego rodzajów podstawowych (jednostek o obydwu wartościach liczby dystrybucyjnej), por. np. *KONFITURY/KONFITURA*, *DRESY/DRES*, *BOBSLEJE/BOBSLEJ*, *DERBY*, *TZATZIKI*. Podobna oboczność może dotyczyć skrótowców (w związku z charakterystyczną dla nich opozycją rodzaju prymarnego i sekundarnego, zob. punkt 1.3.4.), np. *PLO* – ***P****olskie* ***L****inie* ***O****ceaniczne* (prymarnie – plurale tantum −*MI*, fonologicznie – *N*), *UN* = ang. ***U****nited* ***N****ations* (Narody Zjednoczone, −*MI* – *N*).

Co innego, gdyby paradygmat liczbowo zupełny o rodzaju innym niż *MI* konkurował z męskoosobowym paradygmatem plurale tantum lub – odwrotnie – paradygmat zupełny o rodzaju *MI* z jakimkolwiek niemęskoosobowym plurale tantum. Drugiego przypadku nie stwierdzono (por. jednak uwagi o *WNUKU* w punkcie 3.5.), z pierwszym mamy natomiast do czynienia tylko poza horyzontem normatywnym: gdy z męskoosobowymi pluraliami tantum typu *GENERAŁOSTWO* zestawia się mocniej poświadczane w uzusie (ale niepoprawne) neutra o tej samej postaci.

Dwurodzajowością nie jest opozycja *RĘKA F* – *RĘKU* −*F* – nie dlatego, że drugi jej człon ma paradygmat szczątkowy (tylko miejscownik liczby pojedynczej) i niedookreślony (wtórny) rodzaj nieżeński, ale dlatego, że oba człony nie mają form jednakowych, a więc mogą być ujmowane jako dwa odrębne leksemy (zob. punkt poprzedni).

Wielorodzajowość nie może być konstytuowana przez podrodzaje jednego rodzaju (chodzi o to, by nie dopuścić do wielorodzajowości dwupoziomowej); mieszany podrodzaj $MI_{+/-M}$ sam w sobie nie stanowi więc relacji dwurodzajowości (inaczej Szałkiewicz 2010). Spośród podrodzajów męskoosobowych w alternacjach rodzajowych tylko podrodzaj słaby zachowuje wyraźną odrębność. Zaciera się bowiem różnica między dwoma pozostałymi podrodzajami – mocnym i mieszanym, nacechowanie formy niemęskoosobowej podrodzaju MI_{+M} jest neutralizowane alternantem niemęskoosobowym.

Współtworzenie wielorodzajowości (z *F* lub *MI*) jest także mocną typologiczną cechą podrodzaju męskozwierzęcego osobowego ($M2_{pers}$), np. *SIEROTA*, *DZIECIAK* (por. punkt 2.3.2.).

3.3. Jednostka wielorodzajowości a jednostka wielorodzajowa. Rodzaj alternatywny a alternant rodzajowy

Pojęcie wielorodzajowości w swym podstawowym prostym kształcie nazewniczym nie jest policzalne, morficzne. Można się jednak posługiwać terminami: jednostka wielorodzajowości lub jednostka wielorodzajowa. Odznaczają się one niejednakową wprawdzie, ale wzajemnie przystawalną denotacją, tzn. każda jednostka wielorodzajowości implikuje odpowiednią jednostkę wielorodzajową i odwrotnie. Jednostka wielorodzajowości ma znaczenie bardziej abstrakcyjne, podobnie jak wielorodzajowość jest relacją lub zjawiskiem (‘to, że istnieje taka a taka relacja’). Jednostka wielorodzajowa ma znaczenie bardziej konkretne (pełniejsze), składa się na nią to, co substancjalnie współtworzy daną relację wielorodzajowości. Nic dziwnego, że w słowniku (rozdział 5) notowane („materializowane”) są jednostki wielorodzajowe, a nie jednostki wielorodzajowości.

Podobna różnica znaczeniowa zachodzi między terminami: rodzaj alternatywny (oboczny) – alternant rodzajowy. Pierwszy jest (bardziej) abstrakcyjny, drugi – „konkretny” (mniej abstrakcyjny). O alternancie rodzajowym można na przykład powiedzieć, że odznacza się nieodmiennością (bo jest to rodzaj z całym paradygmatycznym dobrodziejstwem inwentarza). Jednostkę wielorodzajowości tworzą rodzaje alternatywne, jednostkę wielorodzajową – alternanty rodzajowe. W całej pracy dominuje ta druga para pojęć – przez swoją „konkretność” bardziej oddalona od tytułowego pojęcia wielorodzajowości, ale lepiej je dopełniająca.

3.4. Jednostka wielorodzajowa a leksem

Jednostka wielorodzajowa nie jest pojedynczym leksemem rzeczownikowym, ale też nie jest układem dwóch/trzech zwyczajnie odrębnych leksemów. Nasuwa się tu analogia z pojęciem morfonemu jako szeregu alternacyjnego, na który składają się fonemy (czy raczej ich substancjalne ekwiwalenty) o zneutralizowanej dystynktywności funkcjonalnej. W wypadku wielorodzajowości leksemowa odrębność jednostek różniących się tylko rodzajem (alternantów rodzajowych) mimo możliwych morfologicznych konsekwencji tej różnicy pozostaje także niewyraźna.

Jeśli szereg morfonologiczny nie jest wiązką fonemów w normalnym sensie, ale pewnym hiperfonemem, to „rzeczownikowi wielorodzajowemu” (jednostce wielorodzajowej) – jako konfiguracji splecionych formalnie alternantów rodzajowych – można nadać status hiperleksemu. I tak jak pojęcie fonemu jako jednostki funkcjonalnie dystynktywnej musi tolerować alternacje morfonolo-

giczne, tak pojęcie rzeczownika definiowanego jako leksem o stałym rodzaju musi tolerować alternacje rodzajowe.

Nie traktując alternantów rodzajowych (członów relacji wielorodzajowości) jako odrębnych leksemów, usprawiedliwiamy przyjmowany w literaturze stosunkowo wąski (właśnie nieuwzględniający żadnych relacji między alternantami rodzajowymi) zakres derywacji paradygmatycznej. Nie wspomina się przecież o takich parach słowotwórczych, jak *CHŁOPISKO M* (*M1* lub *M2*) → *CHŁOPISKO N* czy – tym bardziej – *KOTLET M3* → *KOTLET M2*.

3.5. Wielorodzajowość wśród rzeczowników o niejednolitej semantyce płci

Zgodnie z tradycją pojęcie wielorodzajowości odnosi się także do pewnych rzeczowników osobowych (i innych żywotnych) niejednoznacznych pod względem płci. Ten dodatkowy zakres pojęcia wymaga jednak uściślenia, przy czym autorowi (za przykładem Bogusławskiego 2010: 14 – zob. przypis 1) bardziej w tym wypadku zależy na logicznej rekonstrukcji (a więc na utrzymaniu) niż na rewizji zwyczajowo ustalonej dziedziny obiektów. Odpowiednio do tej preferencji jako wielorodzajowe kwalifikowane są tutaj jednostki, których alternanty rodzajowe różnią się wprawdzie referencją płci, ale ich syntaktycznie (w związkach z przymiotnikiem) i/lub graficznie nieidentyczne formy analogiczne mają wspólne odniesienie do konkretnych[72] osobników przynajmniej jednej płci w liczbie pojedynczej (choćby w użyciu predykatywnym, z natury mniej wrażliwym na płeć) i do zbiorów mieszanych w liczbie mnogiej (chyba że jeden z alternantów miałby paradygmat niezupełny pod względem liczby). Orzekanie wielorodzajowości wśród nazw osobowych (żywotnych) nie wymaga jednak odwołania się do tej specjalnej dodatkowej klauzuli dla jednostek o niejednolitej semantyce płci, jeżeli w liczbie pojedynczej w żadnym z rodzajów odniesienie do jednej z dwóch płci nie byłoby standardowe (por. np. *BĘCWAŁ* z odniesieniem żeńskim).

Powyższa regulacja nie wyklucza z zakresu wielorodzajowości z niejednolitą semantyką płci relacji między takimi alternantami, które w całej liczbie pojedynczej lub w całej liczbie mnogiej nie mają w związkach z przymiotnikiem form rozróżnialnych. Dotyczy to zwłaszcza konfiguracji rodzajów *M1* i *M2* w lp., a także rodzajów *M2*, *M3* i *N* w lm. (rodzaj *F* emancypuje się przez łączliwość z formą *dwie*). Jeśli chodzi o wielorodzajowość z niejednakową referencją płci, w obrębie rodzajów niemęskoosobowych empirycznie istotny jest jednak

[72] Chodzi zatem o referencję szczegółową określoną. Zbieżność referencji ogólnej lub szczegółowej nieokreślonej nie jest dostatecznym warunkiem wielorodzajowości z niejednakową referencją płci.

typ *M2* i *F*, a ta para alternantów różni się w liczbie mnogiej łączliwością z liczebnikiem *DWA*[73]. Nacechowany podrodzaj $M2_{pers}$ nie łączy się wprawdzie z formą *dwa* i pod tym względem nie ma (w odróżnieniu od zwykłych rzeczowników męskozwierzęcych) przeciwstawnej pozytywnej cechy wobec alternantu żeńskiego wykazującego łączliwość z formą *dwie*, ale alternanty $M2_{pers}$ i *F* mogą się za to różnić rodzajem członów „dalszych" – na pierwszego z nich oddziałuje bowiem czynnik płci i nadaje mu drugorzędne cechy męskoosobowe.

Różnice w referencji płci, które nie wykluczają relacji wielorodzajowości, zachodzą nie tylko między rodzajem żeńskim i męskim (*M1*, np. *GUZDRAŁA*, lub *M2*, np. *OFERMA*), lecz także między męskim (*M1*, ewentualnie także *M2*) i nijakim (*DZIECIACZYSKO*, *OŚLISKO*) oraz między dwoma różnymi rodzajami męskimi: *M1* i *M2* (*BASAŁYK*). Jeśli tylko płeć męska nie jest przesądzona semantycznie, alternacje z udziałem rodzaju *M1* zawsze się wiążą z niejednakową referencją płci, gdyż formy męskoosobowe – w odróżnieniu od form niemęskoosobowych – nie mogą się odnosić do samych kobiet/samic. Żadna jednostka leksykalna (nie tylko wielorodzajowa) o znaczeniu osobowym, która w liczbie mnogiej może się odnosić do zbiorów mieszanych, w definicji nie powinna mieć jednoznacznego wskazania płci, i to niezależnie od ograniczeń płciowych przy referencji jednostkowej (por. dla odmiany jednostki z wyraźną preferencją żeńską, a zarazem jednorodzajowe: *GARKO-TŁUK M2*, *PODLOTEK M2*).

Kryteriów wielorodzajowości nie spełniają relacje typu *DYREKTOR M1 – DYREKTOR F*, *MAGNIFICENCJA* $M2_{pers}$ *– MAGNIFICENCJA F*, *WOŹNY – WOŹNA*. Mamy tu do czynienia ze „zwykłymi" (dającymi się rozdzielić) parami rzeczowników o znaczeniu osobowym. Pary rzeczowników, takie jak druga i trzecia z wyżej wymienionych, są rozłączne pod względem płci jednostkowego określonego referenta. Z kolei wszystkie odpowiadające sobie w paradygmacie formy leksemów typu *DYREKTOR M1 – DYREKTOR F* są (formalnie i/lub dystrybucyjnie) rozróżnialne. Ponadto jednostki żeńskie typu *DYREKTOR* i *WOŹNA* w liczbie mnogiej nie mają odniesienia do zbiorów mieszanych.

Pary typu *WOŹNY – WOŹNA*, mimo że nietraktowane dotąd jako jednostki dwurodzajowe, zostały tu wspomniane w związku z uchyleniem wymogu równokształtności form podstawowych alternantów rodzajowych. Taka derywacja rodzajowa (inaczej mocja) rzeczowników osobowych o odmianie przymiotnikowej (przebiegająca od nazwy gatunkowo-męskiej do żeńskiej) przypomina dwurodzajowość pod tym względem, że niektóre paradygmatycznie ekwiwalentne formy podstawy i derywatu są nierozróżnialne (w lm.: D. i Ms. *woźnych*, C. *woźnym*, N. *woźnymi*).

[73] Ponadto między alternantami typu *M* z jednej strony a *F* lub *N* z drugiej strony trafiają się różnice morfologiczne w D. lm. (opozycja *-ów* : *-ø*).

Relacji między *WNUKIEM M1* a *WNUKAMI −M1* nie zalicza się do wielorodzajowości nie dlatego, że drugi jej człon to plurale tantum, lecz dlatego, że człon męskoosobowy nie ma referencji mieszanej (wnukowie to chłopcy, por. definicje w SPP, WSJP i USJP).

Ze względu na warunek wspólnej jednostkowej i mieszanej referencji płci nie uznaje się jednostek wielorodzajowych z udziałem naturalnego (zgodnego z płcią) alternantu żeńskiego *STAROWINKA* czy *GOLASKA*, lecz wewnątrzmęskie jednostki *M1/M2*: *STAROWINKA*, *GOLASEK*. Daje tu jednak o sobie znać arbitralność czy sztuczność ustanawiania jednostek wielorodzajowych uwikłanych w płeć. Rodzi się wątpliwość, czy wielorodzajowość wskazanych wyżej przykładów jest wystarczająco wyodrębnialna. Wszak alternant męskozwierzęcy „zlewa się" w liczbie mnogiej z niewłączonym do jednostki wielorodzajowej rzeczownikiem żeńskim (z wyjątkiem łączliwości z formą *dwie*, która jest zarezerwowana tylko dla rodzaju żeńskiego). Można by zatem pomyśleć, czy na wielorodzajowość uwikłaną w niejednolitą semantykę płci nie nałożyć dodatkowego warunku wykluczającego jej otwartość na homonimię (z partnerem zewnętrznym o odrębnej „niemieszalnej" płci), tak aby każda jednostka wielorodzajowa miała wyraźne granice (była dyskretna).

3.6. Referencjalny dobór alternantów rodzajowych wśród rzeczowników nieżywotnych

Wybór alternantu rodzajowego jednostki o znaczeniu nieżywotnym może być uwarunkowany rodzajem podstawowej nazwy konkretnego desygnatu tejże jednostki. Przykładowo, mając na myśli brzydki (paskudny!) obraz lub budynek, moglibyśmy zawołać: *Denerwuje mnie ten paskuda*/*paskud!* albo *Popatrz na tego paskudę!* Z kolei mając na myśli starą zniszczoną kuchenkę elektryczną lub takowąż kanapę, musielibyśmy wybrać formy żeńskie: (*ta*) *paskuda* czy (*tą*/*tę*) *paskudę*. W liczbie mnogiej w odniesieniu do rzeczy o (podstawowej) nazwie żeńskiej nie do pomyślenia jest użycie męskoosobowej formy DB. (tych) *paskudów*.

Dla omawianego zjawiska nie jest łatwo znaleźć poświadczenia tekstowe, ale samo istnienie mechanizmu wielorodzajowości regulowanej substytucyjnie – zwłaszcza dla tego czy innego nieżywotnego rzeczownika odprzymiotnikowego z kategorii nomina essendi (nazw nosicieli cech) – nie budzi zastrzeżeń. Nasuwa się podobieństwo z zaimkiem (ewentualnie z zaimkami) trzeciej osoby. Jeśli wyróżnia się jeden taki leksem (*ON*) (por. *Morfologia* 1998: 334, 338), to siłą rzeczy przypisuje mu się odmianę (co najmniej) przez przypadki, liczby i rodzaje. Mimo przymiotnikowego zestawu kategorii fleksyjnych zaimek *ON* nie podlega akomodacji wobec rzeczownika, rozumianej jako formalne dostosowanie do składnika współwystępującego w ramach jednej syntagmy.

Ze względu na kryteria syntaktyczne jest to niewątpliwie zaimek rzeczowny, gdyż jego formy pełnią funkcję niepodrzędnego członu grupy imiennej. Odwołując się do klasycznego rozróżnienia dwóch typów relacji, można powiedzieć, że zarówno w wypadku zaimka trzeciej osoby, jak i alternujących rodzajowo rzeczowników właściwych mamy do czynienia z zależnością natury paradygmatycznej (substytucją), a nie syntagmatycznej (akomodacją).

Nasuwa się wniosek, że zgodnie z zaimkowym profilem interpretacji jednostek o postaci *PASKUDA* można je ujmować analogicznie do zaimka trzeciej osoby, czyli – mimo wielorodzajowości – jako jeden leksem (por. Laskowski 1998: 336-339). W każdym razie sygnalizowane tu zjawisko wielorodzajowości „parazaimkowej" dotyczy rzeczowników konkretnych o niesprecyzowanej referencji (ściślej: wyrażających cechę rzeczy bez wskazywania, o jaką rzecz chodzi) – ten warunek spełniają nomina essendi.

3.7. Dwurodzajowość a trójrodzajowość

Oprócz dwurodzajowości występuje w polszczyźnie współczesnej – na gruncie klasyfikacji rodzajowej zapoczątkowanej przez Mańczaka, tym bardziej w modelu Saloniego – interpretacyjnie niezbywalna (nieredukowalna) konkurencja trzech rodzajów rzeczownika (a przy „nagięciu" normy potocznej – w odniesieniu do skrótowców – nawet czterech, zob. punkt 1.3.4.). Trzeba się więc posługiwać także pojemniejszą nazwą wielorodzajowość, nadrzędną wobec dwu- i trójrodzajowości (ewentualnie także czterorodzajowości). Tam jednak, gdzie to możliwe, warto oczywiście korzystać (w „nieprzewymiarowanym" znaczeniu) z nie mniej rozpowszechnionego terminu dwurodzajowość.

Nie uwzględnia się trójrodzajowości teoretycznie możliwej, ale redukowalnej do dwurodzajowości; tak jest w wypadku rzeczowników typu *GADUŁA* (por. *F*: *Widzę tę gadułę i tamte gaduły*; *M1*: *Widzę tego gadułę i tamtych gaduł*ów; *M2*: *Widzę tego gadułę i tamte gaduły*, por. Bańko 2002: 68) czy typu *CHŁOPISKO* (por. *M1*: *Widzę tego chłopiska i tamtych chłopisków*, *N*: *Widzę to chłopisko i tamte chłopiska*; *M2*: *Widzę tego chłopiska i tamte chłopiska*), których domniemany rodzaj *M2* „rozkłada się" – odpowiednio – między *M1* (w B. lp.) i *F* (w B. lm.) lub między *M1* (w B. lp.) i *N* (w B. lm.). To właśnie rodzaj męskozwierzęcy jest podatny na redukcję, bo w żadnym przypadku nie ma odrębnych przymiotnikowych wykładników dystrybucji (w B. lp. „łączy się" z *M1*, w B. lm. z wszystkimi rodzajami oprócz *M1*). Taką samą – redukowalną o *M2* – trójrodzajowość pośrednio (bo słownik ten eksplicytnie nie operuje podziałem na trzy rodzaje męskie) wyczytać można z informacji podawanych w USJP, por. np. opis w artykule hasłowym *MARUDY*:

ż a. *m* odm. jak *ż IV*, *CMs.* ˜dzie; *lm MB.* ˜dy, *D.* ˜ud (także *DB.* ˜dów – o grupie mężczyzn lub mężczyzn i kobiet).

Rodzaj *M1* występuje tutaj w bardzo charakterystycznym (dominującym) dla alternacji rodzajowych wariancie $M1_{-M}$ (por. punkty 2.3.1. i 6.2.).

Warunkiem koniecznym (ale nie wystarczającym) „skracania" rodzajów jest to, że trzy typy dystrybucyjne możliwe są wprawdzie do stwierdzenia w skali całego paradygmatu, ale nie ujawniają się w jednej (międzyparadygmatycznej) opozycji bezpośredniej (przy jednakowych wartościach kategorii fleksyjnych).

Pośredni rodzaj *M2* musi jednak być wyróżniony wtedy, gdy rodzaje *M1* i *F* nie spełniają semantycznego warunku dwurodzajowości o niejednakowej referencji płci: nie mają wspólnego odniesienia do jednostkowego określonego referenta tej samej płci (por. punkt 3.5.). *SŁUGĘ* opiszemy więc jako jednostkę dwurodzajową typu $M1/M2_{pers}$, a obok niej wyróżnimy rzeczownik żeński o tej postaci.

Wyróżnienie rodzaju *M2* jest konieczne również wtedy, gdy chce się „dowartościować" znaczenie zwierzęce rzeczownika, oddzielając je od znaczenia osobowego. Wtedy jednak uzyskuje się dwie jednostki dwurodzajowe (zamiast jednej trójrodzajowej), por. np. *ZNAJDA* I $M1_{-M}/F$ 'znalezione dziecko nieznanych rodziców, = podrzutek'; *ZNAJDA* II $M2_{pers}/F$ 'znalezione (podrzucone) zwierzę'[74].

Zachowanie pośredniego rodzaju *M2* nie jest błędem – by tak rzec – merytorycznym. Niedopuszczalne jest natomiast uwzględnienie tegoż rodzaju kosztem niezbywalnego rodzaju *N*, a z taką niestety praktyką mamy do czynienia w WSOF. Oto przy haśle *CHŁOPISKO* znajduje się wskazanie rodzaju męskoosobowego i męskozwierzęcego. Ta błędna (częściowo) informacja wynika być może z faktu, że WSOF zdaje sprawę tylko z oboczności między rodzajami męskimi: męskoosobowym i męskozwierzęcym (symbol: MOŻ) oraz męskozwierzęcym i męskonieżywotnym (symbol: MŻN). Wielka szkoda, że słownik ten przemilcza inne – wykraczające poza rodzaje męskie – typy wielorodzajowości.

Pierwszeństwo interpretacji dwurodzajowej nad interpretacją trójrodzajową wynika z postulatu tzw. dominacji systemowej (unikania anomalii, por. na gruncie słowotwórstwa Jadacka 2001: 25): dwurodzajowość jest bowiem – wobec systemowej jednorodzajowości rzeczowników – mniej wyjątkowa niż trójrodzajowość.

---

[74] Makowska (2010: 46-48), badając zasięg zjawiska deprecjatywności w (internetowym) uzusie, wskazuje jednak na dużą grupę rzeczowników męskoosobowych, których użycie z odniesieniem zwierzęcym ma charakter wtórny (np. *WZROKOWIEC*, *OBROŃCA*, *ŚPIOCH*, *PORYWACZ*, *ANEMIK*, *MĄDRALA*). W takich wypadkach autorka nie skłania się do wyodrębniania homonimicznych jednostek, lecz nietypowe formy niemęskosobowe w M. i B. lm. proponuje traktować jako wynik operacji (por. punkt 2.3.1., paragraf „Funkcje form deprecjatywnych", oraz punkt 2.3.3.).

3.8. Niereferencjalne różnice pragmatyczne między alternantami rodzajowymi

Określenie „niereferencjalne" użyte w tytule jest konieczne, ponieważ różnice referencjalne między alternantami rodzajowymi w wyrażaniu płci (punkt 3.5.) oraz w („zastępczym") nazywaniu przedmiotów (ze względu na cechę rodzajową ich podstawowych nazw, punkt 3.6.) też mają charakter paragmatyczny, a przynajmniej tak zostały tutaj zinterpretowane. Teraz będzie już chodziło nie o to, co różnego – w ramach jednego znaczenia – można wyrażać, lecz o to, jak różnymi środkami (i z różnym stosunkiem) można wyrażać to samo (m.in. tę samą płeć).

Alternanty rodzajowe mogą się różnić między sobą pod względem pragmatycznym. Różnice te sprowadzają się zwykle do nacechowania jednego z alternantów: ekspresywnego (dotyczy rzeczowników osobowych, głównie przy referencji męskiej), odmianowo-stylowego (np. potoczny *KOTLET M2*, książkowy *CUKIEREK M3*), chronologicznego (*CYTATA*, *ZAWIASA*) lub terytorialnego (męskonieżywotne alternanty *MAGIEL*, *GOLEŃ*); wybór rodzaju może też jednak mieć podłoże idiolektalne (*OBIERKA*/*OBIEREK*, *SKWARKA*/*SKWAREK*). W zgromadzonym materiale zdecydowanie najwięcej jest alternantów nacechowanych potocznością.

Paradoksalnie możliwa jest konkurencja między kwalifikatorem potocznym z jednej strony a archaicznym lub książkowym z drugiej (por. np. *URWIPOŁEĆ*).

Różnice w ekspresywności jako emocjonalnym wartościowaniu desygnatu są charakterystyczne między alternantami jednostek wielorodzajowych o znaczeniu osobowym. Ekspresywny (bardziej ekspresywny) jest alternant inny niż męski (w stosunku do męskoosobowego lub męskozwierzęcego), gdy odnosi się do osobników męskich (np. *CIAMAJDA*) oraz gdy ujawnia się poprzez „dalsze" (nieprzymiotnikowe) wykładniki. Ciekawą grupą są pod tym względem jednostki męsko-nijakie typu *CHŁOPISKO*, *GBURZYSKO*. Wydaje się bowiem, że w wypadku tych alternacji mamy do czynienia z krzyżowym nacechowaniem alternantów, tzn. obydwa są nacechowane, ale pod innym względem. W zdaniu *Zmęczyło się chłopisko* jest ekspresywny rodzaj nijaki, a w *Ten chłopisko znowu tutaj jest (był)* – nacechowany rodzaj męski. O ile więc rodzaj nijaki jest ekspresywny w wykładnikach „dalszych", o tyle rodzaj męski (męskoosobowy), ujawniając się w wykładnikach przymiotnikowych, brzmi sztucznie, razi nienaturalnością morfologiczną (choć jest naturalny pod względem znaczenia). Gdy jednak wykładnik podstawowy jest męski, to tym bardziej „dalszy" musi być taki (wynika to z opisanego przez Corbeta zjawiska (łańcucha) rosnącej zgody naturalnej, więcej o tym w punkcie 3.10.). Oczywiście, rzeczowniki typu *CHŁOPISKO* są też nacechowane, ekspresywne na wyższym – leksykalnym – poziomie (niezależnie od rodzaju).

W wypadku alternacji wewnątrzmęskich (między *M1* i *M2*, por. np. *NICPOŃ*) jednostek o niejednolitej semantyce płci (a wśród nich zwłaszcza wobec nazw dzieci) różnice w ekspresywności wyrażania płci męskiej nie są wyraźne (np. *BRZDĄC*, *DWULATEK*, *ŁAKOMCZUCH*, *MRUK*), na pierwszy plan wysuwa się potencjalna różnica referencjalna między alternantami *M1* i *M2* – pierwszy w odróżnieniu od drugiego wyklucza grupę czysto żeńską.

Należy zwrócić uwagę, że nacechowanie stylistyczne czy ekspresywne nie dotyczy „całego" alternantu rodzajowego, lecz jedynie „różnicy" w stosunku do drugiego alternantu. Zapis stosowany w słowniku (rozdział 5, podobnie jak w SGJP) będzie jednak uproszczony, np. „**kotlet** M3 / M2 pot.", ściślej byłoby napisać: „**kotlet** M3 / M2 (m2 pot.)".

3.9. Wielorodzajowość czy bezrodzajowość (o zaimkach 1. i 2. osoby)

Skala liczby rodzajów zbliża się do paradoksalnego modelu kolistego, skoro wielorodzajowość maksymalna (w granicach zakreślonych defektywną kategorią liczby i osobową/antropomorficzną referencją) przy zerowej morfologizacji przechodzi – przynajmniej terminologicznie – w bezrodzajowość[75]. Chodzi o interpretację zaimków pierwszej i drugiej osoby: *JA*, *TY*, *MY* i *WY*, przez R. Laskowskiego nazywanych właśnie bezrodzajowymi. Wobec tych leksemów można upatrywać wielorodzajowości w najczystszej (niezbywalnej) postaci – bo ich czysto selektywne (niezmorfologizowane) rodzaje nie dają się (tak jak w wypadku wielorodzajowości rzeczowników właściwych) pragmatycznie hierarchizować (przynajmniej te niepotencjalne) i wzajemnie zastępować (por. Saloni 1976: 70). Ze względu na synkretyzm biernika i dopełniacza zaimki (nietrzecio)osobowe jednoznacznie pasują jednak albo do rodzaju męskożywotnego (singularia tantum: *JA*, *TY*), albo do męskoosobowego (pluralia tantum: *MY*, *WY*).

Zaimki pierwszej i drugiej osoby są rodzajowo „elastyczne" przede wszystkim w odniesieniu do form czasownikowych (*ja byłem*/*byłam*/*byłom*, *ty byłeś*/*byłaś*/*byłoś*, *my byliśmy*/*byłyśmy*, *wy byliście*/*byłyście*). Łączliwość z formami odmiennych przez rodzaje leksemów imiennych, zwłaszcza przymiotników, jest wprawdzie mocno ograniczona, ale zdradza analogiczny brak rodzajowej selektywności. W liczbie pojedynczej mamy zatem alternatywną

[75] Aby zobrazować możliwość dialektycznego stosunku między „wszystkim a niczym" (którą stwierdzamy w odniesieniu do kategorii rodzaju), odwołajmy się do słów poety: „Barwy ze słońca są. A ono nie ma / Żadnej osobnej barwy, bo ma wszystkie" (Czesław Miłosz, *Słońce*).

M. Nowosad-Bakalarczyk (2009: 141) – w odniesieniu do rzeczowników typu *SIEROTA* i *CIAMAJDA* – zamiennie użyła z kolei określeń: bezrodzajowy i dwurodzajowy. Wolimy jednak zachować skojarzenie bezrodzajowości z tylko maksymalną wielorodzajowością typu zaimkowego (nie wiązać jej z dwurodzajowością pogłębioną różnicami w semantyce i pragmatyce płci).

(referencjalnie uwarunkowaną) dopuszczalność rodzaju męskiego (dodatkowo jednak – ze względu na synkretyzm biernika – określonego jako męskożywotny lub – potencjalnie – męskonieżywotny[76]), żeńskiego i tylko potencjalnego (rzadkiego) rodzaju nijakiego (por. np. *ja*/*ty sam*/*sama*(/*samo*), czy jeszcze istotniejszy związek biernikowy: *zostaw mnie* / *zostawię cię samego*/ (*sam*/) *samą*(/*samo*)), a z kolei w liczbie mnogiej – nie tylko wobec czasowników, lecz także wobec liczebników – męskoosobowego i niemęskoosobowego (*my*/*wy sami*/*same*, *my*/*wy dwaj*/*dwie*, *jest nas*/*was pięciu*/*pięć*, *zostawi nas*/*was samych*/*same*, *weźmie nas*/*was pięciu*/*pięć*). Ze względu na wyjątkową trójwartościową kategorię rodzaju liczebnika *DWA* (a także *OBA* i *OBYDWA*) dla zaimków *MY* i *WY* (oprócz rodzajów męskoosobowego i żeńskiego) istnieje jeszcze jeden selektywny rodzaj potencjalny – męskonieosobowo-nijaki (*my*/*wy dwaj*/*dwie*(/*dwa*)). Selektywny rodzaj *M1* zaimków osobowych lm. (także form zaimka *ON*) dodatkowo – „niesymetrycznie" wobec rodzaju (rodzajów) *−M1* – wykazuje właściwą sobie łączliwość z liczebnikami zbiorowymi (przy mieszanym rodzaju naturalnym, *jest*/*zaprosi nas*/*was troje*) i z mianownikowymi formami *dwóch*, *trzech*, *czterech* o rządzie dopełniaczowym (*jest nas*/*was troje*/*trzech*)[77].

Rząd rodzaju nijakiego (i zarazem 3. osoby lp.) świadczy z kolei o użyciu wtórnego (częściowo homonimicznego) leksemu niezaimkowego – formalnie nieodmiennego i znaczeniowo skonkretyzowanego rzeczownika właściwego; takie neosemantyczne neutrum jest charakterystyczne przede wszystkim dla zaimka *JA* (por. np. *Wszędzie odzywa się moje ja*).

Skoro zaimki pierwszej i drugiej osoby to leksemy o niezmorfologizowanym proporcjonalnie zmiennym rodzaju syntaktycznym i typie referencji (a w tym rodzaju naturalnym), są podstawy, aby poddać je procesowi homonimizacji, tzn. namnożyć w taki sposób, żeby każdemu – jak na zaimek typu rzeczownikowego przystało – przysługiwał tylko jeden rodzaj gramatyczny. Naginanie zaimków rzeczownych – klasy niepowtarzalnej, a zarazem i tak przecież wewnętrznie zróżnicowanej – do „norm" obowiązujących rzeczowniki właściwe nie wydaje się jednak słuszne. Do zaimków nie mają wszak zastosowania kryteria znaczeniowe (zasada: jedno znaczenie – jeden leksem). Zaimki odznaczają się szeroką i zmienną referencją (ze względu na cechy płci, niedorosłości czy żywotności), ale semantycznie są puste.

Wśród rzeczowników (właściwych) partykularne alternacje rodzajowe (dotyczące różnych konfiguracji rodzajów, ale nie wszystkich możliwych) nie występują w postaci czystej, tzn. ani bez obciążeń morfologicznych, ani pragma-

[76] Przykład Saloniego (1976: 70): „*Widzę cię cały*. (np. w wypowiedzi skierowanej do obrazu)".

[77] Łatwo zauważyć, że cechą ogólną składni linearnej zaimków (dystynktywną wobec rzeczowników właściwych) jest – przy ich ograniczonej rozwijalności – prepozycja wobec podrzędnego składnika przymiotnikowego lub liczebnikowego.

tycznych (muszą być za to warunkowane tożsamością semantyczną) i stanowią – w porównaniu z wielorodzajowością zaimków – kłopotliwą dla ujęcia systemowego zróżnicowaną strefę marginalną.

Maksymalną niezmorfologizowaną wielorodzajowość versus bezrodzajowość można wręcz uważać za warunek wystarczający zaimkowości. Zwróćmy jednak uwagę, że oprócz zaimków kanonicznych (1. i 2. osoby) odznaczają się nią nieodmienne leksemy *X*, *Y*, *Z*, które według EPLar (2006: 1113, 1114) nazywają „anonimową lub przykładową osobę, rzecz", jeśli chodzi o *Y*, „wymienianą zwykle wspólnie z inną osobą, rzeczą, nazywaną X", a jeśli chodzi o *Z*, „wymienianą wspólnie z dwoma innymi [osobami, rzeczami], określanymi jako X i Y" (por. też podobny opis w ISJP[78] – ale tam zamiast pięciu rodzajów podawane są tylko trzy: *M3*, *F* i *N* („RZ MRZ ODM | LUB | RZ Ż/N NDM").

Zróżnicowany jest opis tych trzech jednostek „literowych" w SGJP. Są tam mianowicie cztery jednorodzajowe hasła *X*: *M1* ('o mężczyźnie'), *M2* ('niewiadoma lub o czymś'), *M3* ('litera lub niewiadoma'), *F* (*rzad*. 'o kobiecie'); pięć jednorodzajowych haseł *Y*: *M1*, *M2*, *M3*, *N*, *F* – bez podanych znaczeń z wyjątkiem *N*: 'litera lub niewiadoma', jedno pięciorodzajowe hasło *Z*: *M1*/*M2*/*M3*/*N2*/*F* 'litera' [sic!]. W znaczeniu matematycznym ('niewiadoma lub zmienna funkcji') lub językowym ('litera') leksemy *X*, *Y*, *Z* bynajmniej nie są maksymalnie rodzajowe („panrodzajowe"), według EPLar i ISJP *X* i *Y* są dwurodzajowe – *N* ndm / *M3* odm , a *Z* jest tylko nieodmiennym neutrum (*N* ndm).

3.10. Wielorodzajowość tekstowa (*in praesentia*)

Na braku zgodności między właściwym rodzajem gramatycznym (definiowanym przez typ luźnych związków zgody z przymiotnikiem) a referencją płci lub morfologią danego rzeczownika, a w związku z tzw. deprecjatywnością także na przeciwstawności między rodzajem selektywnym formy (niemęskoosobowym) a rodzajem klasyfikującym leksemu (męskoosobowym) fundowana jest dwurodzajowość tekstowa (*in praesentia*), czyli jednoczesna łączliwość formy rzeczownikowej z formami o rozbieżnych wartościach zależnej kategorii rodzaju. W konkretnym użyciu obok właściwego rodzaju gramatycznego może się ujawniać albo rodzaj „dalszy" (poza związkami zgody z przydawką przymiotną i liczebnikiem głównym) jako rodzaj naturalny, albo rodzaj „najbliższy" o częściowo zleksykalizowanym wykładniku przymiotnikowym. Rodzaj „najbliższy" jest albo motywowany morfologicznie (i nie-

[78] „Literą **X** [/**Y**/**Z**] możemy oznaczyć osobę lub rzecz, której nie chcemy lub nie umiemy nazwać". „W kontekście [**Y**] zwykle występuje słowo *X* oznaczające inną nieznaną osobę lub rzecz". „W kontekście [**Z**] zwykle występują słowa *X* i *Y* oznaczające inne nieznane osoby lub rzeczy".

zgodny z rodzajem naturalnym), albo pokrywa się z naturalnym rodzajem klasyfikującym leksemu.

Według G. Corbetta (1991: 225nn) „prawdopodobieństwo uzgodnienia rodzaju *ad sensum* i wbrew gramatyce rośnie stopniowo w następującym szeregu funkcji składniowych": przydawka przymiotna, orzeczenie, zaimek względny, zaimek anaforyczny (za Łaziński 2006: 231). Taka kolejność składników – wyjąwszy zaimek wskazujący, który wraz z zaimkiem (trzecio)osobowym zaliczany jest do anaforycznych – w przybliżeniu odpowiada ich wzrastającej odległości od rzeczownika (Rothstein 1976: 248, za Łaziński 2006: 231).

W odniesieniu do polszczyzny szereg rosnącej zgody naturalnej rodzajów wymaga jednak uwzględnienia dodatkowych elementów. W hierarchii wykładników rodzajowych należy rozróżnić przydawki luźne i występujące w dwóch różnych typach uwikłania dwurodzajowego przydawki (częściowo) zleksykalizowane, ponadto dwa typy składników liczebnikowych oraz samodzielny korelat. Wbrew temu, czego można się było spodziewać, ani różne (pod)typy przydawek zleksykalizowanych, ani różne (pod)typy liczebnikowych wykładników rodzaju nie są elementami sąsiadującymi w tym szeregu (zob. tabela 6).

Typ składnika	Status wykładnika rodzaju rzeczownika	Przykłady ujawniania się dodatkowego rodzaju („najbliższego" lub „dalszego")
1	2	3
przydawka przymiotna częściowo zleksykalizowana (zwykle postpozycyjna)	drugorzędny (względny) wykładnik rodzaju; może przybierać konkurencyjną wobec rodzaju podstawowego (a zarazem naturalnego) wartość rodzaju zgodną z prototypem morfologicznym (rodzaj „najbliższy" typu morfologicznego[79])	▪ (?) *nasza rzecznik* ***prasowy*** ▪ *– Opracowany pod kierunkiem prof. Doroszewskiego Słownik języka polskiego to dzieło pomnikowe […] – powiedziała redaktor* ***naczelny*** *słowników PWN, Elżbieta Soból.* (por. Żmigrodzki 2007: 28) ▪ *Z powodu publicznie wyznawanej wiary chrześcijańskiej był często nazywany „bratem Johannesen", ale również szkalowany jako „przerażający gaduła* ***synodowa****".* (NKJP)
luźna przydawka przymiotna (prepozycyjna)	podstawowy wykładnik rodzaju gramatycznego	
przydawka przymiotna częściowo zleksykalizowana (zwykle postpozycyjna)	drugorzędny (względny) wykładnik rodzaju; może ujawniać niezgodny z rodzajem selektywnym (niemęskoosobowym) naturalny rodzaj klasyfikujący leksemu (męskoosobowy) (rodzaj „najbliższy" typu naturalno-leksemowego)	*te sekretarze* ***wykonawczy*** (Skowrońska 2011: 286)

[79] Ustabilizowane nazwy złożone, których człon rzeczownikowy (rodzaju męskiego) może zostać opuszczony, wykazują „większą wrażliwość na płeć" (skłonność do feminizacji), por. np. (*redaktor*) *naczelna*, *biegła* (*psycholog*) (zob. Nowosad-Bakalarczyk 2009: 133-134).

1	2	3
forma liczebnika głównego *DWA* w związku zgody lub forma liczebnika zbiorowego	podstawowe wykładniki podrodzajów gramatycznych (zwłaszcza w ramach *N*, *M2* i −*M1*)	
orzeczenie/orzecznik	podstawowy wykładnik naturalnego rodzaju właściwego w wypadku ograniczonej (głównie zleksykalizowanej) łączliwości z przymiotnikami (por. np. *MOŚĆ*)	*Kiedy Wasza Królewska Mość* ***przyjechał****?*
	drugorzędne (względne) wykładniki rodzaju gramatycznego; mogą też przybierać konkurencyjną wobec rodzaju właściwego wartość rodzaju naturalnego (rodzaj „dalszy”)	*Czy te gapy* ***znaleźli*** *wreszcie rozwiązanie zadania?*
inna forma liczebnika głównego		*Był to czas, kiedy dopiero umacniała się władza ludowa i* ***wielu*** *farbowanych lisów wkradło się tu i tam.* (zob. Kosek 2007: 57)
zaimek względny		*Zawsze był antykomunistą, nie znosił zwłaszcza farbowanych lisów,* ***którzy*** *zdradzili wspólnotę, a potem racjonalizowali zdradę.* (zob. Kosek 2007: 57)
samodzielny korelat		*Spośród wszystkich nierobów najbardziej denerwują mnie* ***ci****, którzy* [?*te, które*] *na wszystko narzekają.*
zaimek osobowy	wykładnik „rodzaju” substytucyjnego (relacja między rzeczownikiem i zaimkiem osobowym wykracza poza dystrybucyjną istotę kategorii rodzaju)	*Widziałem tych darmozjadów! Jak* ***oni*** [*/?*one*] *mnie denerwują!*

Tabela 6. Składniki rodzajowo zależne uszeregowane według rosnącej zgody naturalnej z rzeczownikiem

Jak pokazuje tabela, nierównomierne oddziaływanie czynnika płci (ewentualnie także morfologii) różnicuje składniki rodzajowo zależne pod względem statusu wykładników rodzaju rzeczownika. Niepodatna na alternatywną zgodę naturalną ani na zgodę morfologiczną luźna przydawka przymiotna pozostaje podstawowym wykładnikiem rodzaju jako „wyjściowej” systemowej wartości gramatycznej (nienacechowanego rodzaju, który nie jest ani „najbliższy”, ani „dalszy”). Zleksykalizowane przydawki przymiotne, liczebniki (traktowane *en bloc*), zaimki względne i korelaty są drugorzędnymi (czasem zawodnymi) wykładnikami rodzaju. Zleksykalizowane przydawki mogą przyjmować rodzaj „najbliższy” albo typu morfologicznego, albo typu naturalnego. Pozostałe z wymienionych składników mogą przybierać naturalny rodzaj „dalszy”.

Niezależnie od omawianego tu czynnika płci i zgody naturalnej łączliwość z formami niektórych liczebników (z głównym *DWA* oraz ze zbiorowymi) decyduje o bardziej szczegółowej – subrodzajowej – klasyfikacji rzeczowników.

Co do zaimka osobowego jako ostatniego wyróżnianego elementu szeregu rosnącej zgody naturalnej należy stwierdzić, że jego relacje z rzeczownikiem mają charakter prymarnie substytucyjny (paradygmatyczny w szerokim rozu-

mieniu tego słowa), a nie syntagmatyczny[80]. Tym samym sytuują się już poza kategorią rodzaju w ścisłym sensie.

Silna tendencja zaimków anaforycznych do zgody *ad sensum* (zob. Rothstein 1976) – generująca dwurodzajowość tekstową w stosunku do innych składników tego samego lub poprzedzającego zdania – ujawnia się także w obrębie samego rodzaju męskoosobowego w związku z mianownikową opozycją form *m1* – *−m1*. Trudno sobie bowiem wyobrazić zastępowanie tych ostatnich niemęskoosobowymi formami zaimkowymi: mianownikową *one* (także biernikową *je*[81]) czy – w funkcji samodzielnego (nieprzydawkowego) korelatu/odpowiednika zespolenia – mianownikową lub biernikową *te* (zob. przykłady w tabeli 6).

Dwurodzajowość tekstowa może zachodzić także na styku wypowiedzeń w odniesieniu do kolejnych orzeczeń albo kolejnych składników przymiotnikowych różnego typu (najpierw przydawki, potem orzecznika).

Były *tu wprawdzie jakieś* ***łazęgi i oberwańce****,* ***włóczyli*** *się kilka razy koło jego chałupy, lecz on ich przepędza zawsze kijem i psem…* (za Nowosad-Bakalarczyk 2009: 141)

Szliśmy zgodnie, a dokoła ***śmigały chłopaczyska*** *na deskach z rolkami,* ***udawali****, że zaraz na nas wpadną, i jednym przechyłem ciała wykonywali skręt, wydając przy tym ptasi skwir*. (NKJP)

To też słyszałam, ale wtedy trzeba i dziecko tam rejestrować i nie zawsze można założyć, że dotrę tam na czas, zważywszy, że ***moje chłopisko*** *pracuje i nie jest zbyt* ***mobilny*** *podczas pracy.* (NKJP)

[80] Cała „rodzajowość" języka angielskiego – co jest wyjątkowe w rodzinie indoeuropejskiej – ma tylko taki substytucyjny charakter; sprowadza się do opozycji zaimków osobowych (*he*, *she*, *it*) i dzierżawczych trzeciej osoby (*his*, *her*, *its*).

[81] Nie jest jednak trafnym przykładem dwurodzajowości tekstowej zdanie: *Raz jakieś rzezimieszki wdarły się do domu wujostwa. Wuj w nocnej koszuli trzymał ich na muszce*. (zob. Rothstein 1976, Nowosad-Bakalarczyk 2009: 141). Nie można się bowiem spodziewać, żeby rzeczownik męskoosobowy (choć z podrodzaju $M1_{-M}$), jakim jest *RZEZIMIESZEK*, miał formę B. lm. ekwiwalentną z *je*, a nie *ich*.

4. Wprowadzenie do słownika apelatywnych jednostek wielorodzajowych (SAJW)

4.1. Założenia słownika

Przedstawiony powyżej teoretyczny opis wielorodzajowości, wzbogacony przez doraźną tylko obserwację faktów językowych, wypadało skonfrontować z obszerniejszym – systematycznie dobranym – materiałem. Słownik z natury powinien ujmować jednostki w jakimś stopniu stabilne. Tymczasem niniejsze opracowanie dotyczy zjawiska gramatycznego stosunkowo słabo wyodrębnianego, niewyraźnego. Autorowi bardziej zależało zatem na reprezentatywności niż na kompletności prezentowanego zbioru jednostek wielorodzajowych, także jednak na przedstawieniu wybranych jednostek w sposób bogaty (tak jak w słowniku ogólnym), na pewno z uwzględnieniem ich znaczenia i odmiany.

Początkowo możliwe wydawało się zbudowanie słownika na podstawie danych tekstowych. Wszak od paru lat istnieje i jest rozwijany Narodowy Korpus Języka Polskiego – solidna elektroniczna baza współczesnych polskich tekstów. A jednak stworzono tylko wtórny, kompilacyjny słownik wielorodzajowości, słownik na podstawie innych słowników. Co więcej, przy weryfikacji danych słownikowych (i własnych intuicji) tylko w sposób bardzo wybiórczy skorzystano z NKJP. Z decyzji tej wypada się wytłumaczyć. Nie wynika ona jedynie z faktu, że słowniki bliżej są (normatywnej) gramatyki niż korpusy. Otóż autor planował liczyć w NKJP poświadczenia poszczególnych rodzajów, a także wystąpienia obocznych lub wątpliwych końcówek, a uzyskane wyniki dokumentować za pomocą generowanych przez wyszukiwarkę PELCRA krótkich linków do odpowiednich wyszukań; co więcej, brał nawet pod uwagę możliwość podawania w pracy numerów przykładów z list wyszukiwarki. Poniechał tego zamiaru przede wszystkim ze względu na ogrom pracy; okazało się też jednak, że sens tej pracy i tak byłby połowiczny czy nader krótkotrwały. Wraz z rozwojem bazy tekstowej NKJP i doskonaleniem jej reprezentatywności linki wygenerowanych wcześniej list z PELCRY przestały bowiem odsyłać do otrzymywanych wcześniej wyników. Pilotażowe opracowania wybranych jednostek wielorodzajowych (po niespełna roku) straciły zatem walor weryfikowalności (falsyfikowalności). Idea powoływania się na linki upadła.

Co do korzystania z NKJP pozostała natomiast pokusa popadnięcia z jednej skrajności w drugą – wedle mało praktycznej zasady: wszystko albo nic. W każdym razie NKJP nie był stawiany w jednym (pierwszym) szeregu razem ze słownikami. W zasadzie można było „wyczyścić" wszystkie dane z NKJP, ale ostatecznie pozostawiono ślad po pilotażowych badaniach frekwencji tekstowej.

W sumie słownik ma więc wartość przede wszystkim ilustracyjną i metaleksykograficzną.

4.2. Charakterystyka źródeł słownikowych

Prezentowany słownik rzeczownikowych alternacji rodzajowych opracowano na podstawie siedmiu źródeł leksykograficznych:

1. SPP – *Wielkiego słownika poprawnej polszczyzny* pod red. A. Markowskiego (Warszawa 2008, wyd. I, 4. dodruk; ograniczona wersja elektroniczna: *Słownik poprawnej polszczyzny*. Warszawa 2004);
2. ISJP – *Innego słownika języka polskiego* PWN pod red. M. Bańki (w wersji elektronicznej jako *Słownik szkolny języka polskiego*. Warszawa 2006);
3. SWO – *Wielkiego słownika wyrazów obcych* pod red. M. Bańki (Warszawa 2008, wyd. I, 2. dodruk; ograniczona wersja elektroniczna: *Słownik wyrazów obcych*. Warszawa 2004);
4. EPLar – *Encyklopedii powszechnej* wydawnictwa Larousse Polska (2006), a ściślej na podstawie pierwszej z dwóch głównych jej części: Encyklopedycznego słownika języka polskiego od *a* do *z*;
5. SGJP – elektronicznego *Słownika gramatycznego języka polskiego* pod red. Z. Saloniego i innych (wersja nieoficjalna 1.0.27 między pierwszym a drugim wydaniem słownika);
6. WSJP – elektronicznego *Współczesnego słownika języka polskiego* B. Dunaja (Warszawa 2009);
7. USJP – *Uniwersalnego słownika języka polskiego* pod red. S. Dubisza (Warszawa 2004, wersja elektroniczna)[82].

Przy zbieraniu jednostek do (meta)słownika wspierającego systemowe opracowanie wielorodzajowości we współczesnej polszczyźnie nie można było pominąć źródła najbardziej autorytatywnego pod względem normatywnym. Poszczególne wersje słownika poprawnej polszczyzny pod red. A. Markowskiego – bo o nim tutaj mowa – choć niejednakowo tytułowane (najpierw od przymiotnika „nowy", potem „wielki"), niewiele się między sobą różnią; dlatego – dystansując się od marketingowych chwytów wydawnictwa PWN –

[82] Słowniki wymieniono tu w takiej kolejności, w jakiej dane z nich są uwzględniane w opisach haseł SAJW (zob. punkt 4.4.9.).

przyjęto tutaj skrót SPP, a nie WSPP. SPP nie wskazuje wprawdzie trzech (pod)rodzajów męskich rzeczownika eksplicytnie, zwykle jednak czyni to w sposób pośredni – poprzez podanie form biernika. Nie wszystkie hasła opatrzone są w SPP objaśnieniami znaczeniowymi.

ISJP jest dla polskiej leksykografii dziełem zasłużonym, nowatorskim, odstępującym od tradycji encyklopedyzmu, prezentującym w stosunku do wcześniejszych słowników języka polskiego więcej praktycznej informacji gramatycznej (zwłaszcza składniowej), programowo przyjaznym użytkownikowi. Eksplicytność kwalifikacji rodzajowych rzeczownika, w tym wielorodzajowości, nie budzi zastrzeżeń. Korzystano z elektronicznej – w stosunku do papierowego oryginału „obudowanej" dodatkowymi modułami – wersji ISJP, opublikowanej w 2006 roku pod zmienioną nazwą: *Słownik szkolny języka polskiego* („100 000 wyrazów, wyrażeń i zwrotów").

Trudno kompletować zbiór jednostek wielorodzajowych polszczyzny ogólnej bez zwrócenia szczególnej uwagi na rejestr zapożyczeń leksykalnych. Spośród słowników wyrazów obcych – jako źródło SAJW – zostało wybrane (drugie obok ISJP) opracowanie pod red. M. Bańki, które w swoim typie bardzo się wyróżnia eksplicytnością informacji gramatycznej i pięciorodzajowym systemem klasyfikacji rzeczowników; także objętością (40 tys. haseł).

EPLar stanowi ciekawy przykład leksykonu, czyli opracowania łączącego cechy słownika językowego i encyklopedii. Składa się zresztą z dwóch zasadniczych części: „Encyklopedycznego słownika języka polskiego od *a* do *z*" (92 tys. definicji) i „Encyklopedii uniwersalnej od *A* do *Z*" (28 tys. definicji). Po tytułach tych części można się oczywiście spodziewać, że pierwsza zawiera hasła pisane małą literą, a druga – wielką. Są jednak pewne odstępstwa. Redaktorzy informują we wstępie (s. 5), że to w części drugiej uwzględnione zostały należące do apelatywów (przynajmniej w sensie ortograficznym) nazwy wydarzeń historycznych, politycznych, społecznych i kulturalnych; nie uprzedzają natomiast, że z kolei w części pierwszej trafiają się hasła pisane od wielkiej litery (takie jak np. nazwy świąt: *Sukkot*, nazwa firmowa *Windows*), są też tam w całości pisane majuskułą apelatywne skrótowce (np. AIDS, CD, DNA, PC). Ustalamy relacje między obydwiema głównymi częściami EPLar pod względem pisowni haseł tak skrupulatnie, ponieważ prezentowany tutaj słownik obejmuje tylko apelatywa.

Zaletą części słownikowej EPLar jest szczegółowe określanie wzorca odmiany (choć bez określania wartości składniowej form M. lm. rzeczowników męskoosobowych, które ze względu na postać morfologiczną mogą być interpretowane zarówno jako formy męskosobowe, jak i niemęskoosobowe). Na uwagę zasługują też zwięzłe a trafne definicje, w wypadku fachowej terminologii uzupełnione jednak informacją encyklopedyczną (oddzielnie ujętą).

SGJP jest słownikiem wyłącznie elektronicznym, o ogromnej liczbie haseł (245 104). Korzystano z udostępnionej przez Z. Saloniego nieoficjalnej jego wersji oznaczonej jako 1.0.27, poprawionej w stosunku do pierwszego wydania. Gdy ekscerpcja danych została zakończona, ukazało się drugie wydanie słownika (tak jak i pierwsze wraz z książką), które przyniosło wiele zmian w zakresie rodzajowej kwalifikacji rzeczowników nie tylko w odniesieniu do pierwszego wydania, ale także w stosunku do tej wykorzystanej wersji nieoficjalnej. Autor nie był już w stanie zaktualizować danych w sposób systematyczny. Dane uchwycone w SAJW pozwalają jednak śledzić kierunek zmian, który obrali redaktorzy SGJP.

Na zbiór 135 594 haseł rzeczownikowych składają się także nazwy własne (nie jest jednak podana ich liczba), z drugiej strony słownik wyróżnia się konsekwentnym pominięciem jednostek graficznie złożonych.

Spośród wszystkich siedmiu słowników źródłowych SGJP odznacza się najliczniejszymi poświadczeniami wielorodzajowości (por. punkt 6.12.1.). Widać tu tendencję do modelowania tego zjawiska, systematyzowania go w ramach pewnych grup znaczeniowych. Słownik opiera się na klasyfikacji dziewięciorodzajowej Z. Saloniego (zob. punkt 2.4.), która jest bardziej rozbudowana, ale niesprzeczna z klasyfikacją przyjętą do opisu wielorodzajowości w tym opracowaniu. Nieprzekonująca jest dwurodzajowość typu „*p3/p2* rzad." nadawana wszystkim nazwom geograficznym bez liczby pojedynczej (por. np. *FALKLANDY*) ze względu na dopuszczalną, ale rzadką łączliwość z liczebnikami zbiorowymi. Podobny charakter ma „wewnątrznijaka" dwurodzajowość („*n2*/*n1*") rzeczowników takich jak *ZWIERZĘ* czy *IMIĘ* (zob. punkt 2.4.).

System rodzajowy z SGJP na potrzeby podjętych w tym opracowaniu metaleksykograficznych porównań wielorodzajowości został uproszczony. Rodzaje *N1* i *N2* (według konwencji graficznej z SGJP: *n1* i *n2*) sprowadzono do jednego rodzaju *N*, spośród rodzajów pluraliów tantum *P1* (*p1*) włączono do *M1*, a z *P2* (*p2*) i *P3* (*p3*) utworzono wtórny rodzaj −*M1* (niemęskoosobowy).

Słabością SGJP jest brak systematycznej prezentacji znaczeń. Jeśli w ogóle pojawiają się informacje znaczeniowe, to zwykle są one minimalne – takie, którym można przypisać status tzw. znaczników semantycznych (por. Przybylska 2008). Brak jakiejkolwiek specyfikacji znaczeniowej jest szczególnie dotkliwy wobec równokształtnych haseł różnorodzajowych (por. np. *OLBRZYM*) oraz haseł różnomianownikowych, niejednakowo ujmowanych przez inne słowniki pod względem ich zakresu znaczeniowego (por. np. *OBSUW – OBSUWA*).

Elektroniczny *Współczesny słownik języka polskiego* (WSJP) zapewne tylko bardzo nieznacznie różni się od sporo starszego (papierowego) *Słownika współczesnego języka polskiego* (SWJPDun) również pod red. B. Dunaja (Warszawa 1996). Dla obydwu podawana jest ta sama ogólna liczba haseł:

62 tysiące; ich siatka nie jest jednak identyczna (np. w SWJPDun w odróżnieniu od WSJP nie ma hasła „android"). Oba słowniki eksplicytnie rozróżniają trzy rodzaje męskie.

Wreszcie USJP był nie do zlekceważenia jako największy po PSJP (zawierający 100 tys. haseł i ponad 145 tys. jednostek leksykalnych) słownik współczesnej polszczyzny typu ogólnego, dotykający bogactwa polszczyzny także w zakresie fachowej (oficjalnej i nieoficjalnej) terminologii różnych dziedzin, dający poszerzony obraz polisemii i homonimii jednostek leksykalnych. Okolicznością przemawiającą za uwzględnieniem USJP była też wygoda korzystania z jego wersji elektronicznej. Na listę źródeł SAJW wciągnięto go jednak trochę na zasadzie przestrogi przed deficytami eksplicytnej informacji gramatycznej w zakresie subklasyfikacji rzeczowników męskich – ze świadomością trudności, jakie owe deficyty będą przysparzać przy porównywaniu danych z różnych słowników.

ISJP, SWO, EPLar, SGJP i WSJP rozróżniają trzy rodzaje męskie. Ze słowników, w których stosuje się najprostszą opozycję rodzajową (z M. lp.), takich jak SPP i USJP, dokładniejszą kwalifikację syntaktyczną rzeczowników męskich można wyczytać na podstawie form biernika, innych danych fleksyjnych, ewentualnie na podstawie znaczenia jednostki. W tym ostatnim wypadku mamy do czynienia z następującym wnioskowaniem pośrednim: jeśli w artykule hasłowym nie ma podanych form biernika, (pod)rodzaj męski jest zgodny z prototypem znaczeniowym (*M1* – nazwy osób, *M2* – nazwy zwierząt, *M3* – pozostałe rzeczowniki męskie). Do takiego wnioskowania uprawniają zamieszczone w słownikach (także w SPP i w USJP) tabele wzorów odmiany, w których dla biernika ujęty jest różnicujący formy czynnik znaczeniowy: opozycja żywotności/nieżywotności w lp. oraz osobowości/nieosobowości w lm. W każdym razie brak w artykule hasłowym masculinów eksplicytnej informacji o bierniku świadczy o ich – znaczeniowo typowej – jednorodzajowości.

Ocena danych gramatycznych z USJP i tak budzi jednak wątpliwości, gdy domyślna interpretacja znaczeniowa odbiega od kwalifikacji rodzajowych w pozostałych słownikach. Ogólnie rodzaj *M2* wydaje się zaniedbywany kosztem rodzaju *M3* (por. np. *CUKIEREK* w USJP – bez wskazanego biernika, a więc tylko domyślne *M3*, w ISJP, SPP, SGJP i EPLar – także *M2*, a dokładniej *M3*/*M2* w ISJP, SPP, *M3*/*M2* pot. w SGJP, *M2*/*M3* w EPLar; inne przykłady: (*GO*)*KART*, *ŁAZIK*, *MAŚLACZ*, *MIGDAŁ*).

Zdarza się także, że przykładowe użycia przeczą rodzajowi zgodnemu ze znaczeniem (naturalnemu): znów znaczenie rzeczownika przemawia za rodzajem *M3*, podczas gdy przykład wskazuje na *M2* (por. *KROKIET* 'gra towarzysko-sportowa': *grać w krokieta*; *KUKSANIEC*: *Oberwał potężnego kuksańca*).

Czasem trudno z kolei uwierzyć w domyślny rodzaj *M1* (np. czy hasłom *WRAK* i *PODLOTEK* w znaczeniu osobowym autorzy słownika rzeczywiście przypisaliby rodzaj męskoosobowy?).

„Wielkim nieobecnym" w zestawie źródeł leksykograficznych SAJW jest *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny* pod red. H. Zgółkowej. Na podstawie tego słownika już w ogóle nie można bowiem (do)określać rodzaju męskiego – konsekwentnie przemilczane są w nim formy biernika masculinów. W wypadku słowników wielkich jest to rażąca dysfunkcja.

Z kolei mimo rozróżniania trzech rodzajów męskich wśród odrzuconych słowników znaleźć się musiał także WSOF, wspominany w punkcie 3.7.

4.3. Dobór haseł

W trakcie gromadzenia jednostek o wielorodzajowości poświadczonej choćby w jednym źródle stawało się jasne, że nie wszystkie zostaną ujęte w słowniku o rozbudowanym opisie haseł[83].

Ukierunkowana selekcja wydawała się niezbędna niezależnie od względów materialnych (ograniczeń objętości opracowania). Doskwierały bowiem z jednej strony wątpliwe (nieuzasadnione) kwalifikacje wielorodzajowe, z drugiej – słowa rzadkie, przestarzałe lub bardzo specjalistyczne. A jednak przyjęto dość mechaniczne kryterium ograniczające liczbę haseł SAJW. W tutejszym słowniku hasłowane są mianowicie te jednostki, które w co najmniej dwóch z siedmiu słowników źródłowych – oczywiście dla tego samego znaczenia – mają kwalifikację wielorodzajową (niekoniecznie jednakową)[84].

---

[83] Dla dopełnienia leksykograficznej panoramy wielorodzajowości uzasadnione byłoby również zebranie jednostek, które wprawdzie w żadnym ze słowników źródłowych nie figurują jako wielorodzajowe, ale w co najmniej dwóch notowane są z przeciwstawnymi kwalifikacjami jednorodzajowymi (np. *BLONDASEK*: w ISJP – *M1*$_{-M}$, w SGJP – *M2*, *PECET*: w SPP, EPLar, SGJP i WSJP – *M3*, w ISJP i SWO – *M2*, *PATYK* 'przed denominacją: tysiąc złotych': w ISJP i SGJP – *M2*, w WSJP – *M3*, w USJP – *M(3)*). Taki układ danych bardziej przemawia bowiem za wielorodzajowością niż sytuacja orzekania jej w jednym tylko źródle przy jednakowych kwalifikacjach jednorodzajowych w innych źródłach. Systematyczna ekscerpcja jednostek o tylko pośrednich (międzysłownikowych) wskazaniach wielorodzajowości byłaby jednak bardzo żmudna (a ich liczba wcale nie musiałaby być znaczna).

[84] Przy weryfikacji jednostek uwikłanych w zmienną referencję płci nie było istotne, czy w słownikach – zgodnie z przyjętymi w nich konwencjami – figurują one w jednym haśle, czy są „rozbite" między dwa osobne hasła (tak jak w SGJP i WSJP) lub podhasła (SPP). W podobnie elastyczny sposób weryfikowano jednostki różnomianownikowe, które w większości słowników (SPP, SGJP, WSJP i USJP) też nie mają zapisu jednohasłowego.

Początkowo rozważano włączenie do SAJW także tych jednostek, które mają kwalifikację wielorodzajową w jednym tylko źródle, ale w co najmniej dwóch dalszych notowane są z rozbieżną kwalifikacją jednorodzajową, np. *AIRBUS* w SWO i EPLar – *M2*, w ISJP – *M3*; *CZERNIAK* 'nowotwór złośliwy' w EPLar – *M3*, w USJP – *M2*; *DRUCIAK* w ISJP i EPLar – *M3*, w USJP – *M2*, *FALLUS* w SWO i ISJP – *M3*, w EPLar i USJP – *M2* (w SGJP wszystkie wymienione jednostki

W ten sposób udało się zapewne ograniczyć niebagatelny czynnik ludzkiego błędu nie tylko po stronie redaktorów słownika, lecz również po stronie własnej – wszak kwalifikację w jednym tylko słowniku łatwiej jest przeoczyć niż w dwóch. Na bardziej elastyczną selekcję haseł SAJW – bez polegania na sztywnym kryterium słownikowym (potwierdzenia wielorodzajowości w dwóch co najmniej źródłach) – nie zdecydowano się natomiast z obawy przed zbyt daleko posuniętym subiektywizmem decyzji kwalifikacyjnych opartych na własnym wyczuciu językowym.

Wyjątkowo nie dopuszczono jednak do SAJW grupy rzeczowników typu *EMINENCJA* (zob. punkt 1.3.7.).

Z kolei cztery hasła notowane jako dwurodzajowe tylko w jednym słowniku (ISJP): *OSIEMNASTY*, *PIĄTY*, *PIERWSZY*, *PIĘTNASTY*, włączono do SAJW w drodze wyjątku – po to, aby w całości zaprezentować wyrazistą serię zsubstantywizowanych nazw dni miesięcy (równokształtnych z liczebnikami/przymiotnikami porządkowymi)[85].

W zgromadzonym zbiorze jednostek wielorodzajowych zwracają uwagę jeszcze dwie inne grupy z zakresu dwurodzajowości {*M3*, *M2*} wyodrębnialne znaczeniowo (a także strukturalnie lub genetycznie), których większość spośród zarejestrowanych ze słowników reprezentantów spełnia kryterium kwalifikacyjne przyjęte w SAJW (w związku z czym rozważano uchylenie go wobec pozostałych): nazwy guzów i nowotworów na *-ak* oraz nazwy chmur będące meteorologicznymi terminami pochodzenia łacińskiego (zakończone na *-us*). Z pierwszej grupy w SAJW znalazło się 14 jednostek (*GRUCZOLAK*, *KASZAK*, *KOSMÓWCZAK*, *KRWIAK*, *MIĘSAK*, *MIĘŚNIAK*, *NABŁONIAK*, *NACZYNIAK*, *NADZIĄŚLAK*, *NAKOSTNIAK*, *NASIENIAK*, *OPONIAK*, *TŁUSZCZAK*, *WŁÓKNIAK*), z drugiej 8 (*ALTOCUMULUS*, *ALTOSTRATUS*, *CIRROCUMULUS*, *CIRROSTRATUS*, *CIRRUS*, *CUMULONIMBUS*, *CUMULUS*, *STRATOCUMULUS*). Kryterium potwierdzania wielorodzajowości w dwóch źródłach nie spełniało 13 z 27 nazw grupy pierwszej[86] (zob. tabela 7a) i 4 z 12 nazw grupy drugiej (zob. tabela 7b).

---

notowane są dwurodzajowo – *M2*/*M3*). Jako dopuszczającej do ekscerpcji i tak nie traktowano by jednak rozbieżności, którą współtworzy tylko domyślny (na podstawie znaczenia) rodzaj *M3* (w USJP lub – rzadziej – w SPP, np. *IRYSEK*: w ISJP – *M2*, w USJP – *M(3)*). O wiele mniejszą grupę „graniczną" w zbiorze jednostek odrzuconych stanowią te, które nie są wprawdzie notowane z rozbieżnymi kwalifikacjami jednorodzajowymi, ale według jednego ze słowników mają rodzaj niepokrywający się z żadnym z rodzajów przez inne źródło wskazanych jako alternujące (np. *PĘTACZYNA* w USJP – *M1*/*M2*, w SGJP – *F*).

[85] Nie byłoby tu żadnego odstępstwa od kryterium selekcyjnego, gdyby uwzględniano dane z drugiego wydania SGJP, gdzie kwalifikacją dwurodzajową *M3/M2* objęto wszystkie jednostki wspomnianej serii. W EPLar nazwy dni miesiąca mają tylko rodzaj *M3*, a w WSJP – tylko *M2*.

[86] Grupa ta nie obejmuje – tak samo zakończonych – nazw innych jeszcze objawów chorobowych (*ROPNIAK*, *TĘTNIAK*, *WODNIAK*) oraz nazwy choroby *ZIARNINIAK*.

Jednostka	EPLar	SGJP	USJP
BRODAWCZAK	M2	M2/M3	M(3)
CHŁONIAK	M2	M2/M3	–
CHRZĘSTNIAK	M3	M3/M2	M(3)
CHRZĘSTNIAKOMIĘSAK	M3	M2/M3	–
CZERNIAK	M3	M2/M3	M2
GRUŹLICZAK	–	M3/M2	M(3)
JĄDRZAK	–	M2/M3	–
KOSTNIAK	M2	M3/M2	M(3)
NADNERCZAK	–	M2/M3	M(3)
NERWIAK	M2	M2/M3	M(3)
PIASZCZAK	–	M2/M3	–
SIATKÓWCZAK	–	M2/M3	–
SZPICZAK	M2/M3	M2	M(3)

Tabela 7a. Kwalifikacja rodzajowa nazw guzów i nowotworów na *-ak* nieujętych w SAJW

Jednostka	SWO	EPLar	SGJP	USJP
FRACTOCUMULUS	M3	M3	M3/M2	M(3)
NIMBUS	M3	–	M3/M2	M(3)
NIMBOSTRATUS	M3	M3/M2	M3	M(3)
STRATUS	M3	M3/M2	M3	M(3)

Tabela 7b. Kwalifikacja rodzajowa nazw chmur nieujętych w SAJW

Czasem zdaje się brakować jednostki „do pary”: wśród nazw języków jest *HINDI*, a nie ma *URDU* (oba te języki wywodzą się z hindustani), jako nazwa skali diatonicznej jest *MINOR*, a nie ma *MAJOR*, jako znak ewaluacji dydaktycznej jest *MINUS*, a nie ma *PLUSA* (tabela 7c).

Jednostka	SPP	ISJP	SWO	EPLar	SGJP	WSJP	USJP
MAJOR	–	–	M3/N	M3	M3	–	M(3)
PLUS	M(3)	M3	–	M3	M3/M2 pot.	M3	M(3)
URDU	–	–	N	N	N (w II wyd. N/M3)	–	N

Tabela 7c. Kwalifikacja rodzajowa wybranych jednostek nieujętych w SAJW

Wskazać można również takie grupy tematyczne, w których mniej niż połowa jednostek spełnia podstawowe kryterium ekscerpcyjne: nazwy pieniędzy (10 z 37 jednostek) czy nazwy obuwia (15 z 37 jednostek).

Tylko pojedynczymi jednostkami (*MASZTOWIEC* i *JEDNOPŁATOWIEC*) reprezentowane są w SAJW dwie serie nazw z formantem *-owiec* – nazwy statków i okrętów oraz nazwy pojazdów latających, głównie samolotów – które w zbiorze niewyselekcjonowanym liczą odpowiednio: aż 61 oraz 23 jednostki.

Warunek poświadczenia wielorodzajowości w więcej niż jednym słowniku zmniejszył zbiór wszystkich – blisko dwóch tysięcy (1960) – wybranych jednostek wielorodzajowych o ponad połowę: SAJW liczy 922 hasła.

Wśród jednostek pominiętych znaleźć można orzeczenia rodzajowe ewidentnie chybione (np. *M2* dla: *FAUL* w WSJP, *LAPSUS* w SGJP, *NIUANS* w EPLar, *MECZBOL* w EPLar i ISJP), a także wyraźne przeoczenia jednego z rodzajów, np. brak *M2* dla: *PLATAN* (SPP, ISJP, SWO, EPLar, WSJP, USJP; *M3/M2* tylko w SGJP), *PIEG* (SPP, ISJP, EPLar, WSJP, USJP; *M3/M2* tylko w SGJP), *MOP* (SPP, SWO, WSJP, USJP).

Do SAJW nie weszło 601 jednostek notowanych jako dwurodzajowe (zwłaszcza typu {*M3*, *M2*}) tylko w SGJP (gdzie indziej nienotowanych wcale albo nierozbieżnie pod względem rodzaju) oraz 436 jednostek wielorodzajowych tylko według jednego spośród sześciu pozostałych słowników (SPP – 120, SWO – 114, USJP – 64, EPLar – 61, ISJP – 54, WSJP – 23).

W zbiorze jednostek pominiętych z SGJP do najliczniejszych grup tematycznych należą nazwy roślin, statków i okrętów oraz samolotów.

Wcześniej planowano włączenie do SAJW jednostek notowanych jako wielorodzajowe tylko w SPP (120 haseł). Mimo szacunku i respektu dla kodyfikacyjnego autorytetu tego słownika ostatecznie potraktowano go jednak na równi z pozostałymi źródłami. Siatka haseł w słownikach typu ortoepicznego – nawet „wielkich" (SPP liczy 30 tys. haseł) – z natury jest wybiórcza, niereprezentatywna. Poza tym SPP w orzekaniu wielorodzajowości, a zwłaszcza w przyznawaniu nazwom osobowym rodzaju *M2* obocznego do *M1*, okazał się śmielszy (i bardziej osamotniony), niż można było przypuszczać. Przykładowo *CHAM*, *CHERLAK*, *CHUDZIELEC*, *CUDAK*, *CYKOR*, *ĆWOK* w SPP mają oboczny rodzaj męskozwierzęcy, a wszystkie pozostałe słowniki (ISJP, EPLar, SGJP, WSJP i USJP, w wypadku pierwszej – zapożyczonej – jednostki także SWO) odnotowują tylko rodzaj męskoosobowy.

Co więcej, z SAJW nie dyskwalifikowano z góry jednostek z udziałem alternantu rodzajowego ocenianego w SPP jako niepoprawny (np. *ESPADRYL M*), uznając, że „pozytywna" obecność takiego alternantu w dwóch innych słownikach źródłowych stanowi wystarczającą jego rekomendację (to samo dotyczy rejestracji poszczególnych form, np. *czartowi* obok *czartu*, tym bardziej *czortowi* obok *czortu*, *trampków* obok *trampek*).

Spośród wyrazów pisanych w całości majuskułą w słowniku znalazły się (od)apelatywne skrótowce.

Na pograniczu zbioru apelatywów wielorodzajowych sytuują się jednostki zapisywane zarówno od małej, jak i od wielkiej litery, takie jak: *KUPIDO*/*KUPIDO* ('motyw w sztuce').

Już na wstępnym etapie gromadzenia jednostek wielorodzajowych pomijano – inne niż skrótowcowe – hasła pisane wyłącznie wielką literą (nazwy

świąt: żydowskie *PURIM* (*PURYM*), *SUK(K)OT* ‘Kuczki’, *SZAWUOT* ‘Święto Tygodni’ *M3/N*; *LAMMAS* ndm *F/N* ‘święto czarownic’) – niezależnie od tego, w jakim wystąpiły słowniku (czy takim jak SGJP, który nazwy własne ujmuje w szerokim zakresie, czy takim jak pierwsza część EPLar, w którym można by się było spodziewać nazw pisanych wyłącznie minuskułą). Do SAJW nie włączono też nieodmiennej jednostki *COMPANY* ‘towarzystwo, spółka handlowa’ – według USJP dwurodzajowej (*N/F*), a według SWO nawet trójrodzajowej (*F/M3/N*) – gdyż wchodzi ona w skład wieloczłonowych nazw własnych.

W SAJW z zasady nie ma jednostek idiomatycznych (por. 1.3.5.), jest jednak 9 – hasłowanych w słownikach źródłowych – jednostek graficznie złożonych obcego pochodzenia (*FAIR PLAY*, *GENUS PROXIMUM*, *HARD ROCK*, *PUNK ROCK*, *REALITY SHOW*, *ROCK AND ROLL*, *SCIENCE FICTION*, *SCLEROSIS MULTIPLEX*, *STATUS QUO*). Ponad 30 dalszych wynotowanych jednostek tego typu miało potwierdzenie wielorodzajowości w jednym tylko słowniku (prawie wszystkie w SWO).

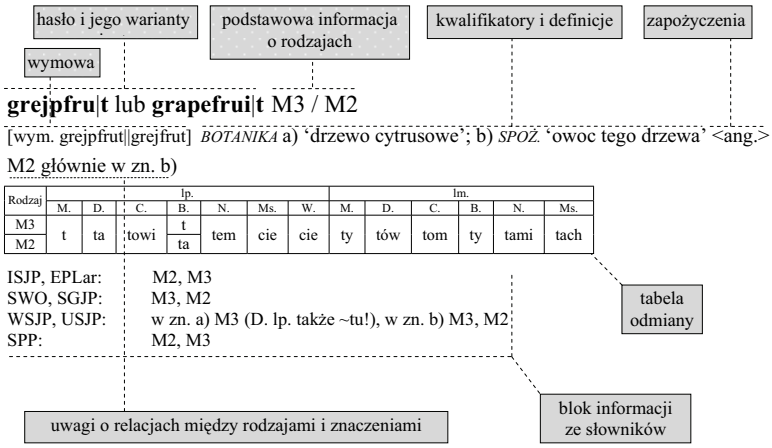
4.4. Struktura artykułu hasłowego

Informacja o jednostkach wielorodzajowych w SAJW może razić pewną redundancją, skoro symbole alternantów rodzajowych podawane są zarówno przy haśle, jak i w tabeli. Powstaje pytanie, czy nie mogłyby się pojawiać tylko w tym drugim miejscu. Punktem wyjścia opisu haseł musi być jednak gramatyka (rodzaj), a nie znaczenie. Hasłami słownika są bowiem jednostki wielorodzajowe. Gdyby znaczenie było prezentowane przed jakąkolwiek charakterystyką rodzajową, to opis semantyczny mógłby się wydawać niepełny – z powodu braku znaczeń, których wielorodzajowość nie dotyczy.

Na artykuł hasłowy prezentowanego słownika wielorodzajowości składają się następujące elementy:

- hasło i jego warianty,
- podstawowa informacja o rodzajach,
- wymowa,
- definicje poprzedzone kwalifikatorami stylistycznymi i dziedzinowymi,
- informacje o zapożyczeniach i skrótowcach,
- uwagi o relacjach między rodzajami i znaczeniami,
- tabela odmiany,
- informacja ze słowników (i czasem z NKJP) o rodzajach i ważniejszych różnicach w odmianie.

Poniżej rozpisano strukturę artykułu hasłowego, który zawiera wszystkie wymienione wyżej elementy:



4.4.1. Hasło i jego warianty

W haśle za pomocą pionowej kreski zaznaczano część graficzną wspólną wszystkim formom, tzw. temat graficzny (ewentualnie z wyjątkiem – zapisywanej na szarym tle – nacechowanej formy męskoosobowej M. lm. rodzaju *M1*$_{-M}$). Kreska ta stanowi, niestety, pewne utrudnienie przy alfabetycznym wyszukiwaniu haseł (liczy się podobnie jak granica międzywyrazowa).

Pod jednym hasłem nie notowano homonimów o różnym pochodzeniu – nawet tych o jednakowym wzorcu deklinacyjnym i jednakowym wzorcu wielorodzajowości: „melon I” ‘roślina i jej owoc’ – „melon II” *pot.* ‘milion złotych’. Z drugiej strony, między osobne hasła rozdzielano rzeczowniki o pokrewnym wprawdzie znaczeniu, ale o niejednakowej konfiguracji rodzajów (por. „znajd|a I” ‘dziecko’ *M1*$_{-M}$/*F*, „znajd|a II” ‘zwierzę’ *M2*/*F*). W osobnych hasłach ujmowano także jednostki równoznaczne o nieidentycznej odmianie – nawet jeśli tylko minimalnie różniły się tematami graficznymi (por. „chłopaczysk|o” – „chłopczysk|o”).

Po hasłach z alternantami rodzajowymi zróżnicowanymi pod względem referencji płci występuje gwiazdka „*”; nie „gwiazdkowano” żadnych haseł, których oba (wszystkie) alternanty w liczbie pojedynczej denotują osobników tylko jednej i tej samej płci (męskiej) – nawet jeśli w liczbie mnogiej dopuszczałyby odniesienia do zbiorów mieszanych (por. punkt 3.5.). Przykładowo gwiazdkę postawiono przy haśle „chamisk|o”, a nie postawiono jej przy haśle

„drabisk|o", por. *Krycha to takie chamisko – ?Zocha to takie drabisko*). Ogólnie jednak ocena zakresu referencji płciowej jest dość płynna.

4.4.2. Podstawowa informacja o alternantach rodzajowych

Oprócz rodzajów konstytuujących daną jednostkę wielorodzajową podawano informacje o nacechowaniu współtworzących ją alternantów:

- nieodmienności: wyłącznej lub częściowej (skróty: „ndm", „ndm lub odm", „odm lub ndm" lub „odm"), skrót „ndm" zapisany przed symbolami rodzajowymi odnosi się do wszystkich rodzajów (a nie tylko do najbliższego, por. np. „**ADP** ndm M3 / N"),
- defektywności pod względem liczby (pluralia tantum – „blp.") lub przypadka,
- nacechowania stylistycznego („pot." – potoczny, „ekspr." – ekspresywny), chronologicznego („arch." – archaiczny) lub terytorialnego („reg." – regionalizm).

Alternanty nacechowane pragmatycznie następują po nienacechowanych. W wypadku dwurodzajowości ze zróżnicowaną referencją płci rodzaj *M1* notowano przed *M2*, *F* lub *N*, a *M2* przed *F*. Rodzaj naturalny (jeśli ma kongruentne wykładniki przymiotnikowe, a nie tylko „dalsze") zapisywano przed rodzajem niezgodnym z semantyką płci. Dopiero wobec braku nacechowania pragmatycznego oraz uwikłania w różnicę płci i rodzaj naturalny pierwszeństwo przyznawano rodzajowi o (domniemanej) (naj)wyższej frekwencji.

Zachowywano ostrożność (trochę za przykładem „potencjalizmu" panującego w SGJP) w orzekaniu braku liczby mnogiej. Status singulariów tantum przyznano tylko nazwom kolejnych dni miesiąca.

W opisie jednostek typu *CHŁOPISKO* nie odnotowywano dwojakiego nacechowania ich alternantów: ekspresywnego w wypadku rodzaju nijakiego i „antymorfologicznego" w wypadku rodzaju męskiego (por. punkt 3.8.).

4.4.3. Wymowa

Wymowa trudniejszych zapożyczeń notowana jest w nawiasie kwadratowym przed definicją. Spółgłoski zmiękczone odróżniano od miękkich za pomocą pionowej kreski przed literą /i/, np.

cirrus
[wym. c|irrus]

4.4.4. Definicje

Uwzględniono tylko te znaczenia, w których dany rzeczownik jest wielorodzajowy.

Starano się podawać krótkie, niekoniecznie równościowe definicje (np. w wypadku nazw nowotworów czy nazw roślin i ich części jadalnych), pamiętając, by nie narażać się na zarzut encyklopedyzmu, ani za bardzo nie wywoływać – w monografii poświęconej fenomenowi gramatycznemu – problemów semantyki językoznawczej.

Słowa z definicji, które podpadają pod jakąś inną jednostkę wielorodzajową notowaną w słowniku, są podkreślone linią przerywaną:

asparagus
BOTANIKA ‘ozdobny gatunek szparaga dodawany do bukietów’

W wypadku przywoływania w definicji haseł wieloznacznych za ich podkreślonymi formami dodatkowo w nawiasie kwadratowym podawano numer odpowiedniego znaczenia w opisie hasłowym, np.:

cyc
pot. posp. ‘zgr. od cycek [w zn. 1]’

Synonimy dodane do definicji lub (rzadziej) zastępujące ją poprzedzano znakiem równości („=”):

pleciu|ga
pot. pejorat. ‘osoba gadatliwa, chętnie plotkująca, = papla’

słu|ga
przest. ‘= służący’

Synonim odnoszący się do więcej niż jednego podznaczenia jest wyprowadzany za definicje:

arbuz
1. *BOTANIKA* a) ‘roślina warzywna z rodziny dyniowatych’; b) *SPOŻ.* ‘jej jadalny słodki owoc’; = kawon

Niektóre definicje rozpoczynają się ujętą w nawiasie kwadratowym „metainformacją” o dominacji użycia lm. („[zwykle w lm.]”) lub o niepoliczalności („[niepol.]”); ta druga nie wyklucza odmiany przez liczby. Uznano więc, że między profilem gramatycznym i semantycznym danego leksemu może istnieć „dialektyka” (potencjalnej) odmiany przez liczby i (dominującej) niepoliczalności.

Wyjątkowo w obrębie definicji podawano – także w nawiasie kwadratowym – uzupełniającą informację stricte gramatyczną (zob. hasła: „biszkop|t”,

„chippendal|e", „kapar", „kondom"), zwłaszcza o nieobocznym rodzaju przywoływanej jednostki równokształtnej, np.:

chippendal|e M3 / M2
'mebel wykonany w stylu o tej samej nazwie [M3]'

W odniesieniu do haseł z dwóch kategorii słowotwórczych – zdrobnień i (o wiele rzadszych) zgrubień (por. punkt 6.10.) – zastosowano proste definicje gramatyczne rozpoczynające się od skrótów: „zdr." i zgr." (zob. wyżej przytoczoną definicję jednostki „cyc").

4.4.5. Kwalifikatory

Kwalifikatory tematyczne zapisuje się w słowniku wielkimi literami (ale pomniejszoną czcionką). Zrezygnowano z użycia wobec nich skrótów (z wyjątkiem *SPOŻ.*). Uznano, że skróty te nie przyniosłyby znaczącej oszczędności miejsca, a mogłyby tylko jeszcze bardziej utrudnić korzystanie z i tak niełatwego słownika.

Nie wszystkie kwalifikatory tematyczne mają charakter specjalistyczny, dodatkowo wyróżniono sferę konsumpcji (*SPOŻ.* – dla nazw nieprzetworzonych artykułów spożywczych, głównie owoców i warzyw; *CUKIERNICTWO* – dla nazw ciast, ciastek, słodyczy; *SPIRYTUALIA* dla nazw alkoholi; *KULINARIA* – dla innych, ale w tym wypadku już tylko spoza słownictwa podstawowego), nazwy pieniędzy („użytkowa" *WALUTA* obok „zabytkowej" *NUMIZMATYKI*) i butów (*OBUWIE*). Takie niestandardowe wybiórcze poszerzenie zestawu kwalifikatorów wydaje się usprawiedliwione specyfiką prezentowanego zbioru leksyki.

Kwalifikatory stylistyczne zapisuje się małymi literami i za pomocą skrótów.

Kwalifikator środowiskowy („*środ.*") jest – podobnie jak w USJP – precyzowany przez któryś z kwalifikatorów dziedzinowych (ewentualnie przez definicję, zob. „news")[87].

Kwalifikatory tematyczne:

ANTROPOLOGIA
BIOCHEMIA
BIOLOGIA
BOTANIKA
CHEMIA
CHRZEŚCIJAŃSTWO
CUKIERNICTWO
MIKOLOGIA
MIKROBIOLOGIA
MOTORYZACJA
MUZYKA
NUMIZMATYKA
OGRODNICTWO
OBUWIE

[87] W wypadku nieoficjalnej leksyki fachowej J. Kurkiewicz (2007: 33) proponuje łączyć kwalifikatory dziedzinowe z kwalifikatorem „potoczny".

DZIENNIKARSTWO
EKONOMIA
ELEKTRONIKA
FANTASTYKA
FILM
GENETYKA
GRA W KARTY
GRY KOMPUTEROWE
INFORMATYKA
INTERNET
JĘZYKOZNAWSTWO
KULINARIA
LITERATURA
LOGIKA
LOTNICTWO (*WOJSKOWE*)
ŁOWIECTWO
MARYNARKA WOJENNA
MATEMATYKA
MEDYCYNA
METEOROLOGIA
PALEONTOLOGIA
POLIGRAFIA
POLITYKA
RELIGIA
RZEMIOSŁO
SADOWNICTWO
SPIRYTUALIA
SPORT
SPOŻ. = artykuły spożywcze
SZTUKA
TECHNIKA
TELEKOMUNIKACJA
TRANSPORT
WETERYNARIA
WOJSKOWOŚĆ
ZOOLOGIA
ŻEGLUGA
WALUTA
WŁÓKIENNICTWO

Kwalifikatory stylistyczne:

ekspr. – ekspresywne
hist. – historyczne
książk. – książkowe
młodzież. – młodzieżowe
obraźl. – obraźliwe
pejorat. – pejoratywne
pieszcz. – pieszczotliwe
posp. – pospolite
pot. – potoczne
pozyt. – pozytywne
przest. – przestarzałe
reg. – regionalne (regionalizm)
środ. – środowiskowe
żart. – żartobliwe

4.4.6. Zapożyczenia i skrótowce

Zasadniczo wskazuje się tylko język będący bezpośrednim źródłem pożyczki. Nie odnotowuje się derywatów od zapożyczeń (np. „sezam|ka/ek” od „sezam”). Większość języków zapisuje się skrótami.

Oznaczenia źródłowych języków zapożyczeń:

afg. – afgańskie
afr. – afrykańskie
algon. – algonkińskie
ang. – angielskie
arab. – arabskie
austral. – australijskie
chiń. – chińskie
chorw. – chorwackie
czes. – czeskie
egip. – egipskie
fr. – francuskie
litew. – litewskie
łac. – łacińskie
łac. sztucz. – łacińskie sztuczne
łac.-gr. sztucz. – łacińsko-greckie sztuczne
mal. – malezyjskie
maori – maori
mong. – mongolskie
osm.-tur. – osmańsko-tureckie
niem. – niemieckie
pers. – perskie
port. – portugalskie

gr. – greckie
gr. *sztucz*. – greckie sztuczne
hebr. – hebrajskie
hindi – hinduskie (hindi)
hiszp. – hiszpańskie
hol. – holenderskie
indiań. – indiańskie
jap. – japońskie
jid. – jidysz
kan. – kanadyjskie
ros. – rosyjskie
rum. – rumuńskie
sanskr. – sanskryckie
słowac. – słowackie
syngaleskie – syngaleskie
szwajc. – szwajcarskie
ukr. – ukraińskie
węg. – węgierskie
wł. − włoskie

Pochodzenie zapożyczeń w pierwszej kolejności określano na podstawie SWO jako źródła najbardziej pod tym względem wiarygodnego, w wypadku braku hasła w tym słowniku także na podstawie EPLar, USJP oraz WSJP (pozostałe słowniki poddane ekscerpcji – SPP, ISJP i SGJP – nie sygnalizują zapożyczeń).

Wyjątkowo alternanty różnomianownikowe są zapożyczeniami z dwóch różnych języków: *PATRONIMIKUM* (*PATRONIMICUM*) – łac., *PATRONIMIK* – ang.

Apelatywne wyrazy i wyrażenia będące podstawą skrótowców – czy to jako jednostki języka polskiego, czy to obcego – zapisywano z pogrubieniem liter, które składają się na skrótowiec, np.:

OB <skrótowiec: **o**dczyn **B**iernackiego>
AIDS <skrótowiec od ang. ***A**cquired **I**mmune **D**eficiency **S**yndrome*>

4.4.7. Uwagi o relacjach między rodzajami i znaczeniami

Odnotowywano frekwencyjne zależności między rodzajami i znaczeniami (zwłaszcza w odniesieniu do nazw roślin owocowych i warzywnych w stosunku do nazw ich jadalnych części), np.:

ananas M3 / M2
BOTANIKA a) *SPOŻ.* ‘owoc tropikalny’; b) ‘roślina, na której rosną te owoce’ <niem.>
M2 głównie w zn. a)

ogór|ek M3 / M2
BOTANIKA a) ‘roślina warzywna’; b) *SPOŻ.* ‘jadalny owoc tej rośliny’
M2 głównie w zn. b)

Niekiedy przywoływano też dalsze (zwłaszcza pokrewne) znaczenia hasła (nieuwzględnione wyżej w definicji) – ujmowane przez niektóre źródła również jako wielorodzajowe, ale w SAJW interpretowane jako jednorodzajowe, np.:

gra|t M2 / M3
pot. pejorat. ‘zużyty, mało sprawny sprzęt, = rupieć’ <niem.>
W zn. przenośnym osobowym tylko M2 (wg WSJP M3 / M2).

4.4.8. Odmiana

Wyszczególniano zakończenia dodawane do niezmiennej części graficznej hasła (tematu graficznego) i jego wariantów. Jednakowe graficznie formy alternantów rodzajowych dla danego przypadka notowano we wspólnej rubryce, także w wypadku systemowych różnic składniowych między nimi (np. w M. lp.). Zakończenia form obocznych oddzielano ukośnikami.

fig|iel M3 / M2

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	iel	la	lowi	la	lem	lu	lu	le	lów/li	lami	le	lach	le
M2				iel									

Pozioma linia przerywana sygnalizuje częściową zbieżność zakończeń rodzajowych (zwykle chodzi tu o taką sytuację, że jedno z dwóch zakończeń danego rodzaju pokrywa się z jedynym zakończeniem innego rodzaju):

badyl M3 / M2 pot.

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	u	u	e	i/ów	om	e	ami	ach
M2				a					i				

Dla podrodzaju męskoosobowego *M1*$_{-M}$ morfologicznie odrębną nacechowaną (potencjalną) formę męskoosobową M. lm. zapisywano na szarym tle (mogła być ona sprawdzana tylko w SGJP). Forma ta nie wpływa na postać wskazywanego już w haśle tematu graficznego (por. 4.6.1.). Różnica w temacie jest notowana przed zakończeniem formy nacechowanej:

dzieciak* M2 pers / M1$_{-M}$

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M1								k:c+y			ów		

Dla alternującego rodzaju męskoosobowego innego niż *M1*$_{-M}$ (oznaczanego po prostu jako *M1*) zakończenia form męskoosobowych i niemęskoosobowych w M.lm. oddzielano podwójnymi ukośnikami:

android M2 / M1

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	zie	zie	y	ów	om	y	ami	ach
M1								zi//y			ów		

Jak widać, w lm. nie podaje się form wołacza, zawsze równych formom mianownika.

W sumie można powiedzieć, że zapis w tabeli ma charakter morfo-, a nie syntaktocentryczny.

Dodatkowo wskazywano formy archaiczne, które nie pociągają za sobą stylistycznego nacechowania całego alternantu (por. np. *anieli*, *czortu*).

Ze względu na bardzo dużą liczbę szczegółowych wzorców odmiany zrezygnowano z ich wyprowadzenia poza indywidualne opisy haseł.

4.4.9. Informacja ze słowników o rodzajach i ważniejszych różnicach w odmianie

Źródła słownikowe przywołuje się w następującej kolejności: SPP, ISJP, SWO, EPLar, SGJP, WSJP, USJP. Jednakowe dane z różnych słowników są jednak uwspólniane i umieszczane przed – choćby częściowo niepowtarzalnymi – danymi z jednego słownika; zapisy wspólne dla większej liczby słowników (np. czterech) znajdują się przed zapisami wspólnymi dla mniejszej ich liczby (np. dwóch). Por. np.:

sputnik

ISJP, SWO, EPLar, WSJP:	M3
SPP, SGJP:	M3, M2 pot.
USJP:	M(3)

Z kwalifikatorów przyrodzajowych stosowanych w SPP lub SGJP odnotowywano tylko kwalifikator potoczny, inne – w tym kwalifikator ekspresywny oraz frekwencyjny rzadki – pomijano. Ten pierwszy, używany w SPP także w mniej lub bardziej opisowych formułach, w zasadzie „pochodny" wobec kwalifikatora potocznego, w opisie haseł SAJW odnoszono – w ramach podstawowej informacji o rodzajach (por. punkt 4.4.2.) – nie do nacechowania całego rodzaju (innego niż męskoosobowy), lecz jedynie do nacechowania referencji męskiej w tym rodzaju, co zresztą jest również praktyką stosowaną w SPP. Z kolei kwalifikator rzadki pominięto jako mało precyzyjny, ponadto mniej uzasadniony wobec faktu, że o względnej frekwencji rodzajów w naturalny sposób świadczy sama kolejność ich podania.

W wypadku jednostek o alternantach różnomianownikowych (por. np. *PODCIEŃ – PODCIENIE*), notowanych w słownikach źródłowych w osobnych

hasłach, w opisie danych z konkretnego słownika jako pierwszy wymieniano ten rodzaj, któremu w uwzględnianym słowniku odpowiadało hasło nieodsyłaczowe pod względem definicji (np. w USJP hasło *JOT* odsyła do hasła *JOTA*).

Jeżeli jednostki wielorodzajowe o niejednolitej semantyce płci w słownikach źródłowych (SGJP, WSJP) były rozbite między dwa hasła, ustawione względem siebie – jak można sądzić – według kolejności alfabetycznej skrótów rodzajowych (np. „gapa I *rz. mos.*", „gapa II *rz. ż.*"), w bloku danych słownikowych arbitralnie przyjmowano kolejność rodzajów zgodną z podstawową „metryką" jednostki na początku opisu hasłowego (por. punkt 4.4.2.).

Domyślne – na podstawie znaczenia i danych fleksyjnych – (pod)rodzaje męskie (zob. punkt 4.2.), głównie *M2* i *M3*, zaznaczano za pomocą nawiasu: „M(2)" (nieodmienne nazwy zwierząt, np. *EMU*, oraz *M2* zinterpretowany jako rodzaj „pośredni" między *M1* i *F* lub między *M1* i *N* na podstawie informacji z USJP, np. *STAROWINA*, *OJCZYSKO*), „M(3)" (nazwy nieżywotne, np. *BATON*). Gramatycznie niedokreślonym masculinom nazywającym grzyby, wirusy lub bakterie jako rodzaju domyślnego nie przypisywano jednoznacznie ani *M2*, ani *M3*, lecz wskazywano tylko na wykluczenie rodzaju *M1* (za pomocą skrótu „M(−1)"). Jeśli jednak dla takich nazw stwierdzona była oboczność D. lp. *-u/-a* (bez wskazania cech biernikowych), to odnotowywano *M3* jako rodzaj pewny („wymagany" przez końcówkę *-u*), a za nim *M2* ze znakiem zapytania („M2?") jako rodzaj niewykluczony (por. *MLECZAJ* w USJP).

Zasada domyślnego znaczeniowego dookreślania masculinów najrzadziej była stosowana w odniesieniu do rodzaju męskoosobowego (por. np. *CZŁOWIECZYSKO*, *PORTE PAROLE*[88]). „Domyślność" tego rodzaju napotyka bowiem na dodatkowe ograniczenia – zwłaszcza gdy ma się do czynienia ze specyficznym zbiorem leksykalnym, jaki tworzą jednostki (w świetle niektórych przynajmniej słowników) wielorodzajowe.

Rodzaju takiego nie powinno się mianowicie przypisywać masculinom, które:

- prymarnie nie nazywają ludzi, lecz istoty metafizyczne (np. *ANIOŁEK*), mitologiczne (np. *SATYR*) lub baśniowe (np. *KRASNOLUDEK*), a także mogą występować w metonimicznych znaczeniach nieżywotnych (np. *KUPIDYN*: 'postać mitologiczna', ale i 'motyw dekoracyjny w sztuce');
- nazywają osoby (głównie) płci żeńskiej (np. *GARKOTŁUK*, *PODLOTEK*);
- są nazwami wymarłych hominidów (*AUSTRALOPITEK*, *MEGANTROP*, *PITEKANTROP*, *ZINJANTROP*);

[88] Inaczej ma się rzecz z opisem danych o *WAŁKONIU* w SPP: podano tam tylko niemęskoosobową formę biernika liczby mnogiej – prawdopobnie przez przeoczenie, bo jest męskoosobowa forma mianownika; jest też, co więcej, przykład biernika męskoosobowego (*Uchodzili w szkole za największych wałkoniów*).

– mają znaczenie osobowe wtórne (przenośne) wobec znaczenia nieżywotnego (*WRAK*).

Ponadto jeśli w USJP czy w innym słowniku dany rzeczownik o znaczeniu osobowym przedstawiany jest jako męski o odmianie żeńskiej bez wskazania wyjątków od tej odmiany (por. np. *GAPA*), to taką jednostkę – wbrew kryterium znaczeniowemu – należy kwalifikować raczej do *M2* niż do *M1*.

Rodzaju męskoosobowego można się zatem domyślać jedynie w wypadku niemetaforycznych i niewyróżniających płci żeńskiej nazw dojrzałych ewolucyjnie ludzi, a zarazem takich nazw, które choć w części odbiegają od wzorca odmiany żeńskiej.

Gdy w wypadku jednostek z tych wymienionych grup, do których nie może być stosowany domyślny rodzaj męskoosobowy, USJP – wskazując biernik lp. i mianownik lm. (a nie przywołując biernika lm.) masculinów – wykluczał (pod)rodzaj męskonieżywotny, a z rodzaju męskoosobowego dopuszczał tylko (pod)rodzaj męskoosobowy słaby (*M1*$_{–M}$), używano skrótu „M–3$_{–M}$”[89] (por. np. *ANIOŁEK*). Gdy wykluczony był z rodzaju męskiego tylko (pod)rodzaj męskonieżywotny, używano skrótu „M–3” (por. np. *KRASNAL*); gdy zaś wykluczony był (poprzez podanie mianownikowej formy niemęskoosobowej) tylko podrodzaj męskoosobowy mocny i mieszany, pojawiał się skrót „M$_{–M}$”. Niepełnych danych tego typu nie traktowano jako potwierdzenia wielorodzajowości (wewnątrzmęskiej dwurodzajowości). Wielorodzajowość jako cecha specjalna wymagała eksplicytnego potwierdzenia (przez syntaktycznie obciążoną oboczność form biernika).

Rzeczowniki z rodzaju *M2* nie mogą – poza znanymi, zresztą przestarzałymi, wyjątkami *WÓŁ* i *BAWÓŁ* – mieć w D. lp. końcówki (nieżywotnej) *-u*. Kiedy zatem jakiś słownik, choćby SPP, uznaje oboczność biernika *-ø*/*-a* (a tym samym dwurodzajowość *M3*/*M2*), a zarazem jako końcówkę dopełniacza podaje tylko *-u* (por. *NIEFART* w SPP), to taki układ danych jest niespójny, antykategorialny; w SAJW pojawia się więc wtedy komentarz przy końcówce *-u*: „nie do pogodzenia z M2”.

Spośród trzech podrodzajów alternującego rodzaju *M1* wskazywano tylko podrodzaj słaby, czyli ten, który odznacza się brakiem nienacechowanej formy męskoosobowej w M. lm. – *M1*$_{–M}$. Jeśli jednak niepełna informacja fleksyjno-składniowa uniemożliwiała potwierdzenie lub wykluczenie tego podrodzaju, stosowano znak „M1$_{–M?}$”. Trudności dotyczyły zwłaszcza jednostek miękkotematowych z potencjalnie nierozróżnialną morfologicznie opozycją *m1* i *−m1* w M. lm. (np. *KRASNAL*, *MĄDRALA*, *NICPOŃ*). W tym wypadku nawet dokładny system fleksyjny stosowany w EPlar okazuje się niewystarczający (bo nie wskazuje wartości subrodzajowej takich jednostek).

[89] Do pomyślenia byłby także dłuższy zapis: „M–3(M2?M1$_{–M}$)”.

Jeśli dany słownik notował rodzaj męskoosobowy jako jedyny, to – gdy dane były wystarczające – określano każdy z jego podrodzajów (nie tylko podrodzaj słaby): na podstawie wzorców odmiany i wyeksplikowanych form M. lm. Gdy w artykule hasłowym była wyszczególniana tylko forma męsko-osobowa, odczytywano to jako podrodzaj *M1*$_{+M}$, jeśli tylko niemęsko-osobowa – jako podrodzaj *M1*$_{–M}$, jeśli obydwie – jako podrodzaj mieszany z zapisem: „M1$_{+/–M}$” lub „M1$_{–/+M}$” (zależnie od kolejności form)[90]. W razie niepełnej informacji stosowano znak „M1$_{?M}$” (por. zastosowanie znaków „M1$_{–M?}$” i „M1$_{?M}$” pod hasłem „pijanica”).

Inaczej jednak postępowano wobec danych z SGJP. Ponieważ słownik ten dla każdego rzeczownika męskoosobowego notuje formy *m1* i *−m1* bez określania typu ich wzajemnej relacji, w ogóle nie indeksowano podstawowego symbolu rodzajowego „M1” – niezależnie od tego, czy rodzaj męskoosobowy był jedyny, czy alternujący.

Podobnie jak w tabeli odmiany zasadniczo również w zestawieniu danych ze słowników nie podawano całych form danego przypadka, lecz jedynie ich zakończenia. Zakończenia te są wprowadzane w kolumnie, na czele której stoi znak tyldy i skrót odpowiednich wartości przypadka i liczby: np. „~ C. lp.”. Tylko w rzadkich wypadkach przywoływano całe formy i wtedy znaku tyldy nie stosowano (por. „pierdo|ła”).

Ukośnik oznacza oboczność końcówek niezależną od rodzaju albo charakterystyczną tylko dla jednego z rodzajów – w tym drugim wypadku „nadrzędnym” znakiem jest podwójna pionowa kreska, która oddziela końcówki kolejno wymienionych alternantów rodzajowych. Brak danych co do końcówek oznaczano skrótem „*bd.*”.

kapar M3 / M2 pot.

		~ D. lp.
SPP:	M3, M2	a
SWO:	M2	a
EPLar:	M3, M2; także w zn. ‘roślina’	a/u‖a
SGJP:	M3, M2 pot.	a
WSJP:	M3	bd.
USJP:	M(3)	a

Za pomocą formuły „*nie:*” wprowadzano zakończenia form podawanych w SPP jako niepoprawne lub nieaprobowany – według tego samego źródła – rodzaj.

[90] Oczywiście inna sprawa, na ile konsekwentnie przywoływane są w słownikach nacechowane formy M. lm. rzeczowników męskoosobowych.

czor|t

~ C. lp.

SPP: M2, M1$_{-M}$ tu, *nie*: towi

espadryl|(a)

SPP: F, *nie*: M

Tylko w niektórych spornych wypadkach dodatkowo przywoływano dane z NKJP (z wyszukiwarki PELCRA), ale i tak nie zawsze decydowały one o wybranej kwalifikacji. Z drugiej strony można podać przykład na to, że pod wpływem korpusu odrębnie ujęto dwie jednostki minimalnie różniące się pod względem formalnym (por. *CHŁOPACZYSKO* i *CHŁOPCZYSKO*). Przy dwóch hasłach („daktyl" i „démarche") uwzględniono dane z tzw. podkorpusu zrównoważonego (skrót „pz").

W odniesieniu do haseł nieodmiennych lub częściowo tylko odmiennych używano skrótów „ndm" i „odm", natomiast w wypadku haseł odmiennych (we wszystkich wariantach rodzajowych i według wszystkich słowników) nie stosowano skrótu „odm".

Odnotowywano różnice co do znaczeniowego zakresu haseł i ich wielorodzajowości (w stosunku do wersji zapisanej bezpośrednio przy haśle). W takich wypadkach zwracano też uwagę na znaczenia ujmowane nieeksplicytnie (bez definicji, poprzez przykłady). Jeśli SGJP lub SPP nie dawał przy haśle żadnych objaśnień ani wskazówek znaczeniowych, przyjmowano domyślnie, że opis gramatyczny dotyczy wszystkich znaczeń jednostki polisemicznej (homonimicznej). Formuła „bez podanych znaczeń" pojawiała się tylko wówczas, gdy na temat innych słowników były zamieszczone zróżnicowane uwagi co do relacji między znaczeniami a rodzajami lub gdy zachodziło podejrzenie, że w SGJP czy SPP pomyślane jest tylko – jako w pewnym sensie dominujące czy prymarne – znaczenie jednorodzajowe (np. *PADALEC* w znaczeniu 'zwierzę' ma rodzaj *M2*).

Wyjątkowo – tytułem ciekawostki – dla jednego z haseł („poczciwin|a") zestawiono również kwalifikatory użyte w słownikach źródłowych – ze względu na szczególne rozbieżności między nimi.

O przyjętej interpretacji jednostek wielorodzajowych (co do konfiguracji rodzajów, wzorca odmiany czy ich zakresu znaczeniowego) niekoniecznie decydował głos słownikowej większości. Trzeba podkreślić, że niezależnie od stopnia pewności w prezentowaniu ogólnej koncepcji wielorodzajowości rozstrzygnięcia dotyczące poszczególnych jednostek i tak rodzić mogą różne wątpliwości i kontrowersje.

5. Słownik apelatywnych jednostek wielorodzajowych

adenowirus M2 / M3

MEDYCYNA, MIKROBIOLOGIA ‘[zwykle w lm.] wirus [w zn. 1], którego materiał genetyczny stanowi cząsteczka DNA’ [por. retrowirus]

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M3				ø									

SGJP, SWO: M2, M3

adidas M2 / M3

OBUWIE ‘[zwykle w lm.] but sportowy o grubej podeszwie bez obcasa’ <ang. nazwa firmowa, skrótowiec od imienia i nazwiska przemysłowca amer.: *Adolf* (zdr. *Adi*) *Dassler*>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M3				ø									

ISJP, EPLar, USJP: M3, M2
SWO, WSJP: M3
SGJP: M2, M3

ADP ndm M3 / N

[wym. a-de-**pe**] *BIOCHEMIA* a) ‘adenozynodifosforan’; b) ‘kwas adenozynodifosforowy’ <skrótowiec od ang.: a) ***a****denosine* ***d****ishos****p****hate*; b) ***a****denosine* ***d****isphos****p****horic acid*>

EPLar, SGJP: M3 ndm, N ndm

afgani lub **afghani** ndm N / M2

WALUTA ‘jednostka monetarna Afganistanu’ <afg.>

SWO, EPLar: N ndm, M2 ndm
SGJP: N ndm
USJP: M(3) ndm, N ndm

aguti ndm M2 / N

ZOOLOGIA ‘rodzina gryzoni podobnych do zająca’ <hiszp.>

SWO, USJP: M2 ndm
EPLar, SGJP: M2 ndm, N ndm
SPP: M(2) ndm

AIDS N ndm / M3 ndm lub odm / M2 odm pot.

[wym. ejts] *MEDYCYNA* ‘choroba zakaźna prowadząca do całkowitego zniszczenia systemu obronnego organizmu, = zespół nabytego braku odporności’ <skrótowiec od ang. ***A**cquired **I**mmune **D**eficiency **S**yndrome*>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
N	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø
M3		ø/-u	ø/-ie		ø/-em	ø/-ie		ø/-y	ø/-ów	ø/-om	ø/-y	ø/-ami	ø/-ach
M2		-a	-owi	-a	-em	-ie	-ie	-y	-ów	-om	-y	-ami	-ach

SWO, WSJP, USJP: M3 ndm, N ndm
SPP: M3 ndm lub odm, M2 odm
ISJP: M3 ndm lub odm, N ndm lub odm
EPLar: N ndm, M3 ndm lub odm
SGJP: N ndm, M3 ndm lub odm, M2 odm pot.

aids N ndm / M3 ndm lub odm / M2 odm pot.

[wym. ejts] *MEDYCYNA* ‘= AIDS’ <skrótowiec ang.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
N	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø
M3		ø/u	ø/owi		ø/em	ø/ie	ø/ie	ø/y	ø/ów	ø/om	ø/y	ø/ami	ø/ach
M2		a	owi	a	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach

SWO, USJP: M3 ndm, N ndm
SPP: M3 ndm lub odm, M2 odm
ISJP: M3 ndm lub odm, N ndm lub odm
EPLar: N ndm, M3 ndm lub odm
SGJP: N ndm, M3 ndm lub odm, M2 odm pot.

aioli ndm N / M3

[wym. a**jo**li] *KULINARIA* ‘[niepol.] sos majonezowy z czosnkiem’ <fr.>

SWO, EPLar: M3 ndm, N ndm
SGJP: N ndm, M3 ndm

aksamit|**ek/ka** F / M3 / M2 pot.

BOTANIKA ‘roślina ozdobna’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
F	ka	ki	ce	kę	ką	ce	ko	ki	ek	kom	ki	kami	kach
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku		ków				
M2				ka									

SPP, SGJP: F, M3, M2 pot.
EPLar: M3, M2, F
WSJP: F
USJP: F, M(3)

akwamanil|a/e F odm / N ndm

RELIGIA, SZTUKA ‘dawne zdobione naczynie do polewania rąk o kształcie zwierzęcia lub człowieka, w średniowieczu używane do obrzędów liturgicznych’ <łac.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
F	a	i	i	ę	ą	i	o	e	i/ø	om	e	ami	ach
N	e	e	e	e	e	e	e		e	e		e	e

SWO, EPLar, SGJP: F odm, N ndm

akwamaryn(|a) F / M3

MINERAŁY ‘kamień szlachetny o niebieskawozielonej barwie, przezroczysta odmiana berylu’ <łac.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
F	a	y	ie	ę	ą	ie	o	y	ø	om	y	ami	ach
M3	ø	u	owi	ø	em		ie		ów				

SWO, EPLar, SGJP, USJP: M3, F
ISJP: F, M3
WSJP: F

almand(|a) F / M2

MUZYKA a) ‘dawny taniec dworski w takcie parzystym’; b) ‘utwór instrumentalny do tego tańca, często rozpoczynający suitę barokową’ <fr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
F	a	y	zie	ę	ą	zie	o	y	ø	om	y	ami	ach
M2	ø	a	owi	a	em		zie		ów				

EPLar, SGJP: M2, F
SWO: F, M2

altocumulus M3 / M2

METEOROLOGIA ‘chmura średnia kłębiasta’ <łac. sztucz.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

SPP, EPLar, SGJP: M3, M2
SWO, USJP: M3

altostratus M3 / M2

METEOROLOGIA ‘chmura warstwowa piętra średniego’ <łac. sztucz.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

SWO, USJP: M3
EPLar, SGJP: M3, M2

amfisben(|a) F / M2

ZOOLOGIA ‘przedstawiciel podrzędu gadów łuskonośnych, prowadzących podziemny tryb życia’ <fr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
F	a	y	ie	ę	ą	ie	o	y	ø	om	y	ami	ach
M2	ø	a	owi	a	em		ie		ów				

SWO: M2
EPLar: F, M2
SGJP: M2, F

ananas M3 / M2

BOTANIKA a) *SPOŻ.* ‘owoc tropikalny’; b) ‘roślina, na której rosną te owoce’ <niem.>
M2 głównie w zn. a)

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

EPLar, SGJP, WSJP: M3, M2
ISJP, USJP: w zn. a) M2, M3; w zn. b) M3
SPP: w zn. a) M3, M2; w zn. b) M3

android M2 / M1

FANTASTYKA NAUKOWA ‘robot ludząco podobny do człowieka’ <gr. sztucz.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	zie	zie	y	ów	om	y	ami	ach
M1								zi//y			ów		

SWO, EPLar, USJP: M2
ISJP, WSJP: M2, M1$_{-M}$
SGJP: M2, M1

NKJP: brak B.lm.m1, M.lm.m1 – tylko jedno użycie

andru|t M3 / M2

CUKIERNICTWO ‘wafel, zwykle przekładany słodką masą’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	t	ta	towi	t	tem	cie	cie	ty	tów	tom	ty	tami	tach
M2				ta									

SPP, EPLar, SGJP: M3, M2
SWO, WSJP: M3
ISJP: M2, M3
USJP: M(3)

angor|a F / M2

ZOOLOGIA ‘odmiana kotów, kóz i królików o długiej jedwabistej sierści’ <osm.-tur., od *Angora*, miasto w Turcji, z gr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
F	a	y	ze	ę	ą	ze	o	y	ø	om	y	ami	ach
M2									ów				

SPP, ISJP, SWO, EPLar, SGJP, USJP: F, M2
WSJP: F

ani|oł M1 / M2

1. *RELIGIA* ‘istota duchowa będąca sługą i posłańcem Boga’; 2. *przen.* ‘człowiek przypominający anioła [w zn. 1] (dobrocią, spokojem, wyglądem)’ <łac.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	oł	oła	ołowi	oła	ołem	ele	ele	ołowie/*arch.*eli//oły	ołów	ołom	ołów	ołami	ołach
M2								oły			oły		

SPP, ISJP, EPLar, SGJP: M1, M2
WSJP, USJP: $M1_{+/-M}$

anioł|ek M2 / M1

pot. ‘zdr. od anioł’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ek	ka	kowi	ka	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M1								kowie//ki			ków		

ISJP, WSJP: $M1_{-M}$, M2
EPLar: M2
SGJP: M2, M1
USJP: $M-3_{-M}$

anoa ndm M2 / N

ZOOLOGIA ‘bawół’ <ang.>

EPLar, SGJP: M2 ndm, N ndm
SWO: M2 ndm

arbuz M3 / M2 pot.

1. *BOTANIKA* a) ‘roślina warzywna z rodziny dyniowatych’; b) *SPOŻ.* ‘jej jadalny słodki owoc’; = kawon; 2. *żart*. *przen*. ‘głowa’ [por. globus] <ros.>
M2 głównie w zn. b)

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

WSJP, USJP: w zn. 1a M3; w zn. 1b i 2 M2, M3
SPP: w zn. 1a M3; w zn. 1b M3, M2; brak zn. 2
ISJP: M3, M2
EPLar: w zn. 1 M3; brak zn. 2
SGJP: M3, M2 pot.

archani|oł M1 / M2

RELIGIA ‘w chrześcijaństwie, judaizmie i islamie: anioł stojący w hierarchii wyżej od innych aniołów, w szczególnych misjach posyłany przez Boga do ludzi’ <łac.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ołowie/*arch*.eli//oły	ołów	ołom	ołów	ołami	ołach
M2	ół	oła	ołowi	oła	ołem	ele	ele	oły			oły		

SPP, ISJP, SWO, SGJP: M1, M2
EPLar: M1, M(2); „mos. B42 lub [powinno być: mż.] B.43”
WSJP, USJP: $M1_{+/-M}$

argot ndm N / M3

[wym. ar**go**] *JĘZYKOZNAWSTWO* ‘zawodowa lub środowiskowa odmiana języka odznaczająca się ekspresywnością’ <fr.>

SWO, SGJP, USJP: N ndm, M3 ndm
SPP: N ndm
ISJP: N ndm lub odm
EPLar: N ndm, M3 ndm lub odm

asparagus M3 / M2 pot.

BOTANIKA ‘ozdobny gatunek szparaga dodawany do bukietów’ <gr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

ISJP, SWO, WSJP: M3
SPP, USJP: M(3)
EPLar: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.

ast|**er** M3 / M2 pot. [reg. także **ast**|**ra** – SPP]

BOTANIKA a) ‘roślina ozdobna’; b) ‘[zwykle w lm.] jej kwiaty zebrane w koszyczek’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	er	ra	rowi	er	rem	rze	rze	ry	rów	rom	ry	rami	rach
M2				ra									

SWO, WSJP: M3
ISJP, EPLar: M3, M2
SPP: M3, M2, F (**astra**)
SGJP: M3, M2 pot., F (**astra** – bez podanych znaczeń)
USJP: M(3)

ATP ndm N / M3

[wym. a-te-**pe**] *BIOCHEMIA* a) ‘adenozynotrifosforan’; b) ‘kwas adenozynotrifosforanowy’ <skrótowiec ang. od: a) ***a****denosine* ***t****riphos****p****hate*; b) ***a****denosine* ***t****riphos****p****horic acid*>

EPLar: M3 ndm, N ndm
SGJP: N ndm, M3 ndm

australopitek M1$_{-M}$ / M2

PALEONTOLOGIA ‘najstarszy znany z wykopalisk w Afryce przedstawiciel rodziny człowiekowatych (sprzed ponad 3 mln lat)’ <łac. *Australopithecus*, od łac. *australis* i gr. *píthēkos*>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	iem	u	u	owie	ów	om	ów	ami	ach
M2								i			i		

SPP, ISJP, SWO: M1$_{-M}$
EPLar, USJP: M1$_{-M}$, M2
SGJP: M1, M2

awatar(|a) M3 / F

HINDUIZM ‘każde z wcieleń bóstwa, zwłaszcza Wisznu’ <sanskr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	u	owi	ø	em	ze	ze	y	ów	om	y	ami	ach
F	a	y	ze	ę	ą		o		ø				

EPLar, SGJP: M3, F
SWO: F

awiz(|o) N / M3

‘pisemne zawiadomienie o dokonaniu operacji finansowej lub handlowej’ <wł.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
N	o	a	u	o	em	ie	o	a	ów	om	a	ami	ach
M3	ø		owi	ø			ie	y			y		

		~ D. lp.	~ D. lm.
SPP, ISJP, WSJP, USJP:	N	a	ów
SWO:	N, M3	a||u	ów
EPLar:	N	*bd.*	*bd.* (brak zapisu wzorca K37)
SGJP:	N, M3	a	ø||ów

badyl M3 / M2 pot.

pot. 1. ‘długa sucha łodyga lub gałąź’; 2. *pejorat.* ‘niełądna roślina’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	u	u	e	i/ów	om	e	ami	ach
M2				a					i				

		~ D. lm.
ISJP, EPLar:	M3	i/ów
SPP:	M3, M2 pot.	i/ów
SGJP:	M3, M2 pot.	i/ów||i
USJP:	M(3)	i/ów

bakłażan M3 / M2

BOTANIKA a) ‘roślina warzywna’; b) *SPOŻ.* ‘jej jadalny owoc’ <ros.>
M2 głównie w zn. b)

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a/u	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2		a		a									

		~ D. lp.
SPP, USJP:	w zn. a) M3; w zn. b) M3, M2	a/u
EPLar, SGJP:	M3, M2	a
ISJP:	M3, M2	a/u
SWO:	M2, M3	a/u
WSJP:	w zn. a) M3; w zn. b) M3, M2	[w zn. a):] a/u; [w zn. b):] a

banan M2 / M3

BOTANIKA a) ‘roślina tropikalna, = bananowiec’; b) *SPOŻ.* ‘jej owoc’ <fr., hiszp., port.> M2 głównie w zn. b)

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M3				ø									

		~ D. lp.
SPP, USJP:	w zn. a) M3; w zn. b) M3, M2	a
ISJP, SWO:	M2, M3	a
EPLar:	M3, M2	a
SGJP:	M3, M2 pot.	a
WSJP:	w zn. a) M3; w zn. b) M3, M2	[w zn. a):] a/u; [w zn b):] a

bankiw|a ndm M2 / F

ZOOLOGIA ‘naziemny ptak leśny, przodek kury domowej’ <mal.>

SWO, SGJP:	M2 ndm, F ndm
EPLar:	M2 ndm
USJP:	F ndm, M(2) ndm

bankrof|t M3 / M2

SADOWNICTWO a) ‘kanadyjska odmiana jabłoni’; b) ‘*SPOŻ.* owoc tej jabłoni’ <*Bancroft* – ogrodnik kanadyjski>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	t	ta	towi	t	tem	cie	cie	ty	tów	tom	ty	tami	tach
M2				ta									

ISJP, SWO:	M3, M2
USJP:	M(3)

basałyk* $M1_{-M}$ / M2

pot. ‘małe dziecko, żywe i psotne, = bąk’ <tur.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	iem	u	u	owie	ów	om	ów	ami	ach
M2								i			i		

ISJP, EPLar:	$M1_{-M}$, M2
WSJP, USJP:	$M1_{-M}$
SWO:	M2
SGJP:	M1

bata|t lub **pata|t** M3 / M2 pot.

BOTANIKA a) ‘tropikalna roślina uprawna’; b) *SPOŻ.* ‘jej jadalna mączysta bulwa’, = słodki ziemniak <hiszp.>
M2 głównie w zn. b)

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	t	tu	towi	t	tem	cie	cie	ty	tów	tom	ty	tami	tach
M2		ta		ta									

~ D. lp.

SPP, SWO, USJP:	M3	tu
ISJP:	M3, M2	ta
EPLar:	M3, M2	ta/tu‖ta
SGJP:	M3, M2 pot.	ta

baton M2 / M3

CUKIERNICTWO ‘wyrób cukierniczy o podłużnym kształcie’ <fr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M3		u		ø									

~ D. lp.

ISJP:	M2, M3	a
SWO:	M2, M3	a/u
EPLar:	M3, M2	u‖a
SGJP:	M2, M3	a‖u
WSJP:	M3	u/a
USJP:	M(3)	u

batonik M3 / M2

pot. ‘zdr. od bąton’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

EPLar, SGJP:	M3, M2
ISJP:	M2, M3
WSJP:	M3
USJP:	M(3)

bazgra|ła* $M1_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)

pot. pejorat. ‘osoba pisząca niewyraźnie’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ła	ły	le	łę	łą	le	ło	łowie	łów	łom	łów	łami	łach
F								ły	ł		ły		

SPP:	F, $M1_{-M}$
SGJP:	M1, F
WSJP:	$M1_{-M}$, F

bąb|**el** M1$_{-M}$ / M2

pot. żart. ‘małe dziecko’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	el	la	lowi	la	lem	lu	lu	le	li	lom	li	lami	lach
M2											le		

~ DB. lm.

ISJP, EPLar: M2 li
SPP: M1$_{-M}$ li/lów
SGJP: M1, M2 li
WSJP: M1$_{-M}$, M2 li
NKJP: li

bąk* M1$_{-M}$ / M2

pot. żart. przen. ‘małe ruchliwe dziecko’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	iem	u	u	owie	ów	om	ów	ami	ach
M2								i			i		

EPLar, SGJP: M2
SPP: M1$_{-M}$, M2
ISJP: M2, M1$_{-M}$
WSJP: M1$_{-M}$
USJP: M−3

BCG ndm N / F

[wym. be-ce-**gie**||be-se-**że**] *MEDYCYNA, MIKROBIOLOGIA* a) ‘szczepionka przeciwgruźlicza’; b) ‘wykorzystywany w niej szczep bakterii (uzyskany przez A. Calmette’a i C. Guérina)’ <skrótowiec od fr. ***b**acille **C**almette **G**uérin*>

SPP, EPLar, SGJP: N ndm, F ndm
SWO: N ndm

bedeker M3 / M2 pot.

‘przewodnik dla turystów’ <K. *Baedeker* (1801-1859), niem. wydawca, inicjator serii przewodników turystycznych >

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ze	ze	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

SPP, ISJP, SWO, EPLar: M3
SGJP, WSJP, USJP: M3, M2

befsztyk M3 / M2 pot.

KULINARIA ‘kawałek smażonego mięsa wołowego’ <ang.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	u/a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2		a		a									

~ D. lp.

ISJP, SWO, WSJP, USJP: M3 a/u
EPLar: M3, M2 a
SGJP: M3, M2 pot. a

beks|**a*** M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)

pot. pejorat. ‘osoba płaczliwa’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	a	y	ie	ę	ą	ie	o	owie	ów	om	ów	ami	ach
F								y	ø		y		

SPP, EPLar: F, M1$_{-M}$
SGJP: M1, F
WSJP: M1$_{-M}$, F

beri-beri ndm N / F

MEDYCYNA ‘[niepol.] choroba wywołana niedoborem witaminy B1’<syngaleskie>

SWO, EPLar, USJP: F ndm, N ndm
SPP, SGJP: N ndm, F ndm
WSJP: F ndm

berimbau ndm N / M3

[wym. berim**bo**] *MUZYKA* ‘instrument muzyczny’ <fr.>

EPLar: M3 ndm, N ndm
SGJP: N ndm, M3 ndm

bezan M3 / M2 pot.

ŻEGLUGA a) ‘tylny maszt, = bezanmaszt’; b) ‘rozpinany na nim żagiel, = bezanżagiel’ <hol.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	u	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2		a		a									

~ D. lp.

SWO, USJP: M3 u
EPLar: M2, M3 a/u
SGJP: M3, M2 u||a

beztlenow|iec M3 / M2
BIOLOGIA ‘organizm, który żyje w środowisku niezawierającym tlenu, = anaerobiont’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	iec	ca	cowi	iec	cem	cu	cu	ce	ców	com	ce	cami	cach
M2				ca									

EPLar, SGJP: M3, M2
USJP: M−3$_{-M}$

bęcwa|ł M1$_{-M}$ / M2 ekspr.
pot. pejorat. ‘osoba głupia, bezmyślna’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ł	ła	łowi	ła	łem	le	le	łowie	łów	łom	łów	łami	łach
M2								ły			ły		

SPP, ISJP, EPLar: M1$_{-M}$, M2
SGJP: M1, M2
WSJP: M1$_{-M}$
USJP: M2, M1$_{-M}$

bękar|t* M2 / M1$_{-M}$
pot. pejorat. 1. *posp.* ‘nieślubne dziecko’; 2. ‘dziecko niegrzeczne, budzące niechęć’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	t	ta	towi	ta	tem	cie	cie	ci	tów	tom	ty	tami	tach
M1								ty			tów		

ISJP, EPLar: M1$_{-M}$, M2
SGJP: M2, M1
USJP: M2, M1$_{-M}$

biedaczysk|o* M1$_{-M}$ / N
pot. ‘osoba, która wzbudza litość, współczucie’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	o	a	u	a	iem	u	o	a	ów	om	ów	ami	ach
N				o					ø		a		

		~ D. lm.
SPP:	M1$_{-M}$, N	ów/ø
ISJP:	M1$_{-M}$, N	ø/ów
EPLar:	M1$_{-M}$, N	ów‖ø
SGJP:	M1, N	ów‖ø
WSJP:	M1$_{-M}$, N	ów
USJP:	M(2), N, M1$_{-M}$	ø/ów

bieda|**ka*** M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
‘osoba biedna’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ka	ki	ce	kę	ką	ce	ko	cy	ków	kom	ków	kami	kach
F								ki	k		ki		

SPP: F, M$_{-M}$
SGJP: M1, F

biedo|**ta*** M2 pers / F (ekspr. jako nazwa męska)
‘osoba uboga, budząca współczucie’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ta	ty	cie	tę	tą	cie	to	ty	t	tom	ty	tami	tach
F													

SGJP, WSJP: F
SPP: F, M2
USJP: F, M(2), M1$_{-M}$

biedul|**a*** M2 / F (ekspr. jako nazwa męska)
pot. ‘traktowana ze współczuciem osoba biedna, nieszczęśliwa’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	a	i	i	ę	ą	i	o	e	i	om	e	ami	ach
F													

ISJP, SGJP, WSJP: F
SPP: F, M2
USJP: F, M(2), M1$_{-M}$

biedul|**ka*** M2 / F (ekspr. jako nazwa męska)
pot. ‘zdr. od biedula’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ka	ki	ce	kę	ką	ce	ko	ki	ek	kom	ki	kami	kach
F													

ISJP, SGJP: F
SPP: F, M2
USJP: F, M(2), M1$_{-M}$

biszkop|t M3 / M2 pot.

CUKIERNICTWO ‘ciastko z ciasta o tej samej nazwie [M3]’ <łac.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	t	ta/tu	towi	t	tem	cie	cie	ty	tów	tom	ty	tami	tach
M2		ta		ta									

~ D. lp.

ISJP, WSJP, USJP: M3, M2 a/u
SPP, SWO: M3, M2 a
EPLar: M3 u/a
SGJP: M3, M2 pot. u||a

biszkopcik M3 / M2 pot.

pot. ‘zdr. od biszkopt’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

ISJP, SGJP, WSJP, USJP: M3, M2

bizan|t M2 / M3

NUMIZMATYKA ‘złota moneta używana w cesarstwie bizantyjskim’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	t	ta	towi	ta	tem	cie	cie	ty	tów	tom	ty	tami	tach
M3				t									

EPLar, SGJP: M2, M3

blin M3 / M2

reg. kresowy, KULINARIA ‘[zwykle w lm.] nieduży smażony placek [w zn. 2] z ciasta drożdżowego’ <ros.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

SWO, EPLar, SGJP: M3
SPP: M3, M2, F (**blina**)
ISJP: M2
WSJP: M3, M2
USJP: M(3)

blondas* M1$_{-M}$ / M2

pot. żart. ‘osoba mająca włosy blond’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	em	ie	ie	i	ów	om	ów	ami	ach
M2								y			y		

WSJP, USJP: M1$_{-M}$, M2
SPP: M2, M1$_{-M}$
ISJP: M1$_{-M}$
SGJP: M1

blues M2 / M3

[wym. blus] *MUZYKA* ‘styl w muzyce rozrywkowej’ <ang.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M3				ø									

EPLar, SGJP, WSJP: M2
SPP, SWO: M2, M3
ISJP: M3, M2
USJP: M(3)

bławat|**ek** M3 / M2 pot.

reg. krakowski ‘kwiat polny, = chaber, modrak’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

ISJP, WSJP: M3
SPP: M3, M2
EPLar: M2
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

bobas* M2 / M1$_{-M}$

pot. ‘małe dziecko, niemowlę’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M1								owie			ów		

ISJP, WSJP: M1$_{-M}$, M2
SGJP: M2, M1
EPLar: M2
USJP: M1$_{-M}$

boiken M3 / M2

[wym. bojken] *SADOWNICTWO* a) ‘zimowa odmiana jabłoni’; b) *SPOŻ.* ‘owoc tej jabłoni’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

WSJP, USJP: w zn. a) M3; w zn. b) M2, M3
ISJP: M3, M2
EPLar: M3
SGJP: w zn. a) M3; w zn. b) M2

bonsai lub **bonzai** ndm M3 / N

[wym. bon**zaj**] a) ‘zminiaturyzowane drzewo lub krzew hodowane w płaskich doniczkach’; b) ‘[niepol.] sztuka hodowli takich roślin’ <jap.>

SPP, USJP: M(3) ndm, N ndm
SWO: M3 ndm
EPLar: (zn. a)) N ndm, M3 ndm
SGJP: M3 ndm, N ndm

boratyn|**ka/ek** F / M2 / M3

NUMIZMATYKA ‘drobna moneta miedziana o wartości 1/3 grosza bita za czasów Jana Kazimierza’ <T.L. *Boratyni* – mincerz polski (1617-1681), z pochodzenia Włoch>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
F	ka	ki	ce	kę	ką	ce	ko	ki	ek	kom	ki	kami	kach
M2	ek	ka	kowi	ka	kiem	ku	ku		ków				
M3				ek									

SWO: M3, F
EPLar: F, M2, M3
SGJP: M2, M3, F
USJP: F, M(3)

bourbon – zob. **burbon**

bourrée ndm N / M3

[wym. bu**re**] *MUZYKA* a) ‘starofrancuski taniec ludowy’; b) ‘utwór muzyczny będący stylizowaną formą tego tańca’ <fr.>

EPLar, SGJP: N ndm, M3 ndm
SWO: N ndm, M2 ndm

boż|ek M2 / M1$_{-M}$

1. *RELIGIA* ‘w religiach politeistycznych: a) istota będąca przedmiotem kultu, = bóstwo; b) wyobrażenie tej istoty’; 2. *pejorat. przen*. ‘ktoś lub coś traktowane jako najwyższa wartość, bezkrytycznie, = idol’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ek	ka	kowi	ka	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M1								kowie			ków		

ISJP, EPLar: M2
WSJP, USJP: M1$_{-M}$
SPP: M2, M1$_{-M}$
SGJP: M2, M1

brat|ek M3 / M2 pot.

BOTANIKA ‘roślina ozdobna’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

ISJP, EPLar, WSJP: M3
SPP: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

broku|ł M3 / M2 pot.

BOTANIKA a) ‘jednoroczna roślina warzywna’; b) *SPOŻ.* ‘[zwykle w lm.] jej jadalne nierozwinięte kwiatostany i części łodyg’ <wł.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ł	łu	łowi	ł	łem	le	le	ły	łów	łom	ły	łami	łach
M2		ła		ła									

		~ D. lp.
SPP, SWO, EPLar, WSJP:	M3	u
ISJP:	M2, M3	a/u
SGJP:	M3, M2 pot.	u‖a
USJP:	M(3)	u

brudas* M1$_{-M}$ / M2

pot. ‘osoba brudna, niechlujna’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	em	ie	ie	i	ów	om	ów	ami	ach
M2								y			y		

SPP, WSJP, USJP: M1$_{-M}$, M2
ISJP, EPLar: M1$_{-M}$
SGJP: M1

brzdąc* M1$_{-M}$ / M2
pot. żart. ‘kilkuletnie dziecko’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	em	u	u	e	ów	om	ów	ami	ach
M2											e		

SPP, ISJP: M1$_{-M}$, M2
EPLar, USJP: M1$_{?M}$
WSJP: M1, M2
SGJP: M1

buggy ndm N / M3
[wym. **ba**gi] *MOTORYZACJA* a) ‘samochód terenowy’; b) ‘otwarte nadwozie tego samochodu’ <ang.>

SWO, EPLar, SGJP: N ndm, M3 ndm

buracz|**ek** M3 / M2 pot.
pot. ‘zdr. od burak’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

ISJP: M3, M2
EPLar: M3
SGJP: M3, M2 pot.
WSJP: M2, M3
USJP: M(3)

burak M3 / M2
BOTANIKA a) ‘dwuletnia roślina warzywna’; b) *SPOŻ.* ‘jej jadalny korzeń’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

ISJP, EPLar, SGJP: M3, M2
WSJP: M2, M3
USJP: M3

burbon lub **bourbon** M2 / M3
SPIRYTUALIA ‘amerykańska whisky z kukurydzy’ <ang., od nazwy hrabstwa w stanie Kentucky w USA>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M3				ø									

SPP, SGJP: M2, M3
SWO, EPLar: M2

burczymu|cha* M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. żart. pejorat. ‘osoba gderliwa, = zrzęda’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	cha	chy	sze	chę	chą	sze	cho	chowie	chów	chom	chów	chami	chach
F								chy	ch				

SPP, EPLar: F, M1$_{-M}$
SGJP: M1, F
WSJP: M1$_{-M}$, F

burgund M2 / M3
SPIRYTUALIA ‘wino gronowe produkowane w Burgundii’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	zie	zie	y	ów	om	y	ami	ach
M3				ø									

ISJP, SWO, SGJP, USJP: M2, M3
SPP, EPLar: M3, M2

bus M2 / M3
pot. ‘= mikrobus’ <ang.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M3		u/a		ø									

		~ D. lp.
SWO:	M2, M3	a
EPLar:	M3	u/a
SGJP:	M2, M3	a||u
WSJP:	M3	u
USJP:	M(3)	u

byczysk|o M1$_{-M}$ / N (ekspr. jako nazwa męska)
pot. przen. ‘masywnie zbudowany mężczyzna’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	o	a	u	a	iem	u	o	a	ów	om	ów	ami	ach
N				o					ów/ø		a		

		~ D. lm.
ISJP:	N	ów/ø
EPLar:	N	ów
SGJP:	M1, N	ów|| ø
WSJP:	M1$_{-M}$	ów
USJP:	N, M1	ów

byk M1$_{-M}$ / M2

pot. przen. ‘duży, silny, zwykle niechętny do pracy mężczyzna’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	iem	u	u	owie	ów	om	ów	ami	ach
M2								i			i		

EPLar, WSJP, USJP: M1$_{-M}$
SPP, ISJP: M1$_{-M}$, M2
SGJP: M1

caberne|**t** M2 odm / M3 odm / N ndm

[wym. caber**ne**] *SPIRYTUALIA* a) ‘francuskie czerwone wino wytrawne’; b) ‘szczep winorośli, z którego produkuje się to wino’ <fr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	t	ta	towi	ta	tem	cie	cie	ty	tów	tom	ty	tami	tach
M3													
N		t	t	t	t	t	t	t	t	t	t	t	t

SPP, SWO, USJP: (zn. a)) M3 odm, M2 odm, N ndm
EPLar, SGJP: M3 odm, M2 odm, N ndm
ISJP: (zn. a)) M2 odm lub ndm, M3 odm lub ndm

calvados M3 / M2 pot.

SPIRYTUALIA ‘francuska wódka z jabłek’ <fr. *Calvados*, departament w Normandii>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	u/a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2		a		a									

		~ D. lp.
SWO, EPLar:	M3	u/a
SPP:	M3, M2 pot.	u/a
SGJP:	M2, M3	a‖a/u
USJP:	M3, M2	u/a

cappuccino ndm N / F

[wym. kapu**czi**no] ‘kawa ze śmietankową pianką i czekoladą’ <wł.>

SPP, SWO, EPLar: N ndm, F ndm
SGJP, WSJP: N ndm
ISJP: F ndm, N ndm
USJP: N ndm lub odm

carillon lub **karylion** M3 odm / N ndm

[wym. kari**ją**] *MUZYKA* ‘zespół dzwonów wieżowych’ <fr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	u	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
N		ø	ø		ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø

EPLar, SGJP: M3 odm, N ndm
SWO: M3 odm
USJP: M3 ndm lub odm

cassis M3 odm / N ndm

[wym. kas**s**|**is**||**kas**s|is] *SPIRYTUALIA* ‘aromatyczny likier z czarnych porzeczek’ <fr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
N		ø	ø		ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø

SWO, USJP: M3 odm, N ndm

CD ndm N / M3

[s|i-**di**] *MUZYKA, TECHNIKA* ‘płyta kompaktowa’ <skrótowiec od ang. ***c****ompact* ***d****isc*>
W zn. ‘odtwarzacz płyt kompaktowych’ tylko M3 (wg USJP także N).

SPP, SWO, EPLar, WSJP: N ndm
ISJP: M3 ndm, F ndm
SGJP: N ndm, M3 ndm
USJP: M(3) ndm, N ndm

centaur M2 / $M1_{-M}$

MITOLOGIA GRECKA ‘istota mająca nogi i korpus konia, a głowę i tors mężczyzny’ <łac.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	ze	ze	y	ów	om	y	ami	ach
M1								owie			ów		

EPLar, SGJP, WSJP: M2
USJP: $M{-}3_{-M}$
SPP: $M2, M1_{-M}$
ISJP: $M1_{-M}$, M2
SWO: M1, M2

chab|**er** M3 / M2

BOTANIKA ‘roślina polna o niebieskich kwiatach, = bławatek, modrak’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	er	ra/ru	rowi	er	rem	rze	rze	ry	rów	rom	ry	rami	rach
M2		ra		ra									

SPP, USJP: M(3)
EPLar, WSJP: M3
ISJP: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.

chamisk|**o*** M1$_{-M}$ / N

pot. pejorat. ‘osoba ordynarna, grubiańska, nieokrzesana, = prostak’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	o	a	u	a	iem	u	o	a	ów	om	ów	ami	ach
N				o					ø		a		

SPP: M1$_{-M}$, N
ISJP: N, M1$_{-M}$
SGJP: N, M1
WSJP: N, M1$_{-M?}$
USJP: N

champion lub **czempion** M2 / M1

[wym. czempion] ‘zwierzę, które wygrało jakieś zawody lub konkurs’ <ang.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M1								i//y			ów		

SPP, SGJP, WSJP, USJP: M2
SWO, EPLar: M2, M1$_{-M}$
ISJP: M2, M1

chateaubriand – zob. **szatobriand**

cheeseburger M2 / M3

[wym. **cziz**burger||cziz**bur**ger] *KULINARIA* ‘hamburger z dodatkiem żółtego sera’ <ang.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	ze	ze	y	ów	om	y	ami	ach
M3				ø									

SPP, ISJP, WSJP, USJP: M2
SWO, EPLar, SGJP: M2, M3

cherub M2 / M1

książk., *RELIGIA* ‘= cherubin [głównie w zn. 1]’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M1								owie/i//y			ów		

~ M. lm. m1

SWO, SGJP, USJP: M2, M1 owie/i
ISJP, EPLar: M1, M2 i/owie

cherubin M1 / M2

1. *RELIGIA* a) ‘w chrześcijaństwie: anioł stojący wysoko w hierarchii chórów anielskich’; b) ‘w religiach starożytnego Wschodu: uskrzydlona, na wpół ludzka, na wpół zwierzęca istota, opiekująca się świętym miejscem, = cherub’; 2. *przen.* ‘osoba mająca delikatną urodę dziecka’ <łac.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	em	ie	ie	i/owie//y	ów	om	ów	ami	ach
M2								y			y		

		~ M. lm. m1
SPP:	M2, M1; bez podanych znaczeń	i
ISJP:	w zn. 1 M1, M2; brak zn. 2	i
SWO:	M2, M1	i/owie
EPLar:	M1 , M2	i/owie
WSJP:	M1, M2	i
SGJP:	M1, M2; bez podanych znaczeń	i
USJP:	M2, M1	i

cherubin|**ek** M2 / M1$_{-M}$

1. *SZTUKA* ‘w renesansie i baroku: anioł przedstawiany jako pucołowate, uskrzydlone dziecko, = putto, amorek’; 2. *przen.* ‘pulchne, pełne wdzięku dziecko lub osoba dorosła, mająca urodę takiego dziecka, = aniołek’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ek	ka	kowi	ka	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M1								kowie			ków		

SWO, USJP:	M2, M1$_{-M}$
EPLar, WSJP:	M1$_{-M}$, M2
ISJP:	w zn. 1 M1$_{-M}$, M2; w zn. 2 M2
SGJP:	M2, M1

chip lub **czip** M3 / M2

ELEKTRONIKA ‘miniaturowy układ scalony, = kostka’ <ang.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a/u	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2		a		a									

		~ D. lp.
ISJP, WSJP:	M2	a
EPLar, SGJP:	M3, M2	a/u||a
SWO:	M3, M2	a
USJP:	M(3)	a

chippendal|e M3 / M2

[wym. **czy**pendejl||**czi**pendejl ||**czi**pendel] ‘mebel wykonany w stylu o tej samej nazwie [M3]’ <Th. *Chippendale* (1718-1779), ebenista ang.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	e	e’a	e’owi	e	e’em	e’u	e’u	e’e	e’i/i	e’om	e’e	e’ami	e’ach
M2		e’a/a	e’owi/owi	e’a/a	e’em/em	e’u/u	e’u/u	e’e/e		e’om/om	e’e/e	e’ami/am	e’ach/ach

Oprócz D. lm. uproszczony wariant zapisu form – bez niemej litery „e” i apostrofu – ma charakter potoczny (por. SWO).

		~ D. lp.	~ D. lm.	~ MB. lm.	w zn. ‘styl’
SPP, USJP:	M3 odm, M2 odm	e’a	i	e’e	M(3) ndm
SWO:	M2 odm	e’a/a	e’i/i	e’e/e	M3 ndm
EPLar:	M2 odm, M3 ndm lub od	me’a	e’i||e’ów	e’e	M3 ndm lub odm
SGJP:	M3 odm, M2 odm	e’a	e’ów||e’i	e’e	M3 ndm, N ndm

chłopaczyn|a lub **chłopczyn|a** M1$_{-M}$ / M2

pot. ‘chłopiec traktowany ze współczuciem lub sympatią’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	a	y	ie	ę	e	ie	o	i	ów	om	ów	ami	ach
M2					ą			y			y		

SPP, ISJP: M1$_{-M}$, M2
WSJP, USJP: M1$_{-M}$
SGJP: M1

chłopaczysk|o M1$_{-M}$ / N

pot. ‘zgr. od chłopak, = chłopczysko’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	o	a	u	a	iem	u	o	a	ów	om	ów	ami	ach
N				o					ów/ø		a		

		~ D. lm.
SPP:	M1$_{-M}$, N	ów
ISJP:	N, M1$_{-M}$	ów
SGJP:	M1, N	ów||ø
WSJP:	M1$_{-M?}$, N	ów
USJP:	N, M1$_{-M?}$	ów

NKJP: ów – 4×, ø – 1

chłopczysk|o M1$_{–M}$ / N

pot. ‘zgr. od chłopak, = chłopaczysko’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	o	a	u	a	iem	u	o	a	ów	om	ów	ami	ach
N				o							a		

~ D. lm.

SPP: M1$_{–M}$, N ów
SGJP: M1, N ów||ø
WSJP: M1$_{–M?}$, N ów
USJP: N, M1$_{–M?}$ ów

NKJP: ów – 3×, ø – 0

chłopin|a M1$_{–M}$ / M2

pot. ‘mężczyzna, zwłaszcza niski i o drobnej budowie, traktowany ze współczuciem lub politowaniem’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	a	y	ie	ę	ą	ie	o	i	ów	om	ów	ami	ach
M2								y			y		

SPP, ISJP: M1$_{–M}$, M2
WSJP, USJP: M1$_{–M}$
SGJP: M1

chłopisk|o M1$_{–M}$ / N

pot. ‘mężczyzna lub chłopiec traktowany emocjonalnie (z sympatią, uznaniem, politowaniem, niechęcią)’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	o	a	u	a	iem	u	o	a	ów	om	ów	ami	ach
N				o							a		

~ D. lm.

ISJP, USJP: N, M1$_{–M}$ ów
SGJP: M1, N ów||ø
WSJP: M1$_{–M?}$, N ów

chocho|ł M3 / M2

a) *OGRODNICTWO* ‘słomiane okrycie chroniące rośliny przed mrozem i głodnymi zwierzętami’; b) *ROLNICTWO* ‘rozchylony i odwrócony snopek nakładany na zboże lub ul jako ochrona przed deszczem’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ł	ła	łowi	ł	łem	le	le	ły	łów	łom	ły	łami	łach
M2				ła									

SPP, WSJP: M2, M3
EPLar, USJP: M3
ISJP: M2
SGJP: M3, M2

chojak M3 / M2
pot. ‘nieduże drzewo iglaste (zwykle sosna lub świerk), = iglak’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

EPLar, SGJP, USJP: M3, M2
ISJP, WSJP: M3

chrobot|**ek** M3 / M2 pot.
BOTANIKA ‘roślina (porost naziemny)’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

EPLar: M2, M3
SGJP: M3, M2
USJP: M2

chudzin|**a*** $M1_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. ‘osoba wychudzona traktowana ze współczuciem’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	a	y	ie	ę	ą	ie	o	i	ów	om	ów	ami	ach
F								y	ø		y		

EPLar, WSJP: $M1_{-M}$, F
SPP: F, $M1_{-M}$, M2; także o zwierzęciu
ISJP: F, $M1_{-M}$
SGJP: M1, F
USJP: F, M(2), $M1_{-M}$; także o zwierzęciu

chwalipię|**ta*** $M1_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. pejorat. ‘osoba, która się przechwala, = samochwała’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ta	ty	cie	tę	tą	cie	to	ci	tów	tom	tów	tami	tach
F								ty	t		ty		

SPP, ISJP: F, $M1_{-M}$
EPLar, SGJP: M1, F
WSJP: $M1_{-M}$, F
USJP: F, M(2), $M1_{-M}$

ciamajd|**a*** M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. pejorat. ‘osoba powolna, nieporadna, = ślamazara’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	a	y	zie	ę	ą	zie	o	owie	ów	om	ów	ami	ach
F								y	ø		y		

SPP, ISJP: F, M1$_{-M}$
EPLar, WSJP: M1$_{-M}$, F
SGJP: M1, F
USJP: F, M(2), M1$_{-M}$

ciam|**cia*** M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. ‘osoba ślamazarna, flegmatyczna’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	cia	ci	ci	cię	cią	ci	ciu/cio	cie	ciów/ci	ciom	ciów	ciami	ciach
F							ciu		ć/ci		cie		

~ W. lp. m1

SPP: F, M1$_{-M}$ ciu
SGJP: M1, F ciu/cio
USJP: M1$_{-M?}$, F ciu

ciap|**a*** M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. pejorat. ‘osoba powolna, niezaradna’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	a	y	ie	ę	ą	ie	o	owie	ów	om	ów	ami	ach
F								y	ø		y		

SPP, ISJP: F, M1$_{-M}$
EPLar, WSJP: M1$_{-M}$, F
SGJP: M1, F
USJP: F, M(2), M1$_{-M}$

cielak* M1$_{-M}$ / M2
pot. przen. ‘osoba młoda nierozgarnięta, nieenergiczna’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	iem	u	u	owie	ów	om	ów	ami	ach
M2								i			i		

EPLar, SGJP: M2
SPP: M1$_{-M}$, M2 ekspr.
ISJP: M1$_{-M}$
WSJP: M1$_{-M}$, M2
USJP: M−3$_{-M}$

ciemię|ga* M1$_{–M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. pejorat. ‘osoba niesprawna, = niedołęga’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ga	gi	dze	gę	gą	dze	go	dzy	gów	gom	gów	gami	gach
F								gi	g		gi		

SPP, ISJP, EPLar: F, M1$_{–M}$
SGJP: M1, F
WSJP: M1$_{–M}$, F
USJP: F, M(2), M1$_{–M}$

cienkusz M2 / M3
przest. SPIRYTUALIA ‘słaby lub złej jakości alkohol (wino, piwo, miód)’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	u	u	e	y/ów	om	e	ami	ach
M3		a/u		ø									

~ D. lm.
SPP, WSJP, USJP: M3, M2 y/ów
ISJP: M3 y
EPLar: M3 y/ów
SGJP: M2, M3 y/ów

cirrocumulus M3 / M2
[wym. c|irrokumulus] *METEOROLOGIA* ‘chmura kłębiasto-pierzasta’ <łac. sztucz.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

EPLar, SGJP: M3, M2
SWO: M3
USJP: M(3)

cirrostratus M3 / M2
[wym. c|irrostratus] *METEOROLOGIA* ‘chmura warstwowo-pierzasta’ <łac. sztucz.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

EPLar, SGJP: M3, M2
USJP: M(3)

cirrus M3 / M2

[wym. c|irrus] *METEOROLOGIA* ‘chmura pierzasta’ <łac.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

SPP, EPLar, SGJP: M3, M2
ISJP, SWO: M3
USJP: M(3)

ciućm|**a*** M1$_{-M}$ / F

pejorat., reg. wschodni ‘osoba niezaradna, nierozgarnięta, ślamazarna’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	a	y	ie	ę	ą	ie	o	owie	ów	om	ów	ami	ach
F								y	ø		y		

SGJP, USJP: F
SPP: F, M1$_{-M}$
WSJP: M1$_{-M}$, F

cortland lub **kortland** M3 / M2

SADOWNICTWO a) ‘odmiana jabłoni’; b) ‘*SPOŻ.* ‘ciemnoczerwone jabłko tej odmiany’ <ang., może od *Cortland*, część okręgu administracyjnego Westchester w stanie Nowy Jork>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	zie	zie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

ISJP, SWO: M3, M2
EPLar: M3
SGJP: M2

cukier|**ek** M2 / M3

CUKIERNICTWO ‘podstawowy rodzaj słodyczy’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ek	ka	kowi	ka	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M3				ek									

SPP, ISJP: M3, M2
EPLar: M2, M3
SGJP: M3, M2 pot.
WSJP: M3
USJP: M(3)

cukiereczek M3 / M2 pot.
‘zdr. od cukierek’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

ISJP: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

cumulonimbus M3 / M2
[wym. kumulonimbus] *METEOROLOGIA* ‘chmura kłębiasta deszczowa’ <łac. sztucz.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a/u	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2		a		a									

		~ D. lp.
SPP, USJP:	M(3)	a/u
SWO:	M3	a/u
EPLar:	M2, M3	a
SGJP:	M3, M2	a

cumulus M3 / M2
[wym. kumulus] *METEOROLOGIA* ‘chmura kłębiasta’ <łac.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a/u	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2		a		a									

		~ D. lp.
SPP, USJP:	M(3)	a/u
ISJP, SWO:	M3	a/u
EPLar, SGJP:	M3, M2	a

curacao lub **curaçao** ndm M3 / N
[wym. kiura**sao**||kira**sao**] *SPIRYTUALIA* ‘likier ze skórek pomarańczy’ <port., od nazwy wyspy na Morzu Karaibskim>

EPLar: N ndm
SGJP: M3 ndm, N ndm
USJP: M(3) ndm, N ndm

cyborg M2 / M1$_{-M}$

FANTASTYKA NAUKOWA a) ‘organizm (ludzki lub zwierzęcy), którego procesy życiowe są wspomagane przez urządzenia techniczne’; b) ‘robot o wyglądzie człowieka’ <skrótowiec od ang. ***cyb****ernetic* ***org****anism* (organizm cybernetyczny)>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	iem	u	u	owie	ów	om	i	ami	ach
M1								i			ów		

ISJP, SWO, EPLar: M2, M1$_{-M}$
SPP: M−3
SGJP: M2, M1
WSJP: M2
USJP: M1$_{-M}$, M2

cyc M3 / M2 pot.

pot. posp. ‘zgr. od cycek [w zn. 1]’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	u	u	e	ów	om	e	ami	ach
M2				a									

EPLar: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
WSJP: M3
USJP: M(3)

cyc|**ek** M3 / M2 pot.

pot. 1. *posp.* ‘pierś kobiety’; 2. ‘sutek samicy, = wymię’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

ISJP, EPLar: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
WSJP: M3
USJP: M(3)

cyklamen(|a) M3 / M2 pot. / F

BOTANIKA ‘fiołek alpejski’ <łac.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	u	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2		a		a									
F	a	y	ie	ę	ą		o		ø				

		~ D. lp.
ISJP, SGJP, WSJP, USJP:	M3	u
SPP:	M3, M2 pot., F pot.	u/a
SWO:	M3, M2	u/a
EPLar:	M3	a/u

cyklop M1 / M2

MITOLOGIA GRECKA ‘jednooki olbrzym’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	em	ie	ie	i//y	ów	om	ów	ami	ach
M2								y			y		

ISJP, WSJP, USJP: $M1_{+/-M}$
SPP: M1, M2
SWO: M2, M1
EPLar: $M1_{-/+M}$
SGJP: M1

cynamonow|iec M3 / M2 pot.

BOTANIKA ‘wiecznie zielone drzewo lub krzew z rodziny wawrzynowatych’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	iec	ca	cowi	iec	cem	cu	cu	ce	ców	com	ce	cami	cach
M2				ca									

SWO, EPLar: M3
ISJP: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

cyta|t(a) M3 / F arch.

książk. ‘przytoczenie czyichś słów’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	t	tu	towi	t	tem	cie	cie	ty	tów	tom	ty	tami	tach
F	ta	ty	cie	tę	tą		to		t				

ISJP, SWO, SGJP, USJP: M3, F
EPLar, WSJP: M3
SPP: M3, F (reg. krakowski)

cytomegalowirus M2 / M3

MEDYCYNA, MIKROBIOLOGIA ‘wirus [w zn. 1] wywołujący chorobę noworodków’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M3				ø									

EPLar: M3, M2
SGJP: M2, M3

cytrus M3 / M2 pot.

BOTANIKA a) ‘wiecznie zielone drzewo lub krzew, uprawiane w strefie tropikalnej lub śródziemnomorskiej’; b) *SPOŻ.* ‘ich jadalny owoc o porowatej skórce’ <od nazwy łac. rodzaju botanicznego *Citrus*>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

ISJP: M2, M3
SWO: M3
EPLar: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
WSJP: w zn. a) M3, w zn. b) −M1 (blp.)
USJP: M(3)

czar|t M2 / M1

książk. przest., RELIGIA ‘zły duch, = diabeł’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	t	ta	tu	ta	tem	cie	cie	ty	tów	tom	ty	tom	tach
M1			tu/*pot.*towi					ci//ty			tów		

~ C. lp.

SPP: M2, M1 (bez B. lm.) tu, *nie:* towi
ISJP: M2, M1 *bd.*
EPLar: M2, M1 tu||towi/tu
SGJP: M1, M2 towi/tu||tu
WSJP: $M1_{+/-M}$ tu/towi
USJP: $M1_{+/-M}$ tu

NKJP: towi – 13×, tu – 10×

czempion – zob. **champion**

czernidlak lub **czernidłak** M3 / M2

MIKOLOGIA ‘grzyb kapeluszowy’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

ISJP: M2, M3
EPLar: M3
SGJP: M3, M2
USJP: M−1

czip – zob. **chip**

człeczysk|o* M1$_{-M}$ / N
pot. ‘osoba traktowana z politowaniem lub pobłażaniem’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	o	a	u	a	iem	u	o	a	ów	om	ów	ami	ach
N				o					ø		a		

~ D. lm.
SPP: M1$_{-M}$, N ekspr. ów/ø
SGJP: M1, N ów/ø
WSJP: M1$_{-M}$, N ów
USJP: M$_{-M}$, N ów/ø

człowieczysk|o* M1$_{-M}$ / N
pot. ‘osoba traktowana z politowaniem lub pobłażaniem’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	o	a	u	a	iem	u	o	a	ów	om	ów	ami	ach
N				o					ø		a		

SPP, USJP: M1$_{-M}$, N
SGJP: M1, N

czor|t M2 / M1$_{-M}$
1. ‘= czart’; 2. *pot. przen*. a) *żart*. ‘osoba o żywym usposobieniu, energiczna, sprytna’; b) ‘ktoś nieznośny (głównie dziecko)’ <ros.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	t	ta	*arch.*tu/towi	ta	tem	cie	cie	ty	tów	tom	ty	tami	tach
M1								ci/towie			tów		

~ C. lp.
SPP: M2, M1$_{-M}$ tu, *nie:* towi
ISJP: M2, M1$_{-M}$ *bd.*
EPLar: M2, M1$_{-M}$ towi
SGJP: M2, M1 towi
WSJP: M1$_{-M}$ towi (na podstawie odniesienia do wzoru IIIa)
USJP: M1$_{-M}$ *bd.*
NKJP: ~tu –13× (w tym: k ~tu – 8×, w ~tu – 4× i jedno użycie niepoprzyimkowe), ~towi – 1×

czternast|y blm. M3 / M2
‘dzień miesiąca’

Rodzaj	lp.						
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.
M3	y	ego	emu	y	ym	ym	y
M2				ego			

ISJP, EPLar: M3, M2
SGJP: M3
WSJP: M2

czterolat|ek* M1$_{-M}$ / M2

‘czteroletnie dziecko’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ek	ka	kowi	ka	kiem	ku	ku	kowie	ków	kom	ków	kami	kach
M2								ki			ki		

ISJP, WSJP: M1$_{-M}$, M2
SPP, EPLar: M1$_{-M}$
SGJP: M1
USJP: M1$_{-/+M}$

czwart|y blm. M3 / M2

‘dzień miesiąca’

Rodzaj	lp.						
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.
M3	y	ego	emu	y	ym	ym	y
M2				ego			

ISJP, EPLar: M3, M2
SGJP: M3
WSJP: M2

czwórniak M3 / M2 pot.

SPIRYTUALIA ‘miód pitny o określonych proporcjach (rozcieńczony wodą lub sokiem w stosunku 1:3)’ [por. dwójniak, trójniak]

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

		~ D. lp.
EPLar:	M3, M2	a
SGJP:	M3, M2 pot.	a/u‖a
USJP:	M(3)	a
NKJP:	m3 (4×)	a (3×)

czyrak M3 / M2

MEDYCYNA ‘bolesny ropny guzek’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

ISJP, EPLar, SGJP: M3, M2
WSJP: M2
USJP: M(3)

dada ndm N / M2 / M3

SZTUKA ‘[niepol.] awangardowy kierunek w sztuce na początku XX wieku, = dadaizm’ <fr.>
Kwalifikacja do M3 nieprzekonująca ze względu na zakończenie *-a*.

ISJP, SWO, EPLar, SGJP:	M3 ndm, N ndm
SPP:	N ndm
USJP:	M(3) ndm, N ndm
NKJP:	n (8×), m (1?2×), f (1×)

daktyl M2 / M3

BOTANIKA a) *SPOŻ.* ‘owoc daktylowca’; b) *pot.* ‘= daktylowiec’ <łac., z gr.>
W zn. ‘stopa’ tylko M3 (wg WSJP także M2).

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	u	u	e	i/ów	om	e	ami	ach
M3				ø					i				

~ D. lm.

SWO, EPLar, WSJP:	(zn. a)) M3, M2	i/ów
SPP, USJP:	(zn. a)) M2, M3	i/ów
SGJP:	M3, M2	i‖ów
ISJP:	(zn. a)) M2, M3	i
NKJP (pz)	m3 (1×), m2 (1×)	i (*wyjątkowo* ów)

daktylow|**iec** M3 / M2 pot.

BOTANIKA ‘drzewo palmowe’ [por. daktyl]

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	iec	ca	cowi	iec	cem	cu	cu	ce	ców	com	ce	cami	cach
M2				ca									

ISJP, SWO, EPLar:	M3, M2
SGJP:	M3, M2 pot.
WSJP:	M3
USJP:	M(3)

DDT ndm N / M3

[wym. de-de-**te**] *CHEMIA* ‘środek owadobójczy, = azotoks’ <skrótowiec: **d**wuchloro-**d**wufenylo**t**rójchloroetan >

SPP:	N ndm, M(3) ndm
EPLar:	M3 ndm, N ndm
SGJP:	N ndm, M3 ndm
USJP:	M(3) ndm, N ndm

de volaille ndm M3 / M2

[wym. dewo**laj**] *KULINARIA* ‘= dewolaj’ <fr.>

SWO, USJP:	M3 ndm, M2 ndm
SPP:	M(3) ndm

deesis lub **deisis** ndm N / F

SZTUKA ‘motyw tematyczny w ikonografii (Chrystus na tronie wraz z Matką Bożą i św. Janem Ewangelistą lub św. Janem Chrzcicielem w pozach modlitewnych)’ <gr.>

EPLar, SGJP: N ndm, F ndm
SWO: F ndm
NKJP: n(−f) – 6×, f – 1×

démarche ndm F / N

[wym. de**marsz**] *POLITYKA* ‘w dyplomacji: oficjalne wystąpienie jednego państwa wobec drugiego’ <fr.>

SPP, SGJP: N ndm, F ndm
SWO: N ndm, M3 ndm
NKJP (pz): f – 8×, −f – 3×, n – 3×, m – 1×

determinan|t(a) F / M3

książk. ‘czynnik, który coś determinuje, wyznacza lub na coś wpływa’ <fr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
F	ta	ty	cie	tę	tą	cie	to	ty	t	tom	ty	tami	tach
M3	t	tu	towi	t	tem		cie		tów				

ISJP, SGJP, WSJP, USJP: F, M3
SWO: M3, F

dewolaj M3 / M2

[wym. dewo**laj**] *KULINARIA* ‘panierowany, zwinięty w rulon kotlet z kurzej piersi’ <fr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	u	u	e	ów	om	e	ami	ach
M2				a									

SPP: M(3)
SWO: M3, M2
USJP: M2, M3

diab|eł M1 / M2

1. *RELIGIA* ‘w judaizmie i chrześcijaństwie: upadły anioł, kuszący ludzi do grzechu, będący symbolem zła’; 2. *pot.* ‘*przen*. ktoś a) energiczny i porywczy; b) posiadający nadzwyczajne umiejętności’; 3. *pot. pejorat. przen*. ‘ktoś zły i niebezpieczny’ <czes.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	eł	ła	łu	ła	łem	le	le	*arch.*li//ły	łów	łom	łów	łami	łach
M2								ły			ły		

Forma m1 „diabli” bardzo częsta w kolokacjach: „diabli wiedzą”, „diabli wzięli”.

ISJP, EPLar, SGJP, WSJP: M1, M2
SPP: M2, M1
USJP: $M1_{+/-M}$

diabeł|**ek** M2 / M1$_{-M}$

pot. 1. a) ‘zdr. od diabeł [w zn. 1]’, b) *FANTASTYKA* ‘złośliwy duszek, = chochlik, diablik’; 2. *żart. przen.* ‘nieposłuszne, psotne dziecko, = urwis’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ek	ka	kowi	ka	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M1								kowie			ków		

ISJP, EPLar: M2, M1$_{-M}$
SGJP: M1
WSJP: M1$_{-M}$, M2
USJP: M1$_{-M}$

diablik M2 / M1$_{-M}$

FANTASTYKA ‘zdr. od diabeł [w zn. 1]’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M1								owie			ów		

ISJP, EPLar: M2, M1$_{-M}$
SGJP: M1
USJP: M−3$_{-M}$

diastem(|a) M3 / F

GEOLOGIA ‘krótka przerwa w procesie powstawania osadu, spowodowana jego rozmyciem przez prądy denne lub chwilowym brakiem dopływu’ <gr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	u	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
F	a	y	ie	ę	ą		o		ø				

SWO, EPLar, SGJP, USJP: M3, F

dies|**el** M3 / M2 pot.

MOTORYZACJA a) ‘rodzaj silnika spalinowego, = silnik wysokoprężny’; b) *pot.* ‘samochód z silnikiem tego typu’ <R. *Diesel* (1858-1913), niem. konstruktor silnika>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	el	la	lowi	el	lem	lu	lu	le	li	lom	le	lami	lach
M2				la									

ISJP, SGJP, WSJP: M3
SPP: M3, M2 pot.
SWO: M3, M2
EPLar: M2, M3
USJP: M(3)

dinozaur* M1$_{-M}$ / M2

pot. przen. 1. a) *żart.* ‘osoba bardzo długo wykonująca jakiś zawód, zwłaszcza artystyczny’; b) ‘wykonawca muzyki rozrywkowej, który po długiej przerwie w karierze wraca na estradę ze swoim starym repertuarem’; 2. *pejorat.* ‘osoba nienowoczesna, nieumiejąca znaleźć się w nowej rzeczywistości’; 3. *pejorat.* ‘państwo tkwiące w skostniałych strukturach społeczno-ekonomicznych’ <gr. sztucz.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	em	ze	ze	owie	ów	om	ów	ami	ach
M2								y			y		

SPP:	(zn. 1b))	M2
ISJP:	(zn. 1a) i 2)	M1$_{-M}$, M2
SWO:	(zn. 1 a), 2 i 3)	M1$_{-M}$, M2
WSJP:	(zn. 1)	M1$_{-M}$
USJP:	(zn. 1 i 2)	M1$_{-M}$

dmuchaw|**iec** M3 / M2 pot.

BOTANIKA a) ‘= mniszek, mlecz’; b) ‘puchowa kula z nasionami, która powstaje po przekwitnięciu kwiatu mniszka’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	iec	ca	cowi	iec	cem	cu	cu	ce	ców	com	ce	cami	cach
M2				ca									

SGJP, WSJP:	M3
SPP:	M3, M2 pot.
ISJP:	M2, M3
EPLar:	M3, M2; także w zn. ‘brodawnik’
USJP:	M(3)

DNA ndm N / M3

[wym. de-en-**a**] *BIOCHEMIA* ‘substancja tworząca chromosomy, będąca nośnikiem informacji genetycznej, = kwas deoksyrybonukleinowy’ <skrótowiec od ang. ***d****eoxyribo*-***n****ucleic* ***a****cid*>

SPP, USJP:	N ndm, M(3) ndm
SWO, SGJP:	M3 ndm, N ndm
EPLar, WSJP:	N ndm, M3 ndm

doktorzysk|**o** M1$_{-M}$ / N

pot. ‘zgr. od doktor’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	o	a	u	a	iem	u	o	a	ów	om	ów	ami	ach
N				o					ów/ø		a		

		~ D. lm.
SPP:	M1$_{-M}$, N	ów
SGJP:	M1, N	ów‖ø
NKJP:	brak wystąpień	

drabisk|**o** M1$_{-M}$ / N

pot. ‘zgr. od drab’

Rodzaj	lp.							lm.						
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	o	a	u	a	iem	u	o	a	ów	om	ów	ami	ach
N				o					ów/ø		a		

~ D. lm.

WSJP, USJP:	N	ów
SPP:	M1$_{-M}$, N	ów
SGJP:	N, M1	ø‖ów
NKJP:	n – 9× (m/m1 – 0)	

dragster M3 / M2

MOTORYZACJA ‘pojazd sportowy z silnikiem o dużej mocy’ <ang.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ze	ze	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

EPLar, SGJP:	M3, M2
NKJP:	brak poświadczeń rodzajowych

drug|**i** blm. M3 / M2

‘dzień miesiąca’

Rodzaj	lp.						
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.
M3	ø	ego	emu	ø	m	m	ø
M2				ego			

EPLar, SGJP:	M2, M3
ISJP:	M3, M2
WSJP:	M2

dur ndm N / M3

MUZYKA ‘jedna z dwóch głównych odmian skali diatonicznej, gamy lub tonacji w muzyce europejskiej, oparta na wielkiej tercji, = major’ <łac.>

ISJP, EPLar, SGJP, WSJP:	M3 ndm
SWO:	N ndm, M3 ndm
USJP:	N ndm, M(3) ndm

DVD ndm N / M3 / F

[wym. di-wi-**di**] *TECHNIKA* a) ‘płyta cyfrowa o dużej pamięci’; b) ‘odtwarzacz takich płyt’ <skrótowiec od ang. ***D**igital **V**ersatile **D**isc* ‘uniwersalny dysk cyfrowy’>
F tylko w zn. a).

SPP, EPLar, SGJP, WSJP:	N ndm
ISJP:	(zn. a)) M3 ndm, F ndm
SWO:	N ndm, M3 ndm
USJP:	(zn. a)) N ndm

dwójniak M3 / M2 pot.
SPIRYTUALIA ‘miód pitny o określonych proporcjach (w połowie rozcieńczony wodą lub sokiem)’ [por. trójniak, czwórniak]

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

~ D. lp.
EPLar: M3, M2 a
SGJP: M3, M2 pot. a/u||a
USJP: M3, M2 a/u
NKJP: m3 a

dwudziest|y blm. M3 / M2
‘dzień miesiąca’

Rodzaj	lp.						
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.
M3	y	ego	emu	y	ym	ym	y
M2				ego			

EPLar, SGJP: M2, M3
ISJP: M3, M2
WSJP: M2

dwulat|ek* M1$_{-M}$ / M2
‘dwuletnie dziecko’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ek	ka	kowi	ka	kiem	ku	ku	kowie	ków	kom	ków	kami	kach
M2								ki			ki		

SPP, EPLar: M1$_{-M}$
ISJP, WSJP: M1$_{-M}$, M2
SGJP: M1
USJP: M1$_{-/+M}$

dwunast|y blm. M3 / M2
‘dzień miesiąca’

Rodzaj	lp.						
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.
M3	y	ego	emu	y	ym	ym	y
M2				ego			

ISJP, SGJP: M3, M2
EPLar: M2, M3
WSJP: M2

dyngus M2 / M3
pot. ‘zwyczaj polewania się wodą w Poniedziałek Wielkanocny, = śmigus-dyngus’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M3		a/u		ø									

SPP, USJP: M(3)
ISJP, SWO: M2
EPLar: M3, M2
SGJP: M2, M3
WSJP: M3

dzbanecznik M3 / M2 pot.
BOTANIKA ‘tropikalna roślina owadożerna’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

EPLar: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

dziadzisk|o M1$_{-M}$ / N
pot. pejorat. a) ‘stary mężczyzna’; b) ‘stary żebrak’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	o	a	u	a	iem	u	o	a	ów	om	ów	ami	ach
N				o					ów/ø		a		

		~ D. lm.
SPP:	M1, N	ów
ISJP:	N, M1$_{-M}$	ów
SGJP:	N, M1	ø‖ów
WSJP:	M1$_{-M}$, N	ów
USJP:	N, M−1	ów
NKJP:	n	brak

dzieciaczyn|a* M2 pers / F (ekspr. jako nazwa męska)
pot. ‘dziecko traktowane ze współczuciem’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	a	y	ie	ę	ą	ie	o	y	ów	om	y	ami	ach
F									ø				

SGJP, USJP: M2, F
SPP: F, M1
ISJP: M1$_{-M?}$, F

dzieciak* M2 pers / M1$_{-M}$
pot. ‘zgr. od dziecko’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M1								k:c+y			ów		

ISJP, EPLar: M1$_{-M}$, M2
WSJP, USJP: M2
SPP: M1$_{-M}$
SGJP: M2, M1

dzieciuch* M1$_{-M}$ / M2
pot. a) ‘małe dziecko’; b) *przen.* ‘ktoś niedojrzały’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	em	u	u	owie	ów	om	ów	ami	ach
M2								y			y		

SPP, ISJP: M1$_{-M}$, M2
WSJP, USJP: M1$_{-M}$
SGJP: M2

dziesiąt|**y** blm. M3 / M2
‘dzień miesiąca’

Rodzaj	lp.						
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.
M3	y	ego	emu	y	ym	ym	y
M2				ego			

ISJP, EPLar: M3, M2
SGJP: M2, M3
WSJP: M2

dziewiąt|**y** blm. M3 / M2
‘dzień miesiąca’

Rodzaj	lp.						
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.
M3	y	ego	emu	y	ym	ym	y
M2				ego			

ISJP, EPLar: M3, M2
SGJP: M2, M3
WSJP: M2

dziewiętnast|y blm. M3 / M2
‘dzień miesiąca’

Rodzaj	lp.						
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.
M3	y	ego	emu	y	ym	ym	y
M2				ego			

ISJP, EPLar: M3, M2
SGJP: M2, M3
WSJP: M2

dżin lub **dżinn** $M1_{-M}$ / M2
‘według starych wierzeń arabskich przejętych przez islam: duch powstały z ognia, który może przybierać dowolną postać’ <arab.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	em	ie	ie	owie	ów	om	ów	ami	ach
M2								y			y		

SWO, EPLar: $M1_{-M}$, M2
SPP: M2
SGJP: M1, M2
USJP: $M1_{-M}$

dżing|(i)el M3 / M2
pot. ‘[zwykle w lm.] sygnał dźwiękowy charakterystyczny dla: a) danej stacji radiowej lub telewizyjnej; b) dla danego programu, będący przerywnikiem między jego częściami’ <ang.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	iel/el	la	lowi	iel/el	lem	lu	lu	le	li/lów	lom	le	lami	lach
M2				la									

		~ D. lm.
EPLar, SGJP:	M3, M2	li/lów
SWO:	M3, M2	li
WSJP:	M3	li
USJP:	M2, M3	li

ebol|a M2 / F
MEDYCYNA, MIKROBIOLOGIA ‘wirus [w zn. 1] wywołujący gorączkę krwotoczną’ <*Ebola*, rzeka w Zairze>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	a	i	i	ę	ą	i	o	e	i	om	e	ami	ach
F													

SWO: F, M2
EPLar: F, M2; podano także zn. ‘choroba’
SGJP: M2, F
USJP: F, M(−1)

echinokaktus M3 / M2

BOTANIKA ‘roślina z rodziny kaktusowatych’ <łac.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

SWO, EPLar: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

ekler M3 / M2 pot.

‘ciastko, = eklerek/eklerka’ <fr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ze	ze	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a		u	u	e	i				

EPLar, WSJP, USJP: M3, M2
SWO, SGJP: M3
SPP: M3, M2 pot.
ISJP: M2

ekler|**ek/ka** M2 / M3 / F

CUKIERNICTWO ‘zdr. od ekler’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ek	ka	kowi	ka	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M3				ek									
F	ka	ki	ce	kę	ką	ce	ko		ek				

EPLar, USJP: M3, M2, F
SPP: M3, M2 pot., F
ISJP: M2, F
SWO: M3, F
SGJP: M2, M3, F
WSJP: F

e-mail M3 / M2 pot.

INTERNET a) ‘wiadomość wysłana pocztą elektroniczną, = list elektroniczny’; b) ‘adres użytkownika poczty elektronicznej’ <ang.>

W zn. ‘poczta elektroniczna’ – tylko M3 (wg EPLar także M2).

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	u	u	e	i/ów	om	e	ami	ach
M2				a									

		~ D. lp.	~ D. lm.
SPP, ISJP, SWO, USJP:	M3, M2	a	i/ów
EPLar:	M3, M2	u/a‖a	i
SGJP:	M3, M2	a/u‖a	i
WSJP	M3	a	i/ów

emu ndm M2 / N

ZOOLOGIA ‘duży nielotny ptak australijski podobny do strusia’ <ang.>

ISJP, SWO, EPLar, SGJP:	M2 ndm, N ndm
SPP:	N ndm, M2 ndm
WSJP:	M2 ndm
USJP:	M(2) ndm

escud|o lub **eskud|o** M2 odm / N ndm (w lm. także ~os)

[wym. eskudo] 1. *WALUTA* ‘jednostka monetarna: a) Portugalii, zastąpiona przez euro; b) Republiki Zielonego Przylądka’; 2. *NUMIZMATYKA* ‘dawna złota moneta hiszpańska’ <hiszp., port.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	o	a	owi	a	em	zie	o	a	ów	om	a	ami	ach
N		o	o	o	o	o		o/os	o/os	o/os	o/os	o/os	o/os

SPP, SGJP:	M2 odm, N ndm
ISJP:	M3 odm, N ndm
SWO:	N ndm (w lm. także ~os) lub odm, M2 odm
EPLar:	N ndm (w lm. także ~os)
WSJP:	M3 odm lub ndm
USJP:	M(3) odm, N ndm

esemes M3 / M2

pot. pod względem pisowni ‘= SMS’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

SGJP:	M3, M2 pot.
WSJP:	M3, M2

espadryl|(a) F / M3 / M2 pot.

OBUWIE ‘[zwykle w lm.] lekki pantofel na podeszwie sznurkowej’ <fr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
F	a	i	i	ę	ą	i	o	e	i	om	e	ami	ach
M3	ø	a	owi	ø	em	u	u						
M2				a									

ISJP, WSJP:	M3
SWO, EPLar:	F, M3
SPP:	F, *nie*: M
SGJP:	F, M3, M2
USJP:	F

eutekty|**k(a)** F / M3

CHEMIA ‘mieszanina dwóch lub więcej faz w ściśle określonym składzie, mająca stałą temperaturę topnienia i krzepnięcia’ <gr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
F	ka	ki	ce	kę	ką	ce	ko	ki	k	kom	ki	kami	kach
M3	k	ku	kowi	k	kiem	ku	ku		ków				

EPLar, SGJP: F, M3

fair play ndm N / F

[wym. fer **plej**] ‘postępowanie zgodne z przyjętymi zasadami, szlachetne i uczciwe, zwłaszcza rywalizacja sportowa o takich cechach’ <ang.>

ISJP, SWO: N ndm, F ndm
EPLar: N ndm
WSJP: F ndm

fajtłap|**a*** $M1_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)

pot. pejorat. ‘osoba niezdarna, niezaradna, = niezdara, oferma’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	a	y	ie	ę	ą	ie	o	owie	ów	om	ów	ami	ach
F								y	ø		y		

EPLar, WSJP, USJP: $M1_{-M}$, F
SPP, ISJP: F, $M1_{-M}$
SGJP: M1, F

falafel M3 / M2

KULINARIA ‘kotlecik z soczewicy lub z grochu’ <arab.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	u	u	e	i	om	e	ami	ach
M2				a									

SWO, USJP: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.

fałd(|**a**) F / M3

‘podłużne zagięcie lub wybrzuszenie jakiejś powierzchni’ <niem.>
W odniesieniu do skał i skóry (≈ zmarszczka) – M3, w odniesieniu do materiału (= zakładka) – raczej F.

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
F	a	y	zie	a	ą	zie	o	y	ø	om	y	ami	ach
M3	ø	u	owi	ø	em		zie		ów				

ISJP, EPLar, SGJP, WSJP, USJP: F, M3
SPP: F, M3; z rozdzielnością znaczeń

fan|t M3 / M2 pot.

a) ‘przedmiot do wygrania na loterii’; b) ‘w niektórych grach: rzecz oddawana w zastaw’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	t	tu	towi	t	tem	cie	cie	ty	tów	tom	ty	tami	tach
M2		ta		ta									

		~ D. lp.
EPLar, WSJP, USJP:	M3	tu
SPP:	M3, M2 pot.	tu/ta
ISJP:	w zn. a) M3; w zn. b) M3, M2	tu/ta
SGJP:	M3, M2 pot.	tu‖ta

fantasy ndm N / F

[wym. **fan**tazy‖fan**ta**zy] *LITERATURA, FILM, GRY KOMPUTEROWE* a) ‘[niepol.] gatunek fabularny, w którym fantastyka naukowa przeplata się z magią i elementami baśniowymi’; b) ‘utwór lub gra tego gatunku’ <ang.>

SPP, SWO:	F ndm, N ndm
ISJP, WSJP:	F ndm
EPLar, SGJP:	N ndm, F ndm
USJP:	N ndm

far|t M3 / M2 pot.

pot. ‘sprzyjająca okoliczność, = powodzenie, szczęście’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	t	tu	towi	t	tem	cie	cie	ty	tów	tom	ty	tami	tach
M2		ta		ta									

		~ D. lp.
ISJP, SWO, USJP:	M3, M2	tu/ta
SPP:	M3, M2	tu [nie do pogodzenia z M2]
EPLar:	M3	ta
SGJP:	M3, M2 pot.	tu‖ta
WSJP:	M3	tu

faun M1$_{–M}$ / M2

a) *MITOLOGIA RZYMSKA* ‘lubieżny bożek lasów i pól, uchodzący za syna Fauna, utożsamiany z greckim satyrem’; b) *przen.* ‘lubieżny, zwłaszcza starszy, mężczyzna, = satyr’ <łac.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	em	ie	ie	owie	ów	om	ów	ami	ach
M2								y			y		

WSJP, USJP: M1$_{–M}$
SPP: (zn. a)) M1$_{–M}$, M2
ISJP: M1$_{–/+M}$
SWO: M1, M2
EPLar: (zn. a)) M1$_{–/+M}$
SGJP: M1

fawor|**ek** M3 / M2 pot.

1. *CUKIERNICTWO* ‘[zwykle w lm.] kruche ciastko w kształcie kokardki’; 2. *reg. krakowski* ‘kolorowa wstążka lub kokardka, wiązana przy ludowej koszuli’ <fr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

ISJP, EPLar: w zn. 1 M2, M3; brak zn. 2
SPP: M3, M2; bez podanych znaczeń
SWO: M2, M3
SGJP: M3, M2 pot.; bez podanych znaczeń
WSJP: w zn. 1 M3, M2; brak zn. 2
USJP: M(3)

feniks M3 / M2

BOTANIKA ‘= daktylowiec’ <gr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

SWO, SGJP: M3, M2
EPLar: M2
USJP: M(3)

fiak|**ier** M3 / M2

przest., reg. krakowski ‘dorożka’ <fr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ier	ra	rowi	ier	rem	rze	rze	ry	rów	rom	ry	rami	rach
M2				ra									

SPP, ISJP, SWO: M2
EPLar, SGJP, USJP: M3, M2

fig|**iel** M3 / M2
pot. ‘nieszkodliwy żart, = psikus’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	iel	la	lowi	iel	lem	lu	lu	le	li/lów	lami	le	lach	le
M2				la									

~ D. lm.
SPP, WSJP: M3, M2 lów/li
ISJP: M2 lów/li
EPLar: M3 li/lów
SGJP: M3, M2 li/lów
USJP: M(3) lów/li

figiel|**ek** M3 / M2
pot. ‘zdr. od figiel’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

SGJP, WSJP: M3, M2
ISJP: M2
USJP: M(3)

figow|**iec** M3 / M2 pot.
BOTANIKA ‘drzewo, krzew lub pnącze z rodziny morwowatych’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	iec	ca	cowi	iec	cem	cu	cu	ce	ców	com	ce	cami	cach
M2				ca									

SWO, EPLar, WSJP: M3
ISJP: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

fikus lub *przest*. **figus** (SPP) M3 / M2 pot.
BOTANIKA a) ‘roślina doniczkowa z rodzaju figowców’; b) ‘figowiec’ <łac.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

SWO, EPLar, WSJP: M3
SPP, SGJP: M3, M2 pot.
ISJP: M3, M2
USJP: M(3)

file|t M3 / M2 pot.

KULINARIA ‘płat ryby bez ości lub mięsa bez kości’ <fr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	t	tu/ta	towi	t	tem	cie	cie	ty	tów	tom	ty	tami	tach
M2		ta		ta									

~ D. lp.

SPP:	M3, M2 pot.	tu/ta
ISJP:	M3, M2	ta/tu
SWO:	M3, M2 pot.	ta/tu
EPLar:	M3, M2	ta/tu‖ta
SGJP:	M3, M2 pot.	ta/tu‖ta
WSJP:	M3	tu/ta
USJP:	M(3)	ta/tu

filodendron M3 / M2 pot.

BOTANIKA ‘drzewo, krzew lub pnącze z rodziny obrazkowatych, także roślina doniczkowa’ <gr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a/u	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2		a		a									

~ D. lp.

ISJP, WSJP:	M3	u
SPP:	M3, M2 pot.	u/a
SWO:	M3	u/a
EPLar:	M3	a‖u
SGJP:	M3, M2 pot.	a/u‖a
USJP:	M(3)	u/a
NKJP:	m3 (8×), m2 (3×)	a – 13×, u – 3×

fiołecz|ek M3 / M2 pot.

pot. ‘zdr. od fiołek’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

ISJP:	M3, M2	
SGJP:	M3, M2 pot.	
WSJP:	M3	
USJP:	M(3)	

fioł|**ek** M3 / M2 pot.

BOTANIKA ‘roślina zielna’ <łac.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

SPP, SGJP: M3, M2 pot.
EPLar, WSJP: M3
ISJP: M3, M2
USJP: M(3)

fiskus M2 / M3

[niepol.] 1. a) ‘organ czy gałąź administracji państwowej zajmujące się podatkami’, b) *pot.* ‘urząd skarbowy (podatkowy)’; 2. *EKONOMIA, PRAWO* a) ‘osobowość prawna państwa w jego stosunkach prawnych i majątkowych, = skarb państwa’; b) *STAROŻYTNY RZYM* ‘skarb cesarski’ <łac.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M3				ø									

SPP: (zn. 1b, 2a) M2
ISJP: (zn. 1b) M2
SWO: w zn. 1a M2; w zn. 2b M3, M2
EPLar: (zn. 1a, 2b) M3
SGJP: M3, M2
WSJP: (zn. 1b, 2a) M3
USJP: (zn. 1a, 2) M(3)

flad|**ra/er** F / M3

ŁOWIECTWO ‘[zwykle w lm.] sznur z kolorowymi chorągiewkami rozwieszany wokół terenu polowania w celu zatrzymania w nim wytropionej zwierzyny’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
F	ra	ry	rze	rę	rą	rze	ro	ry	r	rom	ry	rami	rach
M3	er	ra	rowi	er	rem		rze		rów				

		~ D. lp. m3	~ D. lm. f
SWO:	F, M3	ra/ru	er/r
EPLar, SGJP:	M3, F	ra	r
WSJP:	M3	ra	–
USJP:	M(3)	ra	–

flan|k(a) F / M3

1. *ARCHITEKTURA* ‘boczna część murów twierdzy lub jej narożna wieża’; 2. *WOJSKOWOŚĆ* ‘boczna część pozycji bojowej lub szyku bojowego, = skrzydło’; 3. *SPORT* ‘zewnętrzny pas boiska, = skrzydło’ [por. SWO: ‘położona z boku część jakiegoś obszaru albo strefy czyichś wpływów’] <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
F	ka	ki	ce	kę	ką	ce	ko	ki	k	kom	ki	kami	kach
M3	k	ku	kowi	k	kiem	ku	ku		ków				

~ D. lp. m3

ISJP, WSJP:	F	–
SPP:	F, M3	ku/ka
SWO, EPLar:	F, M3	ku
SGJP:	F, M3 (bez podanych znaczeń)	ku
USJP:	w zn. 1 i 3 F, w zn. 2 F, M3	ku

flanc(|a) F / M3

OGRODNICTWO ‘= rozsada, sadzonka’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
F	a	y	y	ę	ą	y	o	e	ø	om	e	ami	ach
M3	ø	a	owi	ø	em	u	u		ów				

~ D. lm. f

ISJP, WSJP:	F	*bd.*
SPP, USJP:	F, M(3)	ø
EPLar, SGJP:	F, M3	ø
SWO:	F, M3	ø/y

flejtuch* $M1_{-M}$ / M2

pot. pejorat. ‘osoba nieporządna, niechlujna, = niechluj, fleja’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	em	u	u	owie	ów	om	ów	ami	ach
M2								y			y		

ISJP, EPLar, WSJP:	$M1_{-M}$
SPP:	$M1_{-M}$, M2
SGJP:	M1
USJP:	M2, $M1_{-M}$

floks M3 / M2

BOTANIKA ‘roślina ozdobna’ <gr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a/u	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2		a		a									

~ D. lp.

SPP: M3, M2 pot. u/a
SWO: M2, M3 a
EPLar: M3 u
SGJP: M3, M2 u||a
WSJP: M3 a
USJP: M(3) u/a
NKJP: a – 3×, u – 0×

flop M2 / M3

1. *SPORT* ‘technika skoku wzwyż’; 2. ‘fryzura męska’; 3. *śród. INFORMATYKA* a) ‘stacja dysków’, b) ‘dyskietka’ <ang.>

W zn. ‘jednostka pomiarowa mocy komputera’ tylko M3 (SWO, EPLar, SGJP).

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M3				ø									

SWO: M2, M3
EPLar: (zn. 1) M3, M2
SGJP: (zn. 1) M2, M3
WSJP: (zn. 1 i 3a) M3

frędz|**el/la** M3 / F arch.

‘[zwykle w lm.] pęk nitek lub sznureczków przyszywany jako ozdoba do brzegu tkaniny’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	el	la	lowi	el	lem	lu	lu	le	li	lom	le	lami	lach
F	la	li	li	lę	lą	li	lo						

ISJP, EPLar, SGJP, WSJP: M3, F
SPP, USJP: F, M(3)

fryt|**ka/ek** F / M2

KULINARIA ‘[zwykle w lm.] smażone pokrojone podłużnie ziemniaki’ <fr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
F	ka	ki	ce	kę	ką	ce	ko	ki	ek	kom	ki	kami	kach
M2	ek	ka	kowi	ka	kiem	ku	ku		ków				

ISJP, SWO, EPLar, SGJP: F
SPP: F, M2
WSJP: −M (D. lm. ~ek)
USJP: F, M3, M2

fujar|**a*** M2 pers / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. pejorat. ‘osoba niezaradna, gapowata, = gapa, trąba’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	a	y	ze	ę	ą	ze	o	y	ø/ów	om	y	ami	ach
F									ø				

EPLar, WSJP: $M1_{-M}$, F
SPP: F, M2, $M1_{-M}$
SGJP: M1, F
USJP: F, M(2), $M1_{-M}$
Rodzaj M1 i forma „fujarów” niepoświadczone w NKJP.

fuks M3 / M2
pot. ‘szczęśliwy traf, = szczęście’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

SPP, USJP: M2
SWO, EPLar: M2, M3
SGJP: M3, M2
WSJP: M3

gadu|**ła*** $M1_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. pejorat. ‘osoba gadatliwa’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ła	ły	le	łę	łą	le	ło	łowie	łów	łom	łów	łami	łach
F								ły	ł		ły		

ISJP, EPLar, WSJP: $M1_{-M}$, F
SGJP: M1, F
SPP: F, $M1_{-M}$
USJP: F, M(2), $M1_{-M}$

gamajd|**a*** $M1_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. pejorat. ‘osoba ociężała, powolna, niezdarna, = ciamajda, niedołęga’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	a	y	zie	ę	ą	zie	o	owie	ów	om	ów	ami	ach
F								y	ø		y		

SGJP: M1, F
USJP: F, $M1_{-M}$

gap|a* M2 pers / F (ekspr. jako nazwa męska)
pot. ‘osoba nieporadna, roztargniona’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	a	y	ie	ę	ą	ie	o	y	ø/ów	om	y	ami	ach
F									ø				

~ D. lm.

EPLar, WSJP:	$M1_{-M}$, F	ów‖ø
SPP:	F, $M1_{-M}$	ø‖ów
ISJP:	F, $M1_{-M}$	*bd.*
SGJP:	M1, F	ów‖ ø
USJP:	M , F	ø

Rodzaj M1 niepoświadczony w NKJP.

gazik M3 / M2
MOTORYZACJA ‘samochód terenowy’ <od ros. skrótowca *GAZ – **G**orkowskij **A**wtomobilnyj **Z**awod*>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

ISJP, SWO, WSJP:	M3
EPLar, SGJP:	M3, M2
USJP:	M(3)

gburzysk|o $M1_{-M}$ / N
książk. pejorat. ‘zgr. od gbur (o mężczyźnie)’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	o	a	u	a	iem	u	o	a	ów	om	ów	ami	ach
N				o					ø		a		

~ D. lm.

SPP, USJP:	N, $M1_{-M}$	ów
SGJP:	M1, N	ów‖ø

gejtaw(|a) F / M3
ŻEGLUGA ‘lina służąca do podciągania dolnych rogów czworobocznego (rejowego) żagla, przy jego zwijaniu’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
F	a	y	ie	ę	ą	ie	o	y	ø	om	y	ami	ach
M3	ø	u	owi	ø	em		ie		ów				

SWO, USJP:	F, M3
SGJP:	M3

genus proximum ndm M3 / N

JĘZYKOZNAWSTWO, LOGIKA ‘pierwsza część definicji wskazująca pojęcie nadrzędne wobec definiowanej jednostki’ <łac.>

SWO, EPLar: M3 ndm, N ndm

giczo|ł M3 / M2

pot. reg. ‘[zwykle w lm.] noga, = kulfon, kulas’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ł	łu/ła	łowi	ł	łem	le	le	ły	łów	łom	ły	łami	łach
M2		ła		ła									

SPP, ISJP: M3, M2
SGJP: M3
USJP: M(3)

gigan|t M3 / M2 pot.

pot. ‘coś bardzo dużego’ <gr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	t	ta	towi	t	tem	cie	cie	ty	tów	tom	ty	tami	tach
M2				ta									

SWO, SGJP, WSJP, USJP: M3
SPP: M3, M2 pot.
ISJP: M3, M2
EPLar: M2

gil M3 / M2 pot.

pot. ‘wydzielina z nosa, = glut’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	u	u	e	i/ów	om	e	ami	ach
M2				a									

ISJP, SGJP: M3, M2
WSJP, USJP: M3
SPP: M3, M2 pot.
EPLar: M2, M3

gimbus M2 / M3

MOTORYZACJA ‘autobus szkolny’ <skrótowiec: **gim**nazjum + auto**bus**>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M3		a/u		ø									

		~ D. lp.
SWO:	M3	u
EPLar:	M3, M2	a/u||a
SGJP:	M3, M2	u||a
WSJP:	M3	u/a

giros – zob. **gyros**

glan M3 / M2 pot.
młodzież., OBUWIE ‘[zwykle w lm.] ciężki wysoki but o wojskowym kroju’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

ISJP, EPLar: M3
SWO: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

ględ|**a*** $M1_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. pejorat. ‘osoba gadatliwa, nudna, = nudziarz/nudziara’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	a	y	zie	ę	ą	zie	o	owie	ów	om	ów	ami	ach
F								y	ø		y		

SPP, ISJP, EPLar: F, $M1_{-M}$
SGJP: M1, F
WSJP: $M1_{-M}$ (wzorzec *mos VIIa*: fajtłapa, wykidajło), F
USJP: F, M(2), $M1_{-M}$

glin|**a** M2 pers / F ekspr.
pot. pejorat. ‘policjant, = gliniarz’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	a	y	ie	ę	ą	ie	o	y	ø	om	y	ami	ach
F													

EPLar, WSJP: $M1_{-M}$, F
SPP: M2
ISJP: F, M2
SGJP: M2, F
USJP: F, M−3

globus M3 / M2
pot. żart. ‘głowa, = arbuz [w zn. 2]’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a/u	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2		a		a									

SPP, ISJP, SWO: M3, M2
EPLar, SGJP, WSJP: M3
USJP: M(3)

glonow|**iec** M3 / M2 pot.

MIKOLOGIA ‘mikroskopijny grzyb’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	iec	ca	cowi	iec	cem	cu	cu	ce	ców	com	ce	cami	cach
M2				ca									

EPLar: M2, M3
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(−1)

glu|**t I** M3 / M2 pot.

pot. posp. ‘wydzielina z nosa, = gil, smark’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	t	tu/ta	towi	t	tem	cie	cie	ty	tów	tom	ty	tami	tach
M2		ta		ta									

		~ D. lp.
SPP, ISJP:	M3, M2	ta
EPLar, WSJP:	M3	ta
SGJP:	M3, M2 pot.	ta/tu‖ta
USJP:	M(3)	ta

glu|**t II** M2 / M1$_{-M}$ pot.

pot. pejorat. ‘chłopiec’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	t	ta	towi	ta	tem	cie	cie	ty	tów	tom	ty	tami	tach
M1								ci			tów		

EPLar: M1$_{-M}$, M2
SGJP: M2, M1 pot.

głąb I M3 / M2

BOTANIKA SPOŻ. ‘łodyga roślin kapustnych’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

ISJP, EPLar, SGJP, WSJP, USJP: M3, M2
SPP: M3, M2 pot.

głąb II* M1$_{-M}$ / M2 (ekspr. jako nazwa męska)
pot. pejorat. ‘osoba głupia, niezdolna, bezmyślna, = tępak, przygłup’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	em	ie	ie	i	ów	om	ów	ami	ach
M2								y			y		

SPP, ISJP, EPLar: M1$_{-M}$, M2
SGJP: M1, M2
WSJP: M1$_{-M}$
USJP: M2, M1$_{-M}$

głodom|**ór*** M1$_{-M}$ / M2 (ekspr. jako nazwa męska)
pot. żart. ‘ktoś, kto wciąż odczuwa głód i może bardzo dużo zjeść’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ór	ora	orze	ora	orem	orze	orze	orzy	orów	orom	orów	orami	orach
M2								ory			ory		

SPP, EPLar: M2, M1$_{-M}$
ISJP, WSJP: M1$_{-M}$, M2
SGJP: M1, M2
USJP: M2, M1

głuptas* M1$_{-M}$ / M2
pot. ‘z pobłażaniem: osoba nierozsądna, naiwna, niemądra’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	em	ie	ie	i	ów	om	ów	ami	ach
M2								y			y		

SPP, WSJP, USJP: M1$_{-M}$, M2
ISJP, EPLar: M1$_{-M}$
SGJP: M1

głuptas|**ek*** M1$_{-M}$ / M2 (ekspr. jako nazwa męska)
pot. ‘zdr. od głuptas (z pobłażaniem, pieszczotliwie o kimś naiwnym, zwłaszcza o dziecku)’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ek	ka	kowi	ka	kiem	ku	ku	kowie	ków	kom	ków	kami	kach
M2								ki			ki		

SPP, WSJP, USJP: M1$_{-M}$, M2
ISJP: M1$_{-M}$
SGJP: M1, M2

gna|t M3 / M2

pot. 1. ‘pistolet’; 2. ‘kość’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	t	ta	towi	t	tem	cie	cie	ty	tów	tom	ty	tami	tach
M2				ta									

ISJP, WSJP: M3
SPP: brak zn. 1; w zn. 2 M3, M2 pot.
EPLar: M2
SGJP: w zn. 1 M3, M2; w zn. 2 M3
USJP: M(3)

gniazdosz M3 / M2 pot.

BOTANIKA ‘roślina saprofityczna, = gnieźnik’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	u	u	e	y/ów	om	e	ami	ach
M2				a									

		~ D. lm.
EPLar:	M3, M2 pot.	ów/y
SGJP:	M3, M2 pot.	y/ów
USJP:	M(3)	y/ów

Brak poświadczeń rodzajowych i form D. lm. w NKJP.

gnidosz M3 / M2

BOTANIKA ‘półpasożytnicza roślina zielna’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	u	u	e	y/ów	om	e	ami	ach
M2				a									

		~ D. lm.
EPLar:	M3, M2 pot.	ów/y
SGJP:	M3, M2	ów/y
USJP:	M(3)	y/ów

gnieciuch M3 / M2 pot.

pot. pejorat. 1. ‘nieudane ciasto, = gniot [w zn. 1]’; 2. ‘tkanina, ubranie łatwo gniotące się’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	u	u	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

SPP, SGJP: M3, M2 pot.
ISJP, WSJP: (zn. 1) M3
USJP: M(3)

gnio|t M3 / M2 pot.

pot. pejorat. 1. ‘nieudany wypiek, zwłaszcza chleb, = gnieciuch [w zn. 1]’;
2. *pot. pejorat.* ‘nieudany, nudny utwór literacki lub marne wypracowanie szkolne’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	t	ta/tu	towi	t	tem	cie	cie	ty	tów	tom	ty	tami	tach
M2		ta		ta									

~ D. lp.

EPLar, WSJP:	M3	ta
SPP:	M3, M2	ta/tu
ISJP:	M3, M2	ta
SGJP:	M3, M2 pot.	tu‖ta
USJP:	M(3)	ta

gnom M2 / M1$_{-M}$

1. *WIERZENIA LUDOWE*, *BAŚNIE* ‘duch podziemia mający postać brzydkiego karła’;
2. *książk. przen.* ‘osoba niska i brzydka, = karzeł’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M1								i			ów		

ISJP, SGJP:	M2
EPLar, WSJP:	M2, M1$_{-M}$
USJP:	M−3 $_{-M}$

gnu ndm N / F

ZOOLOGIA ‘afrykańska antylopa’ <niem., ang.>

SPP, SWO, SGJP, WSJP, USJP:	N ndm, F ndm
ISJP, EPLar:	N ndm

go-car|t – zob. **gokar|t**

gofr M3 / M2

CUKIERNICTWO ‘wyrób cukierniczy’ <fr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ze	ze	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

SGJP, WSJP:	M3, M2
SPP, ISJP:	M2
EPLar:	M3
USJP:	M(3)

gokar|t lub **go-car|t** M3 / M2

MOTORYZACJA, SPORT ‘mały jednosobowy samochód wyścigowy bez nadwozia’ <ang.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	t	ta/tu	towi	t	tem	cie	cie	ty	tów	tom	ty	tami	tach
M2		ta		ta									

		~ D. lp.
SPP:	M(3)	ta
ISJP:	M2	ta
SWO:	M2, M3	ta/tu
EPLar:	M2, M3	ta‖tu/ta
SGJP:	M3, M2	ta/tu‖ta
WSJP:	M3	ta
USJP:	M(3)	ta/tu

goryczak M2 / M3

MIKOLOGIA ‘niejadalny grzyb [w zn. 1] kapeluszowy’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M3				ø									

EPLar, WSJP, USJP:	M2
ISJP, SGJP:	M2, M3

gospel(|s) M3 ndm / N ndm

MUZYKA ‘[niepol.] styl w kościelnej muzyce wokalnej’ <ang.>
W zn. ‘pieśń w tym stylu’ – tylko M3.

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø/s	ø/s	ø/s	ø/s	ø/s	ø/s
N	ø/s	ø/s	ø/s	ø/s	ø/s	ø/s	ø/s						

	gospel	**gospels**
SWO:	N ndm	N ndm
EPLar:	N ndm, M3 odm	N ndm
SGJP:	M3 ndm, N ndm	N ndm
USJP:	M(3) ndm, N ndm	brak

goździk M3 / M2 pot.

BOTANIKA ‘roślina ozdobna’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

ISJP, EPLar:	M3, M2
SPP:	M2, M3
SGJP:	M3, M2 pot.
WSJP:	M3
USJP:	M(3)

grapefrui|t – zob. **grejpfru|t**

gra|t M2 / M3

pot. pejorat. ‘zużyty, mało sprawny sprzęt, = rupieć’ <niem.>
W zn. przenośnym osobowym tylko M2 (wg WSJP M3 / M2).

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	t	ta	towi	ta	tem	cie	cie	ty	tów	tom	ty	tami	tach
M3				t									

ISJP, EPLar, WSJP: M3, M2
SPP, SGJP: M2, M3
USJP: M2

graham M3 / M2 pot.

KULINARIA ‘chleb z grubo mielonej mąki pszennej’ < S. *Graham* (1794-1851), lekarz amer.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

EPLar, SGJP, WSJP: M3
ISJP, SWO: M3, M2
SPP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

grejpfru|t lub **grapefrui|t** M3 / M2

[wym. grejpfrut||grejfrut] *BOTANIKA* a) ‘drzewo cytrusowe’; b) *SPOŻ.* ‘owoc tego drzewa’ <ang.>
M2 głównie w zn. b)

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	t	ta	towi	t	tem	cie	cie	ty	tów	tom	ty	tami	tach
M2				ta									

ISJP, EPLar: M2, M3
SWO, SGJP: M3, M2
WSJP, USJP: w zn. a) M3 (D. lp. także ~tu!), w zn. b) M3, M2
SPP: M2, M3

grę|p|el/la M3 / F

WŁÓKIENNICTWO ‘przyrząd do rozczesywania i czyszczenia wełny, lnu lub bawełny’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	el	la	lowi	el	lem	lu	lu	le	li	lom	le	lami	lach
F	la	li	li	lę	lą	li	lo						

SWO, EPLar, SGJP: M3, F
WSJP, USJP: F, M3

grill M2 / M3

KULINARIA a) ‘przenośny ruszt ogrodowy’; b) ‘piekarnik elektryczny’ <ang.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	u	u	e	ów/i	om	e	ami	ach
M3				ø									

~ D. lm.

SPP, USJP:	M(3)	ów
ISJP:	M3	*bd.*
SWO:	M3, M2	ów/i
EPLar:	M3, M2	i/ów
SGJP:	M3, M2 pot.	ów/i
WSJP:	M3	ów

grubas* M1$_{-M}$ / M2

pot. pejorat. ‘osoba otyła’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	em	ie	ie	i	ów	om	ów	ami	ach
M2								y			y		

SPP, WSJP, USJP:	M1$_{-M}$, M2
ISJP, EPLar:	M1$_{-M}$
SGJP:	M1

grubas|ek M1$_{-M}$ / M2

pot. ‘zdr. od grubaś (często o dziecku)’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ek	ka	kowi	ka	kiem	ku	ku	kowie	ków	kom	ków	kami	kach
M2								ki			ki		

ISJP, WSJP, USJP:	M1$_{-M}$, M2
SGJP:	M1

grucho|t* I M2 / M3

pot. a) ‘stary psujący się pojazd, = grat’; b) ‘stary zniszczony mebel, sprzęt’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	t	ta	towi	ta	tem	cie	cie	ty	tów	tom	ty	tami	tach
M3				t									

SPP, ISJP:	w zn. a) M2, M3; brak zn. b)
WSJP, USJP:	M2
EPLar:	M2, M3
SGJP:	w zn. a) M2; w zn. b) M3

grucho|t II* M1$_{-M}$ / M2
pot. pejorat. ‘osoba stara, niedołężna, schorowana’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	t	ta	towi	ta	tem	cie	cie	ci	tów	tom	tów	tami	tach
M2								ty			ty		

WSJP, USJP: M1$_{-M}$, M2
ISJP: M2
SPP: M1$_{-M}$
SGJP: M1

gruczolak M2 / M3
MEDYCYNA ‘nowotwór niezłośliwy’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M3				ø									

EPLar: M3, M2
SGJP: M2, M3
USJP: M(3)

gryzmo|ła* M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. żart. ‘osoba, która pisze brzydko, niewyraźnie’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ła	ły	le	łę	łą	le	ło	łowie	łów	łom	łów	łami	łach
F								ły	ł		ły		

SPP: F, M1$_{-M}$
SGJP: M1, F (*pogard.* ‘ktoś, kto zajmuje się pisaniem’)
USJP: F, M(2), M1$_{-M}$

grza|niec M2 / M3
pot. ‘grzane wino lub piwo’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	niec	ńca	ńcowi	ńca	ńcem	ńcu	ńcu	ńce	ńców	ńcom	ńce	ńcami	ńcach
M3				niec									

ISJP, EPLar, SGJP: M2, M3
WSJP: M3
USJP: M(3)

grzeba|ła lub **grzebu|ła*** M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. pejorat. ‘osoba powolna, niemogąca się wyrobić’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ła	ły	le	łę	łą	le	ło	łowie	łów	łom	łów	łami	łach
F								ły	ł		ły		

SPP, USJP: F, M1$_{-M}$
SGJP: M1, F

grzyb M3 / M2
1. *MIKOLOGIA* ‘cudzożywny organizm plechowy, niemający chlorofilu’; 2. *pot.* ‘grzybica’; 3. *pot.* ‘organiczny nalot tworzący się na ścianach wskutek wilgoci’; 4. *przen.* ‘coś, co kształtem przypomina grzyb kapeluszowy [por. zn. 1]’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

EPLar, USJP: M2, M3
SPP: M3, M2 (pot. w zn. 2-4)
ISJP: w zn. 1 i 2 M3, M2; w zn. 3 i 4 M3
SGJP: w zn. 1 M3, M2; brak zn. 2-4
WSJP: w zn. 1 i 3 M3 (w zn. 3 D. lp. ~u!); brak zn. 2 i 4

grzyb|ek M2 / M3
pot. ‘zdr. od grzyb [głównie w zn. 1 i 4]’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ek	ka	kowi	ka	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M3				ek									

SPP, EPLar, SGJP, USJP: M2, M3
ISJP: M3, M2
WSJP: M3

grzybie|ń M3 / M2 pot.
BOTANIKA ‘roślina wodna’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ń	nia	niowi	ń	niem	niu	niu	nie	ni	niom	nie	niami	niach
M2				nia									

SPP, USJP: M(3)
ISJP, EPLar: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
WSJP: M3

guanak|o – zob. **gwanak|o**

gumiak M3 / M2 pot.
pot. ‘[zwykle w lm.] but, = gumowiec, kalosz’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

ISJP, EPLar, WSJP: M3
SPP: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

gurami ndm N / F
ZOOLOGIA ‘rybka akwariowa’ <mal.>

SWO, SGJP, USJP: N ndm, F ndm
SPP: F ndm, N ndm

guz M3 / M2
1. *MEDYCYNA* ‘wypukłość na ciele wywołana uderzeniem, = krwiąk’; 2. *MEDYCYNA* ‘twór patologiczny uciskający sąsiednie tkanki’; 3. *ANATOMIA* ‘naturalne zgrubienie na kości’; 4. ‘duży ozdobny guzik’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

SPP: M2, M3; podano tylko użycie w zn. 1
ISJP: w zn. 1 M2, M3; w zn. 2-4 M3
EPLar: M2, M3
SGJP: M3, M2
WSJP: M3
USJP: M(3)

guzdra|**ła*** $M1_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. pejorat. ‘osoba powolna, = grzebała, maruder’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ła	ły	le	łę	łą	le	ło	łowie	łów	łom	łów	łami	łach
F								ły	ł		ły		

SPP, ISJP, USJP: F, $M1_{-M}$
EPLar, WSJP: $M1_{-M}$, F
SGJP: M1, F

gwana|**ko** lub **guana**|**ko** N ndm lub odm / M2 ndm lub odm / F odm
[wym. gwanako‖głanako‖guanako] *ZOOLOGIA* ‘duży ssak roślinożerny (gatunek lamy)’ <hiszp.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
N	ko	ko/ka	ko/kowi	ko	ko/kiem	ko/ku	ko	ko/ka	ko/ków	ko/kom	ko/ka	ko/kami	ko/kach
M2				ko/ka			ko/ku						
F		ki	ce	kę	ką	ce	ko	ki	k	kom	ki	kami	kach

~ D. lm. ≠ gwanako

SPP: N odm, F odm k
SWO: N ndm lub odm, N [sic!] odm *bd.*
EPLar: N odm lub ndm, M2 odm lub ndm ków
SGJP: N odm k
USJP: M(2) odm ków

gwoździk M3 / M2 pot.
pot. ‘zdr. od gwóźdź’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

SPP, SGJP: M3, M2 pot.
ISJP, EPLar: M3
USJP: M(3)

gw|**óźdź** M3 / M2 pot.
‘mały metalowy pręt, z jednej strony ostry, z drugiej zakończony główką, służący do zbijania elementów’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	óźdź	oździa	ździowi	óźdź	oździem	oździu	oździu	oździe	oździ	oździom	oździe	oździami	oździach
M2				oździa									

SPP, SGJP: M3, M2 pot.
ISJP, EPLar: M3
USJP: M(3)

gyros lub **giros** M3 / M2
KULINARIA ‘grecka potrawa z mięsa’ <gr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a/u	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2		a		a									

~ D. lp.

SPP: M(3) a
SWO: M3 u
EPLar: M3 u/a
SGJP: M3, M2 a
USJP: N ndm, M(3) a

halerz M2 / M3

a) *WALUTA* ‘drobna moneta w Czechach i Słowacji (dawniej też w Austrii), o wartości jednej setnej korony’; b) *NUMIZMATYKA* ‘drobna srebrna moneta bita w Niemczech od XIII w., potem w całej środkowej Europie, w Polsce (głównie na Śląsku) w XIV –XV w.’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	u	u	e	y	om	e	ami	ach
M3				ø									

ISJP, SWO, SGJP: M2
SPP: M3, M2
EPLar: M3
WSJP: M2 (zn. a))
USJP: M2, M3

halifaks M3 / M2

SPORT ‘łyżwa z zaokrąglonym czubem’ <ang. *Halifax*, miasto w Kanadzie>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

SWO, EPLar, SGJP: M3, M2
SPP, ISJP: −M1 (blp.)

halobion|**t** M2 / M3

BIOLOGIA ‘organizm, który wymaga środowiska o dużym zasoleniu’ <gr. sztucz.>
M3 tylko w odniesieniu do roślin

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	t	ta	towi	ta	tem	cie	cie	ty	tów	tom	ty	tami	tach
M3		tu		t									

		~ D. lp.
SWO:	M3 (‘roślina’)	tu
EPLar:	M3, M2	tu‖ta
SGJP:	M2, M3	ta‖tu
USJP:	M3	tu

hard rock lub **hardrock** M2 / M3

[wym. hart-rok] *MUZYKA* ‘[niepol.] odmiana muzyki rockowej’ <ang.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M3				ø									

SPP, EPLar, USJP: M2
ISJP: M3, M2
SWO: M3
SGJP: M2, M3

herbatnik M3 / M2

CUKIERNICTWO ‘kruche ciastko’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

ISJP, SGJP: M3, M2
EPLar, WSJP: M2, M3
USJP: M(3)

het|ka-pętel|ka lub **hetka pętelka*** $M1_{-M}$ / F

przest. książk. ‘osoba nieznacząca, uboga’ <hybryda łac.-pol.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ka	ki	ce	kę	ką	ce	ko	kowie	ków	kom	ków	kami	kach
F								ki	ek		ki		

Człon pierwszy odmienia się tak samo jak drugi.

ISJP: F, $M1_{-M}$
EPLar: $M1_{-M}$, F
SGJP: F (pierwszy człon nieodmienny)
USJP: F, M(2), $M1_{-M}$

hiacyn|t M3 / M2

BOTANIKA ‘roślina ozdobna’ <łac.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	t	tu	towi	t	tem	cie	cie	ty	tów	tom	ty	tami	tach
M2		ta		ta									

		~ D. lp.
SPP:	M3, M2	ta/tu
ISJP, WSJP:	M3	ta/tu
SWO:	M3	tu
EPLar:	M3	tu/ta
SGJP:	M3, M2	tu||ta
USJP:	M(3)	ta/tu

hibiskus M3 / M2 pot.

BOTANIKA a) ‘roślina zielna’; b) *SPOŻ.* ‘jej suszony mięsisty kielich kwiatowy służący jako składnik herbat owocowych’ <łac.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

SWO, EPLar, WSJP: M3
SPP: M2, M3
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

hindi ndm M3 / N

JĘZYKOZNAWSTWO ‘język w Indiach’ <hindi>

SPP, ISJP, SWO, WSJP, USJP:	N ndm
EPLar:	N ndm, M3 ndm
SGJP:	M3 ndm, N ndm

hindustani ndm M3 / N

JĘZYKOZNAWSTWO ‘dawny ponadregionalny język potoczny używany w Indiach i Pakistanie, z którego powstał język hindi’ <hindi>

SWO, USJP:	N ndm
EPLar:	N ndm, M3 ndm
SGJP:	M3 ndm, N ndm

hipokorystyk(|um) M3 / N

JĘZYKOZNAWSTWO ‘wyraz pochodny o charakterze pieszczotliwym’ <gr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	u	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
N	um	um	um	um	um	um	um	a			a		

SWO, SGJP, USJP: M3, N

HIV N ndm / M3 odm lub ndm / M2 odm pot.

[wym. hif] *MEDYCYNA, MIKROBIOLOGIA* ‘wirus [w zn. 1] wywołujący AIDS’ <skrótowiec od ang. ***H**uman **I**mmunodeficiency **V**irus*>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
N	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø
M3		-u/ø	-owi/ø		-em/ø	-ie/ø		-y/ø	-ów/ø	-om/ø	-y/ø	-ami/ø	-ach/ø
M2		-a	-owi	-a	-em	-ie	-ie	-y	-ów	-om	-y	-ami	-ach

		~ D. lp. z końcówką niezerową
ISJP, WSJP:	M3 ndm	–
SPP:	M(−1) ndm lub rzad. (tylko w j. mówionym) odm	*bd.*
SWO:	M3 ndm lub odm, M3 [sic!] odm	-a
EPLar:	M3 odm lub ndm	-u
SGJP:	N ndm, M3 odm, M2 odm (z zapisem bez łącznika)	–‖-u‖a
USJP:	M(−1) ndm	–

hokej M2 / M3

SPORT ‘gra zespołowa na lodzie’ <ang.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	u	u	e	ów	om	e	ami	ach
M3				ø									

SPP, SGJP, WSJP, USJP:	M2, M3
ISJP:	M3 (M2 na podstawie związku: *grać w* …)
SWO:	M3, M2
EPLar:	M3

hula ndm M3 / N

MUZYKA ‘taniec polinezyjski’ <ang.>

SWO, EPLar: N ndm
SGJP: M3 ndm, N ndm
USJP: M(3) ndm, N ndm

hula|ka* $M1_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)

pot. pejorat. ‘osoba prowadząca hulaszczy tryb życia’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ka	ki	ce	kę	ką	ce	ko	cy	ków	kom	ków	kami	kach
F								ki	k		ki		

ISJP, WSJP: $M1_{-M}$
SPP: $M1_{-M}$, F; w zn. ‘mężczyzna’
EPLar: $M1_{-M}$, M2
SGJP: M1
USJP: M2, $M1_{-M}$

hulajdusz|a* $M1_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)

przest. żart. ‘osoba, która dużo czasu spędza na zabawach i pijatykach, = hulaką’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	a	y	y	ę	ą	y	o	e	ów	om	e	ami	ach
F									y				

		~ D. lm.
SPP:	$M1_{-M}$, M2	ów/y
ISJP:	$M1_{-M?}$, M2	y/ów
SGJP:	F, M1	ø||ów
USJP:	F, M(2), $M1_{-M?}$	y||y||ów

hybryd(|a) F / M2

GENETYKA ‘organizm powstały ze skrzyżowania dwóch genetycznie różnych odmian, ras lub gatunków, = krzyżówka’ <niem.>

Rodzaj	lp							lm					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
F	a	y	zie	ę	ą	zie	o	y	ø	om	y	ami	ach
M2	ø	a	owi	a	em		zie		ów				

ISJP, EPLar, WSJP: F
SWO, SGJP, USJP: F, M2
SPP: M2

idea|ł* M1$_{-M}$ / M2

pot. ‘osoba idealna’ <fr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ł	ła	łowi	ła	łem	le	le	łowie	łów	łom	łów	łami	łach
M2								ły			ły		

		~ D. lp.
SPP:	M1$_{-M}$, M3; w B. lm tylko ~łów [?]	ła/łu
ISJP:	M3; w zn. ‘osoba lub rzecz’	łu
EPLar:	M1$_{-M}$, M3; w zn. ‘osoba lub rzecz’	ła||łu
SGJP:	M1, M2	ła
WSJP:	M1$_{-M}$	ła
USJP:	M1$_{-M}$, M3	łu/ła

igrek M3 odm / N ndm

1. *JĘZYKOZNAWSTWO* ‘nazwa litery, = y’; 2. ‘rzecz bliżej nieokreślona’ <fr.>
W zn. ‘osoba bliżej nieokreślona’ M1$_{+M}$.

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
N		ø	ø		ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø

SPP: (zn. 1) M3 odm, N ndm
ISJP: (zn. 1) N odm, M2 odm
SWO: M3 odm
EPLar: N ndm, M3 odm
SGJP: M3 odm, N ndm
WSJP: (zn. 1) N ndm, M3 odm
USJP: (zn. 1) M(3) odm, N ndm

iks M3 odm / M2 odm / N ndm

1. *JĘZYKOZNAWSTWO* ‘nazwa litery, = x’; 2. ‘rzecz bliżej nieokreślona’ <łac.>
Także jako ‘osoba bliżej nieokreślona’ (M1$_{+M}$) oraz jako nieodmienny potoczny liczebnik nieokreślony.

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M3				ø									
N		ø	ø		ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø

ISJP, WSJP: (zn. 1) N odm, M2 odm
SPP: (zn. 1) M3 odm, N ndm
SWO: M3 odm
EPLar: N ndm, M3 odm
SGJP: M3 odm, N ndm
USJP: (zn. 1) M(3) odm, N ndm

ipsylon – zob. **ypsylon**

IQ ndm M3 / N

[wym. aj-**kju**] ‘iloraz inteligencji’ <skrótowiec od ang. ***I**ntelligence **Q**uotient*>

SPP, USJP: M(3) ndm, N ndm
EPLar: N ndm, M3 ndm
SGJP: M3 ndm, N ndm

irys M3 / M2 pot.

1. *BOTANIKA* ‘roślina ozdobna’; 2. *CUKIERNICTWO* ‘cukierek’ <łac.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

ISJP, SWO, WSJP: M2
SPP: w zn. 1 M3, M2 pot.; w zn. 2 M2
EPLar: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: w zn. 1 M3, M2; w zn. 2 M2

itali|**k(a)** M3 / F

POLIGRAFIA a) ‘[blm.] pochyłe pismo drukarskie, = kursywa’; b) ‘czcionka tego pisma’ <fr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	k	ka	kowi	k	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
F	ka	ki	ce	kę	ką	ce	ko		k				

SPP, USJP: F
SWO, SGJP: M3, F
EPLar: F, M3

jabol M2 / M3

pot. posp. ‘tanie wino owocowe, = jabcok’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	u	u	e	i/ów	om	e	ami	ach
M3				ø									

~ D. lm.
EPLar: M3, M2 i/ów
SGJP: M2, M3 i/ów
WSJP: M3 i
USJP: M(3) i

jałow|iec M3 / M2 pot.
‘krzew iglasty’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	iec	ca	cowi	iec	cem	cu	cu	ce	ców	com	ce	cami	cach
M2				ca									

~ D. lp.
ISJP, EPLar: M3 ca
SPP, SGJP: M3, M2 pot. ca
WSJP: M3 ca/cu
USJP: M(3) ca

jask|ier M3 / M2 pot.
BOTANIKA ‘roślina o żółtych kwiatach’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ier	ra	rowi	ier	rem	rze	rze	ry	rów	rom	ry	rami	rach
M2				ra									

SPP, ISJP: M3, M2
EPLar, WSJP: M3
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

jastrzęb|iec M3 / M2 pot.
BOTANIKA ‘roślina zielna’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	iec	ca	cowi	iec	cem	cu	cu	ce	ców	com	ce	cami	cach
M2				ca									

EPLar: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

jąka|ła* $M1_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. ‘osoba, która się jąka’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ła	ły	le	łę	łą	le	ło	łowie	łów	łom	łów	łami	łach
F								ły	ł		ły		

ISJP, EPLar, WSJP: $M1_{-M}$, F
SPP, USJP: F, $M1_{-M}$
SGJP: M1, F

jedenast|y blm. M3 / M2
‘dzień miesiąca’

Rodzaj	lp.						
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.
M3	y	ego	emu	y	ym	ym	y
M2				ego			

ISJP, EPLar: M3, M2
SGJP: M2, M3
WSJP: M2

jednopłatow|iec M3 / M2 pot.
LOTNICTWO ‘samolot lub szybowiec’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	iec	ca	cowi	iec	cem	cu	cu	ce	ców	com	ce	cami	cach
M2				ca									

SPP, USJP: M(3)
ISJP, WSJP: M3
EPLar: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.

jełop|a lub **jołop|a*** $M1_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. pejorat. ‘osoba nierozgarnięta, tępa’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø/a	a/y	owi/ie	a/ę	em/ą	ie	ie/o	owie	ów	om	ów	ami	ach
F	a	y	ie	ę	ą		o	y	ø		y		

SPP, ISJP, EPLar: $M1_{-M}$, F
SGJP: M1, F
WSJP: $M1_{-M}$
USJP: $M1_{-M}$, F, M(2)

jo|t(a) N ndm / F odm
‘litera’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
N	t	t	t	t	t	t	t	t	t	t	t	t	t
F	ta	ty	cie	tę	tą	cie	to	ty		tom	ty	tami	tach

ISJP, EPLar, SGJP, USJP: F odm, N ndm
WSJP: F odm

ju|**cha*** M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. posp. pejorat. ‘= drań, szelma, gałgan’
W zn. ‘krew’ – F.

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	cha	chy	sze	chę	chą	sze	cho	chowie	chów	chom	chów	chami	chach
F								chy	ch		chy		

ISJP: F, M1$_{-M}$
SGJP: F
WSJP: M1$_{-M}$
USJP: F, M(2), M1$_{-M}$

judasz M2 / M3
‘wizjer’ <łac., gr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	u	u	e	y/ów	om	e	ami	ach
M3				ø									

		~ D. lm.
ISJP, WSJP:	M3	y/ów
EPLar, USJP:	M3, M2	y/ów
SPP:	M3, M2 pot.	y/ów
SWO:	M3	y
SGJP:	M2, M3	y/ów

junior|**ek** M3 / M2
OBUWIE ‘[zwykle w lm.] młodzieżowy but z wkładką zapobiegającą płaskostopiu’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

		~ D. lm
SPP:	M3, M2 pot., F (**juniorka**)	ków||ków||ek
SWO:	M3	*bd.*
EPLar:	M3	ków
SGJP:	M3, M2	ków
WSJP:	−M1 (blp.)	ek
USJP:	M(3)	*bd.*

kabacz|**ek** M3 / M2

BOTANIKA a) ‘roślina warzywna z rodziny dyniowatych’; b) *SPOŻ.* ‘jadalna część tej rośliny’ <ros.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

ISJP, EPLar, SGJP, WSJP: M3, M2
SWO: M3
USJP: (zn. a)) M(3)

kabe ndm N / M3

[wym. ka**be**] *środ. WOJSKOWOŚĆ* ‘karabin’

SPP: N ndm, M3 ndm
SGJP: N ndm
WSJP: N ndm, M(3) ndm

kacze|**niec** M3 / M2 pot.

BOTANIKA ‘roślina wodna’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	niec	ńca	ńcowi	niec	ńcem	ńcu	ńcu	ńce	ńców	ńcom	ńce	ńcami	ńcach
M2				ńca									

SPP, ISJP: M3, M2
EPLar: M2
SGJP: M3, M2 pot.
WSJP: M3
USJP: M(3)

kakaow|**iec** M3 / M2 pot.

BOTANIKA ‘krzew lub niskie drzewo’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	iec	ca	cowi	iec	cem	cu	cu	ce	ców	com	ce	cami	cach
M2				ca									

EPLar, WSJP: M3
ISJP: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

kaktus M3 / M2 pot.

BOTANIKA ‘roślina o mięsistych, zgrubiałych łodygach, zwykle pokrytych kolcami, rosnąca na obszarach pustynnych, hodowana jako roślina ozdobna’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

SPP, ISJP, EPLar: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
WSJP: M2, M3
USJP: M(3)

kalafior M3 / M2 pot.

BOTANIKA a) ‘roślina warzywna’; b) *SPOŻ.* ‘jadalny kwiatostan tej rośliny’ <wł.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ze	ze	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

SPP, ISJP, EPLar, WSJP: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

kalafior|**ek** M3 / M2 pot.

pot. ‘zdr. od kalafior’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

ISJP, WSJP: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

kale|**ka*** M1 / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)

1. ‘osoba ułomna fizycznie’; 2. *pot. pejorat. przen.* ‘osoba niezdarna’ <ukr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ka	ki	ce	kę	ką	ce	ko	cy//ki	ków	kom	ków	kami	kach
F								ki	k		ki		

SPP, ISJP, EPLar: F, M1
SGJP, WSJP: M1, F
USJP: F, M(2), $M1_{-M}$

kanali|a* M2 pers. / F (ekspr. jako nazwa męska)
pot. pejorat. ‘osoba podła, nikczemna, = szują’ <wł.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2 F	a	i	i	ę	ą	i	o	e	i	om	e	ami	ach

SWO, EPLar, SGJP: F
SPP, USJP: F, M
ISJP, WSJP: F, M1$_{-M}$

kapar M3 / M2 pot.
KULINARIA ‘[zwykle w lm.] pączek lub owoc rośliny o tej samej nazwie [M3], używany jako pikantna przyprawa’ <gr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ze	ze	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

		~ D. lp.
SPP:	M3, M2	a
SWO:	M2	a
EPLar:	M3, M2; także w zn. ‘roślina’	a/u‖a
SGJP:	M3, M2 pot.	a
WSJP:	M3	*bd.*
USJP:	M(3)	a

kap|eć lub **łap|eć** M3 / M2 pot.
1. *OBUWIE* ‘[zwykle w lm.] but domowy’; 2. *pot.* ‘za słabo napompowana lub dziurawa dętka lub opona, = flak’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	eć	cia	ciowi	eć	ciem	ciu	ciu	cie	ci	ciom	cie	ciami	ciach
M2				cia									

ISJP, EPLar: M3
SPP: (zn. 1) M3, M2 pot.
SGJP: M3, M2 pot.
WSJP: M2, M3
USJP: M(3)

kaps|el/la M3 / F
‘metalowa zatyczka do butelek’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	el	la	lowi	el	lem	lu	lu	le	li	lom	le	lami	lach
F	la	li	li	lę	lą	li	lo						

ISJP, SWO, EPLar: M3
SGJP, WSJP: M3, F
SPP: M(3), F
USJP: M(3), F; także w zn. hist. ‘kapiszon’

kar|t M3 / M2 pot.

SPORT ‘= gokart’ <ang.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	t	tu	towi	t	tem	cie	cie	ty	tów	tom	ty	tami	tach
M2		ta		ta									

~ D. lp.

SWO:	M2, M3	ta/tu
EPLar:	M2, M3	ta||tu
SGJP:	M3, M2 pot.	tu||ta
WSJP:	M3	tu/ta
USJP:	M(3)	tu/ta

kar|zeł M1$_{-M}$ / M2

1. ‘ktoś o bardzo niskim wzroście: a) człowiek; b) istota baśniowa’; 2. *pot. pejorat. przen*. ‘człowiek o niskiej wartości moralnej’ [por. kanalia, szuja]

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	zeł	ła	łowi	ła	łem	le	le	łowie	łów	łom	łów	łami	łach
M2								ły			ły		

SPP:	M1$_{-M}$, M2
ISJP:	w zn. 1a i 2 M1$_{-M}$; w zn. 1b M1$_{-M}$, M2
EPLar:	M1 , M2
SGJP:	M1
WSJP:	w zn. 1 M1$_{-M}$, M2; brak zn. 2
USJP:	M2, M1$_{-M}$

karczoch M3 / M2 pot.

BOTANIKA, SPOŻ. ‘[zwykle w lm.] roślina warzywna o jasnozielonych, jadalnych kwiatach tworzących kulę’ <wł.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	u	u	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

SPP, SGJP:	M3, M2 pot.
ISJP, EPLar:	M3, M2
SWO:	M3
WSJP:	M2; także w zn. ‘ornament architektoniczny’
USJP:	M(3)

karibu ndm N / M2

ZOOLOGIA ‘renifer północnoamerykański’ <ang., z algon.>

SPP, ISJP, SWO, SGJP:	N ndm, M2 ndm
EPLar, WSJP:	M2 ndm, N ndm
USJP:	N ndm, M(2) ndm

karmel|ek M3 / M2 pot.
CUKIERNICTWO ‘cukierek’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

ISJP, SWO, EPLar: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
WSJP: M2, M3
USJP: M(3)

kartof|el M3 / M2 pot.
BOTANIKA a) ‘roślina warzywna’; b) *SPOŻ.* ‘jadalna bulwa tej rośliny’ <niem.>
M2 głównie w zn. b)

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	el	la	lowi	el	lem	lu	lu	le	li	lom	le	lami	lach
M2				la									

ISJP, EPLar, WSJP: M3, M2
SPP: w zn. a) M3; w zn. b) M3, M2 pot.
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

kartofel|ek M3 / M2 pot.
pot. ‘zdr. od kartofel [głównie w zn. b)]’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

ISJP, WSJP: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

karylion – zob. **carillon**

karzeł|ek $M1_{-M}$ / M2
pot. ‘zdr. od karzeł [w zn. 1]’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ek	ka	kowi	ka	kiem	ku	ku	kowie	ków	kom	ków	kami	kach
M2								ki			ki		

ISJP, WSJP: $M1_{-M}$, M2
SGJP: M1, M2
USJP: M2, $M1_{-M}$

kaszak M2 / M3

MEDYCYNA ‘łagodny guz [w zn. 2] skórny’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M3				ø									

EPLar, SGJP, WSJP: M2, M3
SPP: M3, M2 pot.
ISJP: M3
USJP: M(3)

kasztan M3 / M2 pot.

BOTANIKA a) ‘owoc/nasiono kasztanowca’; b) *SPOŻ.* ‘podobny owoc z jadalnym nasionem innego drzewa (kasztana jadalnego), = maron’; c) *pot.* ‘kasztanowiec’ <łac.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

SWO, EPLar: w zn. a) i b) M3, M2; w zn. c) M3
SPP: w zn. a) i b) M3, M2 pot.; w zn. c) M3
ISJP: w zn. a) i b) M2, M3; w zn. c) M3
SGJP: M3, M2 pot.
WSJP: w zn. a) i b) M2; w zn. c) M3
USJP: M3

kasztan|**ek** M3 / M2

pot. ‘owoc, zdr. od kasztan’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

EPLar, SGJP: M3, M2
WSJP: M2
USJP: M(3)

kasztanow|**iec** M3 / M2 pot.

BOTANIKA ‘drzewo liściaste, na którym rosną kasztany [w zn. a)]’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	iec	ca	cowi	iec	cem	cu	cu	ce	ców	com	ce	cami	cach
M2				ca									

ISJP: M3, M2
SWO, WSJP: M3
EPLar: M2, M3
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

kauczukow|iec M3 / M2 pot.
BOTANIKA ‘drzewo tropikalne’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	iec	ca	cowi	iec	cem	cu	cu	ce	ców	com	ce	cami	cach
M2				ca									

SWO, WSJP: M3
EPLar: M3, M2
SGJP: M3 pot., M2
USJP: M(3)

kauri ndm N / F
1. *ZOOLOGIA* ‘ślimak’; 2. *BOTANIKA* ‘potężne drzewo iglaste’ <hindi>

SWO, EPLar: F ndm, N ndm
SGJP: N ndm, F ndm

kawałąt|ek/ko M3 / N
pot. ‘zdr. od kawałek’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
N	ko		ku	ko			ko		ek				

SPP, USJP: M(3), N
ISJP, WSJP: M3, N
SGJP: M2 pot., N

kawon M3 / M2 pot.
przest., reg. lwowsko-krakowski, *BOTANIKA* a) ‘roślina z rodziny dyniowatych’;
b) *SPOŻ.* ‘owoc tej rośliny, = arbuz’ <ukr.>
M2 głównie w zn. b)

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	u	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2		a		a									

		~ D. lp.
SPP, WSJP:	w zn. a) M3; w zn. b) M3, M2 pot.	u/a
ISJP, SWO:	M3, M2	a
EPLar:	M3, M2	a
SGJP:	M2 pot., M3	u||a
USJP:	M(3)	u/a

kepełe – zob. **kiepełe**

kielich M3 / M2 pot.
‘porcja alkoholu’ <niem.>
W zn. ‘naczynie’ – M3.

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	u	u	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

SPP, USJP: M(3)
ISJP: M2 pot., M3
SGJP: M3, M2 pot.
WSJP: M3

kiepełe lub **kepełe** ndm F / N
pot. przest. żart. ‘głowa, rozum, spryt’ <jid.>
SGJP, USJP: F ndm, N ndm

kier M3 / M2 pot.
GRA W KARTY a) ‘kolor w kartach’; b) ‘karta tego koloru’ <fr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ze	ze	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

SPP, SGJP: M3, M2 pot.
ISJP, EPLar: M2
SWO, USJP: M2, M3
WSJP: w zn. b) M2, w zn. a) przymiotnik

kierp|ec M3 / M2 pot.
OBUWIE ‘[zwykle w lm.] płytki but góralski z jednego kawałka skóry’ <słowac.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ec	ca	cowi	ec	cem	cu	cu	ce	ców	com	ce	cami	cach
M2				ca									

ISJP, SWO, EPLar, WSJP: M3
SPP, SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

kiks M2 / M3
1. *pot.* ‘niewłaściwe posunięcie’; 2. *środ. MUZYKA* ‘fałszywy ton’; 3. *środ. SPORT* ‘nietrafione uderzenie’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M3				ø									

ISJP, SWO, USJP: M3, M2
EPLar, SGJP: M2, M3
SPP: M3, M2 pot.
WSJP: M2

killer lub **kiler** M2 / M3

pot. ‘film lub gra komputerowa, gdzie dominującym elementem akcji jest zabijanie’ <ang.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	ze	ze	y	ów	om	y	ami	ach
M3				ø									

SWO, WSJP: M2, M3
USJP: M3

kinkażu ndm M2 / N

ZOOLOGIA ‘zwierzę z rodziny szopowatych, podobne do małpy’ <ang.>

SWO: M2 ndm, N ndm
EPLar: N ndm, M2 ndm
SGJP: N ndm

kiszeniak M3 / M2 pot.

środ. KULINARIA ‘ogórek do kiszenia, = kwaszeniak’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

SPP: M2, M3
SGJP: M3, M2 pot.
WSJP: M3
USJP: M(3)

klaps(|a) F / M2

SPOŻ. ‘odmiana gruszek’ <niem.>
W zn. ‘grusza’ tylko F.

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
F	a	y	ie	ę	ą	ie	o	y	ø	om	y	ami	ach
M2	ø	a	owi	a	em		ie		ów				

SPP, EPLar, WSJP, USJP: F, M2
ISJP, SGJP: F

kleko|t M2 / M3

pot. pejorat. ‘stary przedmiot (zwłaszcza pojazd), = gruchot [w zn. 1], grat [w zn. a)]’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	t	ta	towi	ta	tem	cie	cie	ty	tów	tom	ty	tami	tach
M3		ta/tu		t									

~ D. lp.

ISJP, EPLar:	M2	ta
SPP:	M3, M2	ta/tu
SGJP:	M2, M3	ta‖tu
WSJP:	M3	ta/tu
USJP:	M(3)	ta/tu

kleks M3 / M2 pot.

‘plama z atramentu’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

SPP, SGJP:	M3, M2 pot.
EPLar, WSJP, USJP:	M3, M2
ISJP:	M2, M3

kleksik M3 / M2

pot. ‘zdr. od kleks’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

ISJP:	M2, M3
SGJP:	M3
USJP:	M3, M2

klops M3 / M2 pot.

KULINARIA ‘potrawa z mielonego mięsa: a) okrągły kotlet duszony, = klopsik, pulpet; b) pieczeń rzymska’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a/u	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2		a		a									

~ D. lp.

SPP:	brak zn. a); w zn. b) M3, M2 pot.	a/u
ISJP:	w zn. a) M3, M2; w zn. b) M3	a/u
EPLar:	w zn. a) M2, M3; w zn. b) M3	a‖a/u
SGJP:	w zn. a) M3, M2 pot.; w zn. b) M3	[w zn. a):] a, [w zn. b):] a/u
WSJP:	M3	a/u
USJP:	M(3)	a/u

klopsik M3 / M2 pot.
KULINARIA ‘[zwykle w lm.] zdr. od klops’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

		~ D. lp.
SPP, SGJP:	M3, M2 pot.	a
ISJP:	M3, M2	a
EPLar:	(zn. = klops a)) M2, M3	a‖a/u
WSJP:	M3	a
USJP:	M(3)	a

klu|ch(a) I* M2 pers / F (ekspr. jako nazwa męska)
pot. pejorat. ‘osoba gruba, ociężała, niewysoka’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ch	cha	chowi	cha	chem	chu	chu	chy	chów	chom	chy	chami	chach
F	cha	chy	sze	chę	chą	sze	cho		ch				

SPP, USJP:	F	
EPLar:	F, M3	[sic! prawdopodobnie zamienione rodzaje z „klucha II”]
ISJP:	F, M2	

klu|ch(a) II F / M2 / M3
pot. a) ‘zgr. od kluska’; b) ‘niedopieczone ciasto, = zakalec’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
F	cha	chy	sze	chę	chą	sze	cho	chy	ch	chom	chy	chami	chach
M2	ch	cha	chowi	cha	chem	chu	chu		chów				
M3				ch									

SPP:	w zn. a) F, M(3); w zn. b) F	
ISJP:	F, M2, M3	
EPLar:	w zn. a) F, M2, $M1_{-M}$	[sic! prawdopodobnie zamienione rodzaje z „klucha I”]; brak zn. b)
SGJP:	F, M3	(bez podanych znaczeń)
WSJP:	F	
USJP:	F, M(3)	

klusecz|ka/ek F / M3 / M2 pot.
pot. ‘[zwykle w lm.] zdr. od kluska/klusek’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
F	ka	ki	ce	kę	ką	ce	ko	ki	ek	kom	ki	kami	kach
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku		ków				
M2				ka									

ISJP:	F, M2, M3	
SGJP:	F, M3, M2 pot.	
WSJP:	F	
USJP:	F, M3 pot., M2 pot.	

klus|**ka/ek** F / M3 / M2 pot.

KULINARIA ‘[zwykle w lm.] mały, podłużny kawałek ciasta, zagniatany z mąki i jaj’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
F	ka	ki	ce	kę	ką	ce	ko	ki	ek	kom	ki	kami	kach
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku		ków				
M2				ka									

SPP, SGJP: F, M3, M2 pot.
ISJP: F, M2, M3
EPLar: F, M3, M2
WSJP: F, M3 (zwykle w lm.)
USJP: F, M(3)

kłamczuch* $M1_{-M}$ / M2

pot. pejorat. ‘ten, kto mówi nieprawdę, zmyśla (zwłaszcza w drobnych sprawach)’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	em	u	u	owie	ów	om	ów	ami	ach
M2								y			y		

ISJP, EPLar, WSJP: $M1_{-M}$
SPP, USJP: M2, $M1_{-M}$

knech|**t** M3 / M2 pot.

ŻEGLUGA ‘słupek do nakładania cum, = pachołek’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	t	ta	towi	t	tem	cie	cie	ty	tów	tom	ty	tami	tach
M2				ta									

SWO, EPLar: M3, M2
SPP: M(3)
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M3

kned|**el** M3 / M2 pot.

KULINARIA ‘[zwykle w lm.] duża nadziewana kluską zagniatana z ziemniaków i mąki pszennej’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	el	la	lowi	el	lem	lu	lu	le	li	lom	le	lami	lach
M2				la									

SPP, SGJP: M3, M2 pot.
ISJP, SWO: M2, M3
EPLar: M3, M2
WSJP: M3
USJP: M(3)

knedlicz|**ek** M3 / M2 pot.

pot. ‘[zwykle w lm.] zdr. od knedlik’ <czes.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

EPLar: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.

knedlik M3 / M2 pot.

KULINARIA ‘[zwykle w lm.] plaster ciasta drożdżowego gotowanego na parze’ [zob. knedel] <czes.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

SWO: M2
EPLar: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.

kno|**t** M3 / M2 pot.

1. *pot. pejorat.* ‘coś źle ocenionego’; 2. ‘sznurek palący się w świecy, lampie oliwnej lub naftowej’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	t	ta	towi	t	tem	cie	cie	ty	tów	tom	ty	tami	tach
M2				ta									

ISJP: w zn. 1 M2, M3; w zn. 2 M3
EPLar: M2, M3
SGJP: M3, M2 pot.
WSJP, USJP: M3

know-how ndm M3 / N

[wym. noł **hał**] ‘praktyczna wiedza lub umiejętność w zakresie technologii produkcji, technik zarządzania itp.’ <ang.>

EPLar, SGJP: N ndm
SPP: M(3) ndm, N ndm
SWO: M3 ndm, N ndm
WSJP: M3 ndm
USJP: N ndm, M(3) ndm

knyp|**ek** M1$_{-M}$ / M2

pot. pejorat. ‘osoba niska, traktowana lekceważąco’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ek	ka	kowi	ka	kiem	ku	ku	kowie	ków	kom	ków	kami	kach
M2								ki			ki		

EPLar: M1$_{-M}$, M2
SGJP: M1, M2
USJP: M1$_{-M}$

ko|**zioł** M2 / M3

1. ‘siedzenie dla woźnicy’; 2. *SPORT* ‘przyrząd gimnastyczny do ćwiczenia skoków’; 3. *SPORT* ‘odbicie piłki od ziemi’; 4. *MUZYKA* ‘dęty ludowy instrument muzyczny o miechu zrobionym ze skóry koźlęcia’; 5. ‘piramida z przedmiotów opartych o siebie wierzchołkami’; 6. ‘podpórka’; 7. ‘fikołek’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	zioł	zła	złowi	zła	złem	źle	źle	zły	złów	złom	zły	złami	złach
M3				zioł									

EPLar, WSJP: M3 (brak zn. 7)
SPP: w zn. 1 M3; w zn. 2 M3, M2 pot.
ISJP: M2, M3 (brak zn. 5 i 7)
SGJP: w zn. 1 i 7 – M2; w zn. ‘przedmiot’ – M3
USJP: M3, M2 (brak zn. 7)

koal|**a** M2 / F

ZOOLOGIA ‘australijskie zwierzę nadrzewne’ <austral.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	a	i	i	ę	ą	i	o	e	i	om	e	ami	ach
F													

SWO, EPLar, SGJP: M2, F
SPP: M2, F środ.
ISJP: F, M2
WSJP: M2
USJP: M(2), F

koati ndm M2 / N

ZOOLOGIA ‘ssak z rodziny szopowatych’ <hiszp.>

SWO, EPLar, SGJP: M2 ndm, N ndm

kobold M1$_{-M}$ / M2

MITOLOGIA GERMAŃSKA ‘opiekuńczy duch domowy wyobrażany w postaci brzydkiego karła’ [por. gnọm] <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	em	zie	zie	owie	ów	om	ów	ami	ach
M2								y			y		

SWO: M1$_{-M}$, M2
EPLar: M2, M1$_{-M}$
SGJP: M2
USJP: M−3 $_{-M}$

kocin|**a** M2 / F

pot. ‘kot traktowany z politowaniem’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	a	y	ie	ę	ą	ie	o	y	ów	om	y	ami	ach
F									ø				

ISJP: F, M2
SGJP: M2, F
USJP: F, M(2)

kocmołuch* M1$_{-M}$ / M2 (ekspr. jako nazwa męska)

pot. pejorat. ‘osoba brudna, niechlujna, zaniedbana (zwykle kobieta)’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	em	u	u	owie	ów	om	ów	ami	ach
M2								y			y		

ISJP, EPLar, WSJP, USJP: M1$_{-M}$, M2
SPP: M2, M1$_{-M}$
SGJP: M1, M2

koczkodan* M1$_{-M}$ / M2

pot. pejorat. przen. ‘osoba (zwykle kobieta) brzydka, dziwacznie, niegustownie ubrana, = czupiradło’ <rum.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	em	ie	ie	owie	ów	om	ów	ami	ach
M2								y			y		

ISJP, SWO, USJP: M1$_{-M}$, M2
EPLar, SGJP, WSJP: M2
SPP: M2, M1$_{-M}$

koendu lub **kuandu** ndm N / M2

ZOOLOGIA ‘gryzoń żyjący na drzewach w równikowej części Ameryki Środkowej i Południowej’ <indiań.>

SWO: M2 ndm, N ndm
SGJP: N ndm, M2 ndm
USJP: M(2) ndm, N ndm

kogu|**t** M2 / M1$_{-M}$

pot. przen. 1. *żart.* ‘mężczyzna o dużym temperamencie, = ogier’; 2. ‘mężczyzna kłótliwy, zadziorny, = zawadiaka’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	t	ta	towi	ta	tem	cie	cie	ty	tów	tom	ty	tami	tach
M1								owie			tów		

SPP, WSJP, USJP: M1$_{-M}$
ISJP, EPLar: M2, M1$_{-M}$
SGJP: M2, M1

koine ndm N / F

[wym. koj**ne**] *JĘZYKOZNAWSTWO* a) ‘[niepol.] starożytny interdialektalny język grecki’; b) ‘język interdialektalny’ <gr.>

SWO, EPLar, USJP: F ndm, N ndm
SGJP: N ndm, F ndm

kokos M3 / M2 pot.

BOTANIKA a) *pot.* ‘palma kokosowa’; b) *SPOŻ.* ‘owoc palmy kokosowej’ <niem.>
M2 głównie w zn. b)

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a): u/a; b): a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2		a		a									

		~ D. lp.
SWO, WSJP:	M3	u/a
SPP:	w zn. a) M3; w zn. b) M3, M2 pot.	[w zn. a):] u/a; [w zn. b):] a
ISJP:	M3, M2	a/u
EPLar:	M3, M2	a/u‖a
SGJP:	M3, M2 pot.	a/u‖a
USJP:	M(3)	u/a

kolczak M3 / M2

MIKOLOGIA ‘gatunek grzyba [w zn. 1], mający pod kapeluszem kolczaste wyrostki’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

SPP, EPLar, USJP: M3, M2
SGJP: M2

kolend|ra/er F / M3 arch.

BOTANIKA a) ‘roślina śródziemnomorska’; b) ‘przyprawa z suszonych owoców tej rośliny’ <łac.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
F	ra	ry	rze	rę	rą	rze	ro	ry	r	rom	ry	rami	rach
M3	er	ru/ra	rowi	er	rem		rze		rów				

		~ D. lp. m3
SPP:	F, M(3)	ru/ra
SWO:	F, M3	[w zn. a):] ru/ra; [w zn. b):] ru
EPLar:	F, M3	ru/ra
SGJP:	F, M3	ra/ru
WSJP:	F, M3	ru
USJP:	F, M(3)	ra

kolos M3 / M2

1. *książk.* ‘wielki posąg’; 2. *przen.* ‘coś wielkiego (budowla, maszyna)’ <łac.>
M3 głównie w zn. 2

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

		~ D. lp.
ISJP, EPLar:	M2, M3	a
SWO, SGJP:	M3, M2	a
SPP:	w zn. 1 M2; w zn. 2 M3, M2 pot.	a
WSJP:	w zn. 1 M2; w zn. 2 M3, M2	[w zn. 1:] a, [w zn. 2:] a/u
USJP:	M3, M2	a/u

kołacz M3 / M2 pot.

KULINARIA ‘okrągły placek pszenny’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	u	u	e	y	om	e	ami	ach
M2				a									

		~ D. lm.
EPLar, WSJP:	M3	y
SPP:	M3, M2 pot.	y
ISJP:	M3, M2	y
SGJP:	M3, M2 pot.	y‖ów
USJP:	M(3)	y

kondom M3 / M2 pot.

‘= prezerwatywa, *pot.* kondon [tylko M3, D. lp. ~a]’ <ang.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a/u	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2		a		a									

		~ D. lp.
ISJP, SWO, WSJP:	M3	u
SPP, USJP:	M(3)	u
EPLar:	M3, M2	u/a‖a
SGJP:	M3, M2 pot.	a/u‖a

korniszon M3 / M2

KULINARIA ‘mały marynowany ogórek’ <fr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

ISJP, SWO, EPLar:	M2
SPP:	M3, M2 pot.
WSJP:	M3
SGJP:	M3, M2
USJP:	M−3

kortland – zob. **cortland**

kosa|**ciec** M3 / M2

BOTANIKA ‘= irys’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ciec	ćca	ćcowi	ciec	ćcem	ćcu	ćcu	ćce	ćców	ćcom	ćce	ćcami	ćcach
M2				ćca									

SPP, ISJP, EPLar:	M3, M2
SGJP, WSJP:	M3
USJP:	M(3)

kosmówczak M2 / M3

MEDYCYNA ‘nowotwór złośliwy, = nabłoniak’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M3				ø									

EPLar:	M3, M2
SGJP:	M2, M3
USJP:	M(3)

kościotrup M2 / M1$_{-M}$
pot. 1. ‘szkielet ludzki’; 2. *przen.* ‘ktoś bardzo chudy’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M1								owie			ów		

ISJP, EPLar: M2
SGJP: M2, M1
WSJP: M2, M1$_{-M}$
USJP: M−3$_{-M}$

kotlecik M3 / M2 pot.
pot. ‘zdr. od kotlet’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

ISJP, WSJP: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

kotle|t M3 / M2 pot.
‘uformowany kawałek smażonego mięsa’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	t	ta	towi	t	tem	cie	cie	ty	tów	tom	ty	tami	tach
M2				ta									

ISJP, EPLar, WSJP: M3, M2
SPP, SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

koto ndm M3 / N
MUZYKA ‘japoński instrument strunowy’ <jap.>

SWO: N ndm
EPLar: N ndm, M3 ndm
SGJP: M3 ndm, N ndm
USJP: N ndm, M(3) ndm

kozak M3 / M2 pot.
OBUWIE ‘[zwykle w lm.] but z wysoką cholewką’ <ukr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

ISJP, SWO, EPLar: M2
SPP, SGJP: M3, M2 pot.
WSJP, USJP: M3

krasnal M2 / M1$_{–M}$ pot.

1. ‘istota baśniowa, = krasnoludek’; 2. *żart.* ‘osoba mała, zwłaszcza dziecko’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	u	u	e	i/ów	om	e	ami	ach
M1											ów		

~ D. lm.

EPLar, SGJP:	M2, M1	i/ów
SPP:	M2, M1$_{–M?}$ pot.	i/ów
ISJP:	M2, M1$_{–M?}$	i
WSJP:	M1$_{?M}$	i/ów
USJP:	M−3	i/ów

krasnolud|**ek** M2 / M1$_{–M}$ pot.

1. ‘istota baśniowa, = krasnal’; 2. *pot. żart.* lub *pieszcz.* ‘osoba mała, zwłaszcza dziecko’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ek	ka	kowi	ka	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M1								kowie			ków		

ISJP, EPLar:	M1$_{–M}$, M2
SPP:	M2, M1$_{–M}$
SGJP:	M2, M1
WSJP:	M1$_{–M}$
USJP:	M−3$_{–M}$

krokie|**t** M3 / M2

KULINARIA ‘smażona kulka lub wałeczek (z ziemniaków, ryżu, mięsa, ryby) [jako nazwa potrawy w lm.]’ <fr.>

W zn. ‘gra towarzysko-sportowa’ tylko M2 (wg SGJP także M3).

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	t	ta	towi	t	tem	cie	cie	ty	tów	tom	ty	tami	tach
M2				ta									

ISJP, EPLar:	M2
SWO, WSJP:	M2, M3
SPP:	M3, M2 pot.
SGJP:	M3, M2
USJP:	M(3)

krokus M3 / M2 pot.

BOTANIKA ‘mały kwiat, który kwitnie wczesną wiosną’ <łac.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

SPP, SGJP: M3, M2 pot.
ISJP, SWO: M3, M2
EPLar, WSJP: M2, M3
USJP: M(3)

krowiak M3 / M2

MIKOLOGIA ‘grzyb [w zn. 1], = olszówka’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

ISJP, EPLar, SGJP: M2
SPP, USJP: M3, M2

krwiak M3 / M2

MEDYCYNA ‘miejsce, w którym zebrała się krew z pękniętych naczyń krwionośnych, = guz [w zn. 1]’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

ISJP, EPLar, SGJP: M3, M2
SPP: M3, M2 pot.
WSJP: M3
USJP: M(3)

krzyka|**ła*** $M1_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)

pot. ‘osoba krzykliwa’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ła	ły	le	łę	łą	le	ło	łowie	łów	łom	łów	łami	łach
F								ły	ł		ły		

SPP: F, $M1_{-M}$
SGJP: M1, F
USJP: F, M(2), $M1_{-M}$

kserofob M3 / M2

BIOLOGIA ‘roślina nieodporna na suszę’ <gr. sztucz.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

EPLar, SGJP: M3, M2
SWO: M2, M3
USJP: M_{-M}

kuandu – zob. **koendu**

kudu ndm F / N

ZOOLOGIA ‘antylopa afrykańska’ <afr.>

SWO, USJP: N ndm, F ndm
SPP: F ndm, N ndm
SGJP: N ndm

kulas M3 / M2 pot.

1. *pot.* ‘[zwykle w lm.] noga’; 2. *pot.* ‘[zwykle w lm.] niezgrabna litera, = kulfon’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

ISJP, EPLar: M3, M2
SPP: M2
SGJP: M3, M2 pot.
WSJP: M3
USJP: M(3)

kulebiak M3 / M2 pot.

reg. wschodni, KULINARIA ‘duży nadziewany pieróg [w zn. b)] pieczony z ciasta drożdżowego’ <ros.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

SPP, USJP: M(3)
SWO, WSJP: M3
SGJP: M3, M2 pot.
EPLar: M3, M2

kulfon M3 / M2 pot.

pot. pejorat. 1. ‘duży niezgrabny nos, = nochal’; 2. ‘[zwykle w lm.] krzywa, trudna do odczytania litera, = kulas’ <niem.>

W zn. ‘noga’ tylko M3 (WSJP, USJP).

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

SPP: w zn. 1 M2, M3; w zn. 2 M2
ISJP: w zn. 1 M3, M2; w zn. 2 M3
EPLar: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
WSJP: M3
USJP: w zn. 1 M2, M3; w zn. 2 M3

kupid|**o** lub **Kupid**|**o** M1$_{-M}$ / M2

SZTUKA ‘postać nagiego chłopca ze skrzydłami, motyw dekoracyjny w sztuce, = amorek’ <łac.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	o	a	owi	a	em	zie	o	owie	ów	om	ów	ami	ach
M2								a			a		

~ M. lm.−m1

SWO: M1$_{-M}$, M2 a
SGJP: M1, M2 a
USJP: M−3$_{-M}$ y

„Kupidyn” – M2 wg SGJP i WSJP, M1/M2 wg SWO

kur|**ek** M3 / M2

przest. ‘przedmiot wyobrażający koguta (cel do strzelania, chorągiewka na dachu, wykorzystywany w obrzędach ludowych)’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

EPLar, USJP: M3, M2
SGJP, WSJP: M3
ISJP: M2

kuran|t M2 / M3

MUZYKA ‘melodia wygrywana przez mechanizm o takiej samej nazwie [M3]’ <fr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	t	ta	towi	ta	tem	cie	cie	ty	tów	tom	ty	tami	tach
M3				t									

~ D. lp.

ISJP, SGJP, USJP:	M2	ta
SWO:	M2, M3	ta/tu
EPLar:	M3, M2	ta
WSJP:	M3	ta

kururu ndm F / N

ZOOLOGIA ‘ropucha olbrzymia, = aga’ <zapożyczenie nieustalonego pochodzenia>

EPLar:	N ndm, F ndm
USJP:	N ndm
SGJP:	F ndm, N ndm

kutern|oga* M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)

pot. pejorat. przest. ‘osoba kulawa’ <ukr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	oga	ogi	odze	ogę	ogą	odze	ogo	nodzy	ogów	ogom	ogów	ogami	ogach
F								ogi	óg		ogi		

SPP, ISJP, EPLar:	F, M1$_{-M}$
SGJP:	M1, F
WSJP:	M1$_{-M}$, F
USJP:	F, M(2), M1$_{-M}$

kutw|a* M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)

pot. pejorat. ‘osoba chciwa, skąpa, = sknerą’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	a	y	ie	ę	ą	ie	o	owie	ów	om	ów	ami	ach
F								y	ø		y		

SPP, EPLar:	F, M1$_{-M}$
ISJP, WSJP:	M1$_{-M}$, F
SGJP:	M1, F
USJP:	F, M(2), M1$_{-M}$

kwiat|ek M3 / M2 pot.
pot. ‘zdr. od kwiat’.
W zn. ironicznym ‘błąd’ tylko M3 (wg EPLar także M2).

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

ISJP, EPLar: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
WSJP: M3
USJP: M(3)

kwiatusz|ek M3 / M2 pot.
pot. ‘zdr. od kwiatek’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

ISJP, EPLar: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
WSJP: M3
USJP: M(3)

lacz|ek M3 / M2 pot.
pot. (*reg. poznański*), *OBUWIE* ‘[zwykle w lm.] lekki but wsuwany, = klapek’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

SPP, SGJP: M3, M2 pot.
SWO: M3, M2
EPLar: M3
USJP: M(3)

ladaco* ndm $M1_{-M}$ / N (ekspr. jako nazwa męska)

książk. przest. żart. ‘osoba niepoważna i lekkomyślna, = nicpoń, gałgan, łobuziak’

ISJP, SGJP: M1 ndm, N ndm
SPP: N ndm, M(1) ndm
EPLar: M1 ndm
WSJP: N ndm, M1 ndm
USJP: M(1) ndm, N ndm

lakier|ek M3 / M2

pot. ‘[zwykle w lm.] elegancki but’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

ISJP, EPLar, WSJP: M3
SPP: M3, M2 pot.
SGJP: M3, M2
USJP: M(3)

landryn|ek/ka F / M2 reg.

CUKIERNICTWO ‘twardy cukierek owocowy’ <G.N. *Łandrin*, ros. producent cukierków>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
F	ka	ki	ce	kę	ką	ce	ko	ki	ek	kom	ki	kami	kach
M2	ek	ka	kowi	ka	kiem	ku	ku		ków				

ISJP, EPLar, SGJP, USJP: F
SPP: F, M2 reg.
WSJP: F, M3

lapis-lazuli lub **lapis lazuli** lub **lapislazuli** ndm M3 / N

MINERAŁY ‘= lazuryt’ <fr.>

EPLar, SGJP, WSJP: M3 ndm
ISJP, SWO: M3 ndm, N ndm
SPP: M(3) odm (pierwszy człon)
USJP: M(3) ndm

laptop M3 / M2

INFORMATYKA ‘przenośny komputer osobisty’ <ang.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

		~ D. lp.
SPP, USJP:	M(3)	a
ISJP, EPLar:	M2	a
SWO, SGJP:	M3, M2	a
WSJP:	M3	u

lataw|iec M3 / M2

1. ‘zabawka’; 2. *METEOROLOGIA* ‘przyrząd meteorologiczny’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	iec	ca	cowi	iec	cem	cu	cu	ce	ców	com	ce	cami	cach
M2				ca									

SPP, SGJP, WSJP: M3, M2
ISJP: w zn. 1 M3, M2; w zn. 2 M3
EPLar: M3
USJP: w zn. 1 M3, M2; brak zn. 2

le|j(a) F / M2

WALUTA ‘jednostka monetarna Rumunii i Mołdawii’ <rum.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
F	ja	i	i	ję	ją	i	jo	je	i	jom	je	jami	jach
M2	j	ja	jowi	ja	jem	ju	ju						

ISJP, SWO: M2
SPP: F, M(3)
EPLar: M3
SGJP: M−1, F (M2 i M3 – osobne hasła bez znaczeń)
WSJP: M2, F
USJP: M(3), F

lebie|ga* M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)

pot. pejorat. ‘osoba niezaradna’ <ros.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ga	gi	dze	gę	gą	dze	go	dzy	gów	gom	gów	gami	gach
F								gi	g		gi		

SPP, ISJP: F, M1$_{-M}$
EPLar, WSJP: M1$_{-M}$, F
SGJP: M1, F
USJP: F, M(2), M1$_{-M}$

leniuch* M1$_{-M}$ / M2

pot. ‘osoba leniwa, = leń’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	em	u	u	owie	ów	om	ów	ami	ach
M2								y			y		

SPP, USJP: M2, M1$_{-M}$
ISJP: M1$_{-M}$, M2
EPLar: M1$_{-M}$
SGJP: M1

leniusz|ek* M1$_{-M}$ / M2
pot. ‘zdr. od leń’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ek	ka	kowi	ka	kiem	ku	ku	kowie	ków	kom	ków	kami	kach
M2								ki			ki		

ISJP: M1, M2
WSJP: M1$_{-M}$
USJP: M2, M1$_{-M}$

liczykrup|a* M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. pejorat. ‘osoba skąpa, = dusigrosz, sknera, kutwa’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	a	y	ie	ę	ą	ie	o	owie	ów	om	ów	ami	ach
F								y	ø		y		

SPP, EPLar: F, M1$_{-M}$
ISJP: M1$_{-M}$, M2
SGJP: M1, F
WSJP: M1$_{-M}$, F
USJP: F, M(2), M1$_{-M}$

lit|r(a) M3 / F reg.
‘miara objętości’ <fr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	r	ra	rowi	r	rem	rze	rze	ry	rów	rom	ry	rami	rach
F	ra	ry	rze	rę	rą		ro		er				

ISJP, SWO, EPLar, WSJP: M3
SPP, SGJP: M3, F
USJP: M(3)

lizacz|ek M3 / M2
pot. ‘zdr. od lizak’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

ISJP, WSJP: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

lizak M3 / M2 pot.

CUKIERNICTWO ‘duży cukierek do lizania na patyku’

W zn. przen. ‘przyrząd do zatrzymywania i kierowania ruchem pojazdów’ tylko M3 (wg WSJP także M2).

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

SPP, SGJP: M3, M2 pot.
ISJP, WSJP: M3, M2
EPLar: M2, M3
USJP: M(3)

lizus* $M1_{-M}$ / M2

pot. pejorat. ‘osoba, która nadskakuje komuś, zwykle przełożonemu, dla pozyskania jego względów, = pochlebca, wazeliniarz’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	em	ie	ie	i	ów	om	ów	ami	ach
M2								y			y		

SPP, EPLar, WSJP: $M1_{-M}$, M2
ISJP: $M1_{-M}$
SGJP: M1
USJP: M2, $M1_{-M}$

lodołamacz M3 / M2

ŻEGLUGA ‘statek’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	u	u	e	y	om	e	ami	ach
M2				a									

		~ D. lm
SPP:	M(3)	y
ISJP:	M3	y
EPLar:	M3	y/ów
SGJP:	M3, M2 pot.	y/ów‖ów
WSJP:	M3, M2	y
USJP:	M(3)	y/ów

longplay M2 / M3

[wym. lonkplej] *MUZYKA* ‘płyta długogrająca’ <ang.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	u	u	e	ów	om	e	ami	ach
M3				ø									

SWO, EPLar, WSJP: M3, M2
SGJP, USJP: M2, M3
SPP: M3, M2 pot.
ISJP: M3

lori ndm N / F

ZOOLOGIA ‘małpiatka’ <fr.>

EPLar, USJP: F ndm, N ndm
SPP: M(2) ndm
SWO: F ndm
SGJP: N ndm, F ndm

lucyfer lub **lucyper*** M1$_{-M}$ / M2 (ekspr. jako nazwa męska)

pot. pejorat. przen. ‘zły człowiek; diabeł [w zn. 3]’ <łac.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	em	ze	ze	zy/owie	ów	om	ów	ami	ach
M2								y			y		

SPP, ISJP, SWO, WSJP, USJP: M1$_{-M}$, M2
SGJP: M2, M1

lud|**ek** M1 / M2

1. ‘figurka niedokładnie wyobrażająca człowieka, = ludzik [w zn. 1]’; 2. *pot. żart.* ‘ktoś mały (człowiek, dziecko, krasnoludek, elf), = ludzik [w zn. 2]’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ek	ka	kowi	ka	kiem	ku	ku	kowie//ki	ków	kom	ków	kami	kach
M2								ki			ki		

ISJP, EPLar, WSJP: M2, M1
SGJP, USJP: M1, M2
SPP: M1 (w zn. 1 bez B. lm.), M2

ludzik M1$_{-M}$ / M2

1. ‘figurka niedokładnie wyobrażająca człowieka, = ludek [w zn. 1]’; 2. *pot.* ‘z sympatią lub żartobliwie: ktoś mały (człowiek, dziecko, krasnoludek, elf), = człowieczek, ludek [w zn. 2]’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	iem	u	u	owie/k:c+y	ów	om	ów	ami	ach
M2								i			i		

SPP, ISJP, EPLar, USJP: M2, M1$_{-M}$
SGJP: M1, M2
WSJP: M1$_{-M}$, M2

łachmy|ta* M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. pejorat. a) ‘osoba nędznie ubrana, = obszarpaniec’; b) ‘osoba uważana za bezwartościową’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ta	ty	cie	tę	tą	cie	to	ci ty	tów t	tom	tów ty	tami	tach
F													

SPP, ISJP, EPLar, WSJP: M1$_{-M}$, F
SGJP: M1
USJP: M2, M1$_{-M}$

łachudr|a* M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. pejorat. a) ‘osoba niemoralna, zasługująca na pogardę’; b) ‘osoba nędznie ubrana, = łachmyta’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ra	ry	rze	rę	rą	rze	ro	rowie ry	rów er	rom	rów	rami	rach
F													

SPP, ISJP: F, M1$_{-M}$
EPLar, WSJP: M1$_{-M}$, F
SGJP: M1, F
USJP: F, M(2), M1$_{-M}$

łajz|a* M2 pers / F (ekspr. jako nazwa męska)
pot. pejorat. ‘osoba niedbająca o swój wygląd zewnętrzny, niechlujna i brudna’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	a	y	ie	ę	ą	ie	o	y	ø	om	y	ami	ach
F													

		~ D. lm.
ISJP, SWO:	F, M1$_{-M}$	*bd.*
EPLar, WSJP:	M1$_{-M}$, F	ów||ø
SPP:	F, M1$_{-M}$	ø||ów
SGJP:	M1, F	ów||ø
USJP:	F, M$_{-M}$	ø

Brak poświadczeń rodzaju M1 w NKJP.

łakomczuch* M1$_{-M}$ / M2 (ekspr. jako nazwa męska)
pot. ‘osoba łakoma’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	em	u	u	owie y	ów	om	ów y	ami	ach
M2													

ISJP, WSJP: M1$_{-M}$
EPLar: M1$_{-M}$, M2
SGJP: M1
USJP: M2, M1$_{-M}$

łama|**ga*** M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. pejorat. ‘osoba niesprawna fizycznie, niezdarna, nieumiejętna’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ga	gi	dze	gę	gą	dze	go	dzy	gów	gom	gów	gami	gach
F								gi	ø		gi		

SPP, ISJP: F, M1$_{-M}$
EPLar, WSJP: M1$_{-M}$, F
SGJP: M1, F
USJP: F, M(2), M1$_{-M}$

łap|**eć** – zob. **kap**|**eć**

łasuch* M1$_{-M}$ / M2
‘osoba łakoma, = łakomczuch’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	em	u	u	owie	ów	om	ów	ami	ach
M2								y			y		

ISJP, EPLar: M1$_{-M}$, M2
SGJP: M1, M2
WSJP: M1$_{-M}$
USJP: M2, M1$_{-M}$

łazan|**ka/ek** F / M2 / M3
KULINARIA ‘niewielka kluska’ <ukr., z wł.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
F	ka	ki	ce	kę	ką	ce	ko	ki	ek	kom	ki	kami	kach
M2	ek	ka	kowi	ka	kiem	ku	ku		ków				
M3													

SPP, USJP: F, M(3)
ISJP, EPLar: F, M2
SWO: F, M3
WSJP: −M1 (blp., D. lm. ~ek)
SGJP: F, M2, M3

łazę|**ga*** M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. ‘osoba lubiąca się włóczyć’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ga	gi	dze	gę	gą	dze	go	dzy	gów	gom	gów	gami	gach
F								gi	g		gi		

~ D. lm. m1

SPP, ISJP: F, M1$_{-M}$ gów
EPLar: M1, F g/gów
SGJP: M1, F gów
WSJP: M1$_{-M}$, F gów
USJP: F, M(2), M1$_{-M}$ gów

łazik M3 / M2 pot.

środ. MOTORYZACJA ‘lekki samochód terenowy, = jeep, gazik’ <od ros. skrótowca *ŁAZ*, nazwy fabrycznej>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

ISJP, EPLar: M3
SPP: M3, M2 pot.
SGJP: M3, M2
WSJP: M2
USJP: M(3)

łep|**ek** lub **łeb**|**ek** $M1_{-M}$ / M2 (ekspr. jako nazwa męska)

1. *pot.* ‘pojedyncza osoba (gdy mowa o przypadającej nań ilości czegoś)’; 2. *pot.* ‘osoba młoda (chłopak)’
M2 głównie w zn. 1

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ek	ka	kowi	ka	kiem	ku	ku	kowie	ków	kom	ków	kami	kach
M2								ki			ki		

WSJP, USJP: brak zn. 1; w zn. 2 $M1_{-M}$
ISJP: w zn. 1 $M1_{-M}$, M2; brak zn. 2
EPLar: $M1_{-M}$, M2
SGJP: M1, M2

łobuziak* $M1_{-M}$ / M2

pot. ‘z pobłażaniem traktowane niegrzeczne, psotne dziecko’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	iem	u	u	k:c+y	ów	om	ów	ami	ach
M2								i			i		

ISJP, WSJP, USJP: $M1_{-M}$
SPP, EPLar: $M1_{-M}$, M2
SGJP: M1

łycz|**ek** M3 / M2 pot.

pot. ‘zdr. od łyk’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

EPLar, WSJP: M3
ISJP: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

łyk M3 / M2 pot.

pot. ‘ilość płynu lub powietrza przełykana jednorazowo, = haust’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	u/a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2		a		a									

SPP, ISJP, SGJP: M3, M2 pot.
EPLar: M3
WSJP: M3
USJP: M(3)

m|orga/órg F / M3

ROLNICTWO a) ‘dawna miara powierzchni gruntu rolnego’; b) ‘ziemia o takiej powierzchni’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
F	orga	orgi	ordze	orgę	orgą	ordze	orgo	orgi	órg	orgom	orgi	orgami	orgach
M3	órg	orga	orgowi	órg	orgiem	orgu	orgu		orgów				

ISJP, SWO, SGJP, WSJP: F, M3
SPP, USJP: F, M(3)
EPLar: F, M3 (zn. a))

maggi ndm N / F

KULINARIA ‘ziołowa przyprawa do zup’ <J. *Maggi*, szwajc. producent koncentratów spożywczych>

SPP, ISJP: N ndm
EPLar, SGJP: N ndm, F ndm

mahoniow|iec M3 / M2 pot.

‘wysokie drzewo o cennym drewnie, = mahoń’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	iec	ca	cowi	iec	cem	cu	cu	ce	ców	com	ce	cami	cach
M2				ca									

SWO, EPLar: M3
ISJP: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

mail lub **mejl** M3 / M2

[wym. mejl] *środ. INTERNET* a) ‘wiadomość wysłana pocztą elektroniczną, = list elektroniczny’; b) ‘adres użytkownika poczty elektronicznej’, = e-mail

W zn. ‘poczta elektroniczna’ – tylko M3 (wg EPLar także M2).

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a/u	owi	ø	em	u	u	e	i/ów	om	e	ami	ach
M2		a		a									

mail		~ D. lp.	~ D. lm.
SPP, SWO:	w zn. a) M3, M2; w zn. b) M2	a	i/ów
ISJP:	M3, M2	a	i/ów
EPLar:	M3, M2	u/a‖a	i
SGJP:	M3, M2 pot.	a/u‖a	i
USJP:	M3, M2	a	i

mejl		~ D. lp.	~ D. lm.
SPP:	w zn. a) M3, M2; w zn. b) M2	a/u	i/ów
EPLar:	M3, M2	a	i/ów
SGJP:	M3, M2 pot.	a	i/ów

makagi|**ga/gi** F odm / N ndm

CUKIERNICTWO ‘ciastko z masy karmelowej, miodu i maku, z dodatkiem orzechów i migdałów’ <jid.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
F	ga	gi	dze	gę	gą	dze	go	gi	g	gom	gi	gami	gach
N	gi		gi	gi	gi	gi	gi		gi	gi		gi	gi

SPP, ISJP, SWO, USJP:	F odm
EPLar, SGJP:	F odm, N ndm
WSJP:	F odm (makagigi!)

makow|**iec** M3 / M2 pot.

CUKIERNICTWO ‘ciasto przekładane masą z maku’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	iec	ca	cowi	iec	cem	cu	cu	ce	ców	com	ce	cami	cach
M2				ca									

ISJP, EPLar:	M3, M2
SGJP:	M3, M2 pot.
WSJP:	M3
USJP:	M(3)

maksi lub **maxi** ndm N / F

‘bardzo długa spódnica lub sukienka’ <łac.>

SPP, EPLar, USJP: N ndm
ISJP, SWO: N ndm, F ndm
WSJP: F ndm

maksising|iel M3 / M2

MUZYKA ‘mała płyta winylowa zawierająca po dwa nagrania po każdej stronie albo płyta kompaktowa zawierająca kilka nagrań’ <ang.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	iel	la	lowi	iel	lem	lu	lu	le	li/lów	lami	le	lach	le
M2				la									

SWO, EPLar: M3
SGJP: M3, M2 pot.
WSJP: M2, M3

maluch* M1$_{-M}$ / M2

pot. a) ‘małe dziecko’; b) ‘[zwykle w lm.] dziecko najmłodszej grupy w przedszkolu’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	em	u	u	owie	ów	om	ów	ami	ach
M2								y			y		

SPP, EPLar: w zn. a) M1$_{-M}$, M2; brak zn. b)
WSJP, USJP: M1$_{-M}$
ISJP: w zn. a) M1$_{-M}$; w zn. b) M1$_{-M}$, M2 [zwykle w lm.]
SGJP: M1, M2 (zn. ‘dziecko’)

małpiszon* M1$_{-M}$ / M2

pot. pejorat. ‘osoba złośliwa, niesympatyczna’
W zn. ‘małpa’ tylko M2.

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	em	ie	ie	owie	ów	om	ów	ami	ach
M2								y			y		

ISJP, EPLar: M2, M1$_{-M}$
SGJP, WSJP: M2
USJP: M1$_{-M}$

małpolud* M1$_{-M}$ / M2

pot. ‘istota kopalna łącząca w sobie cechy ludzkie z małpimi’
W zn. przenośnym osobowym tylko M1 (ISJP, wg WSJP także M2).

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	em	zie	zie	owie//y	ów	om	ów	ami	ach
M2								y			y		

ISJP, WSJP: M1$_{-M}$, M2
SGJP: M2
USJP: M1$_{-M}$

manekin M3 / M2

‘figura człowieka’ <fr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

ISJP, SWO, SGJP, WSJP: M3, M2
EPLar, USJP: M3
SPP: M3, M2 pot.

mangrow|**iec** M3 / M2 pot.

BOTANIKA ‘drzewo lasów tropikalnych porastających strefę morskich pływów’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	iec	ca	cowi	iec	cem	cu	cu	ce	ców	com	ce	cami	cach
M2				ca									

ISJP: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.

manitu ndm M1 / N

RELIGIA ‘[niepol.] według wierzeń Indian: bezosobowa istota władająca siłami natury, = Wielki Duch’ <algon.>

SWO, EPLar, SGJP: M1 ndm, N ndm
USJP: N ndm, M ndm

manlicher M3 / M2

WOJSKOWOŚĆ ‘dawny karabin’ <F. *Mannlicher*, austr. konstruktor >

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ze	ze	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

SWO, SGJP: M3, M2

manty|**ka*** M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. przest. pejorat. ‘= zrzęda, nudziarz, dziwak’ <łac.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ka	ki	ce	kę	ką	ce	ko	cy	ków	kom	ków	kami	kach
F								ki	k		ki		

SWO: F, M1$_{-M}$
SGJP: M1, F
WSJP: M1$_{-M}$, F
USJP: F, M(2), M1$_{-M}$

maron M3 / M2
‘kasztan [w zn. b)] jadalny’ <wł.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

SPP, EPLar: M3, M2
SWO: M2
SGJP: M3
USJP: M(3)

marsz M2 / M3
MUZYKA ‘utwór muzyczny w takcie parzystym utrzymujący rytm kroku’ <fr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	u	u	e	ów	om	e	ami	ach
M3				ø									

SPP, SGJP, WSJP, USJP: M2
ISJP, SWO: M2, M3
EPLar: M3, M2

marud|**a*** M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. pejorat. ‘osoba marudna’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	a	y	zie	ę	ą	zie	o	owie	ów	om	ów	ami	ach
F								y	ø		y		

SPP, ISJP: F, M1$_{-M}$
EPLar, WSJP: M1$_{-M}$, F
SGJP: M1, F
USJP: F, M(2), M1$_{-M}$

maszkaron M2 / M3

SZTUKA ‘motyw dekoracyjny w postaci groteskowo zdeformowanej głowy’ <fr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M3				ø									

SWO, EPLar: M2
SPP: M3, M2
SGJP: M2, M3
WSJP: M3
USJP: M(3)

masztow|iec M2 / M3

ŻEGLUGA ‘statek z masztami’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	iec	ca	cowi	ca	cem	cu	cu	ce	ców	com	ce	cami	cach
M3				iec									

ISJP, WSJP: M3
EPLar: M3, M2
SGJP: M2, M3
USJP: M(3)

maślacz M3 / M2

SPIRYTUALIA ‘wino węgierskie’ <węg.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	u	u	e	y	om	e	ami	ach
M2				a									

		~ D. lp.	~ D. lm.
SPP, SWO:	M3, M2	a	y
SGJP:	M3, M2	a	ów
WSJP:	M3, M2	a/u	y
USJP:	M(3)	a	y

mate ndm N / F

BOTANIKA a) ‘krzew uprawiany dla liści zawierających kofeinę’; b) *SPOŻ.* ‘napój z suszonych liści tego krzewu’ <hiszp.>

SGJP, USJP: N ndm, F ndm
SPP: N ndm
SWO: F ndm
EPLar: F ndm, N ndm

matronimik(|um) N / M3

JĘZYKOZNAWSTWO ‘nazwisko, nazwa lub przydomek utworzone od imienia albo nazwiska matki’ <matronimikum – łac., matronimik – ang.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
N	um	um	um	um	um	um	um	a	ów	om	a	ami	ach
M3	ø	u	owi	ø	iem	u	u	i			i		

EPLar, SGJP, USJP: M3, N
SWO: N, M3

mauzer M2 / M3

WOJSKOWOŚĆ ‘dawny karabin powtarzalny albo pistolet automatyczny’ <bracia W. i P. *Mauserowie* (XIX/XX w.), niem. konstruktorzy broni>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	ze	ze	y	ów	om	y	ami	ach
M3				ø									

ISJP, SWO, WSJP: M3
SPP, SGJP: M2, M3
EPLar: M3, M2
USJP: M(3)

maxi – zob. **maksi**

mazep|a* $M1_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)

pot. przest. ‘osoba płaczliwa, = beksa, płaksa’ <ukr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	a	y	ie	ę	ą	ie	o	owie	ów	om	ów	ami	ach
F								y	ø		y		

SPP, ISJP: F, $M1_{-M}$
SGJP: F
USJP: F, M(2), $M1_{-M}$

mazga|j* M1 / M2 (ekspr. jako nazwa męska)

pot. pejorat. ‘osoba płaczliwa (zwykle o dziecku)’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	j	ja	jowi	ja	jem	ju	lu	je	jów/i	jom	jów/i	jami	jach
M2											je		

ISJP, EPLar: $M1_{-M}$
SPP, USJP: M1, M2
SGJP: M1
WSJP: $M1_{-M}$, M2

mazur|**ek** M3 / M2 pot.

1. *CUKIERNICTWO* ‘tradycyjne ciasto wielkanocne’; 2. *MUZYKA* ‘utwór muzyczny będący stylizacją mazura’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

	w zn. 1	w zn. 2
EPLar, WSJP:	M2, M3	M2
SPP:	M3, M2 pot.	M3, M2 pot.
ISJP:	M3, M2	M2, M3
SGJP:	M3, M2 pot.	–
USJP:	M3, M2	M2

mąciw|**oda*** M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)

pot. pejorat. żart. ‘= intrygant, mąciciel’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	oda	ody	odzie	odę	odą	odzie	odo	odowie	odów	odom	odów	odami	odach
F								ody	ód		ody		

SPP, EPLar:	F, M1$_{-M}$
SGJP:	M1, F
WSJP:	M1$_{-M}$, F
USJP:	F, M(2), M1$_{-M}$

mądral|**a*** M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)

pot. pejorat. ‘osoba przemądrzała’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	a	i	i	ę	ą	i	o	e	ów/i	om	ów/i	ami	ach
F									i		e		

		~ DB. lm. M
EPLar, SGJP:	M1, F	ów
SPP:	F, M1$_{-M}$	ów/i
ISJP:	M1, F	[D.:] ów, [B.:] i/ów
WSJP:	M1$_{-M}$, F	ów
USJP:	F, M(2), M1$_{-M}$	i/ów

mejl – zob. **mail**

mekintosz M2 / M3

BOTANIKA, OGRODNICTWO a) ‘odmiana jabłoni’; b) ‘owoc tej odmiany’ <*Mc Intosh*, kanadyjski hodowca tej odmiany>
M2 głównie w zn. b)

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	u	u	e	y/ów	om	e	ami	ach
M3				ø									

		~ D. lm.
SPP:	w zn. a) M3; w zn. b) M2, M3	*bd.*
ISJP:	M2	y
SWO:	M3	y/ów
EPLar:	M3	ów/y
SGJP:	M2, M3	ów/y
WSJP:	M3	y
USJP:	M(3)	y

mele|ks/x M2 / M3

MOTORYZACJA ‘mały odkryty samochód z napędem elektrycznym’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ks/x	ksa	ksowi	ksa	ksem	ksie	ksie	ksy	ksów	ksom	ksy	ksami	ksach
M3		ksa/ksu		ks/x									

		~ D. lp.
SPP:	M3, M2 pot.	ksa/ksu
SWO:	M3	ksu/ksa
EPLar:	M2, M3	ksa
SGJP:	M2, M3	ksa‖ksa/ksu
WSJP:	M3	ksu
USJP:	M(3)	ksa/ksu

W NKJP -x- nie tylko w formie podstawowej.

melon I M3 / M2

BOTANIKA a) ‘roślina warzywna’; b) *SPOŻ.* ‘jadalny owoc tej rośliny’ <fr.>
M2 głównie w zn. b)

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

EPLar, SGJP:	M3, M2
WSJP, USJP:	w zn. a) M3; w zn. b) M2, M3
SPP:	w zn. a) M3; w zn. b) M3, M2 pot.
ISJP:	M2, M3
SWO:	M3

melon II M3 / M2
pot. ‘milion złotych (zwłaszcza przed denominacją)’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

EPLar, SGJP: M3, M2
ISJP: M2
SWO: M3
USJP: M2, M3

męczydusz|**a*** M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. żart. ‘osoba uciążliwa, zamęczająca innych swoimi sprawami lub usilnie domagająca się czegoś, = nudziarz/nudziara’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	a	y	y	ę	ą	y	o	e	ów	om	ów	ami	ach
F									ø		e		

		~ D. lm.
SPP:	F, M1$_{-M}$	ø/y‖ów/ø
ISJP:	M1$_{-M}$, F	*bd.*
EPLar:	M1$_{-M}$, F	ów‖ø
SGJP:	M1, F	ów‖ø
WSJP:	M1$_{-M}$, F	ów/ø‖ø/y
USJP:	F, M(2), M1$_{-M}$	ø/ów

mężysk|**o** M1$_{-M}$ / N
pot. ‘zgr. od mąż’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	o	a	u	a	iem	u	o	a	ów	om	ów	ami	ach
N				o					ø		a		

		~ M. lm. m1	~ D. lm.
SGJP:	M1, N	owie	ów‖ø
USJP:	N, M1	owie	ów

mi|**sio** lub **mi**|**ś** M1$_{-M}$ / M2
pot. pieszcz. przen. ‘mężczyzna: a) traktowany pieszczotliwie, b) duży, tęgi, powolny (traktowany z pobłażaniem)’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	sio/ś	sia	siowi	sia	siem	siu	siu	sie	siów	siom	sie	siami	siach
M1								siowie/sie//sie			siów		

SPP, SGJP: M2 (bez podanych znaczeń)
ISJP: miś: M1$_{-M}$; misio: M2, M1$_{-M}$
WSJP: miś: M1, M2; misio: M2
USJP: M−3$_{-M}$

mielon|y M2 / M3
pot. ‘= kotlet mielony’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	y	ego	emu	ego	ym	ym	y	e	ych	ym	e	ymi	ych
M3				y									

ISJP: M3, M2
SGJP: M2, M3

mierno|ta* M2 pers / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. pejorat. ‘osoba mierna, niczym się niewyróżniająca’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ta	ty	cie	tę	tą	cie	to	ty	t	tom	ty	tami	tach
F													

~ D. lm.
SGJP, WSJP, USJP: F t
SPP: F, M2 t
ISJP: M1, F *bd.*
EPLar: F, $M1_{-M}$ t/ów
Brak formy „miernotów” w NKJP.

mięsak M2 / M3
MEDYCYNA ‘nowotwór złośliwy’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M3				ø									

SPP: M3, M2 pot.
EPLar: M2
SGJP: M2, M3
WSJP: M3
USJP: M(3)

mięśniak M2 / M3
MEDYCYNA ‘nowotwór niezłośliwy’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M3				ø									

SPP: M3, M2 pot.
EPLar: M2
SGJP: M2, M3
WSJP: M3
USJP: M(3)

migda|ł M3 / M2 pot.

a) *pot.* ‘drzewo, = migdałowiec’, b) *SPOŻ.* ‘jadalne nasienie tego drzewa’ <łac.>
M2 głównie w zn. b)

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ł	ła	łowi	ł	łem	le	le	ły	łów	łom	ły	łami	łach
M2				ła									

		~ D. lp.
ISJP, WSJP:	M3, M2	ła/łu
EPLar, USJP:	M3	ła/łu
SPP:	w zn. a) M3; w zn. b) M3, M2 pot.	ła
SWO:	w zn. a) M3; w zn. b) M3, M2	ła
SGJP:	M3, M2 pot.	ła

migdałow|iec M3 / M2 pot.

1. *BOTANIKA* ‘drzewo o jadalnych nasionach’; 2. *GEOLOGIA* ‘skała’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	iec	ca	cowi	iec	cem	cu	cu	ce	ców	com	ce	cami	cach
M2				ca									

SWO, EPLar, WSJP:	M3
ISJP:	M3, M2
SGJP:	M3, M2 pot.
USJP:	M(3)

mik|st M2 / M3

SPORT a) ‘gra pomiędzy parami mieszanymi’; b) ‘para biorąca udział w tej grze’ <ang.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	st	sta	stowi	sta	stem	ście	ście	sty	stów	stom	sty	stami	stach
M3		sta/stu		st									

		~ D. lp.
ISJP:	M2	sta
SWO:	M2, M3	[w zn. a):] sta/stu; [w zn. b):] sta
EPLar:	w zn. a) M2; w zn. b) M3	sta
SGJP:	M2, M3	sta
WSJP:	M3	stu
USJP:	M3, M2	[w zn. a):] sta/stu; [w zn. b):] sta (*w przykładzie* – stu)

mił|ek M3 / M2 pot.

BOTANIKA ‘roślina zielna, = adonis’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

ISJP, WSJP:	M3
EPLar:	M2, M3
SGJP:	M3, M2 pot.
USJP:	M(3)

mini ndm N / F

pot. ‘bardzo krótka spódnica lub sukienka’ <fr.>

ISJP, SWO, SGJP, USJP: N ndm, F ndm
SPP: N ndm
WSJP: F ndm

minor ndm N / M2

przest., MUZYKA ‘[niepol.] skala diatoniczna, = moll’ <łac.>

EPLar: M3 ndm
SWO: M3 ndm, N ndm
SGJP: N ndm, M3
WSJP: *bd.* („rz. ndm”)
USJP: M(3) ndm, N ndm

minus M3 / M2 pot.

1. *MATEMATYKA* a) ‘znak odejmowania’; b) ‘znak liczby ujemnej’; 2. ‘w ewaluacji dydaktycznej: a) znak w postaci poziomej kreski obniżający ocenę wyrażoną liczbą, b) samodzielny znak „ostrzegawczej” oceny negatywnej’; 3. ‘wada, słaba strona, brak’ <łac.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

ISJP, EPLar, WSJP: M3
SPP: M3, M2 pot. [w zn. 3. D. lp. tylko ~u nie do pogodzenia z M2]
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

miodownik M3 / M2 pot.

1. *CUKIERNICTWO* ‘ciasto z miodem’; 2. *BOTANIKA* ‘wieloletnia roślina miododajna’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

SPP: w zn. 1 M3, M2 pot.; w zn. 2 M3
EPLar: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
WSJP: M3
USJP: M(3)

mir|t(a) M3 / F reg.

BOTANIKA ‘aromatyczny wiecznie zielony krzew’ <gr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	t	tu	towi	t	tem	cie	cie	ty	tów	tom	ty	tami	tach
F	ta	ty	cie	tę	tą		to		t				

ISJP SWO, EPLar, WSJP, USJP: M3
SPP, SGJP: M3, F

mizero|ta* M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)

pot. ‘osoba słabego zdrowia, mizerna, wychudzona’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ta	ty	cie	tę	tą	cie	to	ci	tów	tom	tów	tami	tach
F								ty	t		ty		

SPP, ISJP, EPLar: F, M1$_{-M}$
SGJP: M1, F
WSJP: M1$_{-M}$, F
USJP: F, M(2), M1$_{-M}$

mizerot|ka* M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)

pot. ‘zdr. od mizerota’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ka	ki	ce	kę	ką	ce	ko	kowie	ków	kom	ków	kami	kach
F								ki	ek		ki		

ISJP: F, M1$_{-M}$
SGJP: F, M1
USJP: F

mlecz M3 / M2

1. *pot. BOTANIKA* ‘roślina zielna, = mniszek lekarski’; 2. *BOTANIKA* ‘roślina polna podobna do mniszka lekarskiego’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	u/a	owi	ø	em	u	u	e	y/ów	om	e	ami	ach
M2		a		a					y				

		~ D. lp.	~ D. lm.
EPLar, SGJP:	M3, M2	a/u‖a	y/ów‖y
SPP:	M3, M2 pot.	u/a	y/ów
ISJP:	M3, M2	u/a	y/ów
WSJP:	M3	a/u	y/ów
USJP:	M3	u/a	y/ów

mleczaj M2 / M3

MIKOLOGIA ‘grzyb [w zn. 1] kapeluszowy wydzielający przy uszkodzeniu białawy sok’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	u	u	e	ów	om	e	ami	ach
M3		u		ø									

~ D. lp.

SPP: M2 u/a [„u” nie do pogodzenia z rodzajem M3]
ISJP: M2, M3 u/a
EPLar: M2, M3 a
SGJP: M2 a
USJP: M3, M2? u/a

mło|t M1$_{-M}$ / M2

pot. pejorat. przen. ‘obraźliwie o kimś, kto jest uważany za głupiego, tępego’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	t	ta	towi	ta	tem	cie	cie	ci	tów	tom	tów	tami	tach
M2								ty			ty		

ISJP, EPLar, WSJP: M1$_{-M}$
SGJP: M1, M2
USJP: M1$_{-M}$, M2

moa ndm M2 / N

ZOOLOGIA, PALEONTOLOGIA ‘wymarły ptak nielatający’ <maori>

EPLar, SGJP: M2 ndm, N ndm
SWO: M2 ndm
USJP: M3 ndm, N ndm

mobil(|e) M3 odm / N ndm

SZTUKA ‘lekka, ruchoma rzeźba abstrakcyjna skonstruowana z drucików, blaszek, kulek, prętów itp., zwykle wisząca, wprawiana w ruch mechanicznie lub przez naturalny prąd powietrza’ <ang.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	u	owi	ø	em	u	u	e	i/ów	om	e	ami	ach
N	e	e	e	e	e	e	e		e	e		e	e

SWO, USJP: M3 odm, N ndm
EPLar, SGJP: M3 odm

moczygęb|a* M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. pejorat. ‘= pijak/pijaczka, moczymorda’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	a	y	ie	ę	ą	ie	o	owie	ów	om	ów	ami	ach
F								y	ø		y		

		D. lm.
SPP:	M1$_{-M}$, F	moczygębów/moczygąb [sic!]
ISJP:	M2, M1$_{-M}$	moczygęb/moczygębów
SGJP:	M1	moczygębów
USJP:	F, M(2), M1$_{-M}$	moczygęb||moczygęb||moczygębów

moczymord|a* M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. pejorat. ‘osoba, która lubi i często pije alkohol, = pijak/pijaczka, moczygęba’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	a	y	zie	ę	ą	zie	o	owie	ów	om	ów	ami	ach
F								y	ø		y		

SPP:	M1$_{-M}$, F
ISJP:	M2, M1$_{-M}$
SGJP:	M1
WSJP:	M1$_{-M}$

modrak M3 / M2
1. *BOTANIKA* ‘roślina o białych kwiatach zebranych w grona, uprawiana ze względu na jadalne pędy, = kapusta morska’; 2. *reg. wielkopolski* ‘kwiat polny, = chaber, bławatek’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

SPP, SGJP:	M3, M2
ISJP, EPLar:	M2, M3
USJP:	M2

moll ndm N / M3
MUZYKA ‘jedna z dwóch głównych odmian skali diatonicznej, gamy lub tonacji w muzyce europejskiej, oparta na małej tercji, = minor’ <łac.>

ISJP, EPLar, SGJP, WSJP:	M3 ndm
SWO:	N ndm, M3 ndm
USJP:	N ndm, M(3) ndm

mruk* M1$_{-M}$ / M2
pot. ‘osoba nietowarzyska, małomówna, = milczek’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	iem	u	u	kowie/k:c+y	ów	om	ów	ami	ach
M2								i			i		

ISJP, EPLar, WSJP: M1$_{-M}$
SPP: M2, M1$_{-M}$ (zwykle o mężczyznach)
SGJP: M1
USJP: M1$_{-M}$, M2 (zwykle o kobietach)

muszkatołow|iec lub **muszkatow|iec** M3 / M2 pot.
BOTANIKA a) ‘drzewo tropikalne’; b) ‘owoc tego drzewa, = muszkat’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	iec	ca	cowi	iec	cem	cu	cu	ce	ców	com	ce	cami	cach
M2				ca									

ISJP, SWO, EPLar: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

myśliw|iec M3 / M2 pot.
LOTNICTWO WOJSKOWE ‘samolot’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	iec	ca	cowi	iec	cem	cu	cu	ce	ców	com	ce	cami	cach
M2				ca									

SPP, SGJP: M3, M2 pot.
ISJP, EPLar: M2
WSJP, USJP: M3

nabłoniak M2 / M3
MEDYCYNA ‘nowotwór złośliwy, = kosmówczak’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M3				ø									

SPP: M3, M2 pot.
EPLar: M3, M2
SGJP: M2, M3
USJP: M(3)

naczyniak M3 / M2

MEDYCYNA ‘nowotwór łagodny’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

ISJP, EPLar: M3, M2
SGJP, WSJP: M3
SPP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

nadziąślak M2 / M3

MEDYCYNA ‘nowotwór niezłośliwy rozwijający się na dziąsłach’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M3				ø									

EPLar, SGJP: M2, M3
USJP: M(3)

nagan M3 / M2

WOJSKOWOŚĆ ‘dawny rewolwer’ <L. *Nagant* (XIX w.), belgijski konstruktor broni>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

ISJP, SWO, EPLar, WSJP: M3
SPP: M2, M3
SGJP: M3, M2
USJP: M(3)

nagiet|**ek** M3 / M2 pot.

BOTANIKA ‘roślina ozdobna, mająca też zastosowanie lecznicze, kulinarne i kosmetologiczne’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

SPP, ISJP, EPLar: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
WSJP: M3
USJP: M(3)

nagus* M1$_{–M}$ / M2 (ekspr. jako nazwa męska)
pot. ‘człowiek nagi lub bardzo skąpo ubrany, = golas’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	em	ie	ie	i	ów	om	ów	ami	ach
M2								y			y		

ISJP, WSJP, USJP: M1$_{–M}$
EPLar: M1$_{–M}$, M2
SGJP: M1, M2

nagus|ek M1$_{–M}$ / M2
pot. ‘zdr. od nagus’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ek	ka	kowi	ka	kiem	ku	ku	kowie	ków	kom	ków	kami	kach
M2								ki			ki		

ISJP, WSJP: M1$_{–M}$
EPLar: M1$_{–M}$, M2
USJP: M2, M1$_{–M}$
SGJP: M2

nakostniak M3 / M2
WETERYNARIA ‘twarde zgrubienie kości u koni’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

EPLar, SGJP: M3, M2
USJP: M(3)

naleśnik M3 / M2
‘cienki placek z rzadkiego ciasta’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

ISJP, EPLar: M2, M3
SGJP: M3, M2
WSJP: M3
USJP: M(3)

nandu ndm M2 / N

ZOOLOGIA ‘ptak podobny do strusia’ <hiszp.>

SPP, SWO, SGJP: M2 ndm, N ndm
EPLar: N ndm, M2 ndm
USJP: M(2) ndm

narcyz M3 / M2

BOTANIKA a) ‘roślina ozdobna’; b) ‘kwiat tej rośliny’ <łac.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

SPP, EPLar, SGJP, WSJP, USJP: M3, M2
ISJP, SWO: M3

naręcz(|e) N / F arch.

książk. ‘ilość (kwiatów, chrustu), jaką możemy unieść na przedramieniu’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
N	e	a	u	e	em	u	e	a	y	om	a	ami	ach
F	ø	y	y	ø	ą	y	y	e			e		

SPP, ISJP, EPLar, SGJP, USJP: N, F
WSJP: N

nasieniak M3 / M2

MEDYCYNA ‘nowotwór złośliwy jądra’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

EPLar, SGJP: M3, M2
USJP: M(3)

nawa|ł(a) M3 / F

książk. ‘duża przytłaczająca ilość czegoś, = mnóstwo, natłok’
Jako podkreślenie siły, intesywności, raczej F (= nawałnica, por. ISJP).

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ł	łu	łowi	ł	łem	le	le	ły	łów	łom	ły	łami	łach
F	ła	ły	le	łę	łą		ło		ł				

ISJP, SGJP , USJP: M3, F
EPLar, WSJP: M3
SPP: M(3), F

nelson M2 / M3

SPORT ‘chwyt w zapasach’ <prawdopodobnie od H. *Nelsona*, admirała ang.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M3				ø									

SWO, EPLar: M3, M2
SPP: M3, M2 pot.
SGJP: M2, M3
WSJP: M2
USJP: M(3)

nenufar M3 / M2

BOTANIKA ‘roślina wodna o dużych pływających liściach i żółtych kwiatach’ <fr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	u/a	owi	ø	em	ze	ze	y	ów	om	y	ami	ach
M2		a		a									

ISJP, SWO, EPLar, SGJP: M3, M2
WSJP: M3
USJP: M(3)

nerkow|iec M3 / M2 pot.

BOTANIKA, SPOŻ. ‘roślina tropikalna o jadalnych orzechach, = nanercz’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	iec	ca	cowi	iec	cem	cu	cu	ce	ców	com	ce	cami	cach
M2				ca									

EPLar, WSJP, USJP: M3
ISJP: M2, M3
SGJP: M3, M2 pot.

news lub **nius** M3 / M2 pot.

[wym. ńjus] *pot. (środ.)* ‘wiadomość z ostatniej chwili (zwłaszcza w dziennikarstwie)’ <ang.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

		~ D. lp.
SPP, USJP:	M(3)	a
ISJP, SWO:	M2	a
EPLar:	M2, M3	a/u
SGJP:	M2, M3	a‖u

niecno|**ta*** M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. przest. ‘z pobłażaniem o kimś postępującym źle lub lekkomyślnie, = ladacno’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ta	ty	cie	tę	tą	cie	to	ci	tów	tom	tów	tami	tach
F								ty	t		ty		

SPP, ISJP: F, M1$_{-M}$
EPLar: M1$_{-M}$, F
SGJP: M1, F
USJP: F, M(2), M1$_{-M}$

niedojd|**a*** M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. pejorat. ‘osoba niezaradna lub niezdarna’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	a	y	zie	ę	ą	zie	o	owie	ów	om	ów	ami	ach
F								y	ø		y		

SPP, ISJP: F, M1$_{-M}$
EPLar, WSJP: M1$_{-M}$, F
SGJP: M1, F
USJP: F, M(2), M1$_{-M}$

niedołę|**ga*** M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. pejorat. a) ‘osoba niesprawna lub niezręczna’; b) ‘osoba życiowo niezaradna, = niedorajda [w zn. b)]’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ga	gi	dze	gę	gą	dze	go	dzy	gów	gom	gów	gami	gach
F								gi	g		gi		

SPP, ISJP, EPLar: F, M1$_{-M}$
SGJP: M1, F
WSJP: M1$_{-M}$, F
USJP: F, M(2), M1$_{-M}$

niedorajd|**a*** M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. pejorat. a) ‘osoba życiowo niezaradna, = niedołęga [w zn. b)]’; b) ‘osoba niezręczna, = niedojda’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	a	y	zie	ę	ą	zie	o	owie	ów	om	ów	ami	ach
F								y	ø		y		

SPP, ISJP: F, M1$_{-M}$
EPLar, WSJP: M1$_{-M}$, F
SGJP: M1, F
USJP: F, M(2), M1$_{-M}$

niefar|t M3 / M2
pot. ‘= pech’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	t	tu	towi	t	tem	cie	cie	ty	tów	tom	ty	tami	tach
M2		ta		ta									

~ D. lp.
SPP: M3, M2 tu [nie do pogodzenia z M2]
ISJP: M3, M2 tu/ta
EPLar: M3, M2 ta/tu||ta
SGJP: M3, M2 tu||ta
WSJP: M3 tu
USJP: M(3) tu

niemo|ta* $M1_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. pejorat. ‘osoba nierozgarnięta, wolno myśląca’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ta	ty	cie	tę	tą	cie	to	ci	tów	tom	tów	tami	tach
F								ty	t		ty		

SPP, ISJP, EPLar: F, $M1_{-M}$
SGJP: M1, F
WSJP: $M1_{-M}$, F
USJP: F, M(2), $M1_{-M}$

niem|owa* $M1_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
1. ‘osoba (głucho)niema’; 2. *przen.* ‘osoba małomówna, = milczek, mruk’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	owa	owy	owie	owę	ową	owie	owo	owowie	owów	owom	owów	owami	owach
F								owy	ów		owy		

SPP, ISJP, EPLar: F, $M1_{-M}$
SGJP: M1, F
WSJP: $M1_{-M}$, F

nier|ób* $M1_{-M}$ / M2 (ekspr. jako nazwa męska)
pot. pejorat. ‘osoba próżnująca, leniwa’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ób	oba	obowi	oba	obem	obie	obie	oby	obów	obom	obów	obami	obach
M2											oby		

ISJP, EPLar, WSJP: $M1_{-M}$
SGJP: M1
SPP: M1, M2
USJP: M2, M1

nieśmiertelnik M3 / M2 pot.

BOTANIKA ‘[zwykle w lm.] roślina ozdobna o suchych kwiatach’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

EPLar, SGJP, WSJP: M3
SPP: M3, M2 pot.
ISJP: M3, M2
USJP: M(3)

nieuk* $M1_{-M}$ / M2

pot. pejorat. ‘osoba nieprzykładająca się do nauki, której brakuje wiedzy’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	iem	u	u	k:c+y/kowie	ów	om	ów	ami	ach
M2								i			i		

ISJP, EPLar: $M1_{-M}$
WSJP, USJP: $M1_{-M}$, M2
SPP: M2, $M1_{-M}$
SGJP: M1

niezdar|**a*** $M1_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)

pot. pejorat. ‘osoba niezręczna, niezdarna’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	a	y	ze	ę	ą	ze	o	owie	ów	om	ów	ami	ach
F								y	ø		y		

SPP, ISJP, EPLar: F, $M1_{-M}$
SGJP: M1, F
WSJP: $M1_{-M}$, F
USJP: F, M(2), $M1_{-M}$

niezgrab|**a*** $M1_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)

pot. pejorat. ‘osoba niezręczna, = niezdara’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	a	y	ie	ę	ą	ie	o	owie	ów	om	ów	ami	ach
F								y	ø		y		

SPP, ISJP, EPLar: F, $M1_{-M}$
SGJP: M1, F
WSJP: $M1_{-M}$, F
USJP: F, M(2), $M1_{-M}$

niezgu|ła* M1$_{–M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. pejorat. 1. ‘osoba niezręczna, = niezdara’; 2. ‘osoba mało rozgarnięta i nieporadna’, = fajtłapa

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ła	ły	le	łę	łą	le	ło	łowie	łów	łom	łów	łami	łach
F								ły	ł		ły		

SPP, ISJP: F, M1$_{–M}$
SGJP: M1, F
WSJP: M1$_{–M}$, F
USJP: F, M(2), M1$_{–M}$

niszczyciel M3 / M2 pot.
MARYNARKA WOJENNA ‘okręt’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	u	u	e	i	om	e	ami	ach
M2				a									

ISJP, EPLar, WSJP, USJP: M3
SPP, SGJP: M3, M2 pot.

niuch M2 / M3
pot. 1. *żart.* a) ‘nos’; b) ‘powonienie’; 2. *przen*. ‘wyczucie, orientacja’
M2 we frazeologizmach

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	u	u	y	ów	om	y	ami	ach
M3				ø									

SPP, SGJP, USJP: M2, M3
EPLar, WSJP: M3
ISJP: M(2); tylko we frazeologizmach: *mieć niucha*, *na niucha*

niu|nia* M2 pers / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. pejorat. ‘osoba: a) nieśmiała, b) niezaradna’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
F	nia	ni	ni	nię	nią	ni	nio	nie	ń	niom	nie	niami	niach
M2													

		~ D. lm.
SGJP:	F, M1	ń||niów
USJP:	F, M	ń

nius – zob. **news**

nochal M2 / M3

pot. ‘nos, zwłaszcza duży, wydatny’ [por. kulfon w zn. 1]

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	u	u	e	i	om	e	ami	ach
M3				ø									

~ D. lm.

SPP, ISJP: M3, M2 i
EPLar: M3 i/ów
SGJP: M3 i / *pot.* ów
WSJP: M3 i
USJP: M(3) i

non-violence lub **non violence** ndm N / F

[wym. non**wa**jelens] ‘[niepol.] zasada niestosowania przemocy’ <ang., pojęcie wprowadzone przez M. Gandhiego>

SWO, EPLar, SGJP: N ndm, F ndm

nos M3 / M2 pot.

‘część ciała’

M2 we frazeologizmach

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

ISJP, EPLar, WSJP: M3
SPP: M3, M2 pot.
SGJP: M2, M3
USJP: M(3)

notebook M3 / M2

[wym. notbuk] *INFORMATYKA* ‘przenośny komputer osobisty, mniejszy od laptopa’ <ang.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

SPP, USJP: M(3)
SWO, WSJP: M3
ISJP: M2
EPLar: M2, M3
SGJP: M3, M2

nud|**a*** M1$_{–M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. pejorat. ‘= nudziarz, nudziara’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	a	y	zie	ę	ą	zie	o	owie	ów	om	ów	ami	ach
F								y	ø		y		

SGJP: M1
WSJP: F, M1$_{–M}$
USJP: F, M(2), M1$_{–M}$

OB ndm N / M3
[wym. o-**be**] *MEDYCYNA* <skrótowiec: **o**dczyn **B**iernackiego>

SPP, SGJP: N ndm, M3 ndm
EPLar, USJP: N ndm

obarzan|**ek** – zob. **obwarzan**|**ek**

obier|**ka/ek** F / M3 / M2
‘[zwykle w lm.] skórka z obranych warzyw lub owoców’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
F	ka	ki	ce	kę	ką	ce	ko	ki	ek	kom	ki	kami	kach
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku		ków				
M2				ka									

EPLar, SGJP: F, M3
ISJP: F, M3, M2
WSJP: F
USJP: F, M(3)

obojna|**k** M2 / M1
1. *BIOLOGIA* ‘organizm o narządach wytwarzających komórki płciowe męskie i żeńskie’;
2. *MEDYCYNA* ‘osobnik z wrodzoną wadą rozwojową, mający męskie i żeńskie narządy płciowe’, = hermafrodyta

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	k	ka	kowi	ka	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M1								cy//ki			ków		

ISJP, WSJP: M2
EPLar, SGJP: M2, M1
SPP: w zn. 1 M−1, w zn. 2 M1$_{+M}$
USJP: w zn. 1 M−3$_{–M}$, w zn. 2 M1$_{+M}$

obrzępa|ła* M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. pejorat. ‘osoba w nędznym, zniszczonym ubraniu’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ła	ły	le	łę	łą	le	ło	łowie	łów	łom	łów	łami	łach
F								ły	ł		ły		

SPP: F, M1
SGJP: M1, F
USJP: F, M(2), M1$_{-M}$

obuwik M2 / M3
BOTANIKA ‘roślina storczykowata’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M3				ø									

EPLar: M3, M2
SGJP: M2, M3
USJP: M(3)

obwarzan|ek lub **obarzan|ek** M3 / M2 pot.
‘ciastko lub pieczywo w formie kółka, przed pieczeniem parzone’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

SPP, USJP: M(3)
ISJP, WSJP: M3, M2
EPLar: M3
SGJP: M3, M2 pot.

oczajdusz|a* M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
przest. żart. ‘urwis, hultaj, hulaka, nicpoń, szelma’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	a	y	y	ę	ą	y	o	e	ów	om	e	ami	ach
F									y				

		~ D. lm.
EPLar:	M1	ów
SGJP:	F, M1	ø||ów
USJP:	F, M(2), M1$_{-M}$	y||y||ów

oferm|a* M2 pers / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. pejorat. ‘osoba niezaradna lub niezdarna’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	a	y	ie	ę	ą	ie	o	y	ów	om	y	ami	ach
F									ø				

SPP, ISJP: F, M1$_{-M}$
EPLar, WSJP: M1$_{-M}$, F
SGJP: M1, F
USJP: F, M(2), M1$_{-M}$
Brak poświadczeń rodzaju M1 w NKJP.

ogórecz|ek M3 / M2 pot.
pot. ‘zdr. od ogórek [głównie w zn. b)]’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

ISJP, WSJP: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

ogór|ek M3 / M2
BOTANIKA a) ‘roślina warzywna’; b) *SPOŻ.* ‘jadalny owoc tej rośliny’
M2 głównie w zn. b)

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

ISJP, WSJP: M3, M2
SPP: w zn. a) M3; w zn. b) M3, M2
EPLar: M3
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

ojczysk|o M1$_{-M}$ / N
pot. ‘zgr. od ojciec’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	o	a	u	a	iem	u	o	a	ów	om	ów	ami	ach
N				o					ów/ø		a		

		~ D. lm.
SPP:	M1$_{-M}$, N	ów
ISJP:	N, M1$_{-M}$	ø/ów
SGJP:	M1, N	ów‖ø
WSJP:	M1$_{-M}$	ów
USJP:	M(2), N, M1$_{-M}$	ów

okapi ndm F / M2

ZOOLOGIA ‘zwierzę afrykańskie z rodziny żyraf’ <z języka środkowoafrykańskiego plemienia Mbuba>

SWO, EPLar: F ndm, M2 ndm
SPP: F ndm, M2 ndm, *nie:* N
ISJP: F ndm
SGJP: N ndm, M2 ndm, F ndm
USJP: F ndm, M(2) ndm

olbrzym* $M1_{-M}$ / M2

‘istota baśniowa o nadludzkim wzroście i sile’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	em	ie	ie	i	ów	om	ów	ami	ach
M2								y			y		

SPP, USJP: M2, $M1_{-M}$
ISJP: M1, M2
EPLar: M2, M1
SGJP: M1, M2 (osobne hasła bez znaczeń)
WSJP: $M1_{+/-M}$

olejow|**iec** M3 / M2 pot.

BOTANIKA ‘tropikalna palma dostarczająca oleju’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	iec	ca	cowi	iec	cem	cu	cu	ce	ców	com	ce	cami	cach
M2				ca									

EPLar: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

omlecik M3 / M2 pot.

1. *pot.* ‘zdr. od omlet’; 2. *przen., CUKIERNICTWO* ‘ciastko w kształcie omleta’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	u	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2		a		a									

		~ D. lp.
SPP:	M3, M2 pot.	a/u
ISJP:	(zn. 1) M3, M2	a
SGJP:	M3, M2 pot.	a‖u
WSJP:	(zn. 1) M3	a/u
USJP:	(zn. 1) M(3)	a/u

omle|**t** M3 / M2 pot.

KULINARIA ‘smażona potrawa z mąki, mleka i ubitych jaj, o postaci plącka’ <fr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	t	tu	towi	t	tem	cie	cie	ty	tów	tom	ty	tami	tach
M2		ta		ta									

~ D. lp.

SPP: M3, M2 pot. tu/ta
ISJP: M3, M2 tu/ta
EPLar: M3 tu
SGJP: M3, M2 pot. tu||ta
WSJP: M3 tu/ta
USJP: M(3) tu/ta

opie|**ńka/niek** F / M2

MIKOLOGIA, SPOŻ. ‘grzyb [w zn. 1] jadalny’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
F	ńka	ńki	ńce	ńkę	ńką	ńce	ńko	ńki	niek	ńkom	ńki	ńkami	ńkach
M2	niek	ńka	ńkowi	ńka	ńkiem	ńku	ńku		ńków				

SPP, ISJP, SGJP: F, M2
EPLar, WSJP, USJP: F

oponiak M2 / M3

MEDYCYNA ‘niezłośliwy nowotwór opon mózgowo-rdzeniowych’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M3				ø									

EPLar: M3, M2
SGJP: M2, M3
USJP: M(3)

or|**zeł*** M1$_{-M}$ / M2

pot. przen. ‘osoba bardzo dobra w jakiejś dziedzinie’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	zeł	rła	łowi/łu	ła	łem	rle	le	łowie	łów	łom	łów	łami	łach
M2								ły			ły		

SPP, WSJP: M1$_{-M}$
ISJP, EPLar: M1$_{-M}$, M2
SGJP: M1
USJP: M−3$_{-M}$

ork M2 pers / M1

FANTASTYKA ‘potwór ze świata podziemnego, spokrewniony z elfami’ <ang.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M1								owie//i			ów		

EPLar, SWO: M1, M2
SGJP: M2, M1

orzech M3 / M2 pot.

BOTANIKA a) *SPOŻ.* ‘suchy owoc o zdrewniałej łupinie z jadalnym nasieniem’; b) ‘roślina o takich owocach’; c) ‘[niepol.] drewno tej rośliny’
M2 głównie w zn. a)

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	u	u	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

SPP: w zn. a) M3, M2 pot.; w zn. b) i c) M3
ISJP: w zn. a) M3, M2; w zn. b) i c) M3
EPLar: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
WSJP: M3
USJP: M(3)

orzechow|**iec** M3 / M2 pot.

CUKIERNICTWO ‘ciasto z orzechami [w zn. a)]’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	iec	ca	cowi	iec	cem	cu	cu	ce	ców	com	ce	cami	cach
M2				ca									

EPLar: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.

orzesz|**ek** M2 / M3

pot. ‘[zwykle w lm.] zdr. od orzech’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ek	ka	kowi	ka	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M3				ek									

EPLar, WSJP: M3
SPP: M2, M3
ISJP: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

oscyp|**ek** lub **oszczyp**|**ek** M3 / M2
KULINARIA ‘pochodzący z Podhala wędzony ser z mleka owczego’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

ISJP, EPLar: M3
SPP: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

osiemnast|**y** blm. M3 / M2
‘dzień miesiąca’

Rodzaj	lp.						
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.
M3	y	ego	emu	y	ym	ym	y
M2				ego			

ISJP, SGJP: M3, M2
EPLar: M3
WSJP: M2

oszczyp|**ek** – zob. **oscyp**|**ek**

oślisk|**o*** $M1_{-M}$ / N
pot. ‘zgr. od osioł’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	o	a	u	a	iem	u	o	a	ów	om	ów	ami	ach
N				o					ø		a		

SPP: $M1_{-M}$, N
SGJP: M1, N

ósm|**y** blm. M3 / M2
‘dzień miesiąca’

Rodzaj	lp.						
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.
M3	y	ego	emu	ego	ym	ym	y
M2				y			

ISJP: M3, M2
EPLar: M3
SGJP: M2, M3
WSJP: M2

paciorecznik M3 / M2 pot.

BOTANIKA ‘roślina ozdobna, = kanna’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

EPLar: M2, M3
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

padal|**ec*** M1$_{-M}$ / M2

pot. pejorat. przen. ‘osoba, która budzi wstręt lub pogardę swoim nieuczciwym lub służalczym postępowaniem’

W zn. zool. tylko M2.

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ec	ca	cowi	ca	cem	cu	cu/cze	cy	ców	com	ców	cami	cach
M2								ce			ce		

ISJP, USJP: M2, M1$_{-M?}$
SPP: M2 (bez podanych znaczeń)
EPLar: M1$_{-M?}$, M2
SGJP: M1
WSJP: M2

paintball M3 / M2

[wym. **pejnt**bol] ‘[niepol.] gra, w której uczestnicy strzelają do siebie nabojami wypełnionymi farbą’ <ang.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	u/a	owi	ø	em	u	u	e	i/ów	om	e	ami	ach
M2		a		a									

		~ D. lp.	~ D. lm.
SWO, WSJP:	M3	u	blm.
EPLar, SGJP:	M3, M2	u/a||a	i/ów
USJP:	M(3)	u	blm.

palusz|**ek** M3 / M2 pot.

przen. ‘przedmiot o wydłużonym kształcie: a) ciastko; b) *pot.* bateria elektryczna’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

SPP: (zn. a)) M3, M2
ISJP: M2, M3
EPLar: M3
SGJP: M3, M2 pot.
WSJP: (zn. a)) M2, M3
USJP: (zn. a)) M(3)

pamper|**o** N ndm / M3 ndm lub odm

METEOROLOGIA ‘[niepol.] zimny wiatr powodujący ulewne opady i burze’ <hiszp.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
N	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o
M3		o/a	o/owi		o/em	o/ze		o/a	o/ów	o/om	o/a	o/ami	o/ach

SWO: N ndm, M3 ndm
EPLar: N ndm lub odm
SGJP: N ndm, M3 ndm lub odm
USJP: N ndm lub odm, M(3) ndm lub odm

pampuch M3 / M2

pot. CUKIERNICTWO ‘kluską z ciasta drożdżowego gotowana na parze’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	u	u	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

SPP: M3, M2
EPLar: M2
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

pancerfau|**st** M3 / M2

WOJSKOWOŚĆ ‘ręczna wyrzutnia pocisków przeciwpancernych, stosowana w armii niemieckiej podczas II wojny światowej’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	st	sta	stowi	st	stem	ście	ście	sty	stów	stom	sty	stami	stach
M2				sta									

ISJP, SWO: M3, M2
EPLar, SGJP: M3
USJP: M(3)

panisk|**o** M1$_{-M}$ / N

pot. ‘człowiek bogaty, żyjący dostatnio albo pozujący na takiego’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	o	a	u	a	iem	u	o	a	ów	om	ów	ami	ach
N				o							a		

		~ D. lm.
WSJP, USJP:	M1$_{-M?}$, N	ów
SPP:	M1$_{-M}$, N	ów
ISJP:	N, M1$_{-M}$	ów
EPLar:	N, M1$_{-M?}$	ø‖ów
SGJP:	M1, N	ów‖ø

panopli|a/um F / N

SZTUKA ‘motyw dekoracyjny skomponowany z elementów uzbrojenia oraz sztandarów i proporców’ <gr.>
W zn. hist. ‘kompletne uzbrojenie starogreckiego hoplity lub średniowiecznego rycerza’ – F (USJP, WSJP, wg SWO także N).

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
F	a	i	i	ę	ą	i	o	e	i	om	e	ami	ach
N	um	um	um	um	um	um	um	a	ów		a		

SWO, USJP: F, N
EPLar: N
SGJP: F, N (bez podanych znaczeń)
WSJP: F

pantun M3 odm / N ndm [pantum N ndm]

‘strofa czterowierszowa zapożyczona z poezji malajskiej’ <mal.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	u	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
N		ø	ø		ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø

pantun EPLar: N ndm, M3 odm
SGJP: M3 odm, N ndm
pantum SWO, SGJP: N ndm

papamobil|e M3 odm lub ndm / N ndm

[wym. papamobil (odm) || papa**mo**bile (ndm)] ‘przeszklony, kuloodporny samochód używany przez papieża’ <wł.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø/e	u/e	owi/e	ø/e	em/e	u/e	u/e	e	i/e	om/e	e	ami/e	ach/e
N	e	e	e	e	e	e	e		e	e		e	e

SPP, ISJP, SGJP: N ndm
SWO: N ndm, M3 odm
EPLar: M3 odm lub ndm, N ndm
WSJP: M3 ndm lub odm, N ndm
USJP: M(3) ndm lub odm

papieros M2 / M3

‘drobno pokrojony tytoń w małym rulonie’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M3				ø									

SPP, EPLar, WSJP: M2
ISJP, SGJP: M2, M3
USJP: M3, M2

papieros|**ek** M2 / M3
pot. ‘zdr. od papieros’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ek	ka	kowi	ka	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M3				ek									

SGJP, WSJP: M2
ISJP: M2, M3
USJP: M3, M2

papl|**a*** M2 pers / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. pejorat. ‘osoba, która dużo mówi i nie potrafi dochować tajemnicy’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	a	i	i	ę	ą	i	o	e	i	om	e	ami	ach
F													

SPP: M2, F
ISJP: F, M2
EPLar: F, $M1_{-M}$
SGJP: M1, F
WSJP: F
USJP: F, M

paproch M3 / M2 pot.
pot. ‘[zwykle w lm.] odpadek, zanieczyszczenie; niewielka, lekka cząstka czegoś’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	u	u	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

		~ D. lp.
ISJP, USJP:	M3	a
SPP:	M3, M2 pot.	a
EPLar:	M3	a
SGJP:	M3	u
WSJP:	M3, M2	a

papu|**ć** M3 / M2 pot.
pot. ‘[zwykle w lm.] = kapeć’
reg. „papeć” – tylko M3 (SPP, ISJP, EPLar, SGJP, USJP)

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ć	cia	ciowi	ć	ciem	ciu	ciu	cie	ci	ciom	cie	ciami	ciach
M2				cia									

SPP, WSJP: M3, M2
ISJP: M2
EPLar: M3
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

parch M2 / M3

1. *pot.* a) ‘grzybica skóry’; b) ‘[zwykle w lm.] zmiana na skórze wywołana tą chorobą’; 2. *BOTANIKA* a) ‘choroba grzybicza lub bakteryjna’; b) ‘objaw tej choroby’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	u	u	y	ów	om	y	ami	ach
M3		u		ø									

		~ D. lp.
ISJP, WSJP, USJP:	M3	u/a
SPP:	M3, M2	u/a
EPLar:	M3	a/u
SGJP:	M2, M3	u‖a

pasjans M2 / M3

GRA W KARTY a) ‘układanie kart, czasem połączone z wróżeniem’; b) ‘kombinacja kart będąca wynikiem tego układania’ <fr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	ie	ø	e/y	ów	om	e/y	ami	ach
M3				ø									

		~ D. lp.	~ MB. lm.
SPP, SWO:	M2, M3	a/u	e/y
ISJP:	M2, M3	a	e
EPLar:	M3	a	e/y
SGJP:	M3, M2	a	e/y
WSJP:	M2	*bd.*	e/y
USJP:	M2	a/u	e/y

paskud|**a*** $M1_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)

pot. pejorat. 1. ‘ktoś budzący wstręt wyglądem lub charakterem’; 2. ‘coś brzydkiego’

W zn. nieosobowym rodzaj męskosobowy może wystąpić pod wpływem rodzaju męskiego podstawowej zastępowanej nazwy przedmiotu.

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	a	y	zie	ę	ą	zie	o	owie	ów	om	ów	ami	ach
F								y	ø		y		

ISJP, WSJP:	F, $M1_{-M}$
EPLar, USJP:	F
SGJP:	M1, F

passepied ndm M3 / N

[wym. pas**pje**] *MUZYKA* a) ‘starofrancuski taniec ludowy’; b) ‘forma muzyczna oparta na tym tańcu’ <fr.>

SWO, EPLar, SGJP: M3 ndm, N ndm

pasztecik M3 / M2 pot.

KULINARIA ‘podłużny kawałek drożdżowego ciasta napełniony farszem’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a/u	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2		a		a									

~ D. lp.

EPLar, SGJP:	M3	a
SPP:	M3, M2 pot.	u/a
ISJP:	M3, M2	u/a
WSJP:	M3	a/u
USJP:	M(3)	a

pata|t – zob. **bata|t**

patison M3 / M2

BOTANIKA a) ‘roślina warzywna’; b) *SPOŻ.* ‘jadalna część tej rośliny, w smaku podobna do kabaczka’ <fr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

ISJP, EPLar, SGJP:	M3, M2
SWO:	M2, M3
USJP:	M(3)

patronimik(|um) N / M3

JĘZYKOZNAWSTWO ‘nazwisko, nazwa lub przydomek utworzone od imienia, nazwiska albo urzędu ojca lub przodków’ <łac.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
N	um	um	um	um	um	um	um	a	ów	om	a	ami	ach
M3	ø	u	owi	ø	iem	u	u	i			i		

SWO, USJP:	N, M3
EPLar, SGJP:	M3, N

pącz|ek M3 / M2 pot.

CUKIERNICTWO ‘kuliste nadziewane ciastko drożdżowe, smażone w tłuszczu’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

SPP, SGJP:	M3, M2 pot.
EPLar, USJP:	M3, M2
ISJP:	M2, M3
WSJP:	M3

pączusz|**ek** M3 / M2

pot. ‘zdr. od pączek’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

EPLar, USJP: M3, M2
SGJP, WSJP: M3
ISJP: M2, M3

PC ndm M3 / N

[wym. pi-**s**|**i**] *INFORMATYKA* ‘stacjonarny komputer osobisty (działający zgodnie ze standardem IBM)’ <skrótowiec od ang. ***P****ersonal* ***C****omputer*>

ISJP, SWO: M2 ndm, M3 ndm
EPLar, SGJP: N ndm
SPP: M(3) ndm, N ndm

PCW lub **PCV** ndm N / M3

[wym. pe-ce-**wu**, pe-ce-**fal**] *CHEMIA, TECHNIKA* ‘[niepol.] tworzywo sztuczne’ <skrótowiec: **p**oli**c**hlorek **w**inylu, fr. ***p****oly****c****hlorure de* ***v****inyle*>

SPP, SGJP: N ndm, M3 ndm
SWO, EPLar: N ndm

pekari ndm M3 / N

ZOOLOGIA ‘zwierzę wszystkożerne, podobne do dzika’ <fr., z karaibskiego>

ISJP, SWO: M2 ndm
EPLar: N ndm, M2 ndm
SGJP: M3 ndm, N ndm
USJP: N ndm, M(2) ndm

penis M2 / M3

ANATOMIA ‘męski narząd kopulacyjny’ <łac.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M3				ø									

ISJP, SWO, EPLar, WSJP, USJP: M2
SPP: M3, M2
SGJP: M2, M3

pepeg M3 / M2 pot.

pot. przest., OBUWIE ‘[zwykle w lm.] lekki płócienny but sportowy na gumowej podeszwie, = tenisówka’ <od skrótowca PPG: **P**olski **P**rzemysł **G**umowy>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

SPP, SGJP: M3, M2 pot.
ISJP: M2
EPLar: M3
USJP: M(3)

pepperoni ndm N / F

1. *KULINARIA* ‘ostra kiełbaska wołowo-wieprzowa’; 2. *SPOŻ.* ‘odmiana ostrej papryki’ <ang.>

EPLar, SGJP: N ndm, F ndm
SWO: w zn. 1 N ndm, F ndm; w zn. 2 F ndm
USJP: F ndm

perukow|**iec** M3 / M2 pot.

BOTANIKA ‘wysoki dekoracyjny krzew’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	iec	ca	cowi	iec	cem	cu	cu	ce	ców	com	ce	cami	cach
M2				ca									

EPLar: M2, M3
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

pestkow|**iec** M3 / M2 pot.

BOTANIKA ‘owoc zawierający jedno nasiono wewnątrz pestki oraz mięsistą, soczystą owocnię, często jadalną’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	iec	ca	cowi	iec	cem	cu	cu	ce	ców	com	ce	cami	cach
M2				ca									

EPLar: M2, M3
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

pe|t M3 / M2

pot. a) ‘niedopałek papierosa’; b) ‘papieros’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	t	ta	towi	t	tem	cie	cie	ty	tów	tom	ty	tami	tach
M2				ta									

ISJP, EPLar, WSJP: M2
SGJP, USJP: M3, M2

pędziwi|atr* M1$_{-M}$ / M2

pot. ‘osoba będąca w ciągłym ruchu, działająca szybko i chaotycznie, = lekkoduch’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	atr	atra	atrowi	atra	atrem	atrze/etrze	atrze/etrze	atrowie/atrzy	atrów	atrom	atrów	atrami	atrach
M2								atry			atry		

		~ Ms./W. lp.
EPLar:	M1$_{-M}$	atrze
SPP:	M1$_{-M}$, M2 ekspr.	atrze, *nie*: etrze
ISJP:	M1$_{-M}$, M2	etrze
SGJP:	M1	atrze
WSJP:	M1$_{-M}$	etrze
USJP:	M2, M1$_{-M}$	etrze

piąt|y blm. M3 / M2

‘dzień miesiąca’

Rodzaj	lp.						
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.
M3	y	ego	emu	y	ym	ym	y
M2				ego			

ISJP, SGJP: M3, M2
EPLar,: M3
WSJP: M2

pieniąż|ek M3 / M2

pot. ‘drobna moneta’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

ISJP, EPLar, WSJP: M3
SPP: M3, M2 pot.
SGJP: M3, M2
USJP: M(3)

pierdo|ła* M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. posp. pejorat. ‘osoba starsza: a) mówiąca w sposób niedorzeczny i nudny;
b) niedołężna, niezaradna [wg EPLar i WSJP – niezależnie od wieku, = niedołęga]’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ła	ły	le	łę	łą	le	ło	łowie	łów	łom	łów	łami	łach
F								ły	ł		ły		

		D. lm. f
SPP:	w zn. a) M1$_{-M}$, F; brak zn. b)	pierdoł/pierdół
ISJP:	F, M1$_{-M}$	pierdół/pierdoł
EPLar:	brak zn. a), w zn. b) M1$_{-M}$, F;	pierdoł/pierdół
SGJP:	M1, F; bez podanych znaczeń	pierdoł
WSJP:	w zn. a) M1$_{-M}$, F; w zn. b) M1$_{-M}$	pierdół/pierdoł
USJP:	brak zn. a), w zn. b) F, M(2), M1$_{-M}$	pierdoł

piernicz|ek M3 / M2 pot.
‘zdr. od piernik’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

ISJP:	M2, M3
EPLar:	M3, M2
SGJP:	M3, M2 pot.
WSJP:	M3
USJP:	M(3)

piernik M3 / M2 pot.
CUKIERNICTWO ‘ciasto lub ciastko z dodatkiem miodu i przypraw korzennych’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

SPP, SGJP:	M3, M2 pot.
EPLar, WSJP:	M3
ISJP:	M2, M3

pier|og – zob. **pier|óg**

pieroż|ek M3 / M2 pot.
pot. ‘zdr. od pieróg’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

SPP, SGJP:	M3, M2 pot.
ISJP, EPLar:	M3, M2
USJP:	F [sic!]

pier|óg lub **pier|og** M3 / M2 pot.
a) ‘[zwykle w lm.] potrawa z rozwałkowanego ciasta z zaklejonym farszem’;
b) ‘tradycyjna potrawa rosyjska – upieczone ciasto z farszem z mięsa lub kapusty; = kulebiak’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	óg/og	oga	ogowi	óg/og	ogiem	ogu	ogu	ogi	ogów	ogom	ogi	ogami	ogach
M2				oga									

SGJP, SPP: M3, M2 pot.
EPLar, ISJP: M3, M2
WSJP: M3
USJP: M(3)

pierwiosn|ek/ka M3 / M2 pot. / F
BOTANIKA ‘roślina zielna, = prymulka’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									
F	ka	ki	ce	kę	ką	ce	ko		ek				

ISJP: M3, M2
EPLar: M3, M2, F
SGJP: M3, M2 pot., F
WSJP: M3
USJP: M3, F

pierwot|ek M3 / M2
BOTANIKA ‘jednokomórkowy glon tworzący ciemnozielony nalot’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

EPLar: M2, M3
SGJP: M3, M2
USJP: M(3)

pierwsz|y blm. M3 / M2
‘dzień miesiąca’

Rodzaj	lp.						
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.
M3	y	ego	emu	y	ym	ym	y
M2				ego			

ISJP, SGJP: M3, M2
EPLar: M3
WSJP: M2

pięciolat|ek* M1$_{-M}$ / M2
‘pięcioletnie dziecko’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ek	ka	kowi	ka	kiem	ku	ku	kowie	ków	kom	ków	kami	kach
M2								ki			ki		

SPP, EPLar, USJP: M1$_{-M}$
ISJP, WSJP: M1$_{-M}$, M2
SGJP: M1

piętnast|y blm. M3 / M2
‘dzień miesiąca’

Rodzaj	lp.						
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.
M3	y	ego	emu	y	ym	ym	y
M2				ego			

ISJP, SGJP: M3, M2
EPLar: M3
WSJP: M2

pigwow|iec M3 / M2 pot.
BOTANIKA a) ‘ozdobny krzew’; b) *SPOŻ.* ‘[zwykle w lm.] aromatyczny owoc tego krzewu używany jako dodatek spożywczy i w przemyśle perfumeryjnym’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	iec	ca	cowi	iec	cem	cu	cu	ce	ców	com	ce	cami	cach
M2				ca									

EPLar: M2
ISJP: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

pijaczyn|a* M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. pejorat. ‘pijak traktowany z lekceważeniem’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	a	y	ie	ę	ą	ie	o	i	ów	om	ów	ami	ach
F								y	ø		y		

USJP, WSJP: M1$_{-M}$
ISJP: M1$_{-M}$, M2
EPLar: M1$_{-M}$, F
SGJP: M1

pijaczysk|o M1$_{-M}$ / N
pot. ‘zgr. od pijak’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	o	a	u	a	iem	u	o	a	ów	om	ów	ami	ach
N				o					ø		a		

~ D. lm.
SPP: M1$_{-M}$, N ów
SGJP: M1, N ów||ø
WSJP: N *bd.*
USJP: N, M1$_{-M}$ ów

pijanic|a* M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. pejorat. ‘pijak’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	a	y	y	ę	ą	y	o	e	ów	om	ów	ami	ach
F									ø		e		

ISJP, WSJP, USJP: M1$_{?M}$
EPLar: M1$_{-M?}$, F
SGJP: M1, F

pik M3 / M2 pot.
GRA W KARTY a) ‘kolor w kartach’; b) ‘karta w tym kolorze’ <fr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

SPP, SGJP: M3, M2 pot.
ISJP, WSJP: M2
SWO, USJP: M2, M3
EPLar: M3, M2

pinot ndm N / M3
[wym. pi**no**] a) *BOTANIKA* ‘szczep winorośli’; b) *SPIRYTUALIA* ‘wino produkowane z tego szczepu’ <fr.>

EPLar: M3 ndm, N ndm
SGJP: N ndm, M3 ndm

pion M2 / M3

‘= pionek’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M3				ø									

ISJP, EPLar, WSJP: M2
SGJP: M2, M3
USJP: M3, M2

pion|**ek** M3 / M2

‘przedmiot o okrągłym lub stożkowatym kształcie używany w grach planszowych’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

SPP, ISJP, EPLar, SGJP, USJP: M3, M2
WSJP: M2

pirue|**t** M3 / M2

1. *SPORT* ‘figura w tańcu i łyżwiarstwie’; 2. *pot. przen.* ‘szybki i zręczny obrót ciała’ <fr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	t	tu	towi	t	tem	cie	cie	ty	tów	tom	ty	tami	tach
M2		ta		ta									

		~ D. lp.
ISJP, SWO, USJP:	M3, M2	tu/ta
EPLar:	M3, M2	tu/ta‖ta
SGJP:	M3, M2	tu‖ta
WSJP:	M3, M2	tu [nie do pogodzenia z M2]

piruecik M3 / M2

pot. ‘zdr. od piruet’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

		~ D. lp.
SWO:	M2, M3	a
SGJP:	M3	a
WSJP:	M3, M2	a
USJP:	M3, M2	a/u

piszczel F / M3

ANATOMIA ‘cienka kość podudzia’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
F	ø	i	i	ø	ą	i	i	e	i	om	e	ami	ach
M3		a	owi		em	u	u		i/ów				

~ D. lm.

SPP, ISJP:	F, M3	i/ów
EPLar:	M3	ów
SGJP:	F, M3	i‖ów
WSJP:	F, M3	i
USJP:	F, M(3)	i/ów

pitekantrop lub **pitekantropus** M1$_{-M}$ / M2

ANTROPOLOGIA, PALEONTOLOGIA ‘wymarła istota z rodziny człowiekowatych’ <łac.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	em	ie	ie	i	ów	om	ów	ami	ach
M2								y			y		

ISJP, SWO, USJP:	M1$_{-M}$
SGJP:	M1, M2
EPLar:	M1$_{-M}$, M2

plac|**ek** M3 / M2

KULINARIA 1. ‘[zwykle w lm.] potrawa w postaci uformowanych kawałków ciasta z mąki lub ziemniaków’; 2. *CUKIERNICTWO* ‘płaskie ciasto, drożdżowe, kruche lub biszkoptowe, pieczone z różnymi dodatkami’

M2 głównie w zn. 1

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

ISJP, EPLar:	M3, M2
SPP:	w zn. 1 M3, M2; w zn. 2 M3
SGJP:	M3, M2 pot.
WSJP:	M3
USJP:	M(3)

placusz|**ek** M3 / M2

pot. ‘zdr. od placek’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

SPP, ISJP, EPLar:	M3, M2
SGJP:	M3, M2 pot.
WSJP:	M3
USJP:	M(3)

platfus M2 / M3

pot. ‘= płaskostopie’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M3		u		ø									

~ D. lp.

SPP, EPLar, WSJP, USJP: M2 a
ISJP: M2, M3 a
SGJP: M2, M3 a||u

plechow|**iec** M2 / M3

BIOLOGIA ‘organizm (glon, bakteria, grzyb) o niewykształconych organach, mający postać plechy’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	iec	ca	cowi	ca	cem	cu	cu	ce	ców	com	ce	cami	cach
M3				iec									

EPLar, SGJP: M2, M3
USJP: M(−1)

pleciu|**ga*** M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)

pot. pejorat. ‘osoba gadatliwa, chętnie plotkująca, = papla’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ga	gi	dze	gę	gą	dze	go	dzy	gów	gom	gów	gami	gach
F								gi	g		gi		

SPP, ISJP: F, M1$_{-M}$
EPLar, WSJP: M1$_{-M}$, F
SGJP: M1, F
USJP: F, M(2), M1$_{-M}$

pleciuch* M1$_{-M}$ / M2 (ekspr. jako nazwa męska)

pot. pejorat. ‘osoba, która plotkuje’ [por. pleciuga]

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	em	u	u	owie	ów	om	ów	ami	ach
M2								y			y		

EPLar, WSJP: M1$_{-M}$
SPP: M1, M2 ekspr.
ISJP: M1$_{-M}$, M2
SGJP: M1
USJP: M2, M1$_{-M}$

pleśniak M2 / M3
pot. ‘kruche ciasto z warstwą zapieczonej piany ubitej z białek’
W zn. ‘grzyb’ tylko M2 (SGJP, USJP, EPLar).

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M3				ø									

EPLar: M2
SGJP: M2, M3
USJP: M3, M2

pli|k(a) M3 / F arch.
‘pewna liczba złożonych razem kartek, banknotów, gazet, = paczka, pęk’ <łac.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	k	ku	kowi	k	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
F	ka	ki	ce	kę	ką	ce	ko		k				

SPP, ISJP, EPLar, USJP: M3
SWO, SGJP: M3, F

płach|eć lub **spłach|eć** M3 / F
przest. a) ‘kawał, płat czegoś [USJP]’; b) ‘nieduży kawałek ziemi [por. ISJP]; = skrawek’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	eć	cia	ciowi	eć	ciem	ciu	ciu	cie	ci	ciom	cie	ciami	ciach
F		ci	ci		cia	ci	ci						

ISJP, SGJP: M3, F
USJP: M(3), F

płaks|a* $M1_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. pejorat. ‘osoba płaczliwa, = beksa’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	a	y	ie	ę	ą	ie	o	owie	ów	om	ów	ami	ach
F								y	ø		y		

SPP, ISJP: F, $M1_{-M}$
EPLar,WSJP: $M1_{-M}$, F
SGJP: M1, F
USJP: F, M(2), $M1_{-M}$

PNB ndm M3 / N

[wym. pe-en-**be**] *EKONOMIA* <skrótowiec: **p**rodukt **n**arodowy **b**rutto>

SPP, SGJP: M3 ndm, N ndm
EPLar: M3 ndm

poczciwin|**a*** $M1_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)

pot. ‘osoba poczciwa, łatwowierna’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	a	y	ie	ę	ą	ie	o	i	ów	om	ów	ami	ach
F								y	ø		y		

		kwalifikatory
SPP:	F, $M1_{-M}$	pouf.
ISJP:	F, $M1_{-M}$	z sympatią lub politowaniem
EPLar:	$M1_{-M}$, F	książk.
SGJP:	M1, F	pot.
WSJP:	$M1_{-M}$, F	z pobłażaniem lub lekceważeniem
USJP:	F, M(2), $M1_{-M}$	książk. żart. a. lekcew.

podcie|**nie/ń** N / M3

ARCHITEKTURA ‘[zwykle w lm.] przylegająca do budynku kryta przestrzeń ograniczona filarami lub kolumnami’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
N	nie	nia	niu	nie	niem	niu	nie	nia	ni	niom	nia	niami	niach
M3	ń		niowi	ń			niu	nie			nie		

ISJP, EPLar, SGJP: N, M3
SPP: N, M(3)
WSJP: M3, N
USJP: M(3), N

podgrzyb|**ek** M2 / M3

MIKOLOGIA, SPOŻ. ‘jadalny grzyb [w zn. 1]’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ek	ka	kowi	ka	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M3				ek									

EPLar, SGJP, USJP: M2
ISJP: M2, M3
WSJP: M3, M2

podkoszul|ek/ka lub **półkoszulek|ek/ka** M3 / F pot.
ODZIEŻ ‘krótka koszulka noszona bezpośrednio przy ciele, zwykle pod innym ubraniem’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
F	ka	ki	ce	kę	ką	ce	ko		ek				

ISJP, EPLar, SGJP, USJP: M3, F
SPP: M(3), F pot.
WSJP: M3

podstaw|ek/ka M3 / F
MUZYKA ‘przenoszący drgania element instrumentu muzycznego, na którym opierają się napięte struny, = mostek’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
F	ka	ki	ce	kę	ką	ce	ko		ek				

SPP: M(3), F
EPLar: M3
SGJP: F, M3
WSJP: M3, F
USJP: F, M(3)

pokra|ka* $M1_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. pejorat. ‘ktoś niezgrabny, brzydki, niezdarny’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ka	ki	ce	kę	ką	ce	ko	cy	ków	kom	ków	kami	kach
F								ki	k		ki		

SPP, EPLar: F, $M1_{-M}$
ISJP, WSJP: $M1_{-M}$, F
SGJP: M1, F
USJP: F, M(2), $M1_{-M}$

polaroid M3 / M2 pot.
FOTOGRAFIKA ‘aparat fotograficzny do szybkiego uzyskiwania zdjęć’ <ang. *Polaroid (Land Corporation)* – amer. nazwa firmowa>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	u	owi	ø	em	zie	zie	y	ów	om	y	ami	ach
M2		a		a									

SWO, SGJP, WSJP, USJP: M3
SPP: M3, M2 pot.
EPLar: M3, M2

polip M2 / M3

1. *MEDYCYNA* ‘miękki, guzowaty twór o gładkiej powierzchni’; 2. *ZOOLOGIA* ‘postać osiadła jamochłonów w przemianie pokoleń’ <fr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M3				ø									

SPP, ISJP, SWO: M2, M3
EPLar: M3, M2
SGJP: M2 pot., M3
WSJP: M2
USJP: M(3)

pomidor M2 / M3

BOTANIKA a) ‘jednoroczna roślina warzywna’; b) *SPOŻ.* ‘jadalny owoc tej rośliny’ <wł.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	ze	ze	y	ów	om	y	ami	ach
M3				ø									

SPP, EPLar, WSJP: M2, M3
ISJP: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M3, M2; także w zn. ‘zabawa’

pomidor|**ek** M3 / M2

pot. ‘zdr. od pomidor’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

ISJP, SGJP: M3, M2
WSJP: M2, M3

por M3 / M2

BOTANIKA SPOŻ. ‘dwuletnia roślina warzywna’ <wł.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ze	ze	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

SPP, ISJP, EPLar, SGJP, WSJP, USJP: M3, M2

po|**st** M3 / M2

środ. INTERNET ‘list elektroniczny zamieszczony na forum’ <ang.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	st	stu	stowi	st	stem	ście	ście	sty	stów	stom	sty	stami	stach
M2		sta		sta									

~ D. lp.
EPLar: M3, M2 sta/stu||sta
SGJP: M3, M2 stu||sta

porte-parole ndm M1 / F

[wym. portpa**rol**] 1. ‘osoba przemawiająca w imieniu innych’; 2. ‘w utworach literackich: narrator lub postać, która wyraża poglądy autora’ <fr.>

SWO, EPLar: M1 ndm, F ndm
SPP: M(1) ndm, F ndm
SGJP: M1 ndm
USJP: M(1) ndm

potw|**ór** M1$_{–M}$ / M2

pot. pejorat. przen. ‘osoba: a) bardzo brzydka, b) okrutna, zła, mająca wynaturzone upodobania’
W powiedzeniu *Każda potwora znajdzie swojego amatora* także F.

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ór	ora	orze	ora	orem	orze	orze	orowie/orzy	orów	orom	orów	orami	orach
M2								ory			ory		

SPP, EPLar: M2, M1$_{–M}$
ISJP: M2
SGJP: M1, M2
WSJP: M1$_{–M}$
USJP: M–3$_{–M}$

powsin|**oga*** M1$_{–M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)

pot. pejorat. ‘osoba, która nie lubi siedzieć w domu’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	oga	ogi	odze	ogę	ogą	odze	ogo	odzy	ogów	ogom	ogów	ogami	ogach
F								ogi	óg		ogi		

SPP, ISJP: F, M1$_{–M}$
EPLar, WSJP: M1$_{–M}$, F
SGJP: M1, F
USJP: F, M(2), M1$_{–M}$

pożeracz M2 / M3
pot. przen. ‘rzecz lub czynność, która dużo czegoś zabiera’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	u	u	e	y	om	e	ami	ach
M3				ø									

ISJP: M3
EPLar: M3, F [sic! wzór odmiany właściwy jednak dla M2: E11]
SGJP: M2, M3
USJP: $M1_{-M}$

półkoszul|ek/ka – zob. **podkoszul|ek/ka**

półsiero|ta* M2 pers / F (ekspr. jako nazwa męska)
‘osoba, której jedno z rodziców nie żyje’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ta	ty	cie	tę	tą	cie	to	ty	t	tom	ty	tami	tach
F													

~ D. lm.
SPP: M2, F ot
ISJP: F, M2 ot
EPLar: F, M2 ot/ót ||otów/ót
SGJP: M2, F otów||ot/*arch.*ót
WSJP: F ot (na podstawie wzoru odmiany *ż Ia*)
USJP: M−3, F ot

prąt|ek M3 / M2 pot.
MIKROBIOLGIA, MEDYCYNA ‘[zwykle w lm.] bakteria o pałeczkowatym kształcie’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

ISJP, SGJP, USJP: M3
SPP: M3, M2 pot.
EPLar: M2
WSJP: M3, M2

prec|el M2 / M3
CUKIERNICTWO ‘obwarzanek o kształcie zbliżonym do ósemki’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	el	la	lowi	la	lem	lu	lu	le	li/lów	lom	le	lami	lach
M3				el									

~D. lp.
SWO, EPLar, WSJP: M3, M2 i
ISJP, SGJP: M2, M3 i
SPP: M3, M2 i/ów
USJP: M(3) i

precel|**ek** M2 / M3
pot. ‘zdr. od precel’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ek	ka	kowi	ka	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M3				ek									

ISJP, SGJP: M2, M3
EPLar: M3, M2
USJP: M(3)

próżniaczysk|**o*** M1$_{-M}$ odm / N odm
pot. pejorat. ‘zgr. od próżniak’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	o	a	u	a	iem	u	o	a	ów	om	ów	ami	ach
N				o					ø		a		

SPP: M1$_{-M}$, N
SGJP: M1, N

pryszcz M3 / M2
‘wykwit skórny, zwłaszcza na twarzy, w postaci pęcherzyka wypełnionego płynem surowiczym lub ropą’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	u	u	e	y	om	e	ami	ach
M2				a									

		~ D. lm.
SPP, USJP:	M(3)	y
ISJP, SGJP:	M3, M2	y
EPLar:	M3	y
WSJP:	M3	y/ów

przecher|**a*** M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. przest. ‘osoba przebiegła lub kłótliwa, przekorna’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	a	y	ze	ę	ą	ze	o	zy	ów	om	ów	ami	ach
F								y	ø		y		

		~ D. lm.
SPP:	F, M1$_{-M}$	ø||ów
ISJP:	M1$_{-M}$, M2	ów/ø
SGJP:	F	ø
USJP:	F, M(2), M1$_{-M}$	ø||ø||ów

przechrz|ta M1$_{-M}$ / M2 pers

1. *przest.* ‘osoba, która zmieniła wyznanie na chrześcijańskie’; 2. *książk. pejorat. przen.* ‘osoba, która zmieniła poglądy, często dla własnych korzyści’

Rodzaj F odnosi się tylko do kobiet.

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ta	ty	cie	tę	tą	cie	to	ci	tów	tom	tów	tami	tach
M2								ty	t		ty		

		~ D. lm.
SPP:	M1$_{-M}$, M2 (tylko w odniesieniu do kobiet)	ów
EPLar:	M1$_{-M}$, M2	ów||ów/ø
SGJP:	M1, F	ów||ø
USJP:	F, M(2), M1$_{-M}$	ø||ø||ów

przedszkola|k* M1 / M2

pot. ‘dziecko uczęszczające do przedszkola’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	k	ka	kowi	ka	kiem	ku	ku	cy//ki	ków	kom	ków	kami	kach
M2								ki			ki		

SPP, WSJP:	M1, M2
ISJP, EPLar:	M1$_{-M}$
SGJP:	M1
USJP:	M2, M1

przekor|a* M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)

książk. żart. ‘osoba przekorna’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	a	y	ze	ę	ą	ze	o	owie	ów	om	ów	ami	ach
F								y	ór		y		

SPP:	F, M1$_{-M}$ (rozdzielność płci)
EPLar:	F, M1$_{-M}$
SGJP:	M1, F
WSJP:	M1$_{-M}$, F
USJP:	F, M(2), M1$_{-M}$

przeręb|el/la M3 / F reg.

‘otwór wyrąbany w lodzie pokrywającym rzekę lub jezioro’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	el	la	lowi	el	lem	lu	lu	le	li	lom	le	lami	lach
F	la	li	li	lę	lą	li	lo		li/el				

SPP, ISJP EPLar, SGJP, WSJP, USJP: M3, F

przybłęd|a* M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. pejorat. ‘ktoś, kto się przybłąkał, traktowany z lekceważeniem’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	a	y	zie	ę	ą	zie	o	owie	ów	om	ów	ami	ach
F								y	ø		y		

SPP, ISJP: F, M1$_{-M}$
EPLar: M2, M1$_{-M}$, F
SGJP: M1, M2, F
WSJP: M1$_{-M}$, F
USJP: F, M(2), M1$_{-M}$

przywrotnik M2 / M3
BOTANIKA ‘roślina zielna rosnąca kępami na nieużytkach, = gwiazdosz’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M3				ø									

EPLar, SGJP: M2, M3

psi|a|ju|cha* M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
przest. ‘wyzwisko’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	a+cha	a/ej+chy	a/ej+sze	a/ą+chą	a/ą+chą	a/ej+sze	a+cho	a/e+chowie	a/ch+chów	a/im+chom	a/ch+chów	a/mi+chami	a/ich+juchach
F								a/e+chy	a/ch+ch		a/e+chy		

USJP: F, M(2), M1$_{-M}$ bez odmiany wewn.
SPP: F, M1$_{-M}$ także z odmianą wewn.
SGJP: F bez odmiany wewn.

ptasz|ek* M1$_{-M}$ / M2
pot. przen. ‘= gagatek, nicpoń, ziółko, spryciarz, rozrabiaka, łobuz’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ek	ka	kowi	ka	kiem	ku	ku	kowie	ków	kom	ków	kami	kach
M2								ki			ki		

ISJP, WSJP: M1$_{-M}$
EPLar, USJP: M1$_{-M}$, M2
SGJP: M1, M2

publicity ndm F / N

[wym. pa**bli**s|ity] a) ‘[niepol.] informacje w mediach lub działania mające na celu zwrócenie na kogoś lub na coś uwagi opinii publicznej’; b) ‘[niepol.] popularność zdobyta w ten sposób’ <ang.>

ISJP, EPLar, SGJP: N ndm, F ndm
SPP, SWO: F ndm, N ndm
WSJP: N ndm
USJP: F ndm

pulpecik M3 / M2

pot. ‘[zwykle w lm.] zdr. od pulpet’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

ISJP, USJP: M3, M2
SGJP, WSJP: M3

pulpe|**t** M3 / M2 pot.

KULINARIA ‘mielone mięso w formie kulki, = klops [w zn. a)], klopsik’ <wł.>
W zn. przen. osobowym tylko M2 (wg SWO także M3).

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	t	tu/ta	towi	t	tem	cie	cie	ty	tów	tom	ty	tami	tach
M2		ta		ta									

		~ D. lp.
ISJP, USJP:	M3, M2	ta/tu
EPLar, WSJP:	M3	ta/tu
SPP:	M3, M2 pot.	tu/ta
SWO:	M2, M3	ta/tu
SGJP:	M2, M3	ta/tu‖ta

pulque ndm M3 / N

[wym. **pul**ke] *SPIRYTUALIA* ‘meksykański napój alkoholowy’ <hiszp.>

EPLar, SGJP: M3 ndm, N ndm
SWO: M3 ndm, M2 ndm

punk M2 / M3

MUZYKA ‘[niepol.] agresywna odmiana rocka, = punk rock’ <ang.>
W zn. ‘subkultura młodzieżowa’ tylko M3 (ISJP, wg EPLar M2 i M3).

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M3				ø									

SWO, WSJP: M2
EPLar, SGJP: M2, M3
ISJP: M3

punk rock M3 / M2

[wym. **pank** rok] *MUZYKA* ‘= punk’ <ang.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

ISJP, WSJP: M3, M2
SWO, EPLar: M2, M3
USJP: M2

put|**to** N / M2

SZTUKA ‘element dekoracyjny w postaci nagiego chłopca lub aniołka, = amorek’ <wł.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
N	to	ta	tu	to	tem	cie	to	ta	t	tom	ta	tami	tach
M2				ta					tów				

		~ D. lm.
SWO:	N, M3	tów/t
EPLar:	N	tów
SGJP:	N, M2	tów
USJP:	N, $M1_{-M}$	tów/t

puzz|**el** M3 / M2 pot.

[wym. puzel||pucel] ‘element układanki’ <ang.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	el	la	lowi	el	lem	lu	lu	le	li	lom	le	lami	lach
M2				la									

ISJP, EPLar, SGJP: M2
SPP: M3, M2 pot.
SWO: M3, M2
WSJP: −M1
USJP: M(3)

pyp|**eć** M2 / M3

1. *WETERYNARIA* ‘białawe zgrubienie na języku ptaków domowych, najczęściej kur’; 2. *pot.* ‘krosta na języku’; 3. *pot.* ‘wypukłe znamię’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	eć	cia	ciowi	cia	ciem	ciu	ciu	cie	ci/ciów	ciom	cie	ciami	ciach
M3				eć									

ISJP: w zn. 1 i 2 M2; w zn. 3 M3
EPLar: M3, M2
SGJP: M2, M3
WSJP: w zn. 1 i 2 M2; brak zn. 3
USJP: M(3)

pysi|**o** M2 / N

pot. pieszcz. 1. ‘twarz lub usta’; 2. ‘zdr. od pysk (zwierzęcia)’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	o	a	owi	a	em	u	u	a	ów	om	a	ami	ach
N			u	o			o						

WSJP, USJP: N
EPLar: (zn. 1) M3, M2
SGJP: M2, N

quad M3 / M2

[wym. kład||kłod] *MOTORYZACJA* ‘czterokołowy motocykl terenowy’ <ang.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	em	ø	em	zie	zie	y	ów	om	y	ami	ach
M2			owi	a									

		~ D. lp.
EPLar, SGJP:	M3, M2	a
SWO:	M2	a
WSJP:	M3	u

racuch M2 / M3

KULINARIA ‘smażony pląc̨ek z ciasta drożdżowego w formie krążka’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	u	u	y	ów	om	y	ami	ach
M3				ø									

ISJP, WSJP: M2
SPP: M2, M3
EPLar: M3
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M3, M2

racusz|ek M2 / M3
pot. ‘zdr. od racuch’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ek	ka	kowi	ka	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M3				ek									

SPP: M2, M3
ISJP: M2
EPLar: M3
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M3, M2

rajzefiber – zob. **reisefieber**

raszp|la/el F / M3 arch.
środ. RZEMIOSŁO ‘gruboziarnisty stalowy pilnik’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
F	la	li	li	lę	lą	li	lo	le	li	lom	le	lami	lach
M3	el	la	lowi	el	lem	lu	lu	le	li	lom	le	lami	lach

ISJP, SWO, WSJP, USJP: F
SPP: F, M(3)
SGJP: F, M3

rausz M3 / M2
‘lekkie odurzenie lub podniecenie wywołane alkoholem’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	u	owi	ø	em	u	u	e	ów	om	e	ami	ach
M2		a		a				e					

SPP, ISJP, WSJP: M3, M2
SWO, EPLar, SGJP: M3
USJP: M(3)

razow|iec M3 / M2
pot. ‘chleb razowy’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	iec	ca	cowi	iec	cem	cu	cu	ce	ców	com	ce	cami	cach
M2				ca									

SPP, ISJP, EPLar: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
WSJP: M3
USJP: M(3)

reality show ndm M3 / N

[wym. **rie**lity||**ria**lity szoł] *TELEWIZJA* ‘program, w którym widz dzięki zaaranżowanym warunkom „podgląda” zachowania osób w różnych codziennych sytuacjach’ <ang.>

SPP, USJP: M(3) ndm, N ndm
SWO: M3 ndm, N ndm
EPLar: M3 ndm

reisefieber lub **rajzefiber** ndm M3 / N

[wym. **raj**zefiber] *pot.* ‘[niepol.] uczucia doznawane przed podróżą’ <niem.>

SPP, SGJP: M3 ndm, N ndm
ISJP, EPLar: N ndm
SWO: F ndm
USJP: M(3) ndm, F ndm

retrowirus M2 / M3

MIKROBIOLGIA ‘[zwykle w lm.] wirus [w zn. 1], którego materiał genetyczny stanowi cząsteczka RNA’ [por. adenowirus]

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M3				ø									

SWO, USJP: M2, M3
EPLar, SGJP: M2

richelieu ndm M3 / N

[wym. riszel**je**] ‘ażurowy haft z wyciętymi środkami’ <A.J. *Richelieu* (XVII w.), fr. kardynał i mąż stanu >

SPP, ISJP, SWO, EPLar, SGJP, WSJP: M3 ndm, N ndm
USJP: M(3) ndm, N ndm

RNA ndm M3 / N

[wym. er-en-**a**] *BIOCHEMIA* ‘[niepol.] kwas rybonukleinowy’ <skrótowiec od ang. ***r**ibo**n**ucleic **a**cid*>

SPP, EPLar: N ndm, M3 ndm
SWO, SGJP: M3 ndm, N ndm
USJP: N ndm, M(3) ndm

robo|t M2 / M3

KULINARIA ‘maszyna, urządzenie techniczne imitujące działanie człowieka, odznaczające się dużym stopniem automatyzacji’ <ang., z czes.>
M2 zwłaszcza w odniesieniu do urządzenia imitującego działanie i wygląd człowieka

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	t	ta	towi	ta	tem	cie	cie	ty	tów	tom	ty	tami	tach
M3				t									

ISJP, SWO, EPLar, WSJP: M2
SPP: M3, M2
SGJP: M2, M3
USJP: M(3)

rock M3 / M2 pot.

[wym. rok] *MUZYKA* ‘[niepol.] kierunek we współczesnej muzyce rozrywkowej’ <ang.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

SPP, EPLar, WSJP, USJP: M2
ISJP, SWO: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.

rock and roll lub **rock’n’roll** M3 / M2

[wym. **rok** end **rol** || **ro**ken**rol**] *MUZYKA* ‘styl w muzyce rozrywkowej, = rock’ <ang.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

SPP, WSJP, USJP: M2
ISJP, SWO: M3, M2

rodzyn|ek I M1$_{-M}$ / M2

pot. przen. ‘pojedynczy mężczyzna w towarzystwie kobiet’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ek	ka	kowi	ka	kiem	ku	ku	kowie	ków	kom	ków	kami	kach
M2								ki			ki		

EPLar, SGJP, WSJP: M1$_{-M}$
ISJP, SWO: M1$_{-M}$, M2

rodzyn|**ek II** M3 / M2

pot. przen. ‘coś atrakcyjnego, wyróżniającego się na tle innych rzeczy’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

ISJP, SWO: M3, M2

rodzyn|**ek/ka** M2 / M3 / F

KULINARIA ‘suszone winogrono’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ek	ka	kowi	ka	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M3				ek									
F	ka	ki	ce	kę	ką	ce	ko		ek				

ISJP, SWO: M3, M2, F
SPP: M3, M2 pot., F
EPLar: M2, F
SGJP: M2, M3, F
WSJP: M3
USJP: M(3), F

rogal M3 / M2

1. *SPOŻ.* ‘duża bułka w kształcie półksiężyca’; 2. *przen. środ. SPORT* ‘strzał, po którym piłka zatacza w powietrzu łuk’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	u	u	e	i/ów	om	e	ami	ach
M2				a									

		~ D. lm.
EPLar, WSJP:	w zn. 1 M3; brak zn. 2	i
SPP:	w zn. 1 M3, M2; brak zn. 2	i/ów
ISJP:	w zn. 1 M2; w zn. 2 (szerszym) M3, M2	i
SGJP:	M3, M2	i
USJP:	w zn. 1 M(3); brak zn. 2	i/ów

rogalik M3 / M2

pot. ‘zdr. od rogal [w zn. 1]’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

ISJP, SGJP: M3, M2
EPLar, WSJP: M3
USJP: M(3)

rojownik M3 / M2 pot.

BOTANIKA ‘roślina używana w ziołolecznictwie, = melisa’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

EPLar: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

ropniak M3 / M2

1. *środ. MOTORYZACJA* a) ‘samochód napędzany paliwem wytwarzanym z ropy naftowej’; b) ‘silnik takiego samochodu’; 2. *MEDYCYNA* ‘nagromadzenie się ropy w jamach ciała wskutek zakażenia bakteryjnego’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

ISJP: w zn. 1 M2; w zn. 2 M2, M3
EPLar: M3
SGJP: M3, M2
WSJP: w zn. 1 M2; w zn. 2 M3
USJP: w zn. 1 M2; w zn. 2 M3, M2

roztocz(|e) N / M3

BIOLOGIA ‘organizm cudzożywny żywiący się martwymi resztkami organicznymi, = saprofit’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
N	e	a	u	e	em	u	e	a	y	om	a	ami	ach
M3	ø		owi	ø			u	e			e		

SPP, USJP: N, M3
EPLar, SGJP, WSJP: N

roztrzepa|niec M3 / M2

pot., KULINARIA ‘rozbełtane zsiadłe mleko’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	niec	ńca	ńcowi	niec	ńcem	ńcu	ńcu	ńce	ńców	ńcom	ńce	ńcami	ńcach
M2				ńca									

SGJP, WSJP, USJP: M3
SPP, ISJP: M3, M2
EPLar: M2, M3

rożek M2 / M3
KULINARIA ‘rogalik z nadzieniem’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ek	ka	kowi	ka	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M3				ek									

SPP, WSJP: M3
ISJP, EPLar: M3, M2
SGJP: M2, M3
USJP: M(3)

rupieć M3 / M2 pot.
pot. pejorat. ‘stary, zniszczony lub bezużyteczny przedmiot, = grat [w zn. b)]’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ć	cia	ciowi	ć	ciem	ciu	ciu	cie	ci	ciom	cie	ciami	ciach
M2				cia									

SPP, USJP: M(3)
EPLar, WSJP: M3
ISJP: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.

ryj M3 / M2 pot.
pot. pejorat. przen. ‘twarz’
W zn. zoologicznym tylko M3 (SPP).

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	u	u	e	ów	om	e	ami	ach
M2				a									

ISJP, EPLar, WSJP: M3
SPP: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

rzep M3 / M2
BOTANIKA ‘czepna kulka zawierająca nasiona’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

		~ D. lp.
EPLar, WSJP:	M3	u
ISJP:	M2, M3	u [nie do pogodzenia z M2]
SGJP:	M2, M3	a
USJP:	M(3)	u

rzępo|ła* M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. pejorat. ‘osoba, która słabo gra na instrumencie’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ła	ły	le	łę	łą	le	ło	łowie	łów	łom	łów	łami	łach
F								ły	ł		ły		

SPP: F, M1$_{-M}$
SGJP: M1, F
WSJP: M1$_{-M}$, F
USJP: F, M(2), M1$_{-M}$

sabadyl(|a) M3 / F
BOTANIKA a) ‘roślina zielna z rodziny liliowatych’; b) ‘wyciąg z nasion tej rośliny, stosowany jako środek przeciw wszawicy’; = kichawiec <łac.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	u	owi	ø	em	u	u	e	i	om	e	ami	ach
F	a	i	i	ę	ą	i	o						

~ D. lm.
SWO: M3, F i||ø
SGJP: M3 i
USJP: F, M3 i

safandu|ła* M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
książk. pejorat. ‘osoba nieenergiczna, bezwolna, = oferma, niedorajda’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ła	ły	le	łę	łą	le	ło	łowie	łów	łom	łów	łami	łach
F								ły	ł		ły		

SPP, EPLar, WSJP: M1$_{-M}$, F
ISJP: F, M1$_{-M}$
SGJP: M1, F
USJP: M(2), F, M1$_{-M}$

sagow|iec M3 / M2 pot.
BOTANIKA ‘drzewo tropikalne pokrojem przypominające paprocie i palmy’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	iec	ca	cowi	iec	cem	cu	cu	ce	ców	com	ce	cami	cach
M2				ca									

SWO: M3
EPLar: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

sake ndm N / F

SPIRYTUALIA ‘japoński napój alkoholowy wyrabiany z ryżu’ <jap.>

SPP, USJP: N ndm, F ndm
ISJP, WSJP: F ndm
EPLar, SGJP: N ndm
SWO: F ndm, N ndm

samochwa|ła* M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)

pot. pejorat. ‘osoba, która lubi się przechwalać, = chwalipięta’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ła	ły	le	łę	łą	le	ło	łowie	łów	łom	łów	łami	łach
F								ły	ł		ły		

SPP, ISJP: F, M1$_{-M}$
EPLar, WSJP: M1$_{-M}$, F
SGJP: M1, F
USJP: F, M(2), M1$_{-M}$

sampan M3 / M2

ŻEGLUGA ‘mała łódź używana we wschodniej Azji’ <ros.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

SGJP, USJP: M3, M2
SWO: M3

sandałow|iec M3 / M2 pot.

a) *BOTANIKA* ‘drzewo tropikalne’; b) ‘[niepol.] drewno tego drzewa’ <łac.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	iec	ca	cowi	iec	cem	cu	cu	ce	ców	com	ce	cami	cach
M2				ca									

ISJP, SWO, WSJP: M3
EPLar: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

satyr M1 / M2

MITOLOGIA GRECKA ‘bóstwo płodności i urodzaju, wesołe i rozpustne, przedstawiane zwykle jako mężczyzna z koźlimi nogami i rogami, = faun [w zn. 1]’ <gr.>

W zn. przen. ‘mężczyzna lubieżny i rozpustny, zwłaszcza w starszym wieku’ – tylko M1 (ISJP, EPLar, WSJP, USJP; wg SWO także M2).

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	em	ze	ze	owie//y	ów	om	ów	ami	ach
M2								y			y		

ISJP, SWO, EPLar: M1, M2
SGJP, WSJP: M1
SPP: M2, M1
USJP: M1$_{-/+M}$

schaboszczak M2 / M3

pot. ‘kotlet schabowy’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M3				ø									

ISJP, WSJP: M2
EPLar, SGJP: M2, M3
USJP: M(3)

schabow|y M2 / M3

pot. ‘= kotlet schabowy’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	y	ego	emu	ego	ym	ym	y	e	ych	ym	e	ymi	ych
M3				y									

ISJP, WSJP: M2
EPLar: M3, M2
SGJP: M2, M3

science fiction ndm F / N

[wym. **sa**jens **fik**szyn] ‘gatunek literacki lub filmowy, którego fabuła oparta jest na wizjach przyszłego rozwoju nauki i techniki (np. w zakresie podróży kosmicznych); = fantastyka naukowa’ <ang.>

SPP, EPLar, WSJP: N ndm
SWO: N ndm, F ndm
ISJP: F ndm, N ndm

sclerosis multiplex ndm F / N

[wym. skleros|is multipleks] *MEDYCYNA* ‘= stwardnienie rozsiane, SM’ <łac.>

SWO, EPLar: F ndm, N ndm

scrabbl|e M2 odm / N ndm

[wym. skrabl||skrable] ‘gra słowna’ <ang.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	e	‘a	‘owi	‘a	‘em	‘u	e	e/’e	i/’i	om/’om	e/’e	ami/’ami	ach/’ach
N		e	e	e	e	e		e	e	e	e	e	e

ISJP, SWO: M2 odm lub ndm
SPP: N ndm, M2 odm pot., −M1 odm
EPLar: −M1 odm lub ndm, M2 odm
SGJP: M3 ndm lub odm, M2 odm, −M1 odm
WSJP: −M1 odm

seler M3 / M2 pot.

BOTANIKA a) ‘dwuletnia roślina warzywna’; b) *SPOŻ.* ‘jadalny korzeń tej rośliny’ <wł.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ze	ze	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

EPLar, WSJP: M3
SPP: w zn. a) M3; w zn. b) M3, M2
ISJP: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

serafin M1 / M2

CHRZEŚCIJAŃSTWO ‘anioł z najwyższego chóru anielskiego’ <fr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	em	ie	ie	i/owie//y	ów	om	ów	ami	ach
M2								y			y		

SWO, EPLar, WSJP, USJP: $M1_{+/-M}$
SPP: M2, M1
SGJP: M1, M2

serdel|ek M3 / M2 pot.

KULINARIA ‘krótka kiełbasa z drobno mielonego mięsa’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

SPP, SGJP: M3, M2 pot.
EPLar, WSJP: M3
ISJP: M2, M3
USJP: M(3)

sernik M3 / M2 pot.

CUKIERNICTWO ‘ciasto z białego sera’

W zn. ‘ciastko z takiego ciasta’ tylko M2.

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

EPLar, WSJP: M3
ISJP: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

se|t M3 / M2

SPORT ‘część meczu w niektórych dyscyplinach, która kończy się zdobyciem określonej liczby punktów lub gemów’ <ang.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	t	ta	towi	t	tem	cie	cie	ty	tów	tom	ty	tami	tach
M2				ta									

		~ D. lp.
ISJP, SWO, EPLar, WSJP:	M2	ta
SPP:	M3, M2 pot.	ta
SGJP:	M2, M3	ta‖ta/tu
USJP:	M(3)	ta

sezam|ek/ka F / M3 / M2

CUKIERNICTWO ‘[zwykle w lm.] bardzo słodkie ciasteczko ze sprasowanego ziarna sezamowego’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
F	ka	ki	ce	kę	ką	ce	ko	ki	ek	kom	ki	kami	kach
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku		ków				
M2				ka									

SWO, EPLar, SGJP: M3, F
SPP: F, M3, M2
ISJP: M2, F
WSJP: F, M3
USJP: F, M(3)

sękacz M3 / M2 pot.

1. *CUKIERNICTWO* ‘ciasto biszkoptowo-piaskowe w kształcie wysokiego walca z dziurą w środku’; 2. *pot.* ‘sękaty kij lub drzewo’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	u	u	e	y	om	e	ami	ach
M2				a					ów				

~ D. lm.

ISJP, EPLar:	M3, M2	y/ów
SPP:	M3, M2 pot.	y/ów
SGJP:	M3, M2 pot.	y‖ów
WSJP:	M3	y/ów
USJP:	M(3)	y/ów

shitake lub **shiitake** ndm M3 / N

[wym. si**ta**ke] *MIKOLOGIA* ‘grzyb [w zn. 1] jadalny rosnący na przewróconych drzewach, używany do potraw orientalnych’ <jap.>

EPLar, SGJP:	M3 ndm
SWO:	M3 ndm, N ndm
USJP:	M(−1), N ndm

shoah lub **szoah** lub **szoa** ndm N / M3

[wym. szoa || szoach] *hist.* ‘[niepol.] zagłada Żydów europejskich podczas II wojny światowej, = Holocaust’ <hebr.>

Wyraz pisany także wielką literą.

SWO, EPLar, SGJP:	N ndm, M3 ndm
SPP:	N ndm, M(3) ndm
ISJP:	M3 ndm, N ndm
USJP:	N ndm

si|niec M3 / M2 pot.

‘= siniak’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	niec	ńca	ńcowi	niec	ńcem	ńcu	ńcu	ńce	ńców	ńcom	ńce	ńcami	ńcach
M2				ńca									

SPP, WSJP:	M3, M2
EPLar, USJP:	M2, M3
ISJP:	M2
SGJP:	M3, M2 pot.

siedemnast|y blm. M3 / M2
‘dzień miesiąca’

Rodzaj	lp.						
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.
M3	y	ego	emu	y	ym	ym	y
M2				ego			

ISJP, EPLar: M3, M2
SGJP: M2, M3
WSJP: M2

siedmiolat|ek* M1$_{-M}$ / M2
‘siedmioletnie dziecko’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ek	ka	kowi	ka	kiem	ku	ku	kowie	ków	kom	ków	kami	kach
M2								ki			ki		

SPP, EPLar: M1$_{-M}$
ISJP, WSJP: M1$_{-M}$, M2
SGJP: M1
USJP: M1$_{-/+M}$

siero|ta* M2 pers / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
1. ‘osoba, której rodzice nie żyją’; 2. *pot. przen*. ‘osoba biedna, godna politowania’; 3. *pot. pejorat.* ‘osoba niezaradna’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ta	ty	cie	tę	tą	cie	to	ty	t	tom	ty	tami	tach
F													

		D. lm. bez końcówki	D. lm. ~ów
SPP:	M2, F	sierot /*arch*. sierót	−
ISJP:	F, M2	sierot	−
EPLar:	F, M1$_{-M}$	sierot	+
SGJP:	M2, F	sierot /*arch*. sierót	+
WSJP:	F	*bd.*	−
USJP:	F, M2	sierot/sierót	−

sierpik M2 / M3
1. *BOTANIKA* ‘roślina zielna’; 2. *MIKOLOGIA* ‘grzyb pasożytujący na roślinach, = fuzarium’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M3				ø									

		~ D. lp.
EPLar:	M3, M2	a/u||a
SGJP:	(zn. 1) M2, M3	a
USJP:	(zn. 1) M(3)	a/u

sing|**(i)el** lub **syng**|**(i)el** M2 / M3

[wym. s|ingel] *MUZYKA* a) ‘mała płyta winylowa z jednym nagraniem na każdej stronie’; b) ‘płyta kompaktowa z jednym wiodącym przebojem’<ang.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	iel/el	la	lowi	la	lem	lu	lu	le	li/lów	lom	le	lami	lach
M3				iel/el									

		~ D. lm.
SPP, ISJP, EPLar:	M3, M2	i/ów
USJP, WSJP:	M2, M3	i/ów
SWO:	M3, M2	i
SGJP:	singiel/syngiel: M3, M2; singel: M2, M3	i/ów

siniak M2 / M3

pot. ‘ciemny ślad na skórze świadczący o uszkodzeniu naczyń krwionośnych, = sinięc’ W zn. ‘grzyb’ tylko M2 (wg EPLar M3 i M2).

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M3				ø									

SPP, WSJP, USJP:	M2
ISJP, SGJP:	M2, M3
EPLar:	M3, M2

sinto/shinto – zob. **szinto**

siódm|**y** blm. M3 / M2

‘dzień miesiąca’

Rodzaj	lp.						
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.
M3	y	ego	emu	y	ym	ym	y
M2				ego			

EPLar, SGJP:	M2, M3
ISJP:	M3, M2
WSJP:	M2

siro|cco ndm lub odm M3 / N

[wym. s|irroko] *METEOROLOGIA* ‘[niepol.] ciepły wiatr wiejący z Afryki’ <fr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3 / N	cco	cco/cca	cco/ccu	cco	cco/kkiem	cco/ccu	cco	cco/cca	cco/cców / cco/cc	cco/ccom	cco/cca	cco/ccam	cco/ccach

~ D. lm. ≠ sirocco

SPP:	N odm, M3 ndm	blm.
SWO:	N ndm lub odm, M3 ndm lub odm	blm.
EPLar:	N ndm lub odm	cc/cców
SGJP:	M3 ndm lub odm, N ndm lub odm	cców|| cc
WSJP:	M3 ndm, N odm	blm.
USJP:	N ndm lub odm, M(3) ndm lub odm	blm.

skarżypy|ta* $M1_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)

pot. pejorat. ‘osoba, która skarży’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1 / F	ta	ty	cie	tę	tą	cie	to	ci / ty	tów / t	tom	tów / ty	tami	tach

ISJP, EPLar, WSJP:	$M1_{-M}$, F
SPP:	F, $M1_{-M}$
SGJP:	M1
USJP:	F, M(2), $M1_{-M}$

składak M3 / M2

1. ‘przedmiot (rower, kajak), który może być składany i rozkładany na części’;
2. *pot.* ‘coś zmontowanego niefabrycznie z części różnego pochodzenia (komputer, samochód)’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3 / M2	ø	a	owi	ø / a	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach

ISJP, SGJP:	M3, M2
EPLar:	M2, M3
WSJP:	M3
USJP:	M(3)

skner|a* $M1_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)

pot. pejorat. ‘osoba skąpa, chciwa’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1 / F	a	y	ze	ę	ą	ze	o	zy / y	ów / ø	om	ów / y	ami	ach

SPP, EPLar:	F, $M1_{-M}$
ISJP, WSJP:	$M1_{-M}$, F
SGJP:	M1, F
USJP:	F, M(2), $M1_{-M}$

skrzacik M1$_{-M}$ / M2
pot. ‘zdr. od skrzat’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	iem	u	u	owie	ów	om	ów	ami	ach
M2								i			i		

EPLar, ISJP: M2, M1$_{-M}$

skrza|t M1$_{-M}$ / M2
1. *FANTASTYKA* ‘w baśniach i dawnych wierzeniach: duszek pomagający ludziom’;
2. *żart. pozyt.* ‘małe dziecko’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	t	ta	towi	ta	tem	cie	cie	towie	tów	tom	tów	tami	tach
M2								ty			ty		

ISJP, EPLar: M2, M1$_{-M}$
WSJP, USJP: M1$_{-M}$
SPP: w zn. 1 M2; w zn. 2 M1, M2
SGJP: M1, M2

skwar|ek/ka M3 / M2 pot. / F
‘[zwykle w lm.] wysmażony kawałek słoniny lub boczku’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									
F	ka	ki	ce	kę	ką	ce	ko		ek				

SPP, SGJP: M3, M2 pot., F
EPLar, WSJP: M3, F
ISJP: F, M3, M2
USJP: M(3), F

słonecznik M3 / M2 pot.
BOTANIKA a) ‘roślina’; b) *SPOŻ.* ‘kwiat tej rośliny’; c) *SPOŻ.* ‘nasiono tej rośliny’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

ISJP, EPLar, USJP: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
WSJP: M3

słu|ga M1 / M2 pers
przest. ‘= służący’
Rodzaj F odnosi się tylko do kobiet.

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ga	gi	dze	gę	gą	dze	go	dzy//gi	g/*arch.*gów	gom	*arch.*gów	gami	gach
M2								gi	g		gi		

		~ D. lm.	~ B. lm. M1
SPP:	M1, M2	gów/ø	*bd.*
ISJP:	M1	*bd.*	*bd.*
EPLar:	$M1_{-/+M}$	gów/ø	ów
SGJP:	M1	ø/gów	ø/gów
WSJP:	M1	gów	gów (na podstawie wzorca *mos VIb*)
USJP:	M2, M1	ø	gów

służ|ka* M1 / M2 pers
przest. ‘zdr. od sługa’
Rodzaj F odnosi się tylko do kobiet.

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ka	ki	ce	kę	ką	ce	ko	kowie//ki	ków	kom	ków	kami	kach
F								ki	ek		ki		

ISJP, SGJP:	M1, F
USJP:	F, M(2), M1

smocz|ek M3 / M2
‘gumowy przedmiot związany z niemowlęciem: a) nakładany na butelkę; b) dawany do ssania’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

ISJP, EPLar, SGJP:	M3, M2
WSJP:	M3
USJP:	M(3)

smrek M3 / M2 pot.
reg. podhalański ‘= świerk’ <słowac.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

SPP, EPLar, WSJP:	M3, M2
ISJP:	M2
SGJP:	M2 pot., M3
USJP:	M(3)

smr|ód* M1$_{-M}$ / M2 (ekspr. jako nazwa męska)
pot. pejorat. ‘dziecko lub osoba młoda traktowane lekceważąco, = smarkacz, gówniarz’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ód	oda	odowi	oda	odem	odzie	odzie	odowie	odów	odom	odów	odami	odach
M2								ody			ody		

ISJP, EPLar: M1$_{-M}$, M2
WSJP, USJP: M2, M1$_{-M}$
SPP: M$_{-M}$
SGJP: M1, M2

smrod|ek* M1$_{-M}$ / M2
pot. ‘zdr. od smród’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ek	ka	kowi	ka	kiem	ku	ku	kowie	ków	kom	ków	kami	kach
M2								ki			ki		

ISJP: M1$_{-M}$, M2
SGJP: M1, M2
USJP: M2, M1$_{-M}$

SMS M3 / M2 pot.
[wym. esem**es**] *TELEKOMUNIKACJA* ‘wiadomość wysyłana przez telefon komórkowy’ <skrótowiec od ang. ***S**hort **M**essage **S**ervice*>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	-a/-u	-owi	ø	-em	-ie	ø	-y	-ów	-om	-y	-ami	-ach
M2		-a		-a			-ie						

		~ D. lp.
SWO, USJP, WSJP:	M3, M2	-a
SPP, SGJP:	M3, M2 pot.	-u‖-a
EPLar:	M2, M3	-a

software N ndm / M3 odm
[wym. **soft**łer] *INFORMATYKA* a) ‘oprogramowanie komputera’; b) ‘myśl techniczna i organizacyjna’ <ang.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
N	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø
M3		‘u	‘owi		‘em	ze	ze	‘y	‘ów	‘om	‘y	‘ami	‘ach

ISJP, EPLar: (zn. a)) M3 odm
SGJP, WSJP: M3 odm
SPP: N ndm, M(3) odm
SWO: M(3) odm, N ndm
USJP: M(3) odm

sopran M3 / M2

MUZYKA ‘śpiewaczka, która ma głos o takiej samej nazwie [M3]’ <wł.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

ISJP, SWO, EPLar: M2
SPP: M3, M2
SGJP: M(2)
WSJP: M2, M3
USJP: M3, $M1_{-M}$

sor|t(a) M3 / F

pot. ‘rodzaj lub gatunek jakiegoś towaru’ <fr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	t	tu	towi	t	tem	cie	cie	ty	tów	tom	ty	tami	tach
F	ta	ty	cie	tę	tą		to		t				

ISJP, SWO, EPLar, WSJP, USJP: M3
SPP, SGJP: M3, F

SOS lub **s.o.s.** ndm N / M3

[wym. es-o-**es**] ‘[niepol.] nadawany alfabetem Morse’a międzynarodowy sygnał wzywania pomocy’ <skrótowiec od ang.: ***s**ave **o**ur **s**ouls* (ratujecie nasze dusze), ***s**ave **o**ur **s**hip* (ratujcie nasz okręt), ***s**end **o**ur **s**uccour* (przyślijcie nam pomoc)>

ISJP, SWO, EPLar: N ndm
SPP, SGJP: N ndm, M3 ndm

spalon|y M3 / M2

środ. SPORT ‘przekroczenie przepisu w niektórych grach zespołowych’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	y	ego	emu	y	ym	ym	y	e	ych	ym	e	ymi	ych
M2				ego									

ISJP, SGJP: M3, M2
WSJP: M3

spłach|eć – zob. **płach|eć**

sputnik M3 / M2 pot.
‘sztuczny satelita Ziemi’ <ros.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

ISJP, SWO, EPLar, WSJP: M3
SPP, SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

staro|ć/cie F / N (zwykle w lm.) / M3 pot.
pot. ‘stara rzecz’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
F	ć	ci	ci	ć	cią	ci	ci	cie	ci	ciom	cie	ciami	ciach
M3		cia	ciowi		ciem	ciu	ciu						
N	cie		ciu	cie			cie	cia			cia		

SPP, ISJP, USJP: F, N
EPLar: F
SGJP: F, M3, N
WSJP: −M1 (blp.)

starowin|a* $M1_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. ‘osoba w podeszłym wieku’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	a	y	ie	ę	ą	ie	o	i	ów	om	ów	ami	ach
F								y	ø		y		

SPP, ISJP: F, $M1_{-M}$
EPLar: $M1_{-M}$, F
SGJP: M1, F
WSJP: $M1_{-M}$, F (rozdzielność płci)
USJP: F, M(2), $M1_{-M}$

starowin|ka* $M1_{-M}$ / M2 pers (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. ‘zdr. od starowina’
Rodzaj F odnosi się tylko do kobiet.

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ka	ki	ce	kę	ką	ce	ko	kowie	ków	kom	ków	kami	kach
M2								ki	ek		ki		

SGJP: F
USJP: F, M(2), $M1_{-M}$
ISJP: F, $M1_{-M}$

starsza|**k*** M1 / M2

pot. ‘dziecko z najstarszej grupy wiekowej w przedszkolu’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	k	ka	kowi	ka	kiem	ku	ku	cy//ki	ków	kom	ków	kami	kach
M2								ki			ki		

SPP, EPLar: $M1_{+/-M}$
ISJP, WSJP: $M1_{-M}$, M2
SGJP: M1
USJP: $M1_{-/+M}$

status quo ndm N / M3

[wym. **sta**tus **kfo**] *książk.* ‘aktualna sytuacja, zwłaszcza stan prawny lub polityczny’ <łac.>

ISJP, EPLar: N ndm, M3 ndm
SPP: N ndm
SWO: M3 ndm

stęp M3 / M2

‘najwolniejszy, miarowy chód konia’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a/u	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2		a		a									

		~ D. lp.
SPP, WSJP, USJP:	M2	a
ISJP:	M3, M2	a
EPLar:	M3, M2	u‖a
SGJP:	M3	a/u

storczyk M3 / M2 pot.

BOTANIKA ‘roślina ozdobna’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

SPP, SGJP: M3, M2 pot.
ISJP: M2, M3
EPLar: M3, M2
WSJP: M3
USJP: M(3)

straszak M3 / M2

pot. ‘coś, co ma odstraszać (m.in. pistolet strzelający wyłącznie ślepymi nabojami)’ M2 głównie w odniesieniu do pistoletu

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

ISJP, WSJP: M3
EPLar, SGJP: M3, M2
SPP: M3, M2 pot. (tylko w odniesieniu do pistoletu)
USJP: M(3)

stratocumulus M3 / M2

[wym. stratoku**mu**lus] *METEOROLOGIA* ‘chmura kłębiasto-warstwowa’ <łac. sztucz.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

		~ D. lp.
EPLar, SGJP:	M3, M2	a
SWO:	M3	a/u
USJP:	M(3)	a

strud|**el** M3 / M2 pot.

CUKIERNICTWO ‘ciasto’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	el	la	lowi	el	lem	lu	lu	le	li/lów	lom	le	lami	lach
M2				la									

		~ D. lm.
SPP, USJP:	M(3)	li/lów
SWO, EPLar:	M3	li/lów
ISJP:	M3, M2	li/lów
SGJP:	M3, M2 pot.	li
WSJP:	M3	li

strup M2 / M3

‘stwardnienie na powierzchni gojącej się rany’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M3				ø									

ISJP, EPLar: M3
SGJP: M2, M3
WSJP: M3, M2
USJP: M(3)

suahili ndm N / M3

JĘZYKOZNAWSTWO ‘[niepol.] język z rodziny bantu’ <arab.>

SPP, ISJP: N ndm
EPLar, SGJP: N ndm, M3 ndm
SWO: M3 ndm
USJP: M(3) ndm

suchar M3 / M2

pot. ‘wysuszony kawałek pieczywa’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ze	ze	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

SPP, ISJP, EPLar: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
WSJP: M3
USJP: M2, M3

suchar|ek M3 / M2

pot. ‘zdr. od suchar’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

SPP, ISJP, EPLar, USJP: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
WSJP: M3

syng|(i)el – zob. **sing|(i)el**

sus M2 / M3

pot. ‘długi skok’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M3				ø									

SPP, SGJP: M2, M3
WSJP, USJP: M3, M2
ISJP: M3
EPLar: M2

sut|ek/ka M3 / F

ANATOMIA a) ‘gruczoł mleczny u samic ssaków i u kobiet, zakończony brodawką, = gruczoł sutkowy’; b) ‘sama ta brodawka’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
F	ka	ki	ce	kę	ką	ce	ko		ek				

SPP, USJP: M(3), F
EPLar, SGJP: M3, F
ISJP: M2, F
WSJP: M3

swee|t M3 / M2

[wym. słit] *MUZYKA* ‘odmiana jazzu wykonywana bez improwizacji, charakteryzująca się sentymentalnym brzmieniem’ <ang.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	t	tu/ta	towi	t	tem	cie	cie	ty	tów	tom	ty	tami	tach
M2		ta		ta									

		~ D. lp.
ISJP, EPLar, SGJP:	M3	tu
SPP:	M3, M2	ta
USJP:	M3, M2	tu/ta||ta
SWO:	M3 (ndm lub odm)	tu

szadok M3 / M2

BOTANIKA a) ‘wiecznie zielone drzewo cytrusowe’; b) *SPOŻ.* ‘owoc tego drzewa’ <*Shadock* (XVII w.), kapitan ang., który wprowadził uprawę pompeli na Karaibach>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

EPLar, SGJP: M3, M2
SWO: M2, M3

szaławi|ła* M1$_{-M}$ / M2 pers

książk. przest. ‘osoba lekkomyślna, beztroska, = lekkoduch, szałaput’ <ukr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ła	ły	le	łę	łą	le	ło	łowie	łów	łom	łów	łami	łach
M2								ły			ły		

		~ D. lm.
ISJP, SWO:	M1$_{-M}$	ł/łów
SPP:	M1$_{-M}$, M2 ekspr.	łów/ł
EPLar:	M1$_{-M}$	łów
SGJP:	M1	łów
USJP:	M2, M1$_{-M}$	ł/łów

szamo|t(a) M3 / F

‘ogniotrwała glina’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	t	tu	towi	t	tem	cie	cie	ty	tów	tom	ty	tami	tach
F	ta	ty	cie	tę	tą		to		t				

ISJP, EPLar, SGJP: M3, F
SWO: M3, F
WSJP: M3
USJP: M(3)

szampan M2 / M3

SPIRYTUALIA ‘białe wino musujące’ <fr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M3				ø									

ISJP, SWO, EPLar: M3, M2
SPP, SGJP: M2, M3
WSJP: M2; w zn. ‘butelka szampana’ M3, M2
USJP: M3, M2; także w zn. ‘porcja’

szaszłyk M3 / M2 pot.

KULINARIA ‘potrawa mięsna’ <ros., z osm.-tur.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

ISJP, SWO, EPLar, WSJP: M3
SPP, SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

szatan M1 / M2

1. *RELIGIA* ‘diabeł [w zn. 1] (od imienia najważniejszego z diabłów)’; 2. *pot. przen.* ‘dziecko ruchliwe, hałaśliwe, trudne do upilnowania, = diabełek, urwis’; 3. *pot. przen.* ‘zwykle traktowany z uznaniem człowiek bardzo zdolny, sprytny, odważny [por. diabeł w zn. 2b]’ <łac.>

Tylko M1 w znaczeniach ‘osoba zła, podstępna’ oraz ‘osoba porywcza’ (SPP, wg ISJP tylko M2, wg EPLar M1/M2).

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	em	ie	ie	i//y	ów	om	ów	ami	ach
M2								y			y		

	zn. 1	zn. 2	zn. 3
SPP, ISJP:	M2, M1	brak	brak
SWO, EPLar:	M1, M2	M1, M2	brak
SGJP:	M1	brak	brak
WSJP:	$M1_{+/-M}$	brak	brak
USJP:	$M1_{+/-M}$	$M1_{-M}$, M2	$M1_{-M}$, M2

szatobriand lub **chateaubriand** M2 / M3

[wym. szato**briand**||szato**briã**] *KULINARIA* ‘pieczeń z polędwicy wołowej’ <F.R. de *Chateaubriand* (1768-1848), pisarz i polityk fr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	zie	zie	y	ów	om	y	ami	ach
M3				ø									

SWO: M3
EPLar: M3, M2
SGJP: M2, M3
USJP: M(3)

szeląg M2 / M3

NUMIZMATYKA ‘dawna moneta: a) srebrna, b) drobna miedziana’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M3				ø									

SPP, ISJP, WSJP, USJP: M3, M2
EPLar, SGJP: M2, M3
SWO: M2

szelm|**a*** M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)

książk. przest. 1. *pozyt.* ‘osoba pomysłowa, przebiegła, traktowana z uznaniem, = spryciarz, cwaniak’; 2. *pejorat.* ‘osoba nieuczciwa, niegodna zaufania, = hultaj, drań’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	a	y	ie	ę	ą	ie	o	owie	ów	om	ów	ami	ach
F								y	ø		y		

SPP, ISJP, SWO: F, M1$_{-M}$
EPLar, WSJP: M1$_{-M}$
SGJP: M1, F
USJP: F, M(2), M1$_{-M}$

szesnast|**y** blm. M3 / M2

‘dzień miesiąca’

Rodzaj	lp.						
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.
M3	y	ego	emu	y	ym	ym	y
M2				ego			

ISJP, EPLar: M3, M2
SGJP: M3
WSJP: M2

sześciolat|**ek*** M1$_{-M}$ / M2
‘sześcioletnie dziecko’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ek	ka	kowi	ka	kiem	ku	ku	kowie	ków	kom	ków	kami	kach
M2								ki			ki		

ISJP, WSJP: M1$_{-M}$, M2
EPLar, USJP: M1$_{-/+M}$
SPP: M1$_{-M}$
SGJP: M1

szinto lub **sinto** lub **shinto** ndm N / F
[wym. sin**to**] *RELIGIA* ‘religia politeistyczna w Japonii, = sintoizm’ <jap.>

SPP, SWO, USJP: N ndm, F ndm
EPLar, SGJP, WSJP: N ndm

szkrab M2 / M1$_{-M}$
pot. żart. ‘małe dziecko’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M1								i			ów		

ISJP: M2, M1$_{-M}$
EPLar: M1$_{-M}$
SGJP: M2, M1
WSJP: M1$_{-M}$, M2
USJP: M−3$_{-M}$

szma|**ja*** M2 pers / F (ekspr. jako nazwa męska)
pot. posp. ‘osoba leworęczna’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ja	i	i	ję	ją	i	jo	je	i/j	jom	je	jami	jach
F													

~ D. lm.
SPP: F, M(2) i
USJP: F, M(2), M1$_{-M}$ j||j||jów

szmatław|**iec** M3 / M2 pot.
pot. pejorat. a) ‘= brukowiec’; b) *hist.* ‘pismo, które w czasie II wojny światowej współpracowało z okupantem lub było jego organem prasowym’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	iec	ca	cowi	iec	cem	cu	cu	ce	ców	com	ce	cami	cach
M2				ca									

ISJP, WSJP: M3
EPLar: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

sznyc|el M3 / M2

KULINARIA ‘bity kotlet panierowany’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	el	la	lowi	el	lem	lu	lu	le	li/lów	lom	le	lami	lach
M2				la									

ISJP, SWO, EPLar, SGJP: M3, M2
SPP: M3, M2 pot.
WSJP: M3
USJP: M(3)

sznycel|ek M3 / M2 pot.

pot. ‘zdr. od sznycel’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

ISJP: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
WSJP: M3
USJP: M(3)

szoa/szoah – zob. **shoah**

szóst|y blm. M3 / M2

‘dzień miesiąca’

Rodzaj	lp.						
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.
M3	y	ego	emu	y	ym	ym	y
M2				ego			

EPLar, SGJP: M2, M3
ISJP: M3, M2
WSJP: M2

szparag M3 / M2 pot.

BOTANIKA a) ‘wieloletnia roślina ozdobna (= asparagus) lub warzywna’; b) *SPOŻ.* ‘jadalny gruby pęd tej rośliny’ <wł.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

		~ D. lp.
SWO, EPLar:	M3, M2	a
SPP:	M2, M3	a
ISJP:	M3, M2; w zn. ‘aparagus’ tylko M3	a
SGJP:	M3, M2 pot.	a
WSJP:	M3	u
USJP:	M(3)	a

szu|ja* M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. pejorat. ‘osoba podła, nikczemna’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ja	i	i	ję	ją	i	jo	je	jów	jom	jów	jami	jach
F									j		je		

SPP, ISJP: F, M1$_{-M}$
EPLar, WSJP: M1$_{-M}$, F
SGJP: M1, F
USJP: F, M(2), M1$_{-M}$

szupo ndm F / N
hist. ‘niemiecka policja kryminalna (1920-1945)’ <niem. *Schupo* jako skrótowiec od ***Sch****utz****po****lizei*.>

SWO: F ndm, N ndm
SGJP: N ndm
USJP: N ndm, F ndm

ślamazar|a* M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. pejorat. ‘osoba powolna, niemrawa, = ciapa’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	a	y	ze	ę	ą	ze	o	owie	ów	om	ów	ami	ach
F								y	ø		y		

SPP, ISJP, EPLar: F, M1$_{-M}$
SGJP: M1, F
WSJP: M1$_{-M}$, F
USJP: F, M(2), M1$_{-M}$

śliw|iec M3 / M2 pot.
BOTANIKA, SPOŻ. ‘drzewo o słodkich, włóknistych owocach używanych do produkcji napojów orzeźwiających’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	iec	ca	cowi	iec	cem	cu	cu	ce	ców	com	ce	cami	cach
M2				ca									

EPLar: M2, M3
SGJP: M3, M2 pot.

śpioch* M1$_{-M}$ / M2
pot. ‘osoba, która lubi dużo spać i późno wstawać’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	em	u	u	owie	ów	om	ów	ami	ach
M2								y			y		

ISJP, EPLar: M1$_{-M}$
SGJP: M1
WSJP: M1$_{-M}$, M2
USJP: M2, M1$_{-M}$

śpiosz|ek* M1$_{-M}$ / M2
pot. ‘zdr. od śpioch’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ek	ka	kowi	ka	kiem	ku	ku	kowie	ków	kom	ków	kami	kach
M2								ki			ki		

EPLar: M1$_{-M}$
SGJP: M1
WSJP: M1$_{-M}$, M2
USJP: M2, M1$_{-M}$

średnia|k* M1 / M2
pot. ‘dziecko średniej grupy wiekowej w przedszkolu, w lm.: także taka grupa wiekowa’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	k	ka	kowi	ka	kiem	ku	ku	cy//ki	ków	kom	ków	kami	kach
M2								ki			ki		

ISJP, EPLar: M1, M2
WSJP: M2
USJP: M2, M1$_{-M}$

świerk M3 / M2 pot.
BOTANIKA ‘drzewo iglaste’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a/u	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2		a		a									

		~ D. lp.
ISJP, EPLar:	M3	a/u
SPP, SGJP:	M3, M2 pot.	a
WSJP:	M2, M3	a
USJP:	M(3)	a/u

świerząb|ek M3 / M2 pot.
BOTANIKA ‘wieloletnia roślina zielna z rodziny baldaszkowatych’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

EPLar: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.

świszczypa|ła* M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. żart. ‘osoba niezrównoważona, niepoważna, lekkomyślna, = szaławiła, lekkoduch’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ła	ły	le	łę	łą	le	ło	łowie	łów	łom	łów	łami	łach
F								ły	ł		ły		

SPP, ISJP: F, M1$_{-M}$
SGJP: M1, F
WSJP: M1$_{-M}$, F
USJP: F, M(2), M1$_{-M}$

taksi – zob. **taxi**

tamburyn(|o) M3 / N
MUZYKA ‘mały, płaski bębenek z błoną napiętą na obręczy, w której umieszczone są brzęczące blaszki, używany przez tancerzy prowansalskich, włoskich i hiszpańskich; bębenek baskijski’ <fr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	u	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
N	o	a	u	o			o	a	ø		a		

SWO, EPLar, SGJP, USJP: M3, N
ISJP, WSJP: M3

tatar M3 / M2
pot., KULINARIA ‘potrawa z surowej polędwicy wołowej, = befsztyk tatarski’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ze	ze	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

ISJP, EPLar, SGJP, USJP: M3, M2
SPP: M3, M2 pot.
WSJP: M2, M3

taxi lub **taksi** ndm F / N
pot. ‘= taksówka (słowo zwykle używane jako napis)’ <fr.>

ISJP, SWO, EPLar, SGJP, WSJP: N ndm
SPP, USJP: F ndm, N ndm

tenis M2 / M3
SPORT ‘[niepol.] gra sportowa’ <ang.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M3				ø									

SPP, ISJP, SWO, EPLar, USJP: M3, M2
SGJP: M2, M3
WSJP: M2

tętniak M2 / M3

MEDYCYNA ‘uwypuklenie ścianki tętnicy lub serca’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M3				ø									

ISJP, USJP: M3, M2
EPLar, SGJP: M2, M3
SPP: M3, M2 pot.

tęż|**ec** M3 / M2 pot.

MEDYCYNA ‘choroba zakaźna’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ec	ca	cowi	ec	cem	cu	cu	ce	ców	com	ce	cami	cach
M2				ca									

ISJP, EPLar, WSJP: M3
SGJP, USJP: M3, M2
SPP: M3, M2 pot.

tilbury ndm M3 / N

[wym. **til**beri] ‘lekki, dwukołowy powóz spacerowy z rozkładaną budą (XIX-XX w.)’ <ang.>

EPLar, SGJP: M3 ndm
SWO: M3 ndm, N ndm
USJP: M(3) ndm, N ndm

tlenow|**iec** M3 / M2

1. *BIOLOGIA* ‘organizm, który może się rozwijać wyłącznie w środowisku zawierającym tlen (zwykle o drobnoustrojach), = aerob, aerobiont, oksybiont’; 2. *CHEMIA* a) [w lm.] ‘szesnasta grupa układu okresowego pierwiastków’; b) ‘każdy pierwiastek należący do tej grupy’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	iec	ca	cowi	iec	cem	cu	cu	ce	ców	com	ce	cami	cach
M2				ca									

EPLar, SGJP: M3, M2
USJP: M(3)

tłuk* M1$_{-M}$ / M2

pot. pejorat. ‘osoba mało rozgarnięta, = tłumok, prostak, ćwok, matoł, tępak’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	iem	u	u	k:c+y/kowie	ów	om	ów	ami	ach
M2								i			i		

ISJP, WSJP, USJP: M1$_{-M}$
EPLar: M1$_{-M}$, M2
SGJP: M1, M2

tłumok* M1$_{-M}$ / M2

pot. pejorat. ‘osoba mało rozgarnięta, = prostak, ćwok, matoł, tępak, tłuk’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	iem	u	u	k:c+y/kowie	ów	om	ów	ami	ach
M2								i			i		

SPP, SGJP: M1, M2
ISJP, USJP: M2, M1$_{-M}$
EPLar: M1$_{-M}$, M2
WSJP: M1$_{-M}$

tłuszczak M2 / M3

MEDYCYNA ‘nowotwór niezłośliwy’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M3				ø									

EPLar, SGJP, WSJP: M2, M3
SPP: M3, M2 pot.
USJP: M3, M2

tłuścioch* M1$_{-M}$ / M2 (ekspr. jako nazwa męska)

pot. pejorat. ‘ktoś otyły, = grubas’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	em	u	u	owie	ów	om	ów	ami	ach
M2								y			y		

ISJP, EPLar, WSJP: M1$_{-M}$, M2
SPP, USJP: M2, M1$_{-M}$
SGJP: M1, M2

tłuściosz|**ek*** M1$_{-M}$ / M2

pot. ‘zdr. od tłuścioch’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ek	ka	kowi	ka	kiem	ku	ku	kowie	ków	kom	ków	kami	kach
M2								ki			ki		

ISJP, USJP: M1$_{-M}$, M2
SGJP: M1
WSJP: M1, M2

toffi ndm M3 / N

CUKIERNICTWO ‘ciągnący się cukierek mleczny’ <ang.>

SPP, USJP: N ndm, M(3) ndm
EPLar, WSJP: N ndm, M3 ndm
ISJP: N ndm
SGJP: M3 ndm, N ndm

tofu ndm M3 / N

KULINARIA ‘produkt z mleka sojowego, = ser sojowy’ <jap.>

SPP, USJP: N ndm, M(3) ndm
SWO, EPLar, SGJP: M3 ndm, N ndm

tos|t M2 / M3

KULINARIA ‘opiekana kromka chleba, = grzanka’ <ang.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	t	ta	towi	ta	tem	cie	cie	ty	tów	tom	ty	tami	tach
M3	st	stu	stowi	st	stem	ście	ście	sty	stów	stom	sty	stami	stach

		~ D. lp.
EPLar, SGJP, WSJP, USJP:	M3	tu
SPP:	M3, M2 pot.	tu [nie do pogodzenia z M2]
ISJP:	M3, M2	tu [nie do pogodzenia z M2]
SWO:	M3, M2	tu/ta

totalizator M2 / M3

a) ‘gra hazardowa w formie zakładów, której uczestnicy typują wyniki zawodów lub losowań’; b) ‘instytucja będąca organizatorem tego rodzaju gier’; c) ‘punkt, w którym załatwia się formalności związane z przyjmowaniem zakładów, = kolektura’ <fr.>

Rodzaj	lp							lm					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	ze	ze	y	ów	om	y	ami	ach
M3				ø									

SWO, EPLar: w zn. a) i b) M3; brak zn. c)
SPP: w zn. a) M2; brak zn. b) i c)
ISJP: w zn. a) i c) M2, M3; brak zn. b)
SGJP: M3 (bez podanych znaczeń)
WSJP: w zn. a) i c) M2; brak zn. b)
USJP: w zn. a) M2; w zn. c) M2, M3; brak zn. b)

tramp|ek M3 / M2 pot.

OBUWIE ‘[zwykle w lm.] sportowy but płócienny na mocnej gumowej podeszwie’ <ang.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ek	kom	ki	kami	kach
M2				ka					ek/ków				

		~ D. lm.
ISJP, SWO:	M3	ø/ów
EPLar, WSJP:	M3	ów
SPP:	M3, M2 pot.	ø; *nie:* ów
SGJP:	M3, M2 pot.	ów
USJP:	M(3)	ø

trąb|**a*** M2 pers / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. pejorat. ‘osoba nierozgarnięta, niezaradna’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2 F	a	y	ie	ę	ą	ie	o	y	ø	om	y	ami	ach

ISJP, EPLar, SGJP, WSJP: F
SPP, USJP: F, M

trefl M3 / M2 pot.
GRA W KARTY a) ‘kolor w kartach’; b) ‘karta w tym kolorze’ <fr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	u	u	e	i	om	e	ami	ach
M2				a									

SPP, SGJP: M3, M2 pot.
ISJP, WSJP: M2
SWO, EPLar: M3, M2
USJP: M2, M3

trójniak lub (dawniej) **trojniak** M3 / M2 pot.
SPIRYTUALIA ‘miód pitny o określonych proporcjach (rozcieńczony wodą lub sokiem w stosunku 1:2)’ [por. dwójniak, czwórniak]

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a/u	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2		a		a									

		~ D. lp.
ISJP, WSJP:	M3, M2	a
SPP:	M3, M2 pot.	u/a
EPLar:	M3, M2	u/a‖a
SGJP:	M3, M2 pot.	a/u‖a
USJP:	M3, M2	a/u

tru|**sia/ś** M2 / F
pot. pieszcz. ‘królik’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ś/sia	sia/si	siowi/si	sia/się	siem/sią	siu/si	siu	sie	si/siów	siom	sie	siami	siach
F	sia	si	si	się	sią	si	siu/sio		ś/si				

		forma hasłowa rodzaju M
ISJP, EPLar:	F	–
SGJP, WSJP:	F, M2	truś
SPP:	F, M(2)	truś
USJP:	F, M(2)	truś/trusia

tru|ś/sia* M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. ‘osoba: a) bojaźliwa, cicha, b) chcąca za taką uchodzić, = niewiniątko’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	sia/ś	si/sia	si/siowi	się/sia	sią/siem	si/siu	siu	siowie	si/sióws	siom	sióws	siami	siach
F	sia	si	si	się	sią	si	siu/sio	sie	ś/si		sie		

		forma hasłowa m	~ W. lp.	~ D. lm
SGJP:	F, M2	truś	siu/sio‖siu	ś/si‖si
USJP:	F, M(2)	trusia	siu	ś/si
WSJP:	F, M2	truś	siu	si/ś‖sióws/si
ISJP:	F	–	siu	ś/si
EPLar:	F	–	sio	ś
SPP:	F, M1$_{-M}$	truś/trusia	siu	ś/si‖sióws

tryskaw|iec M2 / M3
BOTANIKA ‘roślina zielna z rodziny dyniowatych, o owocach podobnych do małych ogórków, które po dojrzeniu pękają, wyrzucając nasiona z sokiem’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	iec	ca	cowi	ca	cem	cu	cu	ce	ców	com	ce	cami	cach
M3				iec									

EPLar: M3, M2
SGJP: M2, M3

trzeci blm. M3 / M2
‘dzień miesiąca’

Rodzaj	lp.						
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.
M3	ø	ego	emu	ø	m	m	ø
M2				ego			

EPLar, ISJP, SGJP: M3, M2
WSJP: M2

trzęsak M2 / M3
MIKOLOGIA ‘grzyb [w zn. 1] pasożytniczy’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M3				ø									

EPLar: M3, M2
SGJP: M2, M3

trzpio|t* M1$_{-M}$ / M2

‘osoba lekkomyślna, płocha, niefrasobliwa, roztrzepana’ [por. pędziwiatr]

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	t	ta	towi	ta	tem	cie	cie	ci	tów	tom	tów	tom	tach
M2								ty			ty	tami	

ISJP, EPLar, WSJP: M1$_{-M}$
SPP: M2, M1$_{-M}$
SGJP: M1
USJP: M1$_{-M}$, M2

trzydziest|y blm. M3 / M2

‘dzień miesiąca’

Rodzaj	lp.						
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.
M3	y	ego	emu	y	ym	ym	y
M2				ego			

ISJP, SGJP: M3, M2
EPLar: M2, M3
WSJP: M2

trzylat|ek* M1$_{-M}$ / M2

‘trzyletnie dziecko’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ek	ka	kowi	ka	kiem	ku	ku	kowie	ków	kom	ków	kami	kach
M2								ki			ki		

SPP, EPLar: M1$_{-M}$
ISJP, WSJP: M1$_{-M}$, M2
SGJP: M1
USJP: M1$_{-/+M}$

trzynast|y blm. M3 / M2

‘dzień miesiąca’

Rodzaj	lp.						
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.
M3	y	ego	emu	y	ym	ym	y
M2				ego			

ISJP, SGJP: M3, M2
EPLar: M2, M3
WSJP: M2

tulipan M3 / M2

BOTANIKA a) ‘roślina ozdobna’; b) ‘kwiat tej rośliny’ <wł.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

ISJP, EPLar, SGJP, WSJP, USJP: M3, M2
SPP: M3, M2 pot.
SWO: M3

tulipanow|iec M3 / M2 pot.

BOTANIKA ‘drzewo ozdobne z rodziny magnoliowych’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	iec	ca	cowi	iec	cem	cu	cu	ce	ców	com	ce	cami	cach
M2				ca									

SWO: M3
EPLar: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.

tuz* $M1_{-M}$ / M2 pers

książk. ‘[zwykle w lm.] osoba: a) wpływowa, zajmująca wysokie stanowisko’; b) ‘wybitna w jakiejś dziedzinie, = as’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	em	ie	ie	owie	ów	om	ów	ami	ach
M2								y			y		

ISJP, SWO, USJP: M2, $M1_{-M}$
SPP, WSJP: $M1_{-M}$
EPLar: $M1_{-M}$, M2
SGJP: M1

typ $M1_{-M}$ / M2

pot. ‘osoba bliżej nieznana (najczęściej negatywnie oceniana), = osobnik, indywiduum, facet’ <fr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	em	ie	ie	owie	ów	om	ów	ami	ach
M2								y			y		

ISJP, EPLar, WSJP: $M1_{-M}$
SPP, USJP: M2, $M1_{-M}$
SWO: $M1_{-M}$, M2
SGJP: M1

unison(|o) N odm lub ndm / M3 odm

MUZYKA a) ‘współbrzmienie co najmniej dwóch równych co do wysokości dźwięków’; b) ‘współwykonywanie przez różne głosy lub instrumenty melodii jednolitej pod względem wysokości dźwięków’ <wł.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
N	o	o/a	o/u	o	o/em	o/ie	o	o/a	o/ø	o/om	o/a	o/ami	o/ach
M3	ø	u	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach

SPP, WSJP: N ndm lub odm
SWO, EPLar: N odm lub ndm, M3 odm
SGJP, USJP: N ndm lub odm, M3 odm
ISJP: N odm lub ndm

urwipoł|eć* $M1_{-M}$ / M2

pot. żart. ‘psotnik, urwis’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	eć	cia	ciowi	cia	ciem	ciu	ciu	cie	ciów/ci	ciom	ciów/ci	ciami	ciach
M2											cie		

~ D. lm.

SPP:	M2, $M1_{-M}$	ciów/ci
ISJP:	$M1_{-M}$	*bd.*
EPLar:	$M1_{?M}$	ciów/ci
SGJP:	M1	ci/ciów
WSJP:	$M1_{?M}$	ciów
USJP:	M2, $M1_{-M?}$	ciów/ci

ustro|nie/ń N / F reg.

‘spokojne, odludne miejsce’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
N	nie	nia	niu	nie	niem	niu	nie	nia	ni	niom	nia	niami	niach
F	ń	ni	ni	ń	nią	ni	ni	nie			nie		

ISJP, EPLar, WSJP, USJP: N
SPP: N, F reg., M(3) poet.
SGJP: N, F

vintage ndm M3 / N

[wym. **win**tydż] [niepol.] 1. ‘wino z dobrego rocznika’; 2. a) ‘stare markowe rzeczy, kupowane na aukcjach lub w specjalnych sklepach’; b) ‘moda na takie rzeczy’ <ang.>

SWO, EPLar, SGJP: M3 ndm, N ndm

vis/Vis – zob. **wis**

voodoo – zob. **wudu**

w|ąż M3 / M2 pot.
‘elastyczna rura przewodząca’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ąż	ęża	ężowi	ąż	ężem	ężu	ężu	ęże	ęży/ężów	ężom	ęże	ężami	ężach
M2				ęża									

~ D. lm.
SPP, USJP: M3 y/ów
EPLar, WSJP: M2 y/ów
ISJP: M2, M3 y/ów
SGJP: M2 pot., M3 y||ów

wab M2 / M3
środ. ŁOWIECTWO ‘dawniej wabienie zwierzyny za pomocą głosów wydawanych przez specjalne przyrządy albo poprzez wystawienie żywego lub wypchanego ptaka’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	ia	iowi	ia	iem	iu	iu	ie	iów	iom	ie	iami	iach
M3				ø									

EPLar, USJP: M2, M3
SGJP: M2

waf|el M2 / M3
CUKIERNICTWO a) ‘cienki płat kruchego ciasta z odciśniętą drobną kratką’; b) ‘ciastko złożone z kilku takich płatów przełożonych słodką masą’ <niem.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	el	la	lowi	la	lem	lu	lu	le	li	lom	le	lami	lach
M3				el									

ISJP, EPLar, WSJP: M3, M2
SPP: M3, M2 pot.
SGJP: M2, M3
USJP: M(3)

wafel|ek M2 / M3
pot. ‘zdr. od wafel’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ek	ka	kowi	ka	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M3				ek									

SPP, EPLar: M3, M2
SGJP: M2, M3; bez podanych znaczeń
ISJP: w zn. = wafel a): M3, M2; w zn. = wafel b): M2
WSJP: brak zn. = wafel a); w zn. = wafel b): M2, M3
USJP: M(3)

walkman M2 / M3

[wym. **łolk**men] *TECHNIKA* ‘kieszonkowy magnetofon kasetowy ze słuchawkami’ <ang.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M3				ø									

EPLar, SGJP, SWO: M2, M3
ISJP, USJP: M2
SPP: M3, M2
WSJP: M3

walkower M3 / M2

SPORT ‘przyznanie zwycięstwa w wyniku niestawienia się przeciwnika albo niedopełniania przez niego warunków regulaminu’ <ang.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	u	owi	ø	em	ze	ze	y	ów	om	y	ami	ach
M2		a		a									

		~ D. lp.
ISJP, SWO:	M2, M3	u/a
SPP:	M(3)	u/a
EPLar:	M2, M3	a/u‖a
SGJP:	M2, M3	a‖u
WSJP:	M3	u
USJP:	M3, M2	u/a

walon|**ka/ek** F / M3 / M2 pot.

OBUWIE ‘[zwykle w lm.] bardzo ciepły, wysoki but z filcu’ <ros.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
F	ka	ki	ce	kę	ką	ce	ko	ki	ek	kom	ki	kami	kach
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku		ków				
M2				ka									

SWO, EPLar: F, M3
ISJP: F
SGJP: F, M3, M2 pot.
WSJP: −M1 (blp.)
USJP: F, M(3)

wałko|**ń*** $M1_{-M}$ / M2

pot. pejorat. ‘osoba leniwa, = próżniak, leń’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ń	nia	niowi	nia	niem	niu	niu	nie	ni/niów	niom	ni/niów	niami	niach
M2											nie		

ISJP, WSJP: $M1_{?M}$
EPLar, SGJP: M1
SPP: M(1), M2
USJP: $M1_{-M?}$, M2

wąg|ier lub **wąg|r** M2 / M3

1. *MEDYCYNA* ‘czarny grudkowaty punkcik na skórze powstający z wydzieliny gruczołów łojowych’; 2. *ZOOLOGIA* ‘larwa niektórych gatunków tasiemca mająca postać pęcherzyka wypełnionego płynem’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ier/r	ra	rowi	ra	rem	rze	rze	ry	rów	rom	ry	rami	rach
M3				ier									

SPP, USJP: M(3)
ISJP: w zn. 1 M3, M2; w zn. 2 M2
EPLar: M3, M2
SGJP: M2, M3
WSJP: M2

wąs M3 / M2 pot.

‘zarost nad górną wargą u mężczyzny i niektórych zwierząt’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

ISJP, EPLar: M3
SGJP: M3, M2 pot.
WSJP: M2, M3
USJP: M3, M2

wąsik M3 / M2

pot. ‘zdr. od wąs’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

ISJP, EPLar: M3
SGJP: M3, M2 pot.
WSJP: M2, M3
USJP: M(3)

wellington M2 / M3

[wym. welington – USJP] *OBUWIE* ‘[zwykle w lm.] wysoki but gumowy’ <ang.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M3				ø									

SGJP, USJP: M2, M3
SWO: M3, M2
EPLar: M2

wielkolud M1$_{-M}$ / M2
‘baśniowy olbrzym’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	em	zie	zie	zi/owie//y	ów	om	ów	ami	ach
M2								y			y		

EPLar, WSJP, USJP: M1$_{-M}$
SPP, ISJP: M1$_{-M}$, M2
SGJP: M1

wielorybnik M2 / M3
ŻEGLUGA ‘statek do połowu wielorybów’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M3				ø									

WSJP, USJP: M3
ISJP: M3, M2
SGJP: M2, M3

wiercipię|ta* M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. żart. ‘osoba, która nie umie usiedzieć spokojnie’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ta	ty	cie	tę	tą	cie	to	ci	tów	tom	tów	tami	tach
F								ty	t		ty		

SPP, ISJP: F, M1$_{-M}$
EPLar, WSJP: M1$_{-M}$, F
SGJP: M1, F
USJP: F, M(2), M1$_{-M}$

wiesioł|ek M2 / M3
BOTANIKA ‘roślina dwuletnia wykorzystywana w ziołolecznictwie i w kosmetyce’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ek	ka	kowi	ka	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M3				ek									

ISJP, WSJP: M3
EPLar: M3, M2
SGJP: M2, M3
USJP: M(3)

wilczomlecz M3 / M2

BOTANIKA ‘roślina zielna lub drzewiasta podobna do kaktusa, zawierająca w pędach sok mleczny, zwykle trujący, = ostromlecz’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	u/a	owi	ø	em	u	u	e	y/ów	om	e	ami	ach
M2		a		a									

		~ D. lp.	~ D. lm.
EPLar:	M3, M2	u/a‖a	y/ów
SGJP:	M3, M2	a/u‖a	y/ów‖y
USJP:	M(3)	a	y/ów

wilkołak M2 / $M1_{-M}$

WIERZENIA LUDOWE ‘człowiek, który nocą zamienia się w krwiożerczego wilka’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M1								k:c+y			ów		

SPP, ISJP, EPLar: M2, $M1_{-M}$
SGJP, WSJP, USJP: M2

wirus M2 / M3

1. *BIOCHEMIA, MIKROBIOLOGIA, MEDYCYNA* ‘twór organiczny rozwijający się wewnątrz żywej komórki’; 2. *przen., INFORMATYKA* ‘wprowadzony do systemu komputerowego szkodliwy program mający zdolność powielania się przez dopisywanie swojego kodu do innych programów’ <fr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M3				ø									

SPP, ISJP, SWO, USJP: M2, M3
EPLar, WSJP: M2
SGJP: M3, M2

wis lub **WiS** lub **vis** lub **ViS** M2 / M3

WOJSKOWOŚĆ ‘dawny pistolet samopowtarzalny’ <skrótowiec od pierwszych liter nazwisk polskich konstruktorów: P. ***W****ilniewczyc* **i** J. ***S****krzypiński* (nazwa firmowa)>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M3		a/u		ø									

SPP: M2, M3 (tylko hasło od „w” i „W”)
ISJP: M2 (tylko hasło od „w” i „v”)
SGJP: M3
USJP: M2, M3

włóczę|ga* M1 / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
‘osoba włócząca się, bezdomna’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ga	gi	dze	gę	gą	dze	go	dzy//gi	gów	gom	gów	gami	gach
F								gi	g		gi		

SPP, EPLar, SGJP, WSJP: M1, F
ISJP: M1$_{-/+M}$
USJP: F, M1

włókniak M2 / M3
MEDYCYNA ‘nowotwór łagodny’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M3				ø									

EPLar, SGJP: M2, M3
WSJP: M3, M2
USJP: M(3)

wodniak M2 / M3
MEDYCYNA ‘nagromadzenie się płynu surowiczego w zmienionych chorobowo jamach ciała’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M3				ø									

EPLar, SGJP: M2, M3

woln|y M3 / M2
środ. SPORT ‘wznowienie gry przez jedną z drużyn jako kara za niezgodne z przepisami zagranie zawodnika drużyny przeciwnej, = rzut wolny’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	y	ego	emu	y	ym	ym	y	e	ych	ym	e	ymi	ych
M2				ego									

EPLar, SGJP: M3, M2
WSJP: N [sic!]
USJP: M(3)

wskaziciel M3 / M2 pot.
ANATOMIA ‘palec wskazujący’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	u	u	e	i	om	e	ami	ach
M2				a									

EPLar: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.

wspomagacz M3 / M2 pot.

1. *pot.* ‘substancja (odżywka, lekarstwo, kosmetyk) wspomagająca jakiś proces fizjologiczny’; 2. *środ. INFORMATYKA* ‘program internetowy wspomagający działanie innego programu’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	u	u	e	y	om	e	ami	ach
M2				a									

EPLar: M3, M2
SGJP: M2 pot., M3

wudu lub **voodoo** ndm N / M3

RELIGIA ‘[niepol.] kult religijny łączący elementy katolickie z dawnymi wierzeniami afrykańskimi i magią’ <ang.>

EPLar, SGJP: N ndm, M3 ndm
SPP: M(3) ndm, N ndm
SWO: M3 ndm, N ndm
WSJP, USJP: N ndm

www lub **WWW** ndm N / F

[wym. wu-wu-**wu**] *INFORMATYKA* ‘najpopularniejszy internetowy system udostępniania informacji oparty na języku HTML’ <skrótowiec od ang. ***W**orld-**W**ide **W**eb*>

SWO, EPLar: F ndm, N ndm
SGJP: N ndm, F ndm

wychrz|**ta*** $M1_{-M}$ / M2 (ekspr. jako nazwa męska)

przest., RELIGIA ‘= przechrzta [w zn. 1]’

Rodzaj F odnosi się tylko do kobiet.

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ta	ty	cie	tę	tą	cie	to	ci	tów	tom	tów	tami	tach
M2								ty	t		ty		

SPP: $M1_{-M}$, F
SGJP: M1, F
USJP: F, M(2), $M1_{-M}$

wy|**ga*** M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. pozyt. ‘osoba doświadczona, sprytna, = stary wyjadacz’ [zwykle w połączeniu *stary wyga*]

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ga	gi	dze	gę	gą	dze	go	dzy	gów	gom	gów	gami	gach
F								gi	g		gi		

EPLar, WSJP: M1$_{-M}$, F
SPP: F, M1$_{-M}$
ISJP: F, M1$_{-M}$, M2
SGJP: M1, F
USJP: M−3$_{-M}$, F

wywło|**ka*** M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. pejorat. ‘osoba (zwykle kobieta) mająca złą reputację’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ka	ki	ce	kę	ką	ce	ko	kowie	ków	kom	ków	kami	kach
F								ki	k		ki		

ISJP: F, M1$_{-M}$
SGJP: F, M1
WSJP: M1$_{-M}$, F
USJP: F, M(2), M1$_{-M?}$

wywłócznik M3 / M2 pot.
BOTANIKA ‘roślina słodkowodna, popularna jako roślina akwariowa’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

EPLar: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.

x M3 odm / N ndm
[wym. iks] 1. *JĘZYKOZNAWSTWO* ‘litera’; 2. *MATEMATYKA* ‘niewiadoma lub zmienna funkcji’ <hiszp. w zn. 2>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	-a	-owi	ø	-em	-ie	-ie	-y	-ów	-om	-y	-ami	-ach
N		ø	ø		ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø

ISJP, EPLar, SGJP: M3 odm, N ndm
WSJP: M3 ndm lub odm
USJP: M(3) ndm lub odm, N ndm

y M3 ndm lub odm / N ndm

[wym. igrek] 1. *JĘZYKOZNAWSTWO* ‘litera, = igrek’; 2. *MATEMATYKA* ‘niewiadoma lub zmienna funkcji’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	ø/-a	ø/-owi	ø	ø/-iem	ø/-u	ø	ø/-i	ø/-ów	ø/-om	ø/-i	ø/-ami	ø/-ach
N		ø	ø		ø	ø		ø	ø	ø	ø	ø	ø

ISJP: w zn. 1 M3 odm, N ndm; brak zn. 2
EPLar: M3 odm, N ndm
SGJP: N ndm
WSJP: M3 ndm lub odm
USJP: M(3) ndm lub odm, N ndm

ypsylon lub **ipsylon** M3 odm / N ndm

JĘZYKOZNAWSTWO ‘nazwa litery greckiej odpowiadającej polskiemu *y*’ <gr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	u	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
N		ø	ø		ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø

SWO, EPLar: M3 odm
SGJP: M3 odm, N ndm
USJP: M(3) ndm lub odm, N ndm

zadzior|**a*** $M1_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)

pot. ‘osoba zaczepna, kłótliwa’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	a	y	ze	ę	ą	ze	o	owie	ów	om	ów	ami	ach
F								y	ø		y		

ISJP, SPP: F, $M1_{-M}$
EPLar, WSJP: $M1_{-M}$, F
SGJP: M1, F
USJP: F, M(2), $M1_{-M}$

zakal|**ec** M3 / M2 pot.

CUKIERNICTWO a) ‘niedopieczone i niewyrośnięte miejsce w cieście’; b) ‘ciasto z takimi miejscami’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ec	ca	cowi	ec	cem	cu	cu	ce	ców	com	ce	cami	cach
M2				ca									

SPP, USJP: M(3)
ISJP, EPLar: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
WSJP: M3

zaka|ła* M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. pejorat. ‘osoba, która negatywnie wyróżnia się w jakiejś grupie i przynosi jej wstyd’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ła	ły	le	łę	łą	le	ło	łowie	łów	łom	łów	łami	łach
F								ły	ł		ły		

SPP, ISJP, EPLar: F, M1$_{-M}$
SGJP: M1, F
WSJP: M1$_{-M}$, F
USJP: F, M(2), M1$_{-M}$

zapis|ek/ka M3 / F
‘[zwykle w lm.] krótki zapis czegoś, = notatka’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ku	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
F	ka	ki	ce	kę	ką	ce	ko		ek				

SPP, ISJP, EPLar, SGJP, USJP: M3, F
WSJP: −M1 (D. lm. ~ków)

zatrzas|k(a) M3 / F reg. krakowski
‘rodzaj zapięcia’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	k	ku	kowi	k	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
F	ka	ki	ce	kę	ką	ce	ko		ek				

SPP, ISJP, EPLar, SGJP, WSJP, USJP: M3, F

zawalidro|ga* M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. pejorat. przen. ‘osoba, która przeszkadza innym, jest dla nich ciężarem’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	oga	ogi	odze	ogę	ogą	odze	ogo	dzy	ogów	ogom	ogów	ogami	ogach
F								ogi	óg		ogi		

SPP: F, M1$_{-M}$
ISJP: F
EPLar: M1$_{-M}$, F
SGJP: M1, F
USJP: F, M(2), M1$_{-M}$

zawias(|a) M3 / F arch. (zwykle w lm.)

TECHNIKA ‘przedmiot z metalu służący do łączenia ze sobą dwóch rzeczy, z których jedna daje się odchylać’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	u	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
F	a	y	ie	ę	ą		o		ø				

SPP, ISJP, EPLar, SGJP, WSJP, USJP: M3, F

zawias|ek/ka M3 / F arch.

pot. ‘zdr. od zawias’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
F	ka	ki	ce	kę	ką	ce	ko		ek				

ISJP, SGJP: M3, F
USJP: M(3), F

zdroj|ek M3 / M2 pot.

BOTANIKA ‘mech wodny, popularna roślina akwariowa’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

SGJP: M3, M2 pot.
EPLar: M3, M2

zen N ndm / M3 ndm lub odm (tylko w lp.)

RELIGIA ‘[niepol.] japońska odmiana buddyzmu’ <jap., z chiń.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
N	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø	ø
M3		ø/u	ø/owi		ø/em	ø/ie	ø/ie						

SPP: M(3) odm
ISJP: N ndm
SWO: N ndm, M3 ndm lub odm
EPLar: M3 odm lub ndm, N ndm
SGJP: N ndm, M3 odm lub ndm
USJP: M3 ndm lub odm, N ndm

zez M2 / M3

OKULISTYKA ‘[niepol.] wada ustawienia gałek ocznych sprawiająca wrażenie, że oczy patrzą w różnych kierunkach’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M3				ø									

SPP, WSJP: M2
ISJP, EPLar: M3, M2
SGJP: M2, M3
USJP: M(−1) [zn. – M3, przykłady – M2]

zgryw(|a) F / M3

pot. ‘niepoważne zachowanie, często polegające na udawaniu czegoś lub naśladowaniu kogoś’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
F	a	y	ie	ę	ą	ie	o	y	ø	om	y	ami	ach
M3	ø	u	owi	ø	em		ie		ów				

ISJP, EPLar, SGJP: F, M3
WSJP, USJP: F

ziarniniak M2 / M3

MEDYCYNA ‘tropikalna choroba weneryczna’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ø	a	owi	a	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M3				ø									

EPLar: M3, M2
SGJP: M2, M3

ziemniacz|ek M3 / M2 pot.

pot. ‘zdr. od ziemniak’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ek	ka	kowi	ek	kiem	ku	ku	ki	ków	kom	ki	kami	kach
M2				ka									

EPLar: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
WSJP: M3
USJP: M(3)

ziemniak M3 / M2

BOTANIKA a) ‘roślina warzywna’; b) *SPOŻ.* ‘jadalna bulwa tej rośliny’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

SPP, ISJP, EPLar, SGJP, USJP: M3, M2
WSJP: M3

zimowi|t M3 / M2 pot.

BOTANIKA ‘roślina zielna’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	t	ta/tu	towi	t	tem	cie	cie	ty	tów	tom	ty	tami	tach
M2		ta		ta									

		~ D. lp.
EPLar:	M2, M3	tu/ta‖ta
SGJP:	M3, M2 pot.	tu/ta‖ta
WSJP:	M3	ta
USJP:	M3	tu

zinjantrop M1$_{-M}$ / M2

ANTROPOLOGIA, PALEONTOLOGIA ‘hominid roślinożerny sprzed około 1,75 mln lat’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	em	ie	ie	i	ów	om	ów	ami	ach
M2								y			y		

EPLar: M1$_{-M}$, M2
SGJP: M1, M2

złot|y M2 / M3

WALUTA ‘podstawowa jednostka monetarna Polski’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	y	ego	emu	ego	ym	ym	y	e	ych	ym	e	ymi	ych
M3				y									

EPLar, SGJP, WSJP: M2
SPP, ISJP: M2, M3
USJP: M(3)

złotowiciow|iec M3 / M2

BOTANIKA ‘[zwykle w lm.] przedstawiciel klasy glonów [o tej samej nazwie w lm.]’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	iec	ca	cowi	iec	cem	cu	cu	ce	ców	com	ce	cami	cach
M2				ca									

EPLar, SGJP: M3, M2

zmarzluch* M1$_{-M}$ / M2
pot. ‘ktoś, kto łatwo marznie, = zmarzlak [M1]’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	em	u	u	owie	ów	om	ów	ami	ach
M2								y			y		

ISJP, EPLar: M1$_{-M}$
SPP: M1$_{-M}$, M2
SGJP: M1
USJP: M2, M1$_{-M}$

znajd|a I* M1$_{-M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. ‘znalezione dziecko nieznanych rodziców, = podrzutek’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	a	y	zie	ę	ą	zie	o	owie	ów	om	ów	ami	ach
F								y	ø		y		

SPP, ISJP: F, M1$_{-M}$
EPLar, WSJP: M1$_{-M}$, F
SGJP: M1, F
USJP: F, M(2), M1$_{-M}$

znajd|a II* M2 pers / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. ‘znalezione (podrzucone) zwierzę’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	a	y	zie	ę	ą	zie	o	y	ów	om	y	ami	ach
F									ø				

EPLar, SGJP: M2, F
WSJP: F
USJP: F, M2

zrazik M3 / M2 pot.
pot. ‘zdr. od zraz’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	iem	u	u	i	ów	om	i	ami	ach
M2				a									

ISJP, EPLar: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
WSJP: M3
USJP: M(3)

zrzęd|**a*** M1$_{–M}$ / F (ekspr. jako nazwa męska w lp.)
pot. pejorat. ‘osoba marudna, zrzędliwa, = maruda’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	a	y	zie	ę	ą	zie	o	owie	ów	om	ów	ami	ach
F								y	ø		y		

EPLar, WSJP: M1$_{–M}$, F
ISJP: F, M1$_{–M}$
SGJP: M1, F
USJP: F, M(2), M1$_{–M}$

zuch* M1$_{–M}$ / M2
1. ‘członek najmłodszej grupy wiekowej harcerzy’; 2. ‘osoba dzielna, zaradna’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	em	u	u	owie	ów	om	ów	ami	ach
M2								y			y		

SPP, USJP: M2, M1$_{–M}$
ISJP, EPLar, WSJP: M1$_{–M}$
SGJP: M1

zwiastun M3 / M2
książk. ‘= zapowiedź, prognostyk’
W zn. ‘krótki film reklamowy’ tylko M3 (ISJP).

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	ie	ie	y	ów	om	y	ami	ach
M2				a									

SPP, SGJP, WSJP, USJP: M3
ISJP, EPLar: M3, M2

żarłok* M1$_{–M}$ / M2
pot. ‘= obżartuch’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	ø	a	owi	a	iem	u	u	k:c+y	ów	om	ów	ami	ach
M2								i			i		

ISJP: M1$_{–M}$, M2
EPLar: M1, M2
SGJP: M1
WSJP: M1$_{–M}$
USJP: M1$_{–M}$, M2

żarnow|iec M3 / M2 pot.
BOTANIKA ‘niski krzew’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	iec	ca	cowi	iec	cem	cu	cu	ce	ców	com	ce	cami	cach
M2				ca									

EPLar: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
WSJP: M3
USJP: M(3)

żebrow|iec M2 / M3
BOTANIKA a) ‘roślina z rodziny baldaszkowatych, = żebrowiec górski’; b) ‘gatunek paproci, = podrzeń żebrowiec’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	iec	ca	cowi	ca	cem	cu	cu	ce	ców	com	ce	cami	cach
M3				iec									

EPLar: M3, M2
SGJP: M2, M3

żmijow|iec M3 / M2 pot.
BOTANIKA ‘roślina zielna’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	iec	ca	cowi	iec	cem	cu	cu	ce	ców	com	ce	cami	cach
M2				ca									

EPLar: M3, M2
SGJP: M3, M2 pot.
USJP: M(3)

żoł|ądź M2 / M3 / F
1. ‘owoc dębu’ ; 2. *środ. GRA W KARTY* ‘= trefl’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M2	ądź	ędzia	ędziowi	ędzia	ędziem	ędziu	ędziu	ędzie	ędziów	ędziom	ędzie	ędziami	ędziach
M3				ądź									
F		ędzi	ędzi		ędzią	ędzi	ędzi		ędzi				

ISJP, EPLar: M3, M2, F
SPP: w zn. 1 F, M3; w zn. 2 M3, M2 pot.
SGJP: M3, M2 pot., F
WSJP: F [sic!]
USJP: F, M3, M2

żołnierzysk|o* M1$_{-M}$ odm / N odm

pot. ‘zgr. od żołnierz’

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M1	o	a	u	a	iem	u	o	a	ów	om	ów	ami	ach
N				o							a		

~ D. lm.

SPP: N, M1$_{-M}$ ów

SGJP: M1, N ów||ø

żonkil M3 / M2 pot.

BOTANIKA a) ‘roślina ozdobna (gatunek narcyza)’; b) ‘kwiat tej rośliny’ <fr.>

Rodzaj	lp.							lm.					
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	W.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.
M3	ø	a	owi	ø	em	u	u	e	i	om	e	ami	ach
M2				a									

SPP, SGJP: M3, M2 pot.

ISJP, EPLar: M3, M2

SWO, WSJP, USJP: M3

6. Zestawienia haseł i dane liczbowe na temat słownika

Ten rozdział stanowi uzupełnienie przedstawionego wyżej słownika – ma niwelować ograniczenia nośnika papierowego w stosunku do opracowania elektronicznego, które stwarza możliwość wielorakiego przeszukiwania i filtrowania jednostek opisu.

6.1. Hasła według konfiguracji rodzajów

Ujęcie symboli rodzajów w nawias klamrowy – zgodnie z zapisem elementów zbioru – oznacza, że ich kolejność może być zmienna (różna dla poszczególnych haseł / jednostek wielorodzajowych).

{*M3*, *M2*} – 468 haseł (50,8 proc.): adenowirus, adidas, altocumulus, altostratus, ananas, andru|t, arbuz, asparagus, ast|er, badyl, bakłażan, banan, bankrof|t, bata|t, baton, batonik, bedeker, befsztyk, bezan, beztlenow|iec, biszkop|t, biszkopcik, bizan|t, blin, blues, bławat|ek, boiken, brat|ek, broku|ł, buracz|ek, burak, burbon, burgund, bus, calvados, chab|er, cheeseburger, chip, chippendale, chocho|ł, chojak, chrobot|ek, cienkusz, cirrocumulus, cirrostratus, cirrus, cortland, cukier|ek, cukierecz|ek, cumulonimbus, cumulus, cyc, cyc|ek, cynamonow|iec, cytomegalowirus, cytrus, czernidlak, czternast|y, czwart|y, czwórniak, czyrak, daktyl, daktylow|iec, de volaille, dewolaj, dies|el, dmuchaw|iec, dragster, drug|i, dwójniak, dwudziest|y, dwunast|y, dyngus, dzbanecznik, dziesiąt|y, dziewiąt|y, dziewiętnast|y, dżing|(i)el, echinokaktus, ekler, e-mail, esemes, falafel, fan|t, far|t, fawor|ek, feniks, fiak|ier, fig|iel, figiel|ek, figow|iec, fikus, file|t, filodendron, fioł|ek, fiołecz|ek, fiskus, floks, flop, fuks, gazik, giczo|ł, gigan|t, gil, gimbus, glan, globus, glonow|iec, glu|t I, głąb I, gna|t, gniazdosz, gnidosz, gnieciuch, gnio|t, gofr, gokar|t, goryczak, goździk, gra|t, graham, grejpfru|t, grill, grucho|t I, gruczolak, grza|niec, grzyb, grzyb|ek, grzybie|ń, gumiak, guz, gw|óźdź, gwoździk, gyros, halerz, halifaks, halobion|t, hard rock, herbatnik, hiacyn|t, hibiskus, hokej, irys, jabol, jałow|iec, jask|ier, jastrzęb|iec, jedenast|y, jednopłatow|iec, judasz, junior|ek, kabacz|ek, kacze|niec, kakaow|iec, kaktus, kalafior, kalafior|ek, kap|eć, kapar, kar|t, karczoch, karmel|ek, kartof|el, kartofel|ek, kaszak, kasztan, kasztan|ek, kasztanow|iec, kauczukow|iec, kawon, kielich, kier, kierp|ec, kiks, killer, kiszeniak, kleko|t, kleks, kleksik, klops, klopsik, knech|t, kned|el, knedlicz|ek, knedlik, kno|t, ko|zioł, kokos, kolczak, kolos, kołacz, kondom, korniszon,

kosa|ciec, kosmówczak, kotle|t, kotlecik, kozak, krokie|t, krokus, krowiak, krwiak, kserofob, kulas, kulebiak, kulfon, kur|ek, kuran|t, kwiat|ek, kwiatusz|ek, lacz|ek, lakier|ek, laptop, lataw|iec, lizacz|ek, lizak, lodołamacz, longplay, łazik, łycz|ek, łyk, mahoniow|iec, mail, makow|iec, maksising|iel, manekin, mangrow|iec, manlicher, maron, marsz, maszkaron, masztow|iec, maślacz, mauzer, mazur|ek, mekintosz, mele|ks/x, melon I, melon II, mielon|y, mięsak, mięśniak, migda|ł, migdałow|iec, mik|st, mił|ek, minus, miodownik, mlecz, mleczaj, modrak, muszkatołow|iec, myśliw|iec, nabłoniak, naczyniak, nadziąślak, nagan, nagiet|ek, nakostniak, naleśnik, narcyz, nasieniak, nelson, nenufar, nerkow|iec, news, niefar|t, nieśmiertelnik, niszczyciel, niuch, nochal, nos, notebook, obuwik, obwarzan|ek, ogór|ek, ogórecz|ek, olejow|iec, omle|t, omlecik, oponiak, orzech, orzechow|iec, orzesz|ek, oscyp|ek, osiemnast|y, ósm|y, paciorecznik, paintball, palusz|ek, pampuch, pancerfau|st, papieros, papieros|ek, paproch, papu|ć, parch, pasjans, passepied, pasztecik, patison, pącz|ek, pączusz|ek, pe|t, penis, pepeg, perukow|iec, pestkow|iec, piąt|y, pieniąż|ek, pier|óg, piernicz|ek, piernik, pieroż|ek, pierwot|ek, pierwsz|y, piętnast|y, pigwow|iec, pik, pion, pion|ek, pirue|t, piruecik, plac|ek, placusz|ek, platfus, plechow|iec, pleśniak, po|st, podgrzyb|ek, polaroid, polip, pomidor, pomidor|ek, por, pożeracz, prąt|ek, prec|el, precel|ek, pryszcz, przywrotnik, pulpe|t, pulpecik, punk, punk rock, puzz|el, pyp|eć, quad, racuch, racusz|ek, rausz, razow|iec, retrowirus, robo|t, rock, rock and roll, rodzyn|ek II, rogal, rogalik, rojownik, ropniak, roztrzepa|niec, roż|ek, rupie|ć, ryj, rzep, sagow|iec, sampan, sandałow|iec, schaboszczak, schabow|y, se|t, seler, serdel|ek, sernik, sękacz, si|niec, siedemnast|y, sierpik, sing|iel, siniak, siódm|y, składak, słonecznik, smocz|ek, smrek, SMS, sopran, spalon|y, sputnik, stęp, storczyk, straszak, stratocumulus, strud|el, strup, suchar, suchar|ek, sus, swee|t, szadok, szampan, szaszłyk, szatobriand, szeląg, szesnast|y, szmatław|iec, sznycel, sznycel|ek, szóst|y, szparag, śliw|iec, świerk, świerząb|ek, tatar, tenis, tętniak, tęż|ec, tlenow|iec, tłuszczak, tos|t, totalizator, tramp|ek, trefl, trójniak, tryskaw|iec, trzeci, trzęsak, trzydziest|y, trzynast|y, tulipan, tulipanow|iec, w|ąż, wab, waf|el, wafel|ek, walkman, walkower, wąg|ier, wąs, wąsik, wellington, wielorybnik, wiesioł|ek, wilczomlecz, wirus, wis, włókniak, wodniak, woln|y, wskaziciel, wspomagacz, wywłócznik, zakal|ec, zdroj|ek, zez, ziarniniak, ziemniacz|ek, ziemniak, zimowi|t, złot|y, złotowiciow|iec, zrazik, zwiastun, żarnow|iec, żebrow|iec, żmijow|iec, żonkil

{*M1*, *M2*} – 130 haseł (14,1 proc.): android, ani|oł, anioł|ek, archani|oł, australopitek, basałyk, bąb|el, bąk, bęcwa|ł, bękar|t, blondas, bobas, boż|ek, brudas, brzdąc, byk, centaur, champion, cherub, cherubin, cherubin|ek, chłopaczyn|a, chłopin|a, cielak, cyborg, cyklop, czar|t, czor|t, czterolat|ek, diab|eł, diabeł|ek, diablik, dinozaur, dwulat|ek, dzieciak, dzieciuch, dżin, faun, flejtuch, glu|t II, głąb II, głodom|ór, głuptas, głuptas|ek, gnom, grubas, grubas|ek, grucho|t II, idea|ł, kar|zeł, karzeł|ek, knyp|ek, kobold, kocmołuch,

koczkodan, kogu|t, kościotrup, krasnal, krasnolud|ek, kupid|o, leniuch, leniusz|ek, lizus, lucyfer, lud|ek, ludzik, łakomczuch, łasuch, łep|ek, łobuziak, maluch, małpiszon, małpolud, mazga|j, mi|sio, mło|t, mruk, nagus, nagus|ek, nier|ób, nieuk, obojna|k, olbrzym, or|zeł, ork, padal|ec, pędziwi|atr, pięciolat|ek, pitekantrop, pleciuch, potw|ór, przechrz|ta, przedszkola|k, ptasz|ek, rodzyn|ek I, satyr, serafin, siedmiolat|ek, skrza|t, skrzacik, słu|ga, służ|ka, smr|ód, smrod|ek, starowin|ka, starsza|k, szaławi|ła, szatan, sześciolat|ek, szkrab, śpioch, śpiosz|ek, średnia|k, tłuk, tłumok, tłuścioch, tłuściosz|ek, trzpio|t, trzylat|ek, tuz, typ, urwipoł|eć, wałko|ń, wielkolud, wilkołak, wychrz|ta, zinjantrop, zmarzluch, zuch, żarłok

{*M1*, *F*} – 90 haseł (9,8 proc.): bazgra|ła, beks|a, bieda|ka, burczymu|cha, chudzin|a, chwalipię|ta, ciam|cia, ciamajd|a, ciap|a, ciemię|ga, ciućm|a, fajtłap|a, gadu|ła, gamajd|a, ględ|a, gryzmo|ła, grzeba|ła, guzdra|ła, het|ka-pętel|ka, hulajdusz|a, hula|ka, jąka|ła, jełop(|a), juch|a, kale|ka, krzyka|ła, kutern|oga, kutw|a, lebie|ga, liczykrup|a, łachmy|ta, łachud|ra, łama|ga, łazę|ga, manty|ka, marud|a, mazep|a, mąciw|oda, mądral|a, męczydusz|a, mizero|ta, mizerot|ka, moczygęb|a, moczymord|a, niecno|ta, niedojd|a, niedołę|ga, niedorajd|a, niemo|ta, niemow|a, niezdar|a, niezgrab|a, niezgu|ła, nud|a, obrzępa|ła, oczajdusz|a, paskud|a, pierdo|ła, pijaczyn|a, pijanic|a, pleciu|ga, płaks|a, poczciwin|a, pokra|ka, porte-parole, powsin|oga, przecher|a, przekor|a, przybłęd|a, psi|ajucha, rzępo|ła, safandu|ła, samochwa|ła, skarżypy|ta, skner|a, starowin|a, szelm|a, szu|ja, ślamazar|a, świszczypa|ła, tru|ś/sia, wiercipię|ta, włóczę|ga, wy|ga, wywło|ka, zadzior|a, zaka|ła, zawalidr|oga, znajd|a I, zrzęd|a

{*M3*, *N*} – 67 haseł (7,3 proc.): ADP, aioli, argot, ATP, awiz(|o), berimbau, bonsai, bourrée, buggy, carillon, cassis, CD, curacao, DDT, DNA, dur, genus proximum, gospel(|s), hindi, hindustani, hipokorystyk(|um), hula, igrek, IQ, kabe, kawałąt|ek/ko, know-how, koto, lapis-lazuli, matronimik(|um), mobil(|e), moll, OB, pamper|o, pantun, papamobil|e, patronimik(|um), PC, PCW, pekari, pinot, PNB, podcie|nie/ń, pulque, reality show, reisefieber, richelieu, RNA, roztocz(|e), shitake, shoah, siro|cco, software, SOS, status quo, suahili, tamburyn(|o), tilbury, toffi, tofu, unison(|o), vintage, wudu, x, y, ypsylon, zen

{*M3*, *F*} – 37 haseł (4,0 proc.): akwamaryn(|a), awatar(|a), cyta|t(a), determinan|t(a), diastem(|a), eutekty|k(a), fałd(|a), flad|ra/er, flan|k(a), flanc(|a), frędz|el/la, gejtaw(|a), gręp|el/la, itali|k(a), kaps|el/la, kiepełe, kolend|ra/er, lit|r(a), m|orga/órg, mir|t(a), nawa|ł(a), piszczel, pli|k(a), płach|eć, podkoszul|ek/ka, podstaw|ka/ek, przeręb|el/la, raszp|la/el, sabadyl(|a), sor|t(a), sut|ek/ka, szamo|t(a), zapis|ek/ka, zatrzas|k(a), zawias(|a), zawias|ek/ka, zgryw(|a)

{*M2*, *F*} – 34 hasła (3,7 proc.): almand(|a), amfisben(|a), angor|a, bankiw|a, biedo|ta, biedul|a, biedul|ka, dzieciaczyn|a, ebol|a, fryt|ka/ek, fujar|a, gap|a,

glin|a, hybryd(|a), kanali|a, klaps(|a), klu|ch(a) I, koal|a, kocin|a, landryn|ek/ka, le|j(a), łajz|a, mierno|ta, niu|nia, oferm|a, okapi, opie|ńka/niek, papl|a, półsiero|ta, siero|ta, szma|ja, trąb|a, tru|sia/ś, znajd|a II

{*N*, *F*} – 34 hasła (3,7 proc.): akwamanil|a/e, BCG, beri-beri, cappuccino, deesis, démarche, fair play, fantasy, gnu, gurami, jo|t(a), kauri, koine, kudu, kururu, lori, maggi, makagi|ga/gi, maksi, mate, mini, naręcz(|e), non-violence, panopli|a/um, pepperoni, publicity, sake, science fiction, sclerosis multiplex, szinto, szupo, taxi, ustro|nie/ń, www

{*M1*, *N*} – 21 haseł (2,3 proc.): biedaczysk|o, byczysk|o, chamisk|o, chłopaczysk|o, chłopczysk|o, chłopisk|o, człeczysk|o, człowieczysk|o, doktorzysk|o, drabisk|o, dziadzisk|o, gburzysk|o, ladaco, manitu, mężysk|o, ojczysk|o, oślisk|o, panisk|o, pijaczysk|o, próżniaczysk|o, żołnierzysk|o

{*F*, *M2*, *M3*} – 16 haseł (1,7 proc.): aksamit|ka/ek, boratyn|ka/ek, cyklamen(|a), ekler|ek/ka, espadryl(|a), klu|ch(a) II, klus|ka/ek, klusecz|ka/ek, łazan|ka/ek, obier|ka/ek, pierwiosn|ek/ka, rodzyn|ek/ka, sezam|ek/ka, skwar|ek/ka, walon|ka/ek, żoł|ądź

{*M2*, *N*} – 15 haseł (1,6 proc.): afgani, aguti, anoa, emu, escud|o, karibu, kinkażu, koati, koendu, minor, moa, nandu, put|to, pysi|o, scrabbl|e

{*M2*, *M3*, *N*} – 6 haseł (0,7 proc.): AIDS, aids, caberne|t, dada, HIV, iks

{*F*, *N*, *M3*} – 2 hasła (0,1 proc.): DVD, staro|ć/cie

{*N*, *M2*, *F*} – 1 hasło (0,1 proc.): gwanak|o

- **alternacje wewnątrzmęskie, bez udziału rodzaju żeńskiego i nijakiego (M_x, M_y) – 599 haseł**
- **alternacje męsko-żeńskie {*M*, *F*} – 176 haseł**
- **alternacje męsko-nijakie {*M*, *N*} – 109 haseł**
- **alternacje żeńsko-nijakie {*F*, *N*} – 35 haseł**
- **alternacje męsko-żeńsko-nijakie {*M*, *F*, *N*} – 3 hasła**

6.2. Liczba haseł z udziałem poszczególnych rodzajów

(suma: 922 hasła = 100 proc.)

M2 – 671 haseł (72,8 proc.), w tym: *M2* pot. – 205, $M2_{pers}$ – 25[91]

M3 – 595 haseł (64,5 proc.)

[91] Podrodzaj $M2_{pers}$ 17 razy alternuje z rodzajem *F* (np. *SIEROTA*), a 8 razy z rodzajem *M1* (np. *DZIECIAK*).

M1 – 242 hasła (26,2 proc.), z tego: $M1_{-M}$ – 216
F – 214 haseł (23,2 proc.)
N – 147 haseł (15,9 proc.)

6.3. Hasła wspólnoodmianowe

Poniżej zestawiono hasła, które występują w zbiorze tzw. słownictwa wspólnoodmianowego (wspólnego) A. Markowskiego (1990/1992). Są to jednostki neutralne pragmatycznie (i częste), nienacechowane potocznością, erudycyjnością ani fachowością[92]. Znak zapytania „oznacza, że wyraz nie tworzy jądra leksyki wspólnej, lecz znajduje się raczej w strefie oddalonej od jej centrum" (1990/1992, t. I: 7). Spośród podanych rzeczowników kilka hasłowanych jest przez Markowskiego w liczbie mnogiej (*filety*, *migdały*, *naleśniki*, *trampki*, *wąsy*). Niekiedy do zbioru wspólnoodmianowego nie można zaliczyć obydwu (różnomianownikowych) alternantów rodzajowych, gdyż jeden jest wyraźnie nacechowany (por. „klusek", „litra").

Dodatkowo zapisano w nawiasie jednostki niepokrywające się znaczeniowo z równokształtnymi jednostkami wspólnoodmianowymi (jednostka wielorodzajowa występuje w niepodstawowym – zwykle przenośnym – znaczeniu).

(88 haseł)

?ananas, ani|oł, ?arbuz, banan, brat|ek, burak, (byk), (cielak), cukier|ek, diab|eł, ?file|t, fioł|ek, (glin|a), goździk, grzyb, guz, gw|óźdź, herbatnik, ?hokej, kaktus, kalafior, kale|ka, ?kap|eć, kartof|el, kasztan, klus|ka/ek, (ko|zioł), (kogu|t), kokos, kotle|t, krasnolud|ek, kwiat|ek, lataw|iec, lit|r(a), ?lizak, łyk, makow|iec, marsz, mielon|y, migda|ł, ?minus, naleśnik, narcyz, nos, (nuda), ogór|ek, ?olbrzym, orzech, (or|zeł), ?orzesz|ek, papieros, pącz|ek, piernik, pier|óg, ?pion|ek, podkoszul|ek/ka, plac|ek, pomidor, ?por, potw|ór, rodzyn|ek/ka, rodzyn|ek II, rogalik, schabow|y, seler, siero|ta, siniak, skwar|ek/ka, słonecznik, słu|ga, smocz|ek, suchar|ek, szampan, ?szatan, świerk, tenis, tramp|ek, (trąb|a), tulipan, (typ), wąs, w|ąż, ?wirus, włóczę|ga, zez, ziemniak, złot|y, żoł|ądź

[92] Przy okazji rodzi się refleksja, czy A. Markowski nie powinien był *explicite* ubezpieczyć pojęcia jednostki wspólnoodmianowej także przed nacechowaniem chronologicznym i geograficznym, a także przed niższą frekwencją tekstową.

6.4. Grupy tematyczne jednostek wielorodzajowych {*M3*, *M2*}

Przedstawiona poniżej segregacja znaczeniowa jest w zasadzie jednopoziomowa, tym bardziej liczy się w niej kolejność grup. Niektóre jednostki zostały zanotowane w dwóch grupach (w tym samym znaczeniu), kiedy indziej do różnych grup trafiały różne znaczenia (lub nawet podznaczenia) hasła. Po punktorze notowano jednostki mniej typowe dla danej grupy.

jadalne rośliny i części roślin

ananas, arbuz, banan, bankrof|t, bata|t, boiken, broku|ł, buracz|ek, burak, bakłażan, cortland, cytrus, daktyl, grejpfru|t, kabacz|ek, kalafior, kalafior|ek, kapar, karczoch, kartof|el, kartofel|ek, kasztan (zn. 2), kawon, kiszeniak, kokos, maron, mekintosz, melon I, migda|ł, ogórecz|ek, ogór|ek, orzech, orzesz|ek, patison, pigwow|iec, pomidor, pomidor|ek, por, seler, słonecznik, szparag, ziemniacz|ek, ziemniak

inne rośliny lub ich części

asparagus, ast|er, badyl, bławat|ek, brat|ek, chab|er, chojak, chrobot|ek, cynamonow|iec, daktylow|iec, dmuchaw|iec, dzbanecznik, echinokaktus, feniks, figow|iec, fikus, filodendron, fiołecz|ek, fioł|ek, floks, głąb I, gniazdosz, gnidosz, goździk, grzybie|ń, hiacyn|t, hibiskus, jałow|iec, jask|ier, jastrzęb|iec, kacze|niec, kakaow|iec, kaktus, kasztan (zn. 1 i 3), kasztan|ek, kasztanow|iec, kauczukow|iec, kosa|ciec, krokus, kwiat|ek, kwiatusz|ek, mahoniow|iec, mangrow|iec, migdałow|iec, mił|ek, mlecz, modrak, muszkatołow|iec, nagiet|ek, narcyz, nenufar, nerkow|iec, nieśmiertelnik, obuwik, olejow|iec, paciorecznik, perukow|iec, pestkow|iec, pierwot|ek, przywrotnik, rojownik, rzep, sagow|iec, sandałow|iec, smrek, storczyk, szadok, śliw|iec, świerk, świerząb|ek, tryskaw|iec, tulipan, tulipanow|iec, wiesioł|ek, wilczomlecz, wywłócznik, zdroj|ek, zimowi|t, złotowiciow|iec, żarnow|iec, żebrow|iec, żmijow|iec, żonkil

choroba roślin

parch (zn. 2)

nietaksonomiczne typy organizmu

beztlenow|iec, halobion|t, kserofob, plechow|iec, tlenow|iec

grzyby

czernidlak, glonow|iec, goryczak, grzyb, grzyb|ek, kolczak, krowiak, mleczaj, podgrzyb|ek, sierpik, trzęsak

wirusy

adenowirus, cytomegalowirus, retrowirus, wirus

bakteria

prąt|ek

ciało

cyc, cyc|ek, giczo|ł, glu|t I, gna|t (zn. 2), kulas (zn. 1), kulfon (zn. 1), niuch, nochal, nos, penis, ryj, wąs, wąsik, wskaziciel

- stęp, sus
- manekin
- kondom
- wspomagacz (zn. 1)

choroby i ich objawy

czyrak, gil, globus, gruczolak, guz, kaszak, kosmówczak, krwiak, mięsak, mięśniak, nabłoniak, naczyniak, nadziąślak, nakostniak, nasieniak, oponiak, parch (zn. 1), platfus, polip, pryszcz, pyp|eć, ropniak (zn. 2), siniak, si|niec, strup, tętniak, tęż|ec, tłuszczak, wąg|ier, włókniak, wodniak, zez, ziarniniak

ciasta, ciastka, słodycze

andru|t, baton, batonik, biszkopcik, biszkop|t, cukierecz|ek, cukier|ek, ekler, fawor|ek, gnieciuch, gnio|t (zn. 1), gofr, herbatnik, irys, karmel|ek, lizak, lizaczek, makow|iec, mazur|ek, miodownik, obwarzan|ek, omlecik, orzechow|iec, pampuch, pącz|ek, pączusz|ek, piernicz|ek, piernik, pleśniak, prec|el, precel|ek, racuch, racusz|ek, sernik, sękacz, strud|el, waf|el, wafel|ek, zakal|ec

inne potrawy

befsztyk, blin, cheeseburger, de volaille, dewolaj, graham, gyros, falafel, file|t, klops, klopsik, kned|el, knedlicz|ek, knedlik, kołacz, korniszon, kotlecik, kotle|t, kulebiak, mielon|y, naleśnik, omle|t, oscyp|ek, palusz|ek (zn. a)), pasztecik, pieroż|ek, pier|óg, plac|ek, placusz|ek, pulpecik, pulpe|t, razow|iec, rogal (zn. 1), rogalik, roztrzepa|niec, roż|ek, schaboszczak, schabow|y, serdel|ek, suchar, suchar|ek, szaszłyk, szatobriand, sznyc|el, sznycel|ek, tatar, tos|t, zrazik

alkohole

burbon, burgund, calvados, cienkusz, czwórniak, dwójniak, grza|niec, jabol, maślacz, szampan, trójniak

- kielich, rausz

inne jednostki związane z konsumpcją, przygotowaniem posiłków i kuchnią

grill, łycz|ek, łyk, pożeracz, smocz|ek

papierosy

papieros, papieros|ek, pe|t

obuwie

adidas, glan, gumiak, junior|ek, kap|eć, kierp|ec, kozak, lacz|ek, lakier|ek, papu|ć, pepeg, tramp|ek, wellington

czytanie

bedeker, szmatław|iec

pisanie
kleks, kleksik; gniot (zn. 2)

muzyka
blues, hard rock, ko|zioł (zn. 4), kuran|t, longplay, maksising|iel, marsz, punk, punk rock, rock, rock and roll, sing|(i)el, sopran, swee|t
- dżing|(i)el

sztuka
maszkaron

sport
flop, gokar|t, halifaks, hokej, kar|t, kiks, ko|zioł (zn. 2, 3, 7), krokie|t, mik|st, nelson, pirue|t, piruecik, rogal (zn. 2), se|t, spalon|y, tenis, walkower, woln|y

karty, wróżenie, hazard
kier, pik, trefl; pasjans, totalizator

inne jednostki związane z zabawą i rozrywką
fan|t, killer, lataw|iec (zn. 1), paintball, pion, pion|ek, puzz|el

pojazdy lądowe
bus, dies|el, dragster, fiak|ier, gazik, gimbus, grucho|t I (zn. a)), kleko|t, quad, ropniak (zn. 1), łazik, mele|ks/x

lotnictwo
immelman, jednopłatow|iec, myśliwiec

kosmonautyka
sputnik

żegluga (transport wodny)
bezan, knech|t, lodołamacz, masztow|iec, sampan, wielorybnik

wojskowość
gna|t (zn. 1), manlicher, mauzer, nagan, pancerfau|st, straszak, wis; myśliw|iec; niszczyciel

komputery
laptop, notebook
- wspomagacz (zn. 2)

komunikowanie
e-mail, esemes, mail, news, po|st, SMS

inne związane z techniką
chip, polaroid, robo|t, składak, walkman, w|ąż

pieniądze
bizan|t, halerz, melon II, pieniąż|ek, szeląg, złot|y
- fiskus

dni miesiąca[93]

czternast|y, czwart|y, drug|i, dwudziest|y, dwunast|y, dziesiąt|y, dziewiąt|y, dziewiętnast|y, jedenast|y, (osiemnast|y), ósm|y, (piąt|y), (pierwsz|y), (piętnast|y), siedemnast|y, siódm|y, szesnast|y, szóst|y, trzeci, trzydziest|y, trzynast|y

chmury

altocumulus, altostratus, cirrocumulus, cirrostratus, cirrus, cumulonimbus, cumulus, stratocumulus

przyrząd meteorologiczny

latawiec (zn. 2)

rzecz stara lub nieudana

gra|t, grucho|t I (zn. b)), kleko|t, kno|t (zn. 1), rupie|ć

coś atrakcyjnego

rodzyn|ek II

coś dużego

gigan|t, kolos

mebel

chippendal|e

rzemiosło

gwoździk, gw|óźdź

inne przedmioty konkretne

chocho|ł, judasz, kno|t (zn. 2), ko|zioł (zn. 1, 5, 6), kur|ek

‘szczęście’

far|t, fuks

‘brak szczęścia’

niefar|t

żart

fig|iel, figiel|ek

inne pojęcia abstrakcyjne

dyngus, minus, paproch, pożeracz, wab, zwiastun

[93] W nawiasie zapisano cztery jednostki o wielorodzajowości poświadczonej w jednym tylko źródle, dodatkowo włączone do SAJW dla dopełnienia serii (zob. punkt 4.3.).

6.5. Hasła o zróżnicowanej referencji płci alternantów rodzajowych

(181 haseł)

{*M1*, *F*} – 89 haseł:
bazgra|ła, beks|a, bieda|ka, burczymu|cha, chudzin|a, chwalipię|ta, ciam|cia, ciamajd|a, ciap|a, ciemię|ga, ciućm|a, fajtłap|a, gadu|ła, gamajd|a, ględ|a, gryzmo|ła, grzeba|ła, guzdra|ła, het|ka-pętel|ka, hulajdusz|a, hula|ka, jąka|ła, jełop(|a), ju|cha, kale|ka, krzyka|ła, kutern|oga, kutw|a, lebie|ga, liczykrup|a, łachmy|ta, łachud|ra, łama|ga, łazę|ga, manty|ka, marud|a, mazep|a, mąciw|oda, mądral|a, męczydusz|a, mizero|ta, mizerot|ka, moczygęb|a, moczymord|a, niecno|ta, niedojd|a, niedołę|ga, niedorajd|a, niemo|ta, niemow|a, niezdar|a, niezgrab|a, niezgu|ła, nud|a, obrzępa|ła, oczajdusz|a, paskud|a, pierdo|ła, pijaczyn|a, pijanic|a, pleciu|ga, płaks|a, poczciwin|a, pokra|ka, powsin|oga, przecher|a, przekor|a, przybłęd|a, psi|ajucha, rzępo|ła, safandu|ła, samochwa|ła, skarżypy|ta, skner|a, starowin|a, szelm|a, szu|ja, ślamazar|a, świszczypa|ła, tru|ś/sia, wiercipię|ta, włóczę|ga, wy|ga, wywło|ka, zadzior|a, zaka|ła, zawalidr|oga, znajd|a I, zrzęd|a

{*M1*, *M2*} – 67 haseł:
basałyk, bąk, blondas, brudas, brzdąc, cielak, czterolat|ek, dinozaur, dwulat|ek, dzieciak, dzieciuch, flejtuch, głąb II, głodom|ór, głuptas|ek, grubas, grucho|t II, idea|ł, kłamczuch, kocmołuch, koczkodan, leniuch, leniusz|ek, lizus, lucyfer, łakomczuch, łasuch, łobuziak, maluch, małpiszon, małpolud, mazga|j, mruk, nagus, nier|ób, nieuk, olbrzym, or|zeł, padal|ec, pędziwi|atr, pięciolat|ek, pleciuch, przedszkola|k, ptasz|ek, siedmiolat|ek, służ|ka, smr|ód, smrod|ek, starsza|k, szaławi|ła, sześciolat|ek, śpioch, śpiosz|ek, średnia|k, tłuk, tłumok, tłuścioch, tłuściosz|ek, trzpio|t, trzylat|ek, tuz, urwipoł|eć, wałko|ń, wychrz|ta, zmarzluch, zuch, żarłok

{*M2*, *F*} – 18 haseł:
biedo|ta, biedul|a, biedul|ka, dzieciaczyn|a, fujar|a, gap|a, kanali|a, klu|ch(a) I, łajz|a, mierno|ta, niu|nia, oferm|a, papl|a, półsiero|ta, siero|ta, szma|ja, trąb|a, znajd|a II

{*M1*, *N*} – 7 haseł:
biedaczysk|o, człeczysk|o, człowieczysk|o, ladaco, oślisk|o, próżniaczysk|o, żołnierzysk|o

6.6. Nieodmienność

6.6.1. Hasła nieodmienne

(92 hasła)

ADP, afgani, aguti, aioli, anoa, argot, ATP, bankiw|a, BCG, beri-beri, berimbau, bonsai, bourrée, buggy, cappuccino, CD, curacao, dada, DDT, deesis, démarche, DNA, dur, DVD, emu, fair play, fantasy, genus proximum, gnu, gurami, hindi, hindustani, hula, IQ, kabe, karibu, kauri, kiepełe, kinkażu, know-how, koati, koendu, koine, koto, kudu, kururu, ladaco, lapis-lazuli, lori, maggi, maksi, manitu, mate, mini, minor, moa, moll, nandu, non-violence, OB, okapi, passepied, PC, PCW, pekari, pepperoni, pinot, PNB, porte-parole, publicity, pulque, reality show, reisefieber, richelieu, RNA, sake, science fiction, sclerosis multiplex, shitake, shoah, SOS, status quo, suahili, szinto, szupo, taxi, tilbury, toffi, tofu, vintage, wudu, www

Z tego: {*M3*, *N*} – 44 hasła; {*N*, *F*} – 28 haseł; {*M2*, *N*} – 11 haseł; {*M1*, *N*} i {*M2*, *F*} – po 2 hasła; {*M2*, *M3*}, {*M1*, *F*}, {*M3*, *F*}, {*M2*, *M3*, *N*} i {*M3*, *N*, *F*} – po jednym haśle.

6.6.2. Hasła częściowo nieodmienne

(26 haseł)

AIDS, aids, akwamanil|a/e, caberne|t, carillon, cassis, escud|o, gospel(|s), gwana|ko, HIV, igrek, iks, jo|t(a), makagi|ga/gi, mobil(|e), pamper|o, pantun, papamobil|e, scrabbl|e, siro|cco, software, unison(|o), x, y, ypsylon, zen

Z tego: {*M3*, *N*} – 15 haseł; {*M2*, *M3*, *N*} – 5 haseł; {*F*, *N*} – 3 hasła; {*M2*, *N*} – 2 hasła; {*M2*, *F*, *N*} – 1 hasło.

6.6.3. Udział poszczególnych rodzajów w zbiorze haseł nieodmiennych (całkowicie i częściowo)

N – 114 (88 + 26) haseł

M3 – 67 (47 + 20) haseł

F – 37 (33 + 4) haseł

M2 – 23 (15 + 8) hasła

M1 – 3 (3 + 0) hasła

6.7. Hasła o różnej formie podstawowej alternantów

(79 haseł)

aksamit|ka/ek, akwamanil|a/e, akwamaryn(|a), almand(|a), amfisben(|a), awatar(|a), awiz(|o), boratyn|ka/ek, cyklamen(|a), cyta|t(a), determinan|t(a), diastem(|a), ekler|ek/ka, espadryl(|a), eutekty|k(|a), fałd(|a), flad|ra/er, flanc(|a), flan|k(a), frędz|el/la, fryt|ka/ek, gejtaw(|a), gospel(|s), gręp|el/la, hipoko-rystyk(|um), hybryd(|a), itali|k(a), jełop(|a), jo|t(a), kaps|el/la, kawaląt|ek/ko, klaps(|a), klu|ch(a) I, klu|ch(a) II, klus|ka/ek, klusecz|ka/ek, kolend|ra/er, landryn|ek/ka, le|j(a), lit|r(a), łazan|ka/ek, m|orga/órg, makagi|ga/gi, matronimik(|um), mir|t(a), mobil(|e), naręcz(|e), nawa|ł(a), obier|ka/ek, opie|ńka/niek, panopli|a/um, patronimik(|um), pierwiosn|ek/ka, pli|k(a), podcie|nie/ń, podkoszul|ek/ka, podstaw|ka/ek, przeręb|el/la, raszp|la/el, rodzyn|ek/ka, roztocz(|e), sabadyl(|a), sezam|ek/ka, skwar|ek/ka, sor|t(a), staro|ć/cie, sut|ek/ka, szamo|t(a), tamburyn(|o), tru|sia/ś, tru|ś/sia, unison(|o), ustro|nie/ń, walon|ka/ek, zapis|ek/ka, zatrzas|k(a), zawias(|a), zawias|ek/ka, zgryw(|a)

Z tego: {*M3*, *F*} – 34 hasła; {*F*, *M3*, *M2*} – 15 haseł; {*N*, *M3*} – 11 haseł; {*F*, *M2*} – 10 haseł; {*F*, *N* } – 6 haseł; {*M1*, *F*} – 2 hasła; {*F*, *N*, *M3*} – jedno hasło.

6.8. Skrótowce

(25 haseł)

adidas, ADP, aids, AIDS, ATP, BCG, CD, cyborg, DDT, DNA, DVD, gazik, gimbus, HIV, IQ, OB, PC, PCW, PNB, RNA, SMS, SOS, szupo, wis, www.

Z tego: {*M3*, *N*} – 12 haseł; {*M2*, *M3*} – 5 haseł; {*M2*, *M3*, *N*} – 3 hasła; {*F*, *N*} – 3 hasła; {*M2*, *M3*} i {*N*, *M3*, *F*} – po jednym haśle.

6.9. Wykaz haseł równoznacznych i synonimicznych

Wykaz obejmuje także jednostki formalnie pokrewne, w tym warianty graficzne (np. „AIDS” – „aids”) oraz dublety wynikające z przesunięć metonimicznych (np. „daktyl” = „daktylowiec”), pominięto jednak pary słowotwórcze w relacji derywacji deminutywnej (i hipokorystycznej, zob. punkt następny). W wykazie znalazły się w sumie 223 hasła (24,2 proc.). Serie następują po sobie w kolejności alfabetycznej, według pierwszego elementu; nie stosuje się odsyłaczy dla dalszych ich elementów. Na pierwszym miejscu znajduje się synonim (naj)bardziej znany, nienacechowany lub (naj)mniej nacechowany styli-

stycznie. Tylko elementy serii najliczniejszych (o znaczeniu osobowym) ułożone są alfabetycznie.

AIDS, aids
arbuz, kawon
arbuz, globus (‘głowa’), kiepełe
beks|a, mazga|j, płaks|a, mazep|a (‘traktowana z niechęcią osoba płaczliwa’)
bękar|t, smr|ód (‘dziecko traktowane z niechęcią, pogardą’)
biedul|a, biedo|ta, bieda|ka, het|ka-pętel|ka
chab|er, bławat|ek, modrak
cherub, cherubin (‘rodzaj anioła’)
cherubin|ek, put|to, kupid|o (‘motyw dekoracyjny’)
chłopaczysk|o, chłopczysk|o
chwalipię|ta, samochwa|ła, mądral|a
ciamajd|a, ciam|cia, cielak, gamajd|a, ślamazar|a, grzeba|ła, guzdra|ła, ciap|a (‘osoba powolna’)
ciapa, cielak, ciemię|ga, fajtłap|a, fujar|a, gap|a, kale|ka, lebie|ga, łama|ga, niedojd|a, niedołę|ga, niedorajd|a, niezdar|a, niezgrab|a, niezgu|ła, oferm|a, pierdo|ła, trąb|a, safandu|ła (‘osoba niezaradna i/lub niesprawna’)
człowieczysk|o, człeczysk|o
czor|t, diabeł|ek, basałyk, bąk, urwipoł|eć, łobuziak (‘dziecko żywe, psotne’)
daktylow|iec, daktyl (metonimia), feniks
dewolaj, de volaille
diab|eł, lucyfer, szatan, czar|t, czor|t (‘zły duch’)
diabeł|ek, diablik
dmuchaw|iec, mlecz
dzieciak, dzieciuch, dzieciaczyn|a
e-mail, mail
fikus, figow|iec
fuks, far|t (‘szczęście’)
gadu|ła, ględ|a, męczydusz|a (‘osoba gadatliwa i nudna’)
gazik, łazik
glu|t I, gil
gnieciuch, gnio|t (‘nieudany wypiek’)
gnio|t, kno|t (‘coś źle ocenianego’)
gnom, kobold
gokar|t, kar|t
gra|t, rupie|ć, grucho|t I, kleko|t (‘stary przedmiot; stare, mało sprawne urządzenie, samochód’)
guz, krwiak
irys, kosa|ciec
kanali|a, szuj|a, kar|zeł, padal|ec (‘osoba podła, nikczemna’)

kap|eć, papu|ć
kasztanow|iec, kasztan (metonimia)
klops, pulpe|t (‘mielone mięso w formie kulki’)
kogu|t, zadziora
kolos, gigan|t
krasnolud|ek, krasnal (‘istota baśniowa’)
kulfon, kulas (‘litera’)
kulfon, kulas, giczoł (‘noga’)
leniuch, wałko|ń, nier|ób, próżniaczysk|o
łajz|a, flejtuch, łachmy|ta, łachudr|a, kocmołuch, obrzępa|ła (‘osoba zaniedbana, brudna, pomiatana’)
łakomczuch, łasuch
marud|a, zrzęd|a, burczymu|cha
migdałow|iec, migda|ł (metonimia)
moll, minor
nabłoniak, kosmówczak (‘rodzaj nowotworu’)
niecno|ta, ladaco
nos, nochal, kulfon, niuch
oczajdusz|a, hula|ka, szelm|a, hulajdusz|a
olbrzym, wielkolud
papla, pleciuch, pleciu|ga (‘osoba gadatliwa, plotkująca’)
paskud||a, potwór, pokra|ka, pokurcz, koczkodan (‘ktoś lub coś brzydkiego, niezgrabnego’)
pier|óg, kulebiak
pijaczyn|a, pijaczysk|o, pijanic|a, moczygęb|a, moczymord|a
przecher|a, szelm|a, przekor|a, wy|ga, ju|cha
przechrz|ta, wychrz|ta (‘mężczyzna, który zmienił wyznanie’)
punk, punk rock
satyr, faun
schabowy, schaboszczak
siniak, si|niec
skner|a, kutw|a, liczykrup|a (‘osoba skąpa’)
SMS, esemes
szkrab, brzdąc, skrza|t, krasnolud|ek, krasnal, maluch, smrod|ek (‘z sympatią i żartobliwie o małym dziecku’)
świerk, smrek, chojak
tłuk, tłumok, mło|t, niemo|ta, jełop|a (‘obraźliwie traktowana osoba nierozgarnięta’)
trefl, żołądź
trzpio|t, pędziwi|atr, szaławi|ła, świszczypa|ła (‘osoba lekkomyślna, beztroska’)
włóczę|ga, łazę|ga, wiercipię|ta, powsin|oga
x, iks (‘litera’)
y, ypsylon, igrek (‘litera’)

ziemniacz|ek, kartofel|ek
ziemniak, kartof|el

6.10. Zdrobnienia

W nawiasie zapisano jednostki („kawałąt|ek/ko", „leniusz|ek", „pysi|o" i „zrazik"), których podstawy (*KAWAŁEK*, *LEŃ*, *PYSK*, *ZRAZ*) nie figurują jako hasła w słowniku (obok hasła „leniusz|ek" jest jednak hasło „leniuch"). Pominięto pozorne deminutiwa i jednostki o nieprzejrzystej motywacji („boratyn|ka/ek", „pasztecik", „podgrzyb|ek", „sezam|ek/ka", „zdroj|ek").

(62 hasła)

anioł|ek, batonik, biedul|ka, biszkopcik, buracz|ek, cukierecz|ek, diabeł|ek, diablik, ekler|ek/ka, figiel|ek, fiołecz|ek, głuptas|ek, grubas|ek, grzyb|ek, gwoździk, kalafior|ek, kartofel|ek, karzeł|ek, kasztan|ek, (kawałąt|ek/ko), kleksik, klopsik, klusecz|ka/ek, knedlicz|ek, knedlik, kotlecik, kwiat|ek, kwiatusz|ek, (leniusz|ek), lizacz|ek, łep|ek, łycz|ek, mizerot|ka, nagus|ek, ogórecz|ek, omlecik, orzesz|ek, papieros|ek, pączusz|ek, piernicz|ek, pieroż|ek, piruecik, placusz|ek, pomidor|ek, precel|ek, pulpecik, (pysi|o), racusz|ek, rogalik, skrzacik, służ|ka, smrod|ek, starowin|ka, suchar|ek, sznycel|ek, śpiosz|ek, tłuściosz|ek, wafel|ek, wąsik, zawias|ek/ka, ziemniacz|ek, (zrazik)

6.11. Zapożyczenia z poszczególnych języków

(385 haseł)

Angielskie (88): adidas, ADP, AIDS, aids, anoa, ATP, befsztyk, blues, buggy, burbon, bus, CD, champion, cheeseburger, chip, chippendale, cortland, cyborg, DNA, dragster, DVD, dżing|(i)el, e-mail, emu, fair play, fantasy, flop, gokar|t, gospel(|s), graham, grejpfru|t, grill, hard rock, HIV, hokej, hula, IQ, kar|t, killer, kinkażu, know-how, kondom, laptop, longplay, mail, maksising|iel, mik|st, mobil(|e), nelson, news, non-violence, notebook, ork, paintball, PC, pepperoni, po|st, polaroid, publicity, punk, punk rock, puzz|el, quad, reality show, RNA, robo|t, rock, rock and roll, science fiction, scrabbl|e, se|t, sing|iel, SMS, software, SOS, swee|t, szadok, tenis, tilbury, toffi, tos|t, tramp|ek, vintage, walkman, walkower, wellington, wudu, www.

Niemieckie (65): ananas, andru|t, ast|er, bedeker, bękar|t, boiken, burgund, cherub, cyklop, cyta|t(a), dies|el, dyngus, fałd(|a), fan|t, far|t, flad|ra/er, flanc(|a), flan|k(a), flejtuch, frędz|el/la, fuks, gejtaw(|a), globus, gnom, gnu, gra|t, gręp|el/la, halerz, hybryd(|a), kaktus, kaps|el/la, kartof|el, kielich, kiks, klaps(|a), kleks, klops, klus|ka/ek, knech|t, kned|el, kno|t, kobold, kokos, kulfon, lacz|ek,

łajz|a, m|orga/órg, pancerfau|st, pion, platfus, prec|el, pyp|eć, raszp|la/el, rausz, reisefieber, rodzyn|ek/ka, skrza|t, strud|el, szamo|t(a), szeląg, szelm|a, sznycel, szupo, tuz, waf|el.

Francuskie (63): aioli, almand(|a), amfisben(|a), argot, banan, baton, BCG, berimbau, bourrée, caberne|t, calvados, carillon, cassis, dada, de volaille, démarche, determinan|t(a), dewolaj, ekler, espadryl(|a), fawor|ek, fiak|ier, file|t, fryt|ka/ek, gofr, idea|ł, igrek, itali|k(a), kier, korniszon, krokie|t, kuran|t, lapis-lazuli, lit|r(a), lori, manekin, marsz, maszkaron, melon I, mini, nenufar, omle|t, pasjans, passepied, patison, pekari, pik, pinot, pirue|t, polip, porte-parole, serafin, siro|cco, sor|t(a), szampan, szatobriand, tamburyn(|o), taxi, totalizator, trefl, typ, wirus, żonkil.

Łacińskie (47): akwamanil|a/e, akwamaryn(|a), ani|oł, archani|oł, australopitek, biszkop|t, centaur, cherubin, cirrus, cumulus, cyklamen(|a), cytrus, daktyl, dur, echinokaktus, faun, fikus, fioł|ek, fiskus, genus proximum, hiacyn|t, hibiskus, iks, irys, judasz, kasztan, kolend|ra/er, kolos, krokus, kupid|o, lucyfer, maksi, manty|ka, migda|ł, minor, minus, moll, narcyz, patronimik(|um), penis, pitekantrop, pli|k(a), sabadyl(|a), sandałow|iec, sclerosis multiplex, status quo, szatan.

Włoskie (18): awiz(|o), boratyn|ka/ek, broku|ł, cappuccino, kalafior, kanali|a, karczoch, maron, papamobil|e, pomidor, por, pulpe|t, put|to, seler, sopran, szparag, tulipan, unison(|o).

Greckie (16): asparagus, deesis, diastem(|a), eutekty|k(a), feniks, filodendron, floks, gigan|t, gyros, hipokorystyk(|um), kapar, koine, mir|t(a), panopli|a/um, satyr, ypsylon.

Rosyjskie (14): arbuz, bakłażan, blin, czor|t, gazik, kabacz|ek, kulebiak, landryn|ek/ka, lebie|ga, łazik, sampan, sputnik, szaszłyk, walon|ka/ek.

Hiszpańskie (10): aguti, bata|t, escud|o, gwana|ko, koati, mate, nandu, pamper|o, pulque, x.

Japońskie (7): bonsai, koto, sake, shitake, szinto, tofu, zen.

Ukraińskie (7): kale|ka, kawon, kozak, kutern|oga, łazan|ka/ek, mazep|a, szaławi|ła.

Łacińskie sztuczne (6): altocumulus, altostratus, cirrocumulus, cirrostratus, cumulonimbus, stratocumulus.

Greckie sztuczne (4): android, dinozaur, halobion|t, kserofob.

Afrykańskie (3): ebol|a, kudu, okapi.

Arabskie (3): dżin, falafel, suahili.

Czeskie (3): diab|eł, knedlicz|ek, knedlik.

Hinduskie/hindi (3): hindi, hindustani, kauri.

Malezyjskie (3): bankiw|a, gurami, pantun.

Algonkińskie (2): karibu, manitu.
Jidysz (2): kiepełe, makagi|ga/gi.
Rumuńskie (2): koczkodan, le|j(a).
Słowackie (2): kierp|ec, smrek.
Afgańskie (1): afgani.
Australijskie (1): koal|a.
Hebrajskie (1): shoah.
Holenderskie (1): bezan.
Indiańskie (1): koendu.
Maori (1): moa.
Osmańsko-tureckie (1): angor|a.
Portugalskie (1): curacao.
Sanskryckie (1): awatar(|a).
Syngaleskie (1): beri-beri.
Tureckie (1): basałyk.
Węgierskie (1): maślacz.
Hybryda łacińsko-polska (1): het|ka-pętel|ka.
Inne (4): bankrof|t (od nazwiska ogrodnika kanadyjskiego), kururu (nieustalonego pochodzenia), maggi (od nazwiska szwajcarskiego producenta koncentratów spożywczych), nagan (od nazwiska belgijskiego konstruktora broni).

6.12. Statystyka rodzajów w słownikach źródłowych w odniesieniu do haseł SAJW

6.12.1. Poświadczanie wielorodzajowości

Słownik źródłowy	Liczba haseł SAJW notowanych w słowniku źródłowym*			Udział procentowy kwalifikacji wielorodzajowych
	z kwalifikacją wielorodzajową	z kwalifikacją jednorodzajową	razem	
SPP	477	103	580	82,2
ISJP	459	206	665	69,0
SWO	224	133	357	62,7
EPLar	532	269	801	66,4
SGJP	726	170	896	81,0
WSJP	245	407	652	37,6
USJP	392	413	805	48,7

* Nie uwzględniono jednostek notowanych jako pluralia tantum. Jako jednorodzajową interpretowano kwalifikację (ogólno)męską (w USJP i SPP) – bez rozstrzygających o dookreśleniu rodzaju męskiego cech biernikowych. Nie uznawano zatem wielorodzajowości tylko „domyślnej”.

Najwięcej haseł SAJW opisywano z uwzględnieniem danych z SGJP (prawie 900) oraz z USJP i EPLar (po około 800), najmniej – ze względu na specyfikę źródeł – z SWO (tylko 357) i z SPP (580).

Największy odsetek orzeczeń wielorodzajowych (powyżej 80 proc.) mają słowniki SPP i SGJP; średni (między 70 a 60 proc.) – ISJP, EPLar i SWO; zdecydowanie najmniejszy – WSJP (poniżej 40 proc.) oraz USJP (poniżej 50 proc.).

6.12.2. Konkurencyjność rodzajów *M2* i *M3*

Liczbowy stosunek przypisań rodzajów *M2* i *M3* w poszczególnych słownikach wyznacza względny stopień ich progresywności/konserwatywności. Im większa przewaga rodzaju *M2* nad *M3* (w szerokiej puli jednostek wielorodzajowych), tym słownik jest bardziej progresywny („śmiały"). Największą taką progresywnością odznaczają się trzy słowniki: ISJP, SGJP i SPP; największą konserwatywnością – WSJP oraz USJP, przy czym ocena tego ostatniego jest utrudniona ze względu na bardzo dużą liczbę kwalifikacji niedookreślonych (*M(3)*).

Słownik źródłowy	Liczba haseł SAJW notowanych w słowniku źródłowym[a]					Stosunek rodzajów M2 i M3[e]
	M3	M(3)[b]	1/2 M3[c]	M2	1/2 M2[d]	
SPP	228	31	4	224	18	z M(3): 0,89 ¦ bez M(3): 1,01
ISJP	310	0	3	290	11	0,95
SWO	173	0	2	118	2	0,68
EPLar	410	0	0	323	2	0,79
SGJP[f]	464	0	0	438	2	0,95
WSJP	281	0	3	151	7	0,55
USJP	139	262	4	115	9	z M(3): 0,30 ¦ bez M(3): 0,85

[a] Oprócz jednostek dwurodzajowych typu {M2, M3} oraz jednostek trójrodzajowych z udziałem alternacji rodzajów M3 i M2 (np. „pierwiosn|ek") uwzględniono także jednostki zaliczone do alternacji z udziałem tylko M2 lub tylko M3, jeśli oba te rodzaje – czy to razem, czy osobno – pojawiły się choć w jednym słowniku źródłowym (np. „espadryl(|a)").

[b] M(3) – domyślny rodzaj M3, na podstawie nieżywotnego znaczenia, przy braku wskazania formy biernika (dotyczy słowników SPP i USJP). Rodzaj ten przypisywano także nazwom roślin (zgodnie z tradycją zgramatykalizowanego rozumienia pojęcia nieżywotności), ale już nie nazwom grzybów, bakterii i wirusów.

[c] 1/2 M3 – połowiczna kwalifikacja do M3, w stosunku do alternatywnego rodzaju M2 zawężona znaczeniowo (dotyczy głównie rozróżniania podznaczeń typu: 'roślina' i 'jadalna część rośliny', por. np. „ananas", „bakłażan").

[d] 1/2 M2 – połowiczna kwalifikacja do M2, w stosunku do alternatywnego rodzaju M3 zawężona znaczeniowo (może dotyczyć zarówno polisemii, por. np. „mail", jak i homonimii, por. np. „irys"); stosowana także wobec nazwy grzyba o stwierdzonej oboczności końcówek *-u/-a*

w D. lp., a nieokreślonych cechach biernikowych (wówczas rodzaj M2 nie jest wykluczony jako oboczny wobec rodzaju M3, por. „mleczaj" w USJP, zob. też punkt 4.4.9.).

[e] Kwalifikacje typu 1/2 M3 i 1/2 M2 – zgodnie z ich symbolem i nazwą – zliczano po pół jednostki. Dla SPP i USJP obliczono stosunek z udziałem i bez udziału M(3).

[f] Nie uwzględniono takich nierozstrzygniętych sytuacji, w których słownik notował dwa równokształtne hasła: jedno – M2, drugie – M3, ale bez podanych znaczeń (por. *LEJ* w SGJP).

6.12.3. Stopień zgodności w orzekaniu wielo- i jednorodzajowości

Pary słowników	Liczba haseł wspólnych	Wspólne orzeczenia wielorodzajowości*		Wspólne orzeczenia jednorodzajowości*		Wspólne orzeczenia łącznie	
		liczba haseł	udział procentowy	liczba haseł	udział procentowy	liczba haseł	udział procentowy
SPP – ISJP	486	266	54,7^{IV}	33	6,8	299	61,5
SPP – SWO	225	102	45,3	24	10,7	126	56,0
SPP – EPLar	516	252	48,8	35	6,8	287	55,6
SPP – SGJP	566	369	65,2^{I}	21	3,7	390	68,9^{II}
SPP – WSJP	476	178	37,4	58	12,6	236	50,0
SPP – USJP	554	259	46,8	72	12,9	331	59,7
ISJP – SWO	223	95	42,6	54	24,2^{IV}	149	66,8
ISJP – EPLar	595	288	48,4	120	20,2	408	68,6^{III}
ISJP – SGJP	647	358	55,3^{III}	56	8,7	414	64,0
ISJP – WSJP	579	169	29,2	123	21,2	292	50,4
ISJP – USJP	620	207	33,4	108	17,7	315	50,1
SWO – EPLar	329	133	40,4	54	16,4	187	56,8
SWO – SGJP	341	163	47,8	15	4,4	178	52,2
SWO – WSJP	220	43	19,5	63	28,7^{II}	106	48,2
SWO – USJP	310	110	35,5	74	23,9	184	59,4
EPLar – SGJP	786	470	59,8^{II}	84	10,3	554	70,1^{I}
EPLar – WSJP	588	141	24,0	155	26,3^{III}	296	50,3
EPLar – USJP	701	220	31,4	152	21,7	372	53,1
SGJP – WSJP	638	198	31,0	87	13,7	285	44,7
SGJP – USJP	786	189	24,0	82	10,5	271	34,5
WSJP – USJP	608	160	26,3	249	41,0^{I}	409	67,3^{IV}

* Liczy się sam fakt liczby rodzajów – równej jeden lub większej od jeden – a nie ich identyczność.

W kolumnach zestawiających wartości procentowe wskazano – za pomocą cyfr rzymskich w indeksie górnym – po cztery pierwsze pozycje (wartości najwyższe).

Największą zgodnością orzeczeń wielorodzajowych odznaczają się słowniki SPP i SGJP – 65 proc., o ponad pięć więcej od następnej pary: EPLar i SGJP. W zakresie zgodności orzeczeń jednorodzajowych zwraca uwagę jeszcze większa przewaga pary WSJP i USJP (41 proc., oba słowniki są „konserwatywne"), następna para słowników (SWO i WSJP) ma aż o 12 proc. niższy

wynik. Pięć najwyższych odsetków wszystkich orzeczeń zgodnych (jedno- i wielorodzajowych łącznie) jest natomiast do siebie bardzo zbliżonych (nie ma tu samotnej pary lidera) – wartości te zamykają się w przedziale o rozpiętości niewiele ponad 3 proc. (między 66,8 i 70,1 proc.).

7. Wielorodzajowość jako pojęcie prototypowe i „stopniowalne”

Stwierdzenie, że dane pojęcie ma rozmyte granice oraz że przynależność do niego jest stopniowalna, nie musi się wcale wiązać z przekonaniem, że nie warto się nim zajmować „nazbyt ściśle”. Rozwinięcie tego stwierdzenia bardziej się jednak nadaje na dopowiedzenie (por. pozycję tzw. komentarza kognitywnego w koncepcjach I. Bobrowskiego, m.in. Bobrowski 1993) niż na punkt wyjścia opisu kategorialnego. Na koniec spróbujmy więc skomentować pojęcie wielorodzajowości w duchu kognitywistycznym.

Wielorodzajowość jest pojęciem nadrzędnym w stosunku do dwu- i trójrodzajowości (ewentualnie także czterorodzajowości). Zdecydowanie przeważa dwurodzajowość i to ją można uznać za prototypowy hiponim wielorodzajowości. Za peryferyjnością trójrodzajowości („ponaddwurodzajowości”) – poza względami statystycznymi – przemawia oczywiście fakt, że jest ona bardziej oddalona od co najmniej prototypowej (jeśli nie definicyjnej) cechy całej kategorii rzeczowników, jaką jest ich jednorodzajowość. Ponadto trójrodzajowość często bywa powiązana z morfologicznymi różnicami między formami podstawowymi (16 z 25 jednostek), a różnice te stoją w sprzeczności z obiegowymi wyobrażeniami co do spójności „rzeczownika wielorodzajowego”.

Jeśli chodzi o możliwe konfiguracje rodzajów, na peryferiach pojęcia – ze względu na wąski zakres ujawniania się – należy sytuować wewnątrzmęskie alternacje rodzajowe, zwłaszcza między rodzajami *M2* i *M3*. Wiadomo, że nie we wszystkich opisach polszczyzny wychodzi się poza zestaw rodzajów mianownikowych, a prymarna (dotycząca związków kongruencyjnych z przymiotnikiem) opozycja syntaktyczna między *M2* i *M3* istnieje tylko w B. lp. Z drugiej jednak strony przypadków takiej właśnie wielorodzajowości jest wśród apelatywów najwięcej (ponad 50 proc.). Mamy tu zatem przykład kwantytatywnej dominacji pojęciowych peryferii.

Niemal we wszystkich jednostkach wielorodzajowych paradygmaty składających się nań alternantów są funkcjonalnie kompletne i zawierają formy analogiczne o jednakowej strukturze morfologicznej (jednocześnie identyczne graficznie i syntaktycznie nierozróżnialne w związkach z przymiotnikiem); wszystkie zaś formy fleksyjne alternantów danej jednostki wielorodzajowej mają zwykle jednakowy wykładnik znaczenia leksykalnego (strukturę morfemów niefleksyjnych).

Zgodnie z przyjętą definicją wielorodzajowości za prototypową jej cechę należałoby uznać brak różnic w wyrażaniu płci (i nacechowaniu niedorosłością) między alternantami rodzajowymi, z drugiej strony, paradoksalnie, właśnie te różnice „zanieczyszczające" kategorię czynią ją bardziej wyrazistą. Nic więc dziwnego, że w odbiorze niewyczulonym na ścisłość definiowania wielorodzajowość może być kojarzona raczej z nazwami osobowymi niż nieżywotnymi, a nawet utożsamiana z opozycją rodzajów naturalnych. Dochodzi zatem do zasadniczego rozdźwięku między naukowym i potocznym prototypem wielorodzajowości. W każdym razie wielorodzajowość jest domeną rzeczowników konkretnych, wśród których od nazw rzeczy i nazw osób zdecydowanie mniej istotne są nazwy zwierząt.

Wśród nazw nieżywotnych nie ma wprawdzie różnic płciowych, ale mogą się za to zdarzyć alternacje rodzajowe uwarunkowane rodzajem podstawowej nazwy desygnatu. Dotyczy to – charakteryzujących się zmienną referencją rzeczową – nazw nosicieli cech (np. *PASKUDA*). Cecha ta ma charakter peryferyjny – zarówno ze względu na niską frekwencję, jak i zakłócenie dla kwalifikacji rodzaju rzeczownika jako kategorii niezależnej.

Wśród nazw osobowych wielorodzajowość dotyczy przede wszystkim leksemów nacechowanych pragmatycznie, w każdym razie spoza podstawowego rejestru leksykalnego polszczyzny (por. np. *GADUŁA*, *SIEROTA* w znaczeniu przenośnym deprecjonującym, *CHŁOPACZYNA*, *CHŁOPACZYSKO*, *BIEDACZYSKO*, *LADACO*, *BRZDĄC*), przy czym skupia się zwłaszcza wokół gramatyczno-pragmatycznej wariantywności wyrażania referenta męskiego lub mieszanego.

Skrótowce wyróżniają się „systemową dyspozycyjnością" do przyjmowania dwóch rodzajów (rodzaj prymarny dziedziczony od głównego członu rozwinięcia skrótowca, rodzaj sekundarny nadawany na podstawie cech fonetycznych). Nie udało im się jednak zdominować wizerunku wielorodzajowości, co świadczyć może o tym, że pojęcie to niechętnie poddaje się systematyzacji. W obrębie wielorodzajowości samych skrótowców cechą prototypową jest niewątpliwie ich onimiczność – pod względem liczebności skrótowce apelatywne stanowią zaledwie margines w stosunku do skrótowców nazw własnych.

W sumie do prototypowych cech wielorodzajowości zaliczymy:

- dwurodzajowość (w opozycji do trój-, tym bardziej ewentualnej czterorodzajowości),
- równokształtne formy podstawowe alternantów rodzajowych,
- opozycje między rodzajami podstawowymi, „niewewnątrzmęskie" (mimo że mniej liczne),
- funkcjonalną zupełność każdego z alternantów rodzajowych (istnienie kompletu form fleksyjnych – wypełnienie wszystkich możliwych klatek paradygmatycznych),

- węzeł morfologiczny między alternantami rodzajowymi, nakładający się na „obowiązkowy” węzeł graficzny i syntaktyczny (nierozróżnialność w związkach z przymiotnikiem), oraz morfologicznie jednakowy wykładnik znaczenia leksykalnego we wszystkich formach jednostki wielorodzajowej;
- znaczenie konkretne rzeczownika, ale nie zwierzęce (żywotne nieosobowe),
- różnice pragmatyczne między alternantami rodzajowymi (w wypadku jednostek o znaczeniu osobowym także nacechowanie stylistyczne niezależne od rodzaju).

Jednoznacznej ocenie pod względem prototypowości nie poddają się natomiast opozycje rzeczowników znaczeniowo osobowych i konkretnych nieżywotnych, nieskrótowców i skrótowców, a także wielorodzajowości z wykładnikami morfologicznymi (zmorfologizowanej) i bez wykładników morfologicznych (niezmorfologizowanej).

Można wyróżnić dwa konkurencyjne subprototypy czy też profile prototypu wielorodzajowości: „akademicki” (naukowy, językoznawczy sensu stricto) i „szkolny” (niespecjalistyczny czy mniej specjalistyczny, potoczny[94]). Do pierwszego należałyby takie cechy, jak: nieżywotne znaczenie rzeczownika i brak morfologicznych wykładników wielorodzajowości, do drugiego – znaczenie osobowe rzeczownika i zmorfologizowanie wielorodzajowości, ale – co istotne – poza M. lp. O ile bowiem z naukowego punktu widzenia zastrzeganie morfologicznej tożsamości tylko form podstawowych – dość powszechnie przyjmowane – nie wydaje się uzasadnione, o tyle z punktu widzenia kategoryzacji potocznej jedność formy podstawowej pozwala na – pożądane – zamknięcie wielorodzajowości w ramach jednego rzeczownika. W świetle klasycznej definicji rzeczowników, odwołującej się m.in. do ich jednorodzajowości, takie zamknięcie jest niedopuszczalne, z kolei w świadomości potocznej nie do pomyślenia jest raczej wyróżnianie dwóch bardzo podobnych do siebie (w każdym razie wspólnomianownikowych) leksemów zamiast jednego (choćby dwurodzajowego). Trzeba chyba powiedzieć, że rozbieżność form podstawowych dla potocznej kategoryzacji wielorodzajowości nie jest cechą peryferyjną, lecz wykluczającą. Dla konceptualizacji naukowej za słuszne uważamy natomiast traktowanie jednostki wielorodzajowej jako hiperleksemu (więcej niż leksem, ale nie (dwa ani trzy) odrębne leksemy). Przedstawiona w tej pracy koncepcja wielorodzajowości jest zgodna (niesprzeczna) z profilem językoznawczym.

Niezręcznie jest tutaj przesądzać o prototypowej przewadze wielorodzajowości rzeczowników pospolitych nad wielorodzajowością nazw własnych, gdyż

[94] Nazwa profil „szkolny” wydaje się bardziej odpowiednia (wyważona), gdyż druga nazwa – profil potoczny – chyba mylnie sugeruje, że pojęcie wielorodzajowości istnieje w jakiejś szerszej świadomości społecznej.

w pracy nie ujęto tych ostatnich. Oczywiście można się odwołać do faktu ogólnej bezspornej dominacji apelatywów jako przedmiotu gramatyki. Trzeba jednak pamiętać, że same tylko skrótowce od nazw własnych tworzą otwarty zbiór jednostek wielorodzajowych.

W sumie przeciwko prototypowi jako kategorii metodologicznej przemawia subiektywizm kryteriów wyróżniania jego cech (por. ogląd potoczny a nastawiony na ścisłość i wychodzący przede wszystkim od klasycznych definicji ogląd naukowy; co więcej uzależnienie od tej lub innej koncepcji opisu; wreszcie argumenty statystyczne[95]).

Kategorii wielorodzajowości bez wątpienia można też przypisać strukturę semantyczną opartą na tzw. podobieństwach rodzinnych. Wspólną „krew" wszystkich jej subkategorii (w różnych jednak ilościach i oczywiście z różnymi „domieszkami" opozycji morfologicznych, stylistycznych i referencjalno-płciowych) stanowi tylko zróżnicowanie syntaktyczne (dystrybucyjne). Do „rodziny" wielorodzajowości nie należą – lecz jedynie „przyszywają się" – oboczności morfologiczne (wyznaczone przez rodzajowo nacechowane końcówki) bez obciążenia dystrybucyjnego.

[95] Miarą prototypowości cechy jest jej moc identyfikacyjna przy rozpoznawaniu okazów. Jest to oczywiście subiektywne kryterium natury bardziej psychologicznej niż językoznawczej. Statystyka – jak się wydaje – ma być w stosunku do niego tylko kryterium uzupełniającym. Jeśli ustalając prototypowość poszczególnych cech danej kategorii, nie mamy wyraźnych „odczuć" co do ich mocy identyfikacyjnej, odwołujemy się – na ile to możliwe – do realiów (albo, niestety, tylko „odczuć") statystycznych.

Podsumowanie

Zakres wielorodzajowości zależy od klasyfikacji rodzajów rzeczownika. Jako podstawę do orzekania tego zjawiska przyjęto rozróżnienie pięciu klas dystrybucyjnych o wystarczających cechach dystynktywnych w niezleksykalizowanych związkach zgody biernikowej z przymiotnikiem (rodzaje podstawowe). Rzeczowniki, które z racji swej paradygmatycznej defektywności nie mogą być jednoznacznie zaliczone do żadnego z rodzajów podstawowych, lecz fragmentarycznie – na tyle, na ile istnieją – pasują do więcej niż jednego rodzaju podstawowego, wyznaczają rodzaje wtórne (najważniejszym z nich jest rodzaj niemęskoosobowy, *−M1*).

Abstrahując od rzadkich niekongruencyjnych pod względem przypadka (tym bardziej liczby) związków rodzajowych (zwłaszcza z udziałem relatorów), można z kolei rozróżniać globalny (klasyfikujący) rodzaj leksemu rzeczownikowego i lokalne („mniej dokładne") rodzaje selektywne poszczególnych form fleksyjnych.

W oparciu o różne kryteria wyodrębniane są podrodzaje rodzajów globalnych. Ze względu na łączliwość lub brak łączliwości z liczebnikami zbiorowymi (traktowanymi tutaj jako leksemy odrębne w stosunku do liczebników głównych) na dwa podrodzaje (zbiorowy i niezbiorowy) można podzielić rodzaj *N*, ewentualnie także rodzaj wtórny *−M1*. Podrodzaj zbiorowy rodzaju niemęskoosobowego ma charakter marginalny, gdyż obejmuje tylko niektóre nazwy przedmiotów o budowie parzystej (więcej pluraliów tantum o takim znaczeniu podlega kwantyfikacji za pomocą rzeczownika *PARA*). Poza rodzajami *N* i *−M1* łączliwość z liczebnikami zbiorowymi jest albo całkowicie zdeterminowana funkcjonalnie (odniesienie do zbiorów płciowo mieszanych – w rodzaju *M1*, a także w alternujących ze sobą rodzajach *F* i $M2_{\text{pers}}$, np. *SIEROTA*), albo jest indywidualną cechą pojedynczych leksemów, poza tym tylko dla męskoosobowych pluraliów tantum nie ma fakultatywnego charakteru w stosunku do łączliwości z liczebnikami głównymi.

W rodzaju *M2* wyróżniono specjalny „nowy" podrodzaj osobowy ($M2_{\text{pers}}$), który odznacza się brakiem łączliwości z formą liczebnikową *dwa*, semantycznie (płciowo) uwarunkowaną łączliwością z liczebnikami zbiorowymi oraz – mniej regularnie – innymi drugorzędnymi cechami męskoosobowymi. Podrodzaj $M2_{\text{pers}}$ alternuje z rodzajem *F* (np. *SIEROTA*) lub *M1* (np. *DZIECIAK*).

Za najistotniejszą należy uznać subklasyfikację rodzaju *M1*, gdyż nie wychodzi ona poza podstawowe kryterium łączliwości bezpośredniej z przymiot-

nikami. Ze względu na M. lm. rodzaj męskoosobowy dzieli się na trzy podrodzaje: mocny ($M1_{+M}$) – z dominującą formą *m1*, słaby ($M1_{-M}$) – z jedyną (dominującą) formą *−m1*, mieszany ($M1_{+/-M}$) – z formami *m1* i *−m1* o zbliżonym statusie. Rzeczowniki podrodzaju mieszanego same w sobie nie są jeszcze wielorodzajowe. Co więcej, w alternacjach rodzaju męskoosobowego zaciera się różnica między podrodzajami $M1_{+/-M}$ i $M1_{+M}$, a i tak $M1_{-M}$ ma nad nimi zdecydowaną przewagę liczebną.

Formy niemęskoosobowe rzeczowników męskoosobowych, i to z podrodzaju mocnego, mogą występować nawet w B. lm. – chodzi tu jednak o specjalne użycia metonimiczne (m.in. ‘dzieło zamiast autora’, dotyczy antroponimów) i metaforyczne (zwierzęce) oraz obligatoryjne użycia poprzyimkowe w pewnych nielicznych konstrukcjach potocznych.

Wśród głównych zjawisk, które komplikują opis podstawowych opozycji rodzajowych w bierniku, a nie zaliczają się do wielorodzajowości, należy także wymienić partytywność. Tylko marginalny charakter ma natomiast różnica funkcjonalna między *M3* i *M2* wiązana z pojęciem wyznaczoności (w B. lp.).

Wielorodzajowość to relacja między różnymi i nieredukowalnymi względem siebie rodzajami, reprezentowanymi przez równoznaczne alternanty, których część form analogicznych jest równokształtna, a zarazem syntaktycznie nierozróżnialna w kongruencyjnych związkach z przymiotnikami. Zrezygnowano z „głębokich” morfologicznostrukturalnych kryteriów wielorodzajowości, których stosowanie jest trudne zwłaszcza w odniesieniu do relacji między alternantem odmiennym i nieodmiennym, na rzecz „łatwego” kryterium identyczności graficznej.

Wielorodzajowości nie wykluczają różne postaci M. lp. Dotyczy to nie tylko opozycji między alternantami rodzajowymi, ale także wariantywności w ramach jednego alternantu (por. np. *miś – misio*).

Wśród rzeczowników żywotnych, w praktyce głównie osobowych, dopuszcza się także wielorodzajowość powiązaną z niejednolitą referencją płci, o ile rozróżnialne formy analogiczne alternantów rodzajowych mogą się odnosić również do osobników tej samej płci (w lp.) i do zbiorów mieszanych (w lm.) (np. *GAPA* $M2_{pers}/F$). Wybór alternantu rodzajowego rzeczowników o referencji nieżywotnej może być z kolei determinowany dostosowaniem do podstawowej nazwy referenta (derywaty z kategorii nomina essendi, np. *ten paskuda* ‘o budynku’, *ta paskuda* ‘o kanapie’).

Jednostka wielorodzajowa („rzeczownik wielorodzajowy”) nie jest ani pojedynczym leksemem, ani układem dwóch czy trzech odrębnych leksemów, lecz skonfigurowanym z alternantów rodzajowych hiperleksemem. W ten sposób fenomen wielorodzajowości można pogodzić zarówno z brakiem odmiany przez rodzaje jako kanoniczną cechą rzeczownika, jak i z faktem nieujmowania jakichkolwiek przypadków dwurodzajowości jako derywacji paradygmatycznej

(derywacja jest wszak relacją międzyleksemową). Istnieje analogia między pojęciami leksemu, jednostki wielorodzajowej i alternantu rodzajowego z jednej strony a pojęciami fonemu, morfonemu i alternantu morfonologicznego z drugiej.

Maksymalną i niezmorfologizowaną wielorodzajowość niektórych zaimków rzeczownych paradoksalnie ujmuje się jako bezrodzajowość. Wielorodzajowość wśród rzeczowników jest natomiast z natury niepełna (nie pokrywa całego rodzajowego uniwersum), a ponadto bardzo często wzmocniona różnicami stylistycznymi (zwłaszcza potocznością lub ekspresywnością) i częściowo zmorfologizowana.

Wielorodzajowość tekstowa (*in praesentia*) polega na jednoczesnej łączliwości formy rzeczownikowej z formami o rozbieżnych wartościach zależnej kategorii rodzaju – może do niej dojść wtedy, gdy właściwy rodzaj rzeczownika (określany na podstawie luźnych związków z przymiotnikami) jest niezgodny z płcią referenta (*Spotkałem **te** sieroty, **których** przedstawił nam dyrektor*) albo nietypowy pod względem morfologicznym (***nasza** rzecznik **prasowy**, **przerażający** gaduła **synodowa***).

Zgoda naturalna pod względem rodzaju rośnie w następującym porządku składników: przydawka przymiotna (częściowo) zleksykalizowana (postpozycyjna) (może być wykładnikiem tzw. rodzaju „najbliższego" – niezgodnego z naturalnym semantycznie, ale nienaturalnym morfologicznie rodzajem właściwym), luźna przydawka przymiotna (prepozycyjna) (podstawowy wykładnik rodzaju właściwego), znów przydawka przymiotna (częściowo) zleksykalizowana (tym razem jako wykładnik naturalnego rodzaju klasyfikującego w opozycji do (właściwego) rodzaju selektywnego), forma liczebnika głównego typu *DWA* w związku zgody lub forma liczebnika zbiorowego (wykładniki podrodzajów) oraz – kolejno – składniki, które są drugorzędnymi (względnymi) wykładnikami rodzaju właściwego, gdyż mogą też ujawniać niezgodny z nim „dalszy" rodzaj naturalny: orzeczenie (orzecznik), inna forma liczebnika głównego, zaimek względny, samodzielny korelat. Zaimek osobowy odznacza się jeszcze większą (od korelatu) podatnością na zgodę naturalną, ale relacja między rzeczownikiem i zaimkiem osobowym wykracza poza dystrybucyjną (syntagmatyczną) istotę kategorii rodzaju (jest to „rodzaj" substytucyjny).

O ogólnej frekwencji jednostek wielorodzajowych niewiele da się powiedzieć w sposób pewny. We współczesnej polszczyźnie wielorodzajowość dotyka nie więcej niż kilku procent rzeczowników. Innymi słowy, zbiór jednostek wielorodzajowych jest o dwa rzędy wielkości mniejszy od zbioru wszystkich rzeczownikowych leksemów. Ma on też swoją reprezentację w warstwie słownictwa podstawowego, neutralnego pragmatycznie i częstego. Wśród rzeczowników wspólnoodmianowych – z opracowania A. Markowskiego (1990/1992) – odsetek jednostek wielorodzajowych wynosi 2,6 proc. (79 z 3090), jakoś wyraźnie nie ustępuje więc udziałowi wielorodzajowości wśród ogółu rzeczowni-

ków (nie policzono 9 jednostek, które mają postać rzeczowników wspólnych, ale różnią się od nich znaczeniowo).

Na podstawie siedmiu nowszych źródeł leksykograficznych (SPP, SGJP, EPLar, ISJP, SWO, WSJP, USJP), wyróżniających się eksplicytnością informacji gramatycznej lub normatywnym charakterem, opracowano słownik apelatywnych jednostek wielorodzajowych (SAJW) – podstawową zasadą kwalifikowania jednostek do słownika było potwierdzenie ich wielorodzajowości w dwóch źródłach.

W SAJW opisano w sumie 922 hasła (ponadto jest 30 haseł odsyłaczowych).

Ponad połowę stanowią jednostki oparte na alternacji rodzajów *M2* i *M3*. Uwagę zwracają tu takie grupy tematyczne, jak nazwy roślin, grzybów, potraw, dni miesiąca, guzów i nowotworów, obuwia, chmur, pieniędzy.

Na oboczności rodzajów *M1* i *M2* przypada kolejne 14 proc.

Spośród alternacji „niewewnątrzmęskich", którym łącznie odpowiada 35 proc. haseł, najliczniej reprezentowane są typy {*M1*, *F*} (10 proc.) oraz {*M3*, *N*} (7 proc.).

Rodzaj *M2* współtworzy największą liczbę jednostek wielorodzajowych: 671 (w tym podrodzaj specjalny $M2_{\text{pers}}$ – 25); niewiele ustępuje mu rodzaj *M3* – 595 haseł. Pozostałe rodzaje mają już znacznie mniejsze udziały: *M1* – 242 hasła (z dominacją podrodzaju $M1_{-\text{M}}$ – 216 haseł), *F* – 214 haseł, *N* – 147 haseł.

Różnicami w referencji płci między alternantami rodzajowymi odznacza się 181 haseł (19,6 proc.), najwięcej z typów {*M1*, *F*} i {*M1*, *M2*}, odpowiednio: 89 i 67 jednostek; reprezentowane są także typy {*M2*, *F*} i {*M1*, *N*}. Regularna jest ekspresywność męskiej referencji alternantu *F* w stosunku do *M1* lub *M2*.

Męsko-nijakie jednostki wielorodzajowe zakończone na *-ysko*/*-isko* odznaczają się nacechowaniem obydwu alternantów: rodzaj męski (męskoosobowy) odczuwany jest jako nienaturalny (sztuczny) pod względem morfologicznym (znacznie bardziej niż w jednostkach na *-a*, por. *ten chłopisko* a *ten gapa*), z kolei rodzaj nijaki w odniesieniu do osobników męskich w czasownikowych i innych „dalszych" wykładnikach rodzajowych – tych, które są pod silniejszą presją naturalności referencjalnej – ma charakter ekspresywny (np. *Rozpłakało się chłopisko*).

Poza jednostkami o znaczeniu osobowym nacechowaniem pragmatycznym bardzo się wyróżnia rodzaj *M2* w stosunku do rodzaju *M3*: spośród 490 jednostek, w których alternują oba te rodzaje (i ewentualnie jeszcze jakiś trzeci rodzaj), w 205 jednostkach (42 proc.) alternant męskozwierzęcy ma charakter potoczny.

Podobnie znaczący w SAJW jest odsetek potoczności leksykalnej – niezależnej od różnic rodzajowych (i płciowych). Kwalifikację potoczną ma 342 spośród wszystkich 1025[96] znaczeń (33 proc.).

Zdarzają się też jednostki podwójnie nacechowane potocznością – zarówno pod względem gramatycznym (w jednym ze swoich rodzajów), jak i leksykalnym (por. np. *BUBEL*, *GIL*, *JĘZOR*).

W słowniku są 92 hasła o pełnej nieodmienności (najwięcej z typów: {*M3*, *N*} – 44, {*F*, *N*} – 28 i {*M2*, *N*} – 11) oraz 26 haseł o odmienności częściowej; razem 118 haseł (prawie 13 proc.). Zdecydowanie największy udział – zgodnie z przewidywaniami – ma tutaj rodzaj nijaki. Nieodmiennych jest aż 78 proc. alternantów tego rodzaju (114 ze 147 haseł).

Systemową dyspozycją do dwurodzajowości wyróżniają się skrótowce (rodzaj dystrybucyjnego reprezentanta nazwy pełnej albo rodzaj wynikający z cech fonetycznych: typu wygłosu, poniekąd też miejsca akcentu). W słowniku znalazło się ich jednak bardzo niewiele (25 haseł – 2,7 proc., najwięcej typu {*M3*, *N*} – 12 haseł), gdyż – zgodnie z ogólnym założeniem – nie uwzględniono skrótowców onimicznych. Liczba ta jest tym bardziej skromna, że nie pominięto w niej jednostek, które ze względu swoją wyłącznie minuskułową pisownię oraz odmienność i zapis odmiany bez łączników przed końcówkami, a do tego też zwykle obce pochodzenie wcale nie manifestują swojej abrewiacyjnej czy ewentualnie postabrewiacyjnej struktury (chodzi tu głównie o sylabowce: *ADIDAS*, *CYBORG*, *SZUPO*, *GIMBUS*; ponadto głoskowce: *WIS* i „międzyjęzykowy" derywat *GAZIK*).

W zebranym materiale słownikowym stosunkowo licznie prezentuje się natomiast nieuwzględniany w dotychczasowych opracowaniach typ wielorodzajowości, jakim jest wielorodzajowość zmorfologizowana w M. lp. (79 jednostek – 8,6 proc.). Taka wielorodzajowość częściej dotyka jednak kręgów słownictwa rzadkiego czy specjalistycznego (por. np. *AKWAMANILA/AKWAMANILE* 'dawne zdobione naczynie', *DIASTEM/DIASTEMA* 'pojęcie geologiczne', *EUTEKTYKA/EUTEKTYK* 'pojęcie chemiczne', *GEJTAWA/GEJTAW* 'pojęcie żeglarskie', *HIPOKORYSTYK/HIPOKORYSTYKUM* 'pojęcie językoznawcze (spieszczenie)', *MAKAGIGA/MAKAGIGI* 'rodzaj ciastka', *UNISONO/UNISON* 'pojęcie muzyczne'). Ponadto jeden z alternantów współkonstytuujących jednostki różnomianownikowe może się odznaczać archaicznością (*CYTATA*, *FRĘDZLA*, *KOLENDER*, *PLIKA*, *RASZPLA*, *ZAWIASA*) bądź nacechowaniem terytorialnym (*LANDRYNEK*, *USTROŃ*, *ZATRZASKA*).

Uwzględnienie wielorodzajowości różnomianownikowej zwiększyło liczbę jednostek trójrodzajowych, ale i tak stanowią one w SAJW bardzo niewielki margines (taki jak skrótowce – tylko 25 haseł, w tym 16 różnomianownikowych, np. *AKSAMITKA F* / *AKSAMITEK M3* / *AKSAMITEK M2*).

[96] Liczby tej nie powiększają podznaczenia wprowadzane literami: a), b), c).

Po odjęciu alternacji niewykraczających poza (pod)rodzaj(e) męski(e), dyskusyjnej wielorodzajowości z niejednakową referencją płci alternantów oraz wielorodzajowości różnomianownikowej liczba jednostek wielorodzajowych spada z 922 do 133, czyli o ponad 85 proc.! Należy więc zdawać sobie sprawę, że szacowanie wielorodzajowości w sposób zasadniczy uzależnione jest od przyjętych założeń teoretycznych.

W całości rozpatrywany zbiór jednostek wielorodzajowych odznacza się dużym rozdrobnieniem wzorców morfologicznych – brak w nim wyraźnie dominujących typów fleksyjnych i (w zakresie leksemów motywowanych) słowotwórczych. Nieekonomiczne byłoby więc wyprowadzenie wzorców odmiany poza prezentowany słownik. Oczywiście większą, ale i tak stosunkowo małą jednolitością odznaczają się jednostki o tej samej konfiguracji rodzajów, zwłaszcza pod względem derywacji. Zwraca np. uwagę – wspominany już w związku z dwojakim nacechowaniem alterantów – produktywny typ augmentatywów zakończonych na *-ysko*/*-isko* wśród jednostek męskoosobowo-nijakich {*MI*, *N*} (19 spośród 21 haseł w słowniku). W skali globalnej jest to jednak – rzec można – tylko margines regularności czy też wyrazista mniejszość.

W zakresie tej samej grupy rzeczowników na *-ysko*/*-isko* cechą fleksyjną rodzaju nijakiego (alternującego z rodzajem męskim) jest ekspansja w D. lm. końcówki *-ów* (właściwa dla neutrów końcówka zerowa brzmi tutaj sztucznie, depersonalizująco, por. np. *chłopisk*).

Najliczniej reprezentowaną kategorią słowotwórczą są deminutiwa, z których prawie wszystkie (58 z 62) „dziedziczą" wielorodzajowość po swoich podstawach. Z kolei ogólnie znacznie mniej liczne augmentatywa tylko wyjątkowo motywowane są w obrębie SAJW (*KLUCHA*, *NOCHAL* wobec dominującego typu na *-ysko*/*-isko*).

Pod względem relacji semantycznych za cechę charakterystyczną prezentowanego zbioru jednostek wielorodzajowych można uznać nagromadzenie synonimii (24 proc. haseł, np. *CHABER*, *BŁAWATEK*, *MODRAK*; *FUKS*, *FART*; *NABŁONIAK*, *KOSMÓWCZAK*; *MOLL*, *MINOR*; *ŚWIERK*, *SMREK*).

Jako przewidywalnie wysoki należy ocenić udział zapożyczeń wśród jednostek wielorodzajowych (385 haseł – prawie 42 proc.). Najliczniejsze są – kolejno – anglicyzmy (88 haseł), germanizmy (65), galicyzmy (63), latynizmy (53, w tym 6 sztucznych), zapożyczenia greckie (20, w tym 4 sztuczne), italianizmy (18), rusycyzmy (14) i zapożyczenia hiszpańskie (10). Z frekwencją poniżej 10 haseł reprezentowanych jest ponad 20 dalszych kategorii zapożyczeń.

Na prototyp wielorodzajowości składają się następujące cechy: dwurodzajowość, alternacja z udziałem przynajmniej jednego rodzaju niemęskiego, paradygmatyczna kompletność każdego z alternantów, brak „rozszczepienia" formy podstawowej, spełnianie także morfologicznostrukturalnych wyróżników wielorodzajowości (dotyczących zbieżności między alternantami rodzajowymi), zna-

czenie konkretne (ale nie zwierzęce), nacechowanie stylistyczne jednego z rodzajów, a nazw osobowych niezależnie od rodzaju. Prototyp ten ma dwa bardziej szczegółowo określone profile alternatywne: naukowy (akademicki) i popularny (szkolny). Swoistymi cechami profilu naukowego są: znaczenie nieżywotne i brak różnic morfologicznych między rodzajami, profilu popularnego zaś: znaczenie osobowe i różnice morfologiczne między rodzajami. Jednak morfologizacja wielorodzajowości w M. lp. jest cechą dopuszczalną (choć tylko peryferyjną) dla pierwszego profilu, a wykluczającą dla profilu drugiego. Zamknięcie wielorodzajowości w jednym leksemie rzeczownikowym jest bardzo problematyczne dla jej profilu naukowego i raczej bezproblemowe dla profilu popularnego. Przyjęta definicja wielorodzajowości jest zgodna z profilem naukowym.

Przy okazji słownikowych studiów nad wielorodzajowością narzucają się postulaty dotyczące leksykograficznego opisu rzeczowników. Słowniki, które nie rozróżniają trzech rodzajów męskich (m.in. SPP, USJP, PSWP), powinny eksplicytnie podawać formy B. lp. i lm. W wypadku miękkotematowych rzeczowników męskoosobowych – o choćby potencjalnej homonimii form *m1* i *−m1* w M. lm. – słowniki powinny notować te formy razem z ich wartością składniową (męskoosobową, niemęskoosobową lub obydwoma), byłoby to równoznaczne z proponowanym w tym opracowaniu określeniem podrodzaju męskoosobowego.

Wykaz konwencji graficznych, symboli i niektórych skrótów

Rodzaje

- rodzaje leksemu rzeczownikowego – symbole zapisywane wielkimi literami, poza słownikiem (SAJW) kursywą i mniejszą czcionką
  - rodzaje podstawowe
    M1, *M1* – męskoosobowy
    M2, *M2* – męskozwierzęcy
    M3, *M3* – męskonieżywotny
    F, *F* – żeński
    N, *N* – nijaki
  - rodzaje wtórne
    M1, −*M1* – niemęskoosobowy
    −*F* – nieżeński
  - niedookreślone rodzaje męskie według słowników źródłowych (USJP lub SPP)
    M(3) – domyślny męskonieżywotny (na podstawie znaczenia)
    M(2) – domyślny męskozwierzęcy (na podstawie znaczenia)
    M(1) – domyślny męskoosobowy (na podstawie znaczenia)
    M(−1) – domyślny męskonieosobowy (na podstawie znaczenia)
    M−1 – męskonieosobowy (M.=B. w lm.)
    M−3 – męskożywotny (D.=B. w lp.)
    $M{-}3_{-M}$ – męskożywotny z wykluczeniem męskoosobowego mocnego i mieszanego
    M_{-M} – męski z wykluczeniem męskoosobowego mocnego i mieszanego
  - podrodzaje rodzaju męskoosobowego
    $M1_{+M}$, $M1_{+M}$ – mocny
    $M1_{+/-M}$, $M1_{-/+M}$, $M1_{+/-M}$, $M1_{-/+M}$ – mieszany
    $M1_{-M}$, $M1_{-M}$ – słaby
    nieokreślony według słownika źródłowego:
    $M1_{-M?}$ – M1 jako rodzaj alternujący
    $M1_{?M}$ – M1 jako rodzaj jedyny

- podrodzaj specjalny rodzaju męskozwierzęcego
  M2 pers, $M2_{\text{pers}}$ − męskozwierzęcy osobowy
- rodzaje form fleksyjnych – symbole zapisywane małymi literami: *m1*, *m2*, *m3*, *f*, *n*; *−f*, *−m1*, *−m3* (por. tabela 1)

Typ wielorodzajowości

- bez zaznaczenia kolejności rodzajów – symbole alternantów rodzajowych w nawiasie klamrowym oddzielane przecinkiem, np. {M2, M3}
- z zaznaczeniem kolejności rodzajów (dla konkretnej jednostki) – symbole alternantów rodzajowych oddzielane ukośnikiem
  - z odstępami (w słowniku po haśle), np. M2 / M3
  - bez odstępów (poza słownikiem), składane kursywą, np. *M2/M3*

Leksemy i jednostki wielorodzajowe

- leksemy – składane pochyłymi i pomniejszonymi kapitalikami, np. *MAGNIFICENCJA*
- jednostki wielorodzajowe
  - jako hasła w słowniku i jego omówieniach (rozdziały 4-6) – składane pismem prostym z dodatkowym zaznaczeniem w formie hasłowej wariantywności części stałej i oddzieleniem za pomocą ukośnika graficznej części zmiennej, np. kotle|t; jako hasła słownika zapisywane pogrubioną czcionką (**kotle|t**), a przywołania przykładowych haseł ujmowane w cudzysłów („kotle|t”)
  - w pozostałych partiach – składane tak jak leksem: pochyłymi i pomniejszonymi kapitalikami, ze wskazaniem alternantów rodzajowych, np. *KOTLET M3/M2*

Formy fleksyjne

- poza słownikiem składane kursywą
- w słowniku składane pismem prostym
  - w tabeli odmiany i w części prezentującej dane ze słowników zapisywane skrótowo z użyciem tyldy, np. ~a
  - w komentarzach (rzadko) zapisywane w cudzysłowie

Kwalifikatory w słowniku

- odnoszące się do gramatycznie nacechowanych (paradygmatycznie defektywnych) jednostek wielorodzajowych – składane pismem prostym przed symbolami rodzajów, np. blm. M3 / M2, ndm N / F (więcej w punkcie 4.4.2.)

- odnoszące się do gramatycznie lub pragmatycznie nacechowanych alternantów rodzajowych – składane pismem prostym za symbolem rodzaju, np. N ndm, M2 pot., F arch. (więcej w punkcie 4.4.2.)
- odnoszące się do znaczeń, występujące przed definicjami (wykaz w punkcie 4.4.5.)
  - dziedzinowe – składane kapitalikami, np. *MUZYKA*
  - inne (w tym stylistyczne) – składane kursywą, np. *pot.*
- językowe (dotyczące źródła zapożyczeń) – składane pismem prostym w nawiasach ostrych za definicjami, np. niem., ang. (wykaz w punkcie 4.4.6.)

Skróty dotyczące odmiany

bd. – brak danych
blm. – bez liczby mnogiej
blp. – bez liczby pojedynczej
ndm – nieodmienne
odm – odmienne
Ponadto standardowe skróty przypadków i liczb gramatycznych:
M., D., C., B., N., Ms., W.
lp., lm.

Skróty w definicjach

niepol. – niepoliczalne
zdr. – zdrobnienie
zgr. – zgrubienie

Bibliografia

Andrejewicz U. (2001-2002): *O rodzaju gramatycznym, związku zgody i problemach z tym związanych*. „Roczniki Humanistyczne" XLIX-L, z. 6, s. 23-30.

Andrzejczuk A. (2011): Dwoje urodzin *to brzmi dziwnie. Norma językowa dotycząca połączeń rzeczowników plurale tantum z liczebnikami a jej realizacja w tekstach*. „Język Polski" XCI, s. 273-283.

Andrzejczuk A., Czupryniak M. (2008): *O wykorzystaniu zasobów internetowych w pracy językoznawcy*. „Polonica" XXIX, s. 189-205.

Bańko M. (2001): *Z pogranicza leksykografii i językoznawstwa.* Warszawa.

Bańko M. (2002): *Wykłady z polskiej fleksji*. Warszawa.

Bąk P. (1984): *Gramatyka języka polskiego*. Warszawa (wyd. 4).

Bobrowski I. (1993): *Językoznawstwo racjonalne. Z zagadnień teorii językoznawczej i metodologii opisów gramatycznych*. Kraków.

Bobrowski I. (1998): *Gramatyka opisowa języka polskiego (Zarys modelu generatywno-transformacyjnego)*, t. 2: *Od struktur wyjściowych do tekstu*. Kielce.

Bobrowski I. (2000): *Wiedza historycznojęzykowa a opisy polszczyzny współczesnej. Studia historycznojęzykowe*, t. 3. K. Rymut, W.R. Rzepka (red.). Kraków, s. 21-28.

Bobrowski I. (2005): *Rodzaj gramatyczny rzeczownika a jego liczba*. „Język Polski" LXXXV, s. 83-89.

Bobrowski I. (2006a): *Jeszcze o rodzaju gramatycznym rzeczownika*. „Polonica" XXVI-XXVII, s. 231-254.

Bobrowski (2006b): *Pejoratywizacja*. W: *Od fonemu do tekstu. Prace dedykowane Profesorowi Romanowi Laskowskiemu.* I. Bobrowski, K. Kowalik (red.). Kraków 2006, s. 89-93.

Bogusławski A. (2003): *Aspekt i negacja.* Warszawa.

Bogusławski A. (2007): Przyjacioły jak sokoły. *Rzecz o tym, jak Polacy bawią się fleksją.* W: *Preteksty – teksty – konteksty*. M. Barański, Z. Trzaskowski (red.). Kielce, s. 281-290.

Bogusławski A. (2009): *On Case, Gender and Related Phenomena in Polish (for the umpteenth time).* „Linguistica Copernicana" 1, s. 13-76.

Bogusławski A. (2010): *Dwa studia z teorii fleksji (i inne przyczynki).* Tłum. M. Żurba. Warszawa.

Bojałkowska K. (2009): *Relacje pomiędzy pojęciami system językowy i norma językowa w wybranych opracowaniach z zakresu kultury języka*. W: *Kształtowanie się wzorów i wzorców językowych*. A. Piotrowicz, K. Skibski, M. Szczyszek (red.). Poznań, s. 75-86.

Brzezina M. (1982): *Wariancja rodzaju gramatycznego rzeczowników nieżywotnych w potocznej polszczyźnie.* Wrocław.

Bußmann H. (2002): *Lexikon der Sprachwissenschaft*. Dritte, aktualisierte und erweiterte Auflage. Stuttgart.

Comrie B. (1981): *Language Universals and Linguistic Typology*. Chicago.

Corbett G. (1991): *Gender*. Cambridge.

Dalewska-Greń H. (1991): *Selektywna kategoria rodzaju w polszczyźnie i serbsko-chorwackim. Analiza konfrontatywna*. „Prace Slawistyczne" 92.

Doroszewski W. (1964): *O kulturę słowa. Poradnik językowy.* Warszawa.

EJO – *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*. K. Polański (red.). Wrocław 1999 (wyd. II).

EPLar – *Encyklopedia powszechna. (Encyklopedyczny słownik języka polskiego od a do z. Uniwersalna encyklopedia od A do Z)*. T. Michałowski, M.D. Krajewska, M. Gumkowski (red.). Larousse Polska 2006.

Gębka-Wolak M. (2007): *Problem akomodacji wzajemnej w konstrukcjach z bezokolicznikiem*. „Język Polski" LXXXVII, s. 275-284.

Grochowski M. (1986): *Polifunkcyjność gramatyczna jednostek leksykalnych a ich homonimia (z punktu widzenia współczesnej leksykografii).* „Prace Filologiczne" XXXIII, s. 35-42.

Gruszczyński W. (1987): *O klasyfikacji leksemów na części mowy i opisie fleksyjnym rzeczowników w „Morfologii" IJP PAN*. „Studia Gramatyczne" VIII, s. 35-51.

Gruszczyński W. (1989): *Fleksja rzeczowników pospolitych we współczesnej polszczyźnie pisanej. Na materiale „Słownika języka polskiego" PAN pod red. W. Doroszewskiego*. Wrocław.

Heinz A. (1988): *Język i językoznawstwo. Wybór prac*. Warszawa.

ISJP – *Inny słownik języka polskiego PWN*, t. 1-2. M. Bańko (red.). Warszawa 2000 [w wersji elektronicznej jako Słownik szkolny języka polskiego PWN].

Jadacka H (2001): *System słowotwórczy polszczyzny (1945-2000).* Warszawa.

Jadacka H. (2005): *Kultura języka polskiego. Fleksja, słowotwórstwo, składnia*. Warszawa.

Jagodziński G.: *Gender*. http://grzegorj.w.interia.pl/typ/rodzaj.html.

Kaproń-Charzyńska I. (2005): *Derywacja ujemna we współczesnym języku polskim*. Toruń.

Kaproń-Charzyńska I. (2007): *Pragmatyczna funkcja formantów w opisie derywatów*. „Biuletyn PTJ" LXIII, s. 147-156.

Karwatowska M., Szpyra-Kozłowska J. (2005): *Lingwistyka płci, ona i on w języku polskim*. Lublin.

Kategorie gramatyczne grup imiennych w języku polskim. R. Laskowski (red.). Wrocław 1976.

Kępińska A. (2006): *Kształtowanie się polskiej kategorii męsko- i niemęskoosobowości. Język wobec płci*. Warszawa.

Klebanowska B. (1987): *Kategorie morfologiczne w „Gramatyce współczesnego języka polskiego"*. „Studia Gramatyczne" VIII, s. 53-64.

Kopcińska D. (1997): *Strukturalny opis składniowy zdań z podmiotem-mianownikiem we współczesnej polszczyźnie*. Warszawa.

Kopcińska D. (2006): *Kategoria rodzaju polskiego czasownika: wartości, wykładniki i ich nietypowe funkcje*. „Poradnik Językowy", z. 9, s. 48-55.

Kosek I. (2007): *Rodzaj gramatyczny wyrażeń frazeologicznych we współczesnej polszczyźnie*. „Biuletyn PTJ" LXIII, s. 49-59.

Kosek I. (2008): *Fleksja i składnia nieciągłych imiennych jednostek leksykalnych*. Olsztyn.

Krzyżanowska M. (2003): *Propozycje nowych badań nad współczesnymi skrótowcami języka polskiego*. „AUNC" LXXXIII, Filologia Polska LVIII (Językoznawstwo), s. 85-102.

Kucała M. (1976): *O rodzaju gramatycznym w języku polskim. (Uwagi związane z referatem Z. Saloniego: Kategoria rodzaju we współczesnym języku polskim).* W: *Kategorie gramatyczne grup imiennych*…, s. 79-87.

Kucała M. (1978a): *Rodzaj gramatyczny w historii polszczyzny*. Wrocław, s. 8-21.

Kucała M. (1978b): *Zmiany semantycznych podstaw rodzaju gramatycznego*. W: *Z polskich studiów slawistycznych.* Seria 5. Językoznawstwo. Warszawa, s. 137-150.

Kurkiewicz J. (2007): *Kwalifikatory w „Wielkim słowniku języka polskiego"*. W: *Nowe studia leksykograficzne*. P. Żmigrodzki, R. Przybylska (red.), s. 29-45.

Laskowski R. (1974): *Rodzaj gramatyczny, struktura głęboka a zaimki osobowe*. W: *Studia indoeuropejskie. Études indo-européenes*. J. Kuryłowicz (red.). Wrocław, s. 117-124.

Laskowski R. (1976) – zob. Saloni (1976), s. 89-93.

Laskowski R. (1986): *The development of the category of gender in the Slavic languages*. W: *Linguistics across Historical and Geographical Boundaries*. Vol. I: *Linguistics Theory and Historical Linguistics*. D. Kastovsky, A. Szwedek (red.). Berlin, s. 459-472.

Laskowski R. (1998) – zob. *Morfologia*.

Lazard G. (1984): *Actante Varations and categories of the Object*. W: *Objects. Towards a Theory of Grammatical Relations*. F. Plank (red.). London, s. 269-292.

Łaziński M. (2006): *O panach i paniach. Polskie rzeczowniki tytularne i ich asymetria rodzajowo-płciowa*. Warszawa.

Łuczyński E. (2007): *Wołacz we współczesnej polszczyźnie*. „Język Polski" LXXXVII, s. 149-156.

Makowska D. (2008): *Formy deprecjatywne w „Słowniku gramatycznym języka polskiego”. Stan obecny i postulaty.* „Polonica” XXIX, s. 205-226.

Makowska D. (2010): *O skradzionych Kossakach, zdemontowanych Stalinach (oraz psach wzrokowcach)*. „Onomastica” LIV, s. 35-50.

Makowska D., Saloni Z. (2009): *Polska konstrukcja* iść w sołdaty *a fleksyjna kategoria deprecjatywności w języku polskim*. „Pamiętnik Literacki” 1, s. 145-158.

Mańczak W. (1956): *Ile jest rodzajów w polskim?* „Język Polski” XXXVI, s. 116-121.

Markowski A. (1990/1992): *Leksyka wspólna różnym odmianom polszczyzny*, t. I-II. Wrocław, t. I – 1990, t. II (*Dodatki*) – 1992.

Mayenowa M.R. (1974): *Poetyka teoretyczna. Zagadnienia języka*. Wrocław.

Mieczkowska H. (2003): *Dynamika rozwoju fleksji nominalnej w ujęciu typologicznym słowacko-polskim*. Kraków.

Miko F. (1962): *Rod, čislo a pád podstatnych mien*. Bratysława.

Mindak J. (1990): *Językowa kategoria żywotności w polszczyźnie i słowiańszczyźnie na tle innych języków świata. Próba ujęcia typologicznego*. Wrocław.

Misz H. (1967): *Opis grup syntaktycznych dzisiejszej polszczyzny pisanej*. Bydgoszcz.

Morfologia. (*Gramatyka współczesnego języka polskiego*, t. 2). R. Grzegorczykowa, R. Laskowski, H. Wróbel (red.). Warszawa 1984, wyd. II (zmienione) 1998.

Nagórko A. (1997): *Zarys gramatyki polskiej*. Warszawa.

NEP PWN – *Nowa encyklopedia powszechna PWN*, t. 1-7. Warszawa 1995.

NKJP – Narodowy Korpus Języka Polskiego [online].

Nowosad-Bakalarczyk M. (2008): *Problem referencji męskich rzeczowników osobowych*. „Biuletyn PTJ” LXIV, s. 195-209.

Nowosad-Bakalarczyk M. (2009): *Płeć a rodzaj gramatyczny we współczesnej polszczyźnie*. Lublin.

NSO – *Nowy słownik ortograficzny PWN. Z zasadami pisowni i interpunkcji*. E. Polański (red.). Warszawa 1996.

Polański K. (1986): *Kategoria rodzaju gramatycznego w gramatyce generatywnej*. „Biuletyn PTJ” XL, s. 115-119.

Przepiórkowski A. (2004): *O wartości przypadka podmiotów liczebnikowych*. „Biuletyn PTJ” LX, s. 133-143.

Przepiórkowski A. i in. (2002): *Formalny opis języka polskiego. Teoria i implementacja*. Warszawa.

PSPWP – W. Lubaś, S. Urbańczyk (1990): *Podręczny słownik poprawnej wymowy polskiej*. Warszawa.

PSWP – *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, t. 1-50. H. Zgółkowa (red.). Poznań 1994-2005.

Rothstein R. (1976): *Uwagi o rodzaju gramatycznym i cechach semantycznych wyrazów*. „Język Polski” VLI, s. 241-253.

Rutkowski M. (2007): *Nazwy własne w strukturze metafory i metonimii. Proces deonimizacji.* Olsztyn.

Saloni Z. (1976): *Kategoria rodzaju we współczesnym języki polskim.* W: *Kategorie gramatyczne grup imiennych*…, s. 43-78 oraz 87-106 [dyskusja nad referatem].

Saloni Z. (1977): *Kategorie gramatyczne liczebników we współczesnym języku polskim.* „Studia Gramatyczne" I, s. 145-173.

Saloni Z. (1988): *O tzw. formach nieosobowych [rzeczowników] męskoosobowych we współczesnej polszczyźnie*. „Biuletyn PTJ" XLI, s. 155-166.

Saloni Z. (1992): *Rygorystyczny opis polskiej deklinacji przymiotnikowej*. Filologia Polska, „Prace Językoznawcze" 16, Uniwersytet Gdański, s. 215-228.

Saloni Z. (2005): *O przypadkach w języku polskim (na marginesie artykułu Adama Przepiórkowskiego)*. „Biuletyn PTJ" LXI, s. 27-48.

Saloni Z. (2007): *O rodzaju gramatycznym rzeczowników typu* eminencja. „Przegląd Humanistyczny" 1, s. 211-217.

Saloni Z. i in. (2007): *Słownik gramatyczny języka polskiego. Podstawy teoretyczne. Instrukcja użytkowania* [Słownik na dyskietce, wersja 1.0.27]. Warszawa–Przasnysz.

Saloni Z., Świdziński M. (1998): *Składnia współczesnego języka polskiego*. Warszawa (wyd. IV, zmienione).

SGJP – zob. Saloni Z. i in. (2007).

SGS – *Słownik gniazd słowotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego*. H. Jadacka (red.). Kraków. T. 1: T. Vogelsang (2001): *Gniazda odprzymiotnikowe*. T. 2: H. Jadacka i in. (2001): *Gniazda odrzeczownikowe*. T. 3 (cz. I i II): M. Skarżyński i in. (2004): *Gniazda odczasownikowe*. T. 4: M. Skarżyński (2004): *Gniazda motywowane przez liczebniki, przysłówki, zaimki, przyimki, modulanty, onomatopeje, wykrzykniki*.

Silverstein M. (1976): *Hierarchy of features and ergativity*. W: *Grammatical Categories in Australian Languages*. R.M.W. Dixon (red.). Canberra, s. 112-171.

Siuda A. (2010): *Funkcje form deprecjatywnych we współczesnej polszczyźnie*. „Język Polski" XC, s. 189-202.

Skowrońska D. (2011): *Konstrukcje hybrydalne typu* stare profesory wiedzieli, młode doktory pytali *w języku polskim*. „Język Polski" XCI, s. 284-293.

Słownik gramatyki języka polskiego. J. Bralczyk, W. Gruszczyński (red.). Warszawa 2002.

SPP – *Wielki słownik poprawnej polszczyzny PWN*. A. Markowski (red.). Warszawa 2008 (wyd. I, 4. dodruk).

Staszewska Z. (1975): *Wahania rodzaju gramatycznego rzeczowników we współczesnym języku polskim*. Rozprawy Komisji Językowej ŁTN XXI, s. 101-116.

Stefańczyk T. (2007): *Kategoria rodzaju i przypadka polskiego rzeczownika*. Kraków.

SWJP – Saloni Z., Świdziński M. (1998): *Składnia współczesnego języka polskiego*. Warszawa (wyd. IV, zmienione).

SWJPDun – *Słownik współczesnego języka polskiego*. B. Dunaj (red.). Warszawa 1996.

SWK – Bańko M., Krajewska M. (1996): *Słownik wyrazów kłopotliwych*. Warszawa.

SWO – *Wielki słownik wyrazów obcych PWN*. M. Bańko (red.). Warszawa 2008.

Szałkiewicz Ł. (2010): Chamy posły *i* zuchy doktory – *głos w sprawie deprecjatywności*, „Ling Varia" V, 1, s. 219-232.

Szober S. (1968): *Słownik poprawnej polszczyzny*. Warszawa, wyd. 6. uzupełnione.

Szupryczyńska M., Zaremba Ch. (1993): *Kilka uwag o tzw. dopełniaczu cząstkowym w języku polskim*. „Język Polski" LXXII, s. 10-18.

Tokarski J. (1949): *Sposoby oznaczania płci w języku a rodzaj gramatyczny*. „Poradnik Językowy", z. 4, s. 8-16.

Tokarski J. (1973/2001): *Fleksja polska*. Warszawa (wyd. III z uzupełnieniami).

USJP – *Uniwersalny słownik języka polskiego*. S. Dubisz (red.). Warszawa 2004 [wersja elektroniczna].

Villar F. (1983): *Ergatividad, acusatividad y genero en la familia lingüistica indoeuropea.* Salamanca.

Waszakowa K. (1996): *Słowotwórstwo współczesnego języka polskiego. Rzeczowniki z formantami paradygmatycznymi*. Warszawa.

Weiss D. (1993): *How many sexes are there? (reflections on natural and grammatical gender in contemporary Polish and Russian).* W: *Studies in Polish Morphology and Syntax*. Edited by G. Hentschel, R. Laskowski. München 1993, s. 71-105.

Wojdak P. (2002): *„Akademicka" konstrukcja* Mam dzisiaj dwa zajęcia *(O użyciu liczebników głównych przy rzeczownikach pluralia tantum).* „Język Polski" LXXXII, s. 345-348.

Wojdak P. (2005): *Problemy opisu polskiej fleksji (Uwagi do i wokół „Wykładów...". M. Bańki).* „Polonica" XXIV-XXV, s. 349-368.

Wojdak P. (2007a): *Jakie klasy rzeczowników wyodrębniła Zofia Zaron? (Pytanie o „genus proximum" polskiej kategorii rodzaju).* „Biuletyn PTJ" LXIII, s. 26-37.

Wojdak P. (2007b): *Paradygmat funkcjonalny a paradygmat formalny leksemu – trudne relacje*. „Poradnik Językowy", z. 6, s. 39-50.

Wojdak P. (2008): *Alternacje morfologiczne na tle innych typów przedkońcówkowej zmienności leksemu*. „Prace Filologiczne" LIV, s. 435-452.

Wojdak P. (2011): *Formy predykatywne przymiotników a przymiotnikopodobne czasowniki*. „Polonica" XXXI, s. 133-146.

Woliński M. (2001): *Rodzajów w polszczyźnie jest osiem.* W: *Nie bez znaczenia... Prace ofiarowane Profesorowi Zygmuntowi Saloniemu. Z okazji jubileuszu 15 000 dni pracy naukowej*. Białystok, s. 303-305.

WSJP – B. Dunaj: *Współczesny słownik języka polskiego* [na płycie]. Warszawa 2009.

WSOF – *Wielki słownik ortograficzno-fleksyjny*. J. Podracki (red.). Warszawa 2004.

Zaliznjak A. (1967) – Зализняк А.: *Русское именное словлизменение*. Москва.

Zaron Z. (2004a): *Aspekty funkcjonalne polskiej kategorii rodzaju. Charakterystyka fleksyjna*. Puńsk.

Zaron Z. (2004b): *Rzeczowniki dwurodzajowe – jakie i które?* W: *Studia z gramatyki i semantyki języka polskiego*. A. Moroz, M. Wiśniewski (red.). Toruń, s. 161-170.

Zaron Z. (2007): *Rodzaj – wichrzycielem składni.* „Prace Filologiczne" LIII, s. 751-764.
Zbróg P. (2012): *Składnia podmiotu szeregowego we współczesnym języku polskim*. Kraków.
Zieniukowa J. (1979): *Składnia zgody w zdaniach z podmiotem szeregowym we współczesnej polszczyźnie.* „Slavia Occidentalis" 36, s. 117-129.
Zieniukowa J. (1981): *Rodzaj męski osobowy we współczesnych językach zachodniosłowiańskich.* Wrocław.
Żmigrodzki P. (2007a): *Problemy opisu gramatycznego i leksykograficznego rzeczowników typu* dyrektor, redaktor. „Polonica" XXVIII, s. 23-47.
Żmigrodzki P. (2007b): *Słowo – słownik – rzeczywistość. Z problemów leksykografii i metaleksykografii.* Kraków.

Gender multiplicity of nouns in contemporary Polish

Summary

Gender multiplicity has been investigated on the basis of the distinction into five general paradigm noun genders which possess sufficient distinctive features in free accusative relations of congruence with an adjective: masculine-personal (*M1*, e.g. *CHŁOPIEC* [boy]), masculine-animal (*M2*, e.g. *PIES* [dog]), masculine-inanimate (*M3*, e.g. *STÓŁ* [table]), feminine (*F*, e.g. *KSIĄŻKA* [book]) and neuter (*N*, e.g. *OKNO* [window]).

Because of the nouns with incomplete paradigm, apart from the basic genders enumerated above, it is necessary to distinguish secondary genders (cumulative), understood as distribution classes of those defective nouns, for which it is impossible to specify unambiguously their basic gender (*−M1* – non-virile gender of pluralia tantum, e.g. *SANIE* [sledge], *WAKACJE* [holidays]; *−F* – non-feminine gender, e.g. *RĘKU* [hand-LOC]).

The symbols of genders assigned to lexemes (the global ones) were written in small capitals, and the symbols of genders characterizing particular inflectional forms (the local ones) – in lower-case letters.

The masculine-personal gender was divided into three sub-genders according to NOM Pl.: „strong" ($M1_{+M}$), e.g. *DYREKTOR* [director] – with a dominant masculine-personal form *m1*, „weak" ($M1_{-M}$), e.g. *CHAM* [boor] –with a dominant (single) non-virile form (*−m1*), „mixed" ($M1_{+/-M}$), e.g. *CHŁOPAK* [boy] – with forms *m1* and *−m1* of a similar status. However, in the relations of gender multiplicity the distinction between $M1_{+/-M}$ and $M1_{+M}$ becomes blurred.

In gender *M2* a special sub-gender $M2_{pers}$ was distinguished (cf. e.g. *GLINA* [cop], *SIEROTA* [orphan]), which does not collocate with the numeral *dwa* [*two*].

Apart from NOM Pl of *M1* and *M2*, the description of the basic gender oppositions gets complicated also in the accusative case of both numbers because of the partitiveness of some nouns *M3*, *N*, *F* and (only in the plural) *M2*.

Gender *M1* should include not only the nominative but also the accusative non-virile forms of metonymically used anthroponyms ('representative for group', 'author for work', 'person for image') and appellatives that are metaphorically used in relation to the basic personal meaning (with reference to the animal) (cf. e.g. *Niektóre psy to wzrokowce*. [Some dogs are visualisers], *Mam już psy alkoholiki.* [I already have dogs alcoholics]). In addition, nouns *M1* exceptionally assume the non-virile accusative after the preposition, in the constructions of the following type: *pójść w generały/*

ministry/dyrektory [lit. to go into generals/ministers/directors], *pójść na chłopy* [lit. to go for countrymen/chaps].

Gender multiplicity (the double or triple gender) is a relationship between (two/three) genders, that are different and irreducible relative to each other, represented by equivalent alternants, whose part of analogous forms is graphically identical, and at the same syntactically indistinguishable in relations of congruence with adjectives. It was decided to withdraw from the "deep" morphological-structural criteria of gender multiplicity, the use of which is difficult, especially as regards the relation between an inflected alternant and an uninflected one, for the sake of the "easy" criterion of graphic sameness.

This notion also encompasses vital nouns with varied gender reference – if competitive gender forms may refer to persons of the same sex (in the singular) and to mixed sets (in the plural) (e.g. *GAPA* [dope] *M2*/*F*). The choice of a gender alternant of nouns with inanimate reference can in turn be determined by the adjustment to the basic name of the referent (derivates from the category nomina essendi, e.g. *ten paskuda* [this-M eyesore] 'about a building', *ta paskuda* [this-F eyesore] 'about a sofa').

A multiple gender unit („a multiple gender noun") is neither a single noun lexeme nor a configuration of two or three separate lexemes, but a hyperlexeme that consists of gender alternants. In this way, the phenomenon of gender multiplicity can be reconciled with both the lack of gender declension as a principal property of nouns, and with the fact of omission of any cases of double gender as paradigmatic derivation.

Maximal and non-morphologised gender multiplicity of some nominal pronouns is paradoxically referred to as genderlessness. Gender multiplicity of nouns is, by nature, not complete (its units do not cover the whole gender universe), and moreover, it is very often intensified by pragmatic differences (in particular by colloquiality or expressiveness), and partly morphologised.

Textual gender multiplicity (*in praesentia*) consists in the simultaneous collocation of a nominal form with forms of divergent values of a dependent gender category – it can occur when a proper noun gender (specified on the basis of loose relations with adjectives) is not in agreement with the referent's sex (*Spotkałem* ***te*** *sieroty,* ***których*** *przedstawił nam dyrektor*. [I met these-F orphans whom-M the director introduced to us]), or is morphologically atypical (***nasza*** *rzecznik* ***prasowy*** [our-F spokesperson], ***przerażający*** *gaduła* ***synodowa*** [frightening-M synodal-F chatterbox]).

Not much can be said with certainty about the frequency of multiple gender units. In the contemporary Polish language, gender multiplicity concerns not more than a few percent of noun lexemes, but it also has its reperesentatives in basic vocabulary that is pragmatically neutral and frequent (e.g. *GRZYB* [fungus], *KOTLET* [steak], *SMOCZEK* [dummy], *WĄŻ* [hosepipe]).

On the basis of the seven newest lexicographic sources (SPP, ISJP, SWO, EPLar, SGJP, WSJP, USJP) that are distinguished by explicitness of grammatical information or their normative character, a dictionary of gender multiplicity of common nouns was

compiled that includes 922 entries (with 1025 meanings) – mainly of such nouns which, at least in two sources, appear as multiple gender nouns.

Apart from the gender qualification (adopted by the author), a dictionary article includes a definition (in case of polisemy – more than one) of a multiple gender unit (together with the stylistic and thematic qualifiers), a table with its declension (with the omission of the unchangeable graphic part, in an entry itself separated by a vertical line) and the specification of information about the genders and differences in declension collected from the above mentioned dictionaries. In addition, the pronunciation of some entries and the source language of borrowings were noted; also entries with different gender reference of alternants and acronyms were indicated.

Above 50 pct of all dictionary entries are alternations of genders *M2* and *M3* (among others names of ships, plants, fungi and dishes); alternations of genders *M1* and *M2* constitute 14 pct. Out of alternations that extend beyond masculine (sub)gender(s), which total to 35 pct, the most numerous are types {*M1*, *F*} (10 pct) and {*M3*, *N*} (7 pct).

Genders *M2* and *M3* constitute definitely the biggest number of multiple gender units: *M2* – 671 (including special sub-gender $M2_{\text{pers}}$ – 25 entries), *M3* – 595, *M1* – 242 (sub-gender $M1_{-\text{M}}$ dominates – 216 entries), *F* – 214, *N* – 147.

The differences in gender reference between gender alternants are characteristic for almost one fifth of the entries (181), where the most numerous types are: {*M1*, *F*} – 89 entries, and {*M1*, *M2*} – 67 entries. Types {*M2*, *F*} and {*M1*, *N*} also have its representatives (respectively, 18 and 7 entries). There is a regularity in the expressiveness of masculine reference of alternant *F* in relation to *M1* and *M2*, as well as of alternant *M2* in relation *M1*.

Masculine-neuter multiple gender units that end with *-ysko*/*-isko* are marked by the value of both alternants: masculine gender (masculine-personal) is morphologically perceived as unnatural (artificial; much more than in units that end with *-a*, cf. *ten chłopisko* [this chap-AUG] and *ten gapa* [this dope]), whereas neuter gender in relation to masculine individuals in verbal and other "more distant" gender indices – those which are under stronger "pressure" of referential naturalness – has an expressive character (e.g. *Rozpłakało się chłopisko* [The chap-AUG burst into tears]).

Apart from the units with personal meaning, gender *M2* in relation to gender *M3* is distinguished by the pragmatic marking: out of 490 units in which both these genders alternate (and possibly, some third gender additionally), in 205 units (42 pct) the masculine-animal alternant has a colloquial character.

There is a marked share of colloquiality independent of gender (and sex) differences. 342 units have a colloquial qualification out of all 1025 meaning units (33 pct).

The dictionary includes 92 entries of full indeclinability and 26 entries of partial declension (in total 13 pct).

Acronyms are distinguished by a systemic predisposition for double gender (gender of a distribution representative of the full name or gender resulting from the phonetic properties: type of the sequence of word-final phonemes, and to some degree, also stress placement). However, the dictionary includes few such cases (25 entries – only 2,7 pct), since – following the general assumption – acronyms of proper names were not taken into consideration. Also, triple gender multiplicity constitutes a small margin (25 entries, e.g. *CABERNET M3/M2/N*).

In the compiled (meta)dictionary material there are numerous representatives of a new (not included in the previous studies) type of gender multiplicity which is morphologised gender multiplicity in NOM Pl (79 entries – nearly 9 pct). However, such gender multiplicity more often concerns the scopes of rare or specialist vocabulary (cf. e.g. *AKWAMANILA/AKWAMANILE* [aquamanile] 'an old-time, ornamented container', *DIASTEM/DIASTEMA* [diastem] 'a geological notion', *EUTEKTYKA/EUTEKTYK* [eutectic] 'a chemical notion'). In addition, one of the alternants co-constituting units with different nominatives may be distinguished by an archaic character (*CYTATA* [quote], *FRĘDZLA* [fringe], *KOLENDER* [coriander]) or territorial value (*LANDRYNEK* [fruit drop], *USTROŃ* [retreat]).

Predictably high is the share of borrowings among the multiple gender units (385 entries – nearly 40 pct). The most numerous are: anglicisms (88 entries), borrowings from German (65), gallicisms (63), latinisms (53, including 6 artificial ones), borrowings from Greek (20, including 4 artificial ones), borrowings from Italian (18), borrowings from Russian (14) and borrowings from Spanish (10). The frequency below 10 entries is noted in above 20 other categories of borrowings.

The prototype of gender multiplicity includes the following properties: double gender, opposition of basic genders with the participation of at least one non-masculine gender (they are less numerous than oppositions with the participation of masculine genders, but more expressive), paradigmatic "completeness" of each alternant, lack of morphological difference between them as to the basic form, stylistic marking of one of the genders, and of personal names independently of the gender. This prototype has two alternative profiles that are specified in more detail: the scientific (academic) one and the popular (educational) one. The distinctive features of the scientific profile include: inanimate meaning and lack of morphological differences between genders, and of the popular profile: personal meaning and morphological differences between them. However, morphologisation of gender multiplicity in NOM Pl is an acceptable (though peripheral) property for the former profile, and an excluding one for the latter. The "closure" of gender multiplicity in one noun lexeme is more problematic for the scientific profile and rather unproblematic for the popular one. The adopted definition of gender multiplicity is in agreement with the scientific profile.

Cała monografia dotyka zjawisk, które „nie powinny" istnieć z punktu widzenia idealnego systemu językowego, ale jednak istnieją, na pozór zaburzając go. […] Autor stara się o taki opis zjawiska wielorodzajowości, który nie będzie sprzeczny z ustaleniami poczynionymi na innych obszarach gramatyki. […] wykazuje głęboką świadomość metodologiczną i dobrą orientację w literaturze dotyczącej rodzaju gramatycznego, w różnych jego uwikłaniach, o których daje wyobrażenie spis treści. Można śmiało powiedzieć, że recenzowana praca stawia Piotra Wojdaka w szeregu najlepszych znawców problematyki rodzaju w polszczyźnie.

Wartością publikacji jest omówienie w niej różnych zjawisk związanych z kategorią rodzaju oraz udokumentowanie i usystematyzowanie zjawiska wielorodzajowości w polszczyźnie w postaci obszernego słownika, który stanowi przeważającą część pracy. W rozprawie jest ponadto wiele trafnych obserwacji szczegółowych, a samo spojrzenie na rodzaj w polszczyźnie z perspektywy przyjętej przez autora będzie atrakcyjne dla czytelników zainteresowanych rodzajem i szerzej – gramatyką polską. […] Rozprawa jest w gruncie rzeczy monografią rodzaju gramatycznego w polszczyźnie, ukazanego z perspektywy zjawiska wielorodzajowości.

(z recenzji prof. Mirosława Bańki)

Autor zajął się problemem bardzo ciekawym i trudnym. […] Trzeba podkreślić, że dał wyraz wysokiej świadomości teoretycznej i dobrego oczytania w literaturze językoznawczej, głównie polskiej. […] Przedstawił różne koncepcje opisu systemu rodzajowego w języku polskim, a także – co jest szczególnie wartościowe – różne typy wahań rodzajowych w zbiorze rzeczowników polskich, które prowadzą do dyskusji, czy jakieś wystąpienia polskich słów uznać za należące do jednego leksemu, czy też kilku leksemów. I znalazł wyjście dobre: ostatecznie nie podejmuje takiej decyzji. Terminu leksem stara się w ogóle nie używać. […] Przedmiot swego zainteresowania Piotr Wojdak nazywa jednostką wielorodzajową. To swojego rodzaju konglomerat kilku leksemów mających sporą część form wspólnych lub regularnie zróżnicowanych i to samo znaczenie leksykalne. Trzeba powiedzieć, że jest to wartościowa i ciekawa konstrukcja myślowa.

(z recenzji prof. Zygmunta Saloniego)

WYDAWNICTWO NAUKOWE US

71-101 Szczecin, ul. Mickiewicza 66
tel. 91 444 20 06, tel./faks 91 444 21 52
e-mail: wnus@uoo.univ.szczecin.pl
www.wn.usz.edu.pl

ISBN 978-83-7972-836-7 (online)
ISBN 978-83-7241-932-3 (print)

9 788372 419323